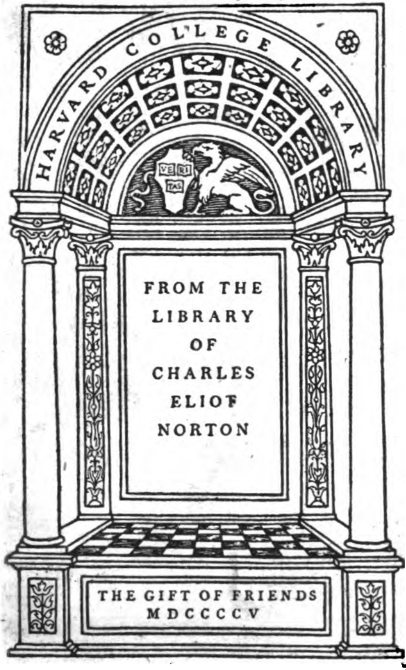

HARVARD COLLEGE LIBRARY
VE RI TAS
FROM THE LIBRARY OF CHARLES ELIOT NORTON
THE GIFT OF FRIENDS
MDCCCCV

NON NOBIS SOLUM.

P. OVIDII NASONIS

OPERA.

TOMUS III.

O

P. OVIDII NASONIS

OPERA,

AD FIDEM EDITIONIS

BURMANNIANÆ

EXPRESSA.

TOMUS III.

LONDINI:

SUMPTIBUS RODWELL ET MARTIN;
J. CUTHELL; LAW ET WHITTAKER; J. BOOKER;
BALDWIN, CRADOCK, ET JOY; WALKER ET EDWARDS;
J. ROBINSON; ET B. REYNOLDS:

EXCUDIT S. HAMILTON.

1815.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBER PRIMUS.

Tempora cum caussis Latium digesta per annum,
  Lapsaque sub terras, ortaquê signa, canam.
Excipe pacato, Cæsar Germanice, vultu
  Hoc opus: et timidæ dirige navis iter.
Officiique levem non aversatus honorem,
  In tibi devoto munere dexter ades.
Sacra recognosces Annalibus eruta priscis;
  Et quo sit merito quæque notata dies.
Invenies illîc et festa domestica vobis:
  Sæpe tibi Pater est, sæpe legendus Avus.
Quæque ferunt illi pictos signantia Fastos,
  Tu quoque cum Druso præmia fratre feres.
Cæsaris arma canant alii; nos Cæsaris aras,
  Et quoscumque sacris addidit ille dies.
Adnue conanti per laudes ire tuorum:
  Deque meo pavidos excute corde metus.
Da mihi te placidum; dederis in carmina vires.
  Ingenium vultu statque caditque tuo.
Pagina judicium docti subitura movetur
  Principis, ut Clario missa legenda Deo.
Quæ sit enim culti facundia sensimus oris,
  Civica pro trepidis cùm tulit arma reis.
Scimus et, ad nostras cùm se tulit impetus artes,
  Ingenii currant flumina quanta tui.
Si licet, et fas est, vates rege vatis habenas:
  Auspice te felix totus ut annus eat.

TEMPORA digereret cùm conditor Urbis, in anno
  Constituit menses quinque bis esse suo.
Scilicet arma magis, quàm sidera, Romule, nôras:
  Curaque finitimos vincere major erat.
Est tamen et ratio, Cæsar, quæ moverit illum:
  Erroremque suum quo tueatur habet.
Quod satis est, utero matris dum prodeat infans,
  Hoc anno statuit temporis esse satis.
Per totidem menses à funere conjugis uxor
  Sustinet in viduâ tristia signa domo.
Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini,
  Cùm rudibus populis annua jura daret.
Martis erat primus mensis, Venerisque secundus:
  Hæc generis princeps, ipsius ille pater.
Tertius à Senibus, Juvenum de nomine quartus:
  Quæ sequitur, numero turba notata fuit.
At Numa nec Janum, nec avitas præterit umbras;
  Mensibus antiquis adposuitque duos.
NE tamen ignores variorum jura dierum:
  Non habet officii Lucifer omnis idem.
Ille Nefastus erit, per quem tria verba silentur:
  Fastus erit, per quem lege licebit agi.
Neu toto perstare die sua jura putâris;
  Qui jam Fastus erit, manè Nefastus erat.
Nam simul exta Deo data sunt, licet omnia fari;
  Verbaque honoratus libera Prætor habet.
Est quoque, quo populum jus est includere septis:
  Est quoque, qui nono semper ab orbe redit.
Vindicat Ausonias Junonis cura Kalendas:
  Idibus alba Jovi grandior agna cadit.
Nonarum tutela Deo caret. Omnibus istis
  (Ne fallare cave) proximus Ater erit.
Omen ab eventu est: illis nam Roma diebus
  Damna sub adverso tristia Marte tulit.
Hæc mihi dicta semel, totis hærentia Fastis,
  (Ne seriem rerum scindere cogar) erunt.
ECCE tibi faustum, Germanice, nuntiat annum,
  Inque meo primus carmine Janus adest.

Jane biceps, anni tacitè labentis origo,
  Solus de Superis qui tua terga vides;
Dexter ades Ducibus; quorum secura labore
  Otia terra ferax, otia pontus agit.
Dexter ades Patribusque tuis, Populoque Quirini:
  Et resera nutu candida templa tuo.
Prospera lux oritur: linguisque animisque favete:
  Nunc dicenda bono sunt bona verba diè.
Lite vacent aures; insanaque protinus absint
  Jurgia: differ opus, livida lingua, tuum.
Cernis, odoratis ut luceat ignibus æther;
  Et sonet accensis spica Cilissa focis?
Flamma nitore suo templorum verberat aurum,
  Et tremulum summâ spargit in æde jubar.
Vestibus intactis Tarpeias itur in arces:
  Et populus festo concolor ipse suo est.
Jamque novi præëunt fasces; nova purpura fulget:
  Et nova conspicuum pondera sentit ebur.
Colla rudes operum præbent ferienda juvenci,
  Quos aluit campis herba Falisca suis.
Jupiter, arce suâ totum cùm spectet in orbem;
  Nil nisi Romanum, quod tueatur, habet.
Salve, læta dies, meliorque revertere semper,
  A populo rerum digna potente coli.
Quem tamen esse Deum te dicam, Jane biformis?
  Nam tibi par nullum Græcia numen habet.
Ede simul caussam, cur de cœlestibus unus,
  Sitque quod à tergo, sitque quod antè, vides.
Hæc ego cùm sumtis agitarem mente tabellis;
  Lucidior visa est, quàm fuit antè, domus.
Tum sacer, ancipiti mirandus imagine, Janus
  Bina repens oculis obtulit ora meis.
Obstupui; sensique metu riguisse capillos:
  Et gelidum subito frigore pectus erat.
Ille tenens dextrâ baculum, clavemque sinistrâ,
  Edidit hos nobis ore priore sonos.
Disce, metu posito, vates operose dierum,
  Quod petis: et voces percipe mente meas.

Me Chaos antiqui (nam res sum prisca) vocabant.
  Adspice, quàm longi temporis acta canam.
Lucidus hic aër, et, quæ tria corpora restant,
  Ignis, aquæ, tellus, unus acervus erant.
Ut semel hæc rerum secessit lite suarum,
  Inque novas abiit massa soluta domos;
Flamma petît altum; propior locus aëra cepit:
  Sederunt medio terra fretumque solo.
Tunc ègo, qui fueram globus, et sine imagine moles,
  In faciem redii dignaque membra deo.
Nunc quoque, confusæ quondam nota parva figuræ,
  Antè quod est in me, póstque videtur idem.
Accipe, quæsitæ quæ caussa sit altera formæ;
  Hanc simul ut nôris, officiumque meum.
Quidquid ubique vides, cœlum, mare, nubila, terras,
  Omnia sunt nostrâ clausa patentque manu.
Me penès est unum vasti custodia mundi:
  Et jus vertendi cardinis omne meum est.
Cùm libuit Pacem placidis emittere tectis;
  Libera perpetuas ambulat illa vias.
Sànguine letifero totus miscebitur orbis,
  Ni teneant rigidæ condita bella seræ.
Præsideo foribus cœli cum mitibus Horis:
  It, redit officio Jupiter ipse meo.
Inde vocor Janus. Cui cùm Cereale sacerdos
  Imponit libum, mixtaque farra sali,
Nomina ridebis: modò namque Patulcius idem,
  Et modò sacrifico Clusius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
  Nomine diversas significare vices.
Vis mea narrata est: caussam nunc disce figuræ.
  Jam tamen hanc aliquâ tu quoque parte vides.
Omnis habet geminas, hinc atque hinc, janua frontes:
  E` quibus hæc populum spectat; at illa Larem.
Utque, sedens vester primi prope limina tecti,
  Janitor egressus introitusque videt;
Sic ego prospicio, cœlestis janitor aulæ,
  Eöas partes, Hesperiasque simul.

Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
Servet ut in ternas compita secta vias.
Et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
Cernere non moto corpore bina licet.
Dixerat: et vultu, si plura requirere vellem,
Se mihi difficilem non fore, fassus erat.
Sumsi animum, gratesque Deo non territus egi:
Verbaque sum spectans pauca locutus humum.
Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,
Qui meliùs per ver incipiendus erat?
Omnia tunc florent: tunc est nova temporis ætas:
Et nova de gravido palmite gemma tumet.
Et modò formatis amicitur vitibus arbos,
Prodit et in summum seminis herba solum:
Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent,
Ludit et in pratis luxuriatque pecus.
Tum blandi soles: ignotaque prodit hirundo,
Et luteum celsâ sub trabe fingit opus.
Tum patitur cultus ager, et renovatur aratro.
Hæc anni novitas jure vocanda fuit.
Quæsieram multis: non multis ille moratus,
Contulit in versus sic sua verba duos.
Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis:
Principium capiunt Phœbus et annus idem.
Post ea mirabar, cur non sine litibus esset
Prima dies. Caussam percipe, Janus ait.
Tempora commisi nascentia rebus agendis,
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo:
Nec plus quàm solitum testificatur opus.
Mox ego; Cur, quamvis aliorum numina placem,
Jane, tibi primo tura merumque fero?
Ut per me possis aditum, qui limina servo,
Ad quoscumque velim prorsus, habere Deos.
At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis,
Et damus alternas, accipimusque preces?
Tum Deus incumbens baculo, quem dextra gerebat,
Omina principiis, inquit, inesse solent.

Ad primam vocem timidas advertitis aures:
  Et visam primùm consulit augur avem.
Templa patent auresque Deûm: nec lingua caducas
  Concipit ulla preces, dictaque pondus habent.
Desierat paucis: nec longa silentia feci;
  Sed tetigi verbis ultima verba meis:
Quid vult palma sibi, rugosaque carica, dixi,
  Et data sub niveo candida mella favo?
Omen, ait, caussa est, ut res sapor ille sequatur,
  Et peragat cœptum dulcis ut annus iter.
Dulcia cur dentur video: stipis adjice caussam,
  Pars mihi de festo ne labet ulla tuo.
Risit; et, O quàm te fallunt tua secula, dixit,
  Qui stipe mel sumtâ dulcius esse putes?
Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
  Cujus non animo dulcia lucra forent.
Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi.
  Vix ultrà, quò jam progrediatur, habet.
Pluris opes nunc sunt, quàm prisci temporis annis;
  Dum populus pauper, dum nova Roma fuit:
Dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
  Et dabat exiguum fluminis ulva torum.
Jupiter angustâ vix totus stabat in æde;
  Inque Jovis dextrâ fictile fulmen erat.
Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis:
  Pascebatque suas ipse Senator oves.
Nec pudor, in stipulâ placidam cepisse quietem,
  Nec fœnum capiti supposuisse, fuit.
Jura dabat populis posito modò Consul aratro;
  Et levis argenti lamina crimen erat.
At postquam Fortuna loci caput extulit hujus,
  Et tetigit summos vertice Roma Deos;
Creverunt et opes, et opum furiosa cupido:
  Et, cùm possideant plurima, plura volunt.
Quærere ut absumant, absumpta requirere certant:
  Atque ipsæ vitiis sunt alimenta vices.
Sic, quibus intumuit suffusâ venter ab undâ,
  Quo plùs sunt potæ, plùs sitiuntur aquæ.

In pretio pretium nunc est: dat census honores,
Census amicitias: pauper ubique jacet.
Tu tamen auspicium si sit stipis utile quæris,
Curque juvent nostras æra vetusta manus.
Æra dabant olim; melius nunc omen in auro est:
Victaque concedit prisca moneta novæ.
Nos quoque templa juvant, quamvis antiqua probemus,
Aurea: majestas convenit ista Deo.
Laudamus veteres, sed nostris utimur annis:
Mos tamen est æquè dignus uterque coli.
Finierat monitus. Placidis ita rursus, ut antè,
Clavigerum verbis adloquor ipse Deum:
Multa quidem didici; sed cur navalis in ære
Altera signata est, altera forma biceps?
Noscere me duplici posses in imagine, dixit,
Ni vetus ipsa dies extenuaret opus.
Caussa ratis superest: Thuscum rate venit in amnem
Antè pererrato falcifer orbe Deus.
Hâc ego Saturnum memini tellure receptum:
Cœlitibus regnis ab Jove pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen:
Dicta quoque est Latium terra, latente Deo.
At bona posteritas puppim servavit in ære;
Hospitis adventum testificata Dei.
Ipse solum colui, cujus placidissima lævum
Radit arenosi Thybridis unda latus.
Hîc, ubi nunc Roma est, incædua silva virebat:
Tantaque res paucis pascua bubus erat.
Arx mea collis erat, quem cultrix nomine nostro
Nuncupat hæc ætas, Janiculumque vocat.
Tunc ego regnabam, patiens cùm terra Deorum
Esset, et humanis numina mixta locis.
Nondum Justitiam facinus mortale fugârat:
(Ultima de Superis illa reliquit humum.)
Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat:
Nullus erat, justis reddere jura, labor.
Nil mihi cum bello: pacem postesque tuebar:
Et clavem ostendens, Hæc, ait, arma gero.

Presserat ora Deus. Tunc sic nostra ora resolvo,
  Voce meâ voces eliciente Dei.
Cùm tot sint Jani, cur stas sacratus in uno,
  Hîc ubi juncta foris templa duobus habes?
Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
  Protinus Œbalii retulit arma Titi:
Utque levis custos, armillis capta Sabinis,
  Ad summæ Tatium duxerit arcis iter.
Inde, velut nunc est, per quem descenditis, inquit,
  Arduus in valles et Fora clivus erat.
Et jam contigerat portam, Saturnia cujus
  Demserat adpositas insidiosa seras.
Cum tanto veritus committere numine pugnam,
  Ipse meæ movi callidus artis opus.
Oraque, quâ pollens ope sum, fontana reclusi;
  Sumque repentinas ejaculatus aquas.
Antè tamen gelidis subjeci sulphura venis,
  Clauderet ut Tatio fervidus humor iter.
Cujus ut utilitas pulsis percepta Sabinis;
  Quæque fuit, toto reddita forma loco est;
Ara mihi posita est, parvo conjuncta sacello:
  Hæc adolet flammis cum strue farra suis.
At cur pace lates, motisque recluderis armis?
  Nec mora; quæsiti reddita caussa mihi.
Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
  Tota patet demtâ janua nostra serâ.
Pace fores obdo, ne quâ discedere possit:
  Cæsareoque diu nomine clausus ero.
Dixit; et, attollens oculos diversa tuentes,
  Adspexit toto quidquid in orbe fuit.
Pax erat; et vestri, Germanice, caussa triumphi
  Tradiderat famulas jam tibi Rhenus aquas.
Jane, face æternos, Pacem Pacisque ministros:
  Neve suum, præsta, deserat auctor opus.
Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere Fastis,
  Sacravere Patres hâc duo templa die.
Accepit Phœbo Nymphâque Coronide natum
  Insula, dividuâ quam premit amnis aquâ.

Jupiter in parte est. Cepit locus unus utrumque:
Junctaque sunt magno templa nepotis avo.
Quid vetat et stellas, ut quæque oriturque caditque,
Dicere? promissi pars sit et ista mei.
Felices animos, quibus hæc cognoscere primis,
Inque domos superas scandere cura fuit!
Credibile est illos pariter vitiisque locisque
Altius humanis exseruisse caput.
Non Venus et vinum sublimia pectora fregit,
Officiumve fori, militiæve labor.
Nec levis ambitio, perfusaque gloria fuco,
Magnarumve fames sollicitavit opum.
Admovêre oculis distantia sidera nostris;
Ætheraque ingenio supposuere suo.
Sic petitur cœlum: non ut ferat Ossan Olympus,
Summaque Peliacus sidera tangat apex.
Nos quoque sub ducibus cœlum metabimur illis,
Ponemusque suos ad stata signa dies.
Ergo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,
Sparsaque cœlesti rore madebit humus;
Octipedis frustrà quæruntur brachia Cancri:
Præceps occiduas ille subivit aquas.
Institerint Nonæ: missi tibi nubibus atris
Signa dabunt imbres, exoriente Lyrâ.
Quattuor adde dies ductis ex ordine Nonis;
Janus Agonali luce piandus erit.
Nominis esse potes succinctus caussa minister,
Hostia cœlitibus quo feriente cadit.
Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,
Semper, Agone? rogas; nec nisi jussus agis.
Pars, quia non veniant pecudes, sed agantur, ab actu
Nomen Agonalem credit habere diem.
Pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum:
Una sit ut proprio litera demta loco.
An, quia prævisos in aquâ timet hostia cultros,
A pecoris lux est ista notata metu?
Pars etiam, fieri solitis ætate priorum
Nomina de ludis Graja tulisse diem.

Et pecus antiquus dicebat Agonia sermo:
  Veraque judicio est ultima caussa meo.
Utque ea nunc certa est; ita Rex placare sacrorum
  Numina lanigeræ conjuge debet ovis.
Victima, quæ dextrâ cecidit victrice, vocatur.
  Hostibus amotis hostia nomen habet.
Antè, Deos homini quod conciliare valeret,
  Far erat, et puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrimatas cortice myrrhas
  Acta per æquoreas hospita navis aquas.
Tura nec Euphrates, nec miserat India costum,
  Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos, herbis contenta Sabinis,
  Et non exiguo laurus adusta sono.
Si quis erat, factis prati de flore coronis,
  Qui posset violas addere, dives erat.
Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
  In sacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres avidæ gavisa est sanguine porcæ,
  Ulta suas meritâ cæde nocentis opes.
Nam sata, vere novo, teneris lactentia sulcis,
  Eruta setigeræ comperit ore suis.
Sus dederat pœnas. Exemplo territus hujus
  Palmite debueras abstinuissè, caper.
Quem spectans aliquis dentes in vite prementem,
  Talia non tacito dicta dolore dedit:
Rode, caper, vitem: tamen hinc, cùm stabis ad aram,
  In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxæ tibi deditus hostis
  Spargitur adfuso cornua, Bacche, mero.
Culpa sui nocuit: nocuit quoque culpa capellæ.
  Quid bos, quid placidæ commeruistis oves?
Flebat Aristæus, quòd apes cum stirpe necatas
  Viderat inceptos destituisse favos.
Cærula quem genetrix ægrè solata dolentem,
  Addidit hæc dictis ultima verba suis:
Siste, puer, lacrimas: Proteus tua damna levabit;
  Quoque modo repares, quæ periere, dabit.

Decipiat ne te versis tamen ille figuris,
Impediant geminas vincula firma manus.
Pervenit ad vatem juvenis: resolutaque somno
Adligat æquorei brachia capta Senis.
Ille suâ faciem transformis adulterat arte:
Mox domitus vinclis in sua membra redit;
Oraque cæruleâ tollens rorantia barbâ,
Quâ, dixit, repares arte, requiris, apes?
Obrue mactati corpus tellure juvenci:
Quod petis à nobis, obrutus ille dabit.
Jussa facit pastor. Fervent examina putri
De bove: mille animas una necata dedit.
Poscit ovem fatum. Verbenas improba carpsit,
Quas pia Dîs ruris ferre solebat anus.
Quid tuti superest; animam cùm ponat in aris
Lanigerumque pecus, ruricolæque boves?
Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo.
Quòd semel est triplici pro virgine cæsa Dianæ,
Nunc quoque pro nullâ virgine cerva cadit.
Exta canum vidi Triviæ libare Sapæos;
Et quicumque tuas accolit, Hæme, nives.
Cæditur et rigido Custodi ruris asellus:
Caussa pudenda quidem est, huic tamen apta Deo.
Festa corymbiferi celebrabas Græcia Bacchi,
Tertia quæ solito tempore bruma refert.
Dî quoque cultores gelidi venêre Lycei,
Et quicumque joci non alienus erat:
Panes, et in Venerem Satyrorum prona juventus;
Quæque colunt amnes, solaque rura, Deæ.
Venerat et senior pando Silenus asello,
Quique rubro pavidas inguine terret aves.
Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti
Gramine vestitis accubuere toris.
Vina dabat Liber: tulerat sibi quisque coronam.
Miscendas parcè rivus agebat aquas.
Naïdes effusis aliæ sine pectinis usu,
Pars aderant, positis arte manuque comis.

Illa super suras tunicam collecta ministrat:
  Altera dissuto pectus aperta sinu.
Exserit hæc humerum: vestem trahit illa per herbas.
  Impediunt teneros vincula nulla pedes.
Hinc aliæ Satyris incendia mitia præbent:
  Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
Te quoque, inexstinctæ Silene libidinis, urunt:
  Nequitia est, quæ te non sinit esse senem.
At ruber, hortorum decus et tutela, Priapus
  Omnibus ex illis Lotide captus erat.
Hanc cupit, hanc optat: solâ suspirat in illâ:
  Signaque dat nutu, sollicitatque notis.
Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam:
  Irrisum vultu despicit illa suo.
Nox erat: et, vino somnum faciente, jacebant
  Corpora, diversis victa sopore locis.
Lotis in herbosâ, sub acernis ultima ramis,
  Sicut erat lusu fessa, quievit humo.
Surgit amans: animamque tenens, vestigia furtim
  Suspenso digitis fert taciturna gradu.
Ut tetigit niveæ secreta cubilia Nymphæ;
  Ipsa sui flatûs ne sonet aura, cavet.
Et jam finitimâ corpus librabat in herbâ:
  Illa tamen multi plena soporis erat.
Gaudet: et, à pedibus tracto velamine, vota
  Ad sua felici cœperat ire viâ.
Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
  Intempestivos edidit ore sonos.
Territa consurgens Nymphe manibusque Priapum
  Rejicit, et fugiens concitat omne nemus.
At Deus, obscænâ nimiùm quoque parte paratus,
  Omnibus ad Lunæ lumina risus erat.
Morte dedit pœnas auctor clamoris: et hinc est
  Hellespontiaco victima grata Deo.
Intactæ fueratis aves, solatia ruris,
  Adsuetum silvis, innocuumque genus;
Quæ facitis nidos, quæ plumis ova fovetis,
  Et facili dulces editis ore modos.

Sed nihil ista juvant, quia linguæ crimen habetis,
  Dîque putant mentes vos aperire suas.
Nec tamen id falsum: nam, Dîs ut proxima quæque,
  Nunc pennâ veras, nunc datis ore notas.
Tuta diu volucrum proles, tum denique cæsa est:
  Juveruntque Deos indicis exta sui.
Ergo sæpe suo conjux abducta marito
  Uritur in calidis alba columba focis.
Nec defensa juvant Capitolia, quò minùs anser
  Det jecur in lances, Inachi lauta, tuas.
Nocte Deæ Nocti cristatus cæditur ales,
  Quòd tepidum vigili provocat ore diem.
Interea Delphin, clarum super æquora sidus,
  Tollitur, et patriis exserit ora vadis.
POSTERA lux hiemem medio discrimine signat:
  Æquaque præteritæ, quæ superabit, erit.
PROXIMA prospiciet Tithono nupta relicto
  Arcadiæ sacrum pontificale Deæ.
Te quoque lux eadem, Turni soror, æde recepit;
  Hîc ubi Virgineâ Campus obitur aquâ.
Unde petam caussas horum, moremque sacrorum?
  Dirigat in medio quis mea vela freto?
Ipsa mone, quæ nomen habes à carmine ductum,
  Propositoque fave, ne tuus erret honos.
Orta prior Lunâ (de se si creditur ipsi)
  A magno tellus Arcade nomen habet.
Hîc fuit Evander: qui, quamquam clarus utroque,
  Nobilior sacræ sanguine matris erat.
Quæ, simul ætherios animo conceperat ignes,
  Ore dabat vero carmina plena Dei.
Dixerat hæc nato motus instare, sibique,
  Multaque præterea, tempore nacta fidem.
Nam juvenis, verâ nimiùm cum matre, fugatus
  Deserit Arcadium Parrhasiumque larem.
Cui genetrix flenti, Fortuna viriliter, inquit,
  (Siste, puer, lacrimas) ista ferenda tibi est.
Sic erat in fatis: nec te tua culpa fugavit,
  Sed Deus: offenso pulsus es urbe Deo.

Non meriti pœnam pateris, sed Numinis iram.
  Est aliquid magnis crimen abesse malis.
Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra
  Pectora pro facto spemque metumque suo.
Nec tamen ut primus mœre mala talia passus:
  Obruit ingentes ista procella viros.
Passus idem, Tyriis qui quondam pulsus ab oris,
  Cadmus, in Aoniâ constitit exsul humo.
Passus idem Tydeus, et idem Pagasëus Iäson:
  Et quos præterea longa referre mora est.
Omne solum forti patria est; ut piscibus æquor:
  Ut volucri, vacuo quidquid in orbe patet.
Nec fera tempestas toto tamen horret in anno:
  Et tibi (crede mihi) tempora veris erunt.
Vocibus Evander firmatâ mente parentis
  Nave secat fluctus, Hesperiamque tenet.
Jamque ratem doctæ monitu Carmentis in amnem
  Egerat, et Thuscis obvius ibat aquis.
Fluminis illa latus, cui sunt vada juncta Terenti,
  Adspicit, et sparsas per loca sola casas.
Utque erat, immissis puppim stetit ante capillis;
  Continuitque manum torva regentis iter:
Et procul in dextram tendens sua brachia ripam,
  Pinea non sanò ter pede texta ferit.
Neve daret saltum properans insistere terræ,
  Vix est Evandri vixque retenta manu.
Dique petitorum, dixit, salvete locorum;
  Tuque novos cœlo terra datura deos:
Fluminaque, et Fontes, quibus utitur hospita tellus,
  Et Nemora, et Silvæ, Naïadumque chori:
Este bonis avibus visi natoque mihique;
  Ripaque felici tacta sit ista pede.
Fallor? an hi fient ingentia mœnia colles?
  Juraque ab hac terrâ cetera terra petet?
Montibus his olim totus promittitur orbis.
  Quis tantum fati credat habere locum?
Et jam Dardaniæ tangent hæc litora pinus.
  Hic quoque caussa novi fœmina Martis erit.

Care nepos, Palla, funesta quid induis arma?
  Indue: non humili vindice cæsus eris.
Victa tamen vinces, eversaque Troja resurges:
  Obruet hostiles ista ruina domos.
Urite victrices Neptunia Pergama flammæ:
  Num minùs hic toto est altior orbe cinis?
Jam pius Æneas sacra, et sacra altera patrem,
  Adferet. Iliacos excipe, Vesta, Deos.
Tempus erit, cùm vos, orbemque tuebitur idem:
  Et fient ipso sacra colente Deo:
Et penès Augustos patriæ tutela manebit.
  Hanc fas imperii frena tenere domum.
Inde nepos natusque Dei (licèt ipse recuset)
  Pondera cœlesti mente paterna feret.
Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris,
  Sic Augusta novum Julia numen erit.
Talibus ut nostros dictis descendit in annos,
  Substitit in medios præscia lingua sonos.
Puppibus egrèssus Latiâ stetit exsul in herbâ.
  Felix, exsilium cui locus ille fuit!
Nec mora longa fuit: stabant nova tecta: nec alter
  Montibus Ausoniis Arcade major erat.
Ecce boves illuc Erytheïdas adplicat heros,
  Emensus longi claviger orbis iter.
Dumque huic hospitium domus est Tegeæa, vagantur
  Incustoditæ læta per arva boves.
Mane erat: excussus somno Tirynthius hospes
  De numero tauros sentit abesse duos.
Nulla videt taciti quærens vestigia furti:
  Traxerat aversos Cacus in antra feros;
Cacus, Aventinæ timor atque infamia silvæ,
  Non leve finitimis hospitibusque malum.
Dira viro facies; vires pro corpore; corpus
  Grande: pater monstri Mulciber hujus erat.
Proque domo longis spelunca recessibus ingens,
  Abdita, vix ipsis invenienda feris.
Ora super postes adfixaque brachia pendent,
  Squalidaque humanis ossibus albet humus.

Servatâ malè parte boum Jove natus abibas:
  Mugitum rauco furta dedêre sono.
Accipio revocamen, ait; vocemque secutus
  Impia per silvas ultor ad antra venit.
Ille aditum fracti præstruxerat objice montis:
  Vix juga movissent quinque bis illud opus.
Nititur hic humeris (cœlum quoque sederat illis)
  Et vastum motu collabefactat onus.
Quod simul evulsum est, fragor æthera terruit ipsum;
  Ictaque subsedit pondere molis humus.
Prima movet Cacus collatâ prœlia dextrâ;
  Remque ferox saxis stipitibusque gerit.
Quîs ubi nil agitur; patrias malè fortis ad artes
  Confugit, et flammas ore sonante vomit.
Quas quoties proflat, spirare Typhoëa credas,
  Et rapidum Ætnæo fulgur ab igne jaci.
Occupat Alcides, adductaque clava trinodis
  Ter quater adversi sedit in ore viri.
Ille cadit, mixtosque vomit cum sanguine fumos,
  Et lato moriens pectore plangit humum.
Immolat ex illis taurum tibi, Jupiter, unum
  Victor, et Evandrum ruricolasque vocat:
Constituitque sibi, quæ Maxima dicitur, aram,
  Hîc ubi pars Urbis de bove nomen habet.
Nec tacet Evandri mater, propè tempus adesse,
  Hercule quo tellus sit satis usa suo.
At felix vates, ut Dîs gratissima vixit,
  Possidet hunc Jani sic Dea mense diem.
Idibus in magni castus Jovis æde sacerdos
  Semimaris flammis viscera libat ovis:
Redditaque est omnis populo provincia nostro;
  Et tuus Augusto nomine dictus avus.
Perlege dispositas generosa per atria ceras;
  Contigerunt nulli nomina tanta viro.
Africa victorem de se vocat: alter Isauras,
  Aut Cretum domitas testificatur opes.
Hunc Numidæ faciunt, illum Messana superbum;
  Ille Numantinâ traxit ab urbe notam.

Et mortem et nomen Druso Germania fecit.
Me miserum, virtus quàm brevis illa fuit!
Si petat à victis, tot sumat nomina Cæsar,
Quot numero gentes maximus orbis habet.
Ex uno quidam celebres, aut Torquis ademtæ,
Aut Corvi titulos auxiliaris habent.
Magne, tuum nomen rerum mensura tuarum est:
Sed qui te vicit, nomine major erat.
Nec gradus est ultra Fabios cognominis ullus:
Illa domus meritis Maxima dicta suis.
Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes:
Hic socium summo cum Jove nomen habet.
Sancta vocant augusta Patres: augusta vocantur
Templa, sacerdotum rite dicata manu.
Hujus et augurium dependet origine verbi,
Et quodcumque suâ Jupiter auget ope.
Augeat imperium nostri Ducis, augeat annos:
Protegat et vestras querna corona fores.
Auspicibusque Deis tanti cognominis heres
Omine suscipiat, quo pater, orbis onus.
Respicit Titan actas ubi tertius Idus,
Fient Parrhasiæ sacra relata Deæ.
Nam priùs Ausonias matres carpenta vehebant:
Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor.
Mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
Ingratos nullâ prole novare viros.
Neve daret partus, ictu temeraria cæco
Visceribus crescens excutiebat onus.
Corripuisse Patres ausas immitia nuptas,
Jus tamen exemtum restituisse, ferunt.
Binaque nunc pariter Tegeææ sacra parenti
Pro pueris fieri virginibusque jubent.
Scortea non illi fas est inferre sacello,
Ne violent puros exanimata focos.
Si quis amas ritus veteres, adsiste precanti:
Nomina percipies non tibi nota priùs.
Porrima placantur Postvertaque, sive sorores,
Sive fugæ comites, Mænali Nympha, tuæ.

Altera, quod porrò fuerat, cecinisse putatur:
  Altera versurum postmodo quidquid erat.
CANDIDA te niveo posuit lux proxima templo,
  Quâ fert sublimes alta Moneta gradus:
Nunc bene prospicies Latiam, Concordia, turbam:
  Nunc te sacratæ restituêre manus.
Furius (antiquum) populi superator Hetrusci
  Vòverat, et voti solverat antè fidem.
Caussa, quòd à Patribus sumtis secesserat armis
  Vulgus; et ipsa suas Roma timebat opes.
Caussa recens melior: passos Germania crines
  Porrigit auspiciis, Dux venerande, tuis.
Inde triumphatæ libâsti munera gentis;
  Templaque fecisti, quam colis ipse, Deæ.
Hæc tua constituit Genetrix et rebus et arâ,
  Sola toro magni digna reperta Jovis.
HÆC ubi transierint; Capricorno, Phœbe, relicto,
  Per juvenis curres signa gerentis aquam.
SEPTIMUS hinc Oriens cùm se demiserit undis,
  Fulgebit toto jam Lyra nulla polo.
SIDERE ab hoc, ignis venienti nocte Leonis
  Qui micat in medio pectore, mersus erit.
TER quater evolvi signantes tempora Fastos;
  Nec Sementiva est ulla reperta dies:
Cùm mihi, sensit enim, Lux hæc indicitur, inquit,
  Musa: quid à Fastis non stata sacra petis?
Utque dies incerta sacro, sic tempora certa,
  Seminibus jactis est ubi fœtus ager.
State coronati plenum ad præsepe juvenci:
  Cum tepido vestrum vere redibit opus.
Rusticus emeritum palo suspendat aratrum:
  Omne reformidat frigida vulnus humus.
Villice, da requiem terræ, semente peractâ:
  Da requiem, terram qui coluere, viris.
Pagus agat festum: pagum lustrate, coloni;
  Et date paganis annua liba focis.
Placentur matres frugum, Tellusque, Ceresque,
  Farre suo, gravidæ visceribusque suis.

Officium commune Ceres et Terra tuentur;
  Hæc præbet caussam frugibus, illa locum.
Consortes operum, per quas correcta vetustas,
  Quernaque glans victa est utiliore cibo;
Frugibus immensis avidos satiate colonos,
  Ut capiant cultûs præmia digna sui.
Vos date perpetuos teneris sementibus auctus:
  Nec nova per gelidas herba sit usta nives.
Cùm serimus, cœlum ventis aperite serenis:
  Cùm latet, ætheriâ spargite semen aquâ.
Neve graves cultis Cerealia dona cavete
  Agmine læsuro depopulentur aves.
Vos quoque subjectis, formicæ, parcite granis:
  Post messem prædæ copia major erit.
Interea crescat scabræ rubiginis expers,
  Nec vitio cœli palleat ægra seges:
Et neque deficiat macie, neque pinguior æquo
  Divitiis pereat luxuriosa suis.
Et careant loliis, oculos vitiantibus, agri;
  Nec sterilis culto surgat avena solo:
Triticeos fœtus, passuraque farra bis ignem,
  Hordeaque ingenti fœnore reddat ager.
Hoc ego pro vobis, hoc vos optate coloni:
  Efficiantque ratas utraque Diva preces.
Bella diu tenuere viros: erat aptior ensis
  Vomere: cedebat taurus arator equo.
Sarcula cessabant: versique in pila ligones,
  Factaque de rastri pondere cassis erat.
Gratia Dîs, domuique tuæ: religata catenis
  Jampridem nostro sub pede bella jacent.
Sub juga bos veniat; sub terras semen aratas.
  Pax Cererem nutrit: pacis alumna Ceres.
At quæ venturas præcedet sexta Kalendas,
  Hâc sunt Ledæis templa dicata Deis.
Fratribus illa Deis fratres de gente Deorum
  Circa Juturnæ composuere lacus.
Ipsum nos carmen deducit Pacis ad aram.
  Hæc erit à mensis fine secunda dies.

Frondibus Actiacis comtos redimita capillos,
Pax ades; et toto mitis in orbe mane!
Dum desunt hostes, desit quoque caussa triumphi.
Tu ducibus bello gloria major eris.
Sola gerat miles, quibus arma coërceat, arma:
Canteturque ferâ, nil nisi pompa, tubâ.
Horreat Æneadas et primus et ultimus orbis:
Si qua parum Romam terra timebit, amet.
Tura, sacerdotes, pacalibus addite flammis;
Albaque percussâ victima fronte cadat.
Utque domus, quæ præstat eam, cum Pace perennet,
Ad pia propensos vota rogate Deos.
Sed jam prima mei pars est exacta laboris;
Cumque suo finem mense libellus habet.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBER SECUNDUS.

Janus habet finem. Cum carmine crescit et annus.
  Alter ut hinc mensis, sic liber alter eat.
Nunc primùm velis, Elegi, majoribus itis:
  Exiguum (memini) nuper eratis opus.
Certè ego vos habui faciles in amore ministros;
  Cùm lusit numeris prima juventa suis.
Idem sacra cano, signataque tempora Fastis.
  Ecquis ad hæc illinc crederet esse viam?
Hæc mea militia est: ferimus, quæ possumus, arma:
  Dextraque non omni munere nostra vacat.
Si mihi non valido torquentur pila lacerto;
  Nec bellatoris terga premuntur equi;
Nec galeâ tegimur, nec acuto cingimur ense;
  (His habilis telis quilibet esse potest.)
At tua prosequimur studioso pectore, Cæsar,
  Nomina: per titulos ingredimurque tuos.
Ergo ades, et placido paullum mea munera vultu
  Respice; pacando si quid ab hoste vacas.
Februa Romani dixere piamina patres:
  Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem.
Pontifices ab Rege petunt et Flamine lanas,
  Quîs veteri linguâ Februa nomen erat.
Quæque capit lictor domibus purgamina certis,
  Torrida cum micâ farra, vocantur idem.
Nomen idem ramo; qui cæsus ab arbore purâ,
  Casta sacerdotum tempora fronde tegit.
Ipse ego Flaminicam poscentem februa vidi:
  Februa poscenti pinea virga data est.

Denique quodcumque est, quo pectora nostra piamur,
Hoc apud intonsos nomen habebat avos.
Mensis ab his dictus, sectâ quia pelle Luperci
Omne solum lustrant, idque piamen habent:
Aut quia placatis sunt tempora pura sepulcris,
Tunc cùm ferales præteriere dies.
Omne nefas, omnemque mali purgamina caussam
Credebant nostri tollere posse senes.
Græcia principium moris fuit: illa nocentes
Impia lustratos ponere facta putat.
Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
Cæde per Hæmonias solvit Acastus aquas.
Vectam frenatis per inane draconibus Ægeus
Credulus immeritâ Phasida juvit ope.
Amphiaraïdes Naupactoo Acheloo,
Solve nefas, dixit: solvit et ille nefas.
Ah nimiùm faciles, qui tristia crimina cædis
Flumineâ tolli posse putetis aquâ!
Sed tamen (antiqui ne nescius ordinis erres)
Primus, ut est, Jani mensis et antè fuit.
Qui sequitur Janum, veteris fuit ultimus anni.
Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras.
Primus enim Jani mensis, quia janua prima est.
Qui sacer est imis Manibus, imus erat.
Postmodo creduntur spatio distantia longo
Tempora bis quini continuâsse Viri.
Principio mensis, Phrygiæ contermina Matri,
Sospita delubris dicitur aucta novis.
Nunc ubi sint illis, quæris, sacrata Kalendis,
Templa Deæ? longo procubuere die.
Cetera ne simili caderent labefacta ruinâ
Cavit sacrati provida cura Ducis:
Sub quo delubris sentitur nulla senectus.
Nec satis est homines, obligat ille Deos.
Templorum positor, templorum sancte repostor,
Sit Superis, opto, mutua cura tui.
Dent tibi cœlestes, quot tu cœlestibus, annos:
Proque tuâ maneant in statione domo.

Tum quoque vicini lucus celebratur Asyli;
Quâ petit æquoreas advena Thybris aquas.
Ad penetrale Numæ, Capitolinumque Tonantem,
Inque Jovis summâ cæditur arce bidens.
Sæpe graves pluvias adopertus nubibus Auster
Concitat, aut positâ sub nive terra latet.
Proximus Hesperias Titan abiturus in undas,
Gemmea purpureis cùm juga demit equis;
Illâ nocte aliquis, tollens ad sidera vultum,
Dicet, Ubi est hodie, quæ Lyra fulsit heri?
Dumque Lyram quæret; medii quoque terga Leonis
In liquidas subitò mersa notabit aquas.
Quem modò cælatum stellis Delphina videbas,
Is fugiet visus nocte sequente tuos.
Seu fuit occultis felix in amoribus index:
Lesbida cum domino seu tulit ille lyram.
Quod mare non novit, quæ nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpe, sequens agnam, lupus est hac voce retentus:
Sæpe avidum fugiens restitit agna lupum:
Sæpe canes leporesque umbrâ cubuere sub unâ;
Et stetit in saxo proxima cerva leæ:
Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit; et accipitri juncta columba fuit.
Cynthia sæpe tuis fertur, vocalis Arion,
Tamquam fraternis obstupuisse modis.
Nomen Arionium Siculas impleverat urbes;
Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppim conscendit Arion;
Atque ita quæsitas arte ferebat opes.
Forsitan, infelix, ventos undamque timebas;
At tibi nave tuâ tutius æquor erat.
Namque gubernator destricto constitit ense,
Ceteraque armatâ conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, pinum:
Non sunt hæc digitis arma tenenda tuis.
Ille metu vacuus, Mortem non deprecor, inquit:
Sed liceat sumtâ pauca referre lyrâ.

Dant veniam, ridentque moram. Capit ille coronam,
  Quæ possit crines, Phœbe, decere tuos.
Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
  Reddidit icta suos pollice chorda sonos.
Flebilibus veluti numeris canentia durâ
  Trajectus pennâ tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit undas.
  Spargitur impulsâ cærula puppis aquâ.
Inde (fide majus) tergo Delphina recurvo
  Se memorant oneri supposuisse novo.
Ille sedens citharamque tenet, pretiumque vehendi
  Cantat, et æquoreas carmine mulcet aquas.
Dî pia facta vident: astris Delphina recepit
  Jupiter; et stellas jussit habere novem.
Nunc mihi mille sonos, quoque est memoratus Achilles,
  Vellem, Mæonide, pectus inesse tuum.
Dum canimus sacras alterno pectine Nonas,
  Maximus hinc Fastis adcumulatur honos.
Deficit ingenium, majoraque viribus urguent.
  Hæc mihi præcipuo est ore canenda dies.
Quid volui demens Elegis imponere tantum
  Ponderis? heroï res erat ista pedis.
Sancte Pater Patriæ, tibi Plebs, tibi Curia nomen
  Hoc dedit; hoc dedimus nos tibi nomen Eques.
Res tamen antè dedit. Serò quoque vera tulisti
  Nomina: jam pridem tu Pater orbis eras.
Hoc tu per terras, quod in æthere Jupiter alto,
  Nomen habes. Hominum tu pater, ille Deûm.
Romule, concedas; facit hic tua magna tuendo
  Mœnia: tu dederas transilienda Remo.
Te Tatius, parvique Cures, Cæninaque sensit:
  Hoc Duce Romanum est Solis utrumque latus.
Tu breve nescio quid victæ telluris habebas:
  Quodcumque est alto sub Jove, Cæsar habet.
Tu rapis, hic castas duce se jubet esse maritas.
  Tu recipis luco, submovet ille nefas.
Vis tibi grata fuit: florent sub Cæsare leges.
  Tu Domini nomen, Principis ille tenet.

Te Remus incusat; veniam dedit hostibus ille.
Cœlestem fecit te Pater; ille Patrem.
JAM puer Idæus mediâ tenus eminet alvo,
Et liquidas mixto nectare fundit aquas.
En etiam, si quis Borean horrere solebat,
Gaudeat: à Zephyris mollior aura venit.
QUINTUS ab æquoreis nitidum jubar extulit undis
Lucifer, et primi tempora veris eunt.
Ne fallare tamen; restant tibi frigora, restant:
Magnaque discedens signa relinquit hiems.
TERTIA nox veniat: Custodem protinus Ursæ
Adspicies geminos exseruisse pedes.
Inter Hamadryadas, jaculatricemque Dianam,
Callisto sacri pars fuit una Chori.
Illa Deæ tangens arcus, Quos tangimus, arcus,
Este meæ testes virginitatis, ait.
Cynthia laudavit; Promissaque fœdera serva,
Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris.
Fœdera servâsset, si non formosa fuisset.
Cavit mortales: de Jove crimen habet.
Mille feras Phœbe silvis venata redibat;
Aut plus, aut medium Sole tenente diem.
Ut tetigit lucum (densâ niger ilice lucus;
In medio gelidæ fons erat altus aquæ)
Hac, ait, in silvâ, virgo Tegeæa, lavemur.
Erubuit falso virginis illa sono.
Dixerat et Nymphis: Nymphæ velamina ponunt.
Hanc pudet, et tardæ dat mala signa moræ.
Exuerat tunicas: uteri manifesta tumore,
Proditur indicio ponderis ipsa sui.
Cui Dea, Virgineos, perjura Lycaöni, cœtus
Desere, nec castas pollue, dixit, aquas.
Luna novum decies implêrat cornibus orbem:
Quæ fuerat virgo credita, mater erat.
Læsa furit Juno, formam mutatque puellæ.
Quid facis? invito pectore passa Jovem est.
Utque feræ vidit turpes in pellice vultus;
Hujus in amplexus Jupiter, inquit, eat.

Ursa per incultos errabat squalida montes,
  Quæ fuerat summo nuper amanda Jovi.
Jam tria lustra puer furto conceptus agebat;
  Cùm mater nato est obvia facta suo.
Illa quidem, tamquam cognosceret, adstitit amens,
  Et gemuit: gemitus verba parentis erant.
Hanc puer ignarus jaculo fixisset acuto;
  Ni foret in superas raptus uterque domos.
Signa propinqua micant. Prior est, quam dicimus Arcton :
  Arctophylax formam terga sequentis habet.
Sævit adhuc, canamque adiit Saturnia Tethyn,
  Mænaliam tactis ne lavet Arcton aquis.
Idibus agrestis fumant altaria Fauni,
  Hîc ubi discretas insula rumpit aquas.
Hæc fuit illa dies, in quâ Vejentibus arvis
  Ter centum Fabii, ter cecidere duo.
Una domus vires et onus susceperat Urbis:
  Sumunt gentiles arma professa manus.
Egreditur castris miles generosus ab isdem;
  E' quîs dux fieri quilibet aptus erat.
Carmentis portæ dextro via proxima Jano est.
  Ire per hanc noli, quisquis es; omen habet.
[Illâ fama refert Fabios exîsse trecentos.
  Porta vacat culpâ; sed tamen omen habet.]
Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem;
  (Turbidus hibernis ille fluebat aquis)
Castra loco ponunt: destrictis ensibus ipsi
  Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt.
Non aliter, quàm cùm Libycâ de rupe leones
  Invadunt sparsos lata per arva greges.
Diffugiunt hostes, inhonestaque vulnera tergo
  Accipiunt: Thusco sanguine terra rubet.
Sic iterum, sic sæpe cadunt. Ubi vincere apertè
  Non datur, insidias armaque cæca parant.
Campus erat: campi claudebant ultima colles,
  Silvaque montanas occulere apta feras.
In medio paucos, armentaque rara relinquunt:
  Cetera virgultis abdita turba latet.

Ecce, velut torrens undis pluvialibus auctus,
Aut nive, quæ Zephyro victa tepente fluit,
Per sata perque vias fertur; nec, ut antè solebat,
Riparum clausas margine finit aquas:
Sic Fabii latis vallem discursibus implent;
Quosque vident sternunt, nec metus alter inest.
Quò ruitis, generosa domus? malè creditur hosti.
Simplex nobilitas, perfida tela cave.
Fraude perit virtus. In apertos undique campos
Prosiliunt hostes, et latus omne tenent.
Quid faciant pauci contra tot millia fortes?
Quidve, quod in misero tempore restet, habent?
Sicut aper silvis longè Laurentibus actus
Fulmineo celeres dissipat ore canes;
Mox tamen ipse perit: sic non moriuntur inulti;
Vulneraque alternâ dantque feruntque manu.
Una dies Fabios ad bellum miserat omnes:
Ad bellum missos perdidit una dies.
Ut tamen Herculeæ superessent semina gentis,
Credibile est ipsos consuluisse Deos.
Nam puer impubes, et adhuc non utilis armis,
Unus de Fabiâ gente relictus erat.
Scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci;
Cui res cunctando restituenda foret.
CONTINUATA loco tria sidera, Corvus et Anguis,
Et medius Crater inter utrumque jacet.
Idibus illa latent: oriuntur nocte sequenti.
Quæ sibi cur tria sint consociata canam.
Fortè Jovi festum Phœbus sollemne parabat:
(Non faciet longas fabula nostra moras.)
I mea, dixit, avis, ne quid pia sacra moretur,
Et tenuem vivis fontibus adfer aquam.
Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
Tollit, et aërium pervolat altus iter.
Stabat adhuc duris ficus densissima pomis:
Tentat eam rostro: non erat apta legi.
Immemor imperii sedisse sub arbore fertur,
Dum fierent tardâ dulcia poma morâ.

Inde satur nigris longum rapit unguibus hydrum;
  Ad dominumque redit; fictaque verba refert:
Hic mihi caussa moræ, vivarum obsessor aquarum:
  Hic tenuit fontes officiumque meum.
Addis, ait, culpæ mendacia, Phœbus? et audes
  Fatidicum verbis fallere velle Deum?
At tibi, dum lactens hærebit in arbore ficus,
  De nullo gelidæ fonte bibantur aquæ.
Dixit: et antiqui monumenta perennia facti
  Anguis, Avis, Crater, sidera juncta micant.
Tertia post Idus nudos Aurora Lupercos
  Adspicit: et Fauni sacra bicornis eunt.
Dicite, Pierides, sacrorum quæ sit origo:
  Attigerint Latias unde petita domos.
Pana Deum pecoris veteres coluisse feruntur
  Arcades: Arcadiis plurimus ille jugis.
Testis erit Pholoë, testes Stymphalides undæ;
  Quique citis Ladon in mare currit aquis;
Cinctaque pinetis nemoris juga Nonacrini;
  Altaque Cyllene, Parrhasiæque nives.
Pan erat armenti custos, Pan numen equarum:
  Munus ob incolumes ille ferebat oves.
Transtulit Evander silvestria numina secum.
  Hic ubi nunc Urbs est, tum locus Urbis erat.
Inde Deum colimus, devectaque sacra Pelasgis.
  Flamen ad hæc prisco more Dialis erat.
Cur igitur currant; et cur (sic currere mos est)
  Nuda ferant positâ corpora veste, rogas?
Ipse Deus velox discurrere gaudet in altis
  Montibus; et subitas concitat ille feras.
Ipse Deus nudus nudos jubet ire ministros:
  Nec satis ad cursum commoda vestis erat.
Ante Jovem genitum terras habuisse feruntur
  Arcades: et Lunâ gens prior illa fuit.
Vita feræ similis, nullos agitata per usus:
  Artis adhuc expers, et rude vulgus erant.
Pro domibus frondes nôrant, pro frugibus herbas:
  Nectar erat palmis hausta duabus aqua.

Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus:
Nulla sub imperio terra colentis erat:
Nullus adhuc erat usus equi: se quisque ferebat.
Ibat ovis lanâ corpus amicta suâ.
Sub Jove durabant, et corpora nuda gerebant,
Docta graves imbres et tolerare Notos.
Nunc quoque detecti referunt monumenta vetusti
Moris, et antiquas testificantur opes.
Sed, cur præcipuè fugiat velamina Faunus,
Traditur antiqui fabula plena joci.
Fortè comes dominæ juvenis Tirynthius ibat:
Vidit ab excelso Faunus utrumque jugo.
Vidit, et incaluit, Montanaque numina, dixit,
Nil mihi vobiscum est: hæc meus ardor erit.
Ibat odoratis humeros perfusa capillis
Mæonis, aurato conspicienda sinu.
Aurea pellebant rapidos umbracula soles;
Quæ tamen Herculeæ sustinuere manus.
Jamque nemus Bacchi, Tmoli vineta, tenebat:
Hesperus et fusco roscidus ibat equo.
Antra subit, tophis laqueataque pumice vivo:
Garrulus in primo limine rivus erat.
Dumque parant epulas potandaque vina ministri,
Cultibus Alciden instruit illa suis.
Dat tenues tunicas, Gætulo murice tinctas:
Dat teretem zonam, quâ modò cincta fuit.
Ventre minor zona est: tunicarum vincla relaxat,
Ut possit vastas exseruisse manus.
Fregerat armillas non illa ad brachia factas:
Stringebant magnos vincula parva pedes.
Ipsa capit clavamque gravem, spoliumque leonis,
Conditaque in pharetrâ tela minora suâ.
Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno;
Et positis juxtà secubuere toris.
Caussa; repertori vitis pia sacra parabant,
Quæ facerent purè, cùm foret orta dies.
Noctis erat medium: quid non amor improbus audet?
Roscida per tenebras Faunus ad antra venit.

Utque videt somno comites vinoque solutos,
Spem capit in dominis esse soporis idem.
Intrat; et huc illuc temerarius errat adulter:
Et præfert cautas subsequiturque manus.
Venerat ad strati captata cubilia lecti;
Et primâ felix sorte futurus erat.
Ut tetigit fulvi setis hirsuta leonis
Vellera, pertimuit, sustinuitque manum;
Attonitusque metu rediit: ut sæpe viator
Turbatum viso retulit angue pedem.
Inde tori, qui junctus erat, velamina tangit
Mollia, mendaci decipiturque notâ.
Adscendit; spondâque sibi propiore recumbit:
Et rigido cornu durius inguen erat.
Interea tunicas orâ subducit ab imâ:
Horrebant densis aspera crura pilis.
Cetera tentantem cubito Tirynthius heros
Repulit: è summo decidit ille toro.
Fit sonus: inclamat comites, et lumina poscit
Mæonis. Illatis ignibus acta patent.
Ille gemit lecto graviter dejectus ab alto,
Membraque de durâ vix sua tollit humo.
Ridet et Alcides, et qui vidêre jacentem:
Ridet amatorem Lyda puella suum.
Veste Deus lusus fallentes lumina vestes
Non amat; et nudos ad sua sacra vocat.
Adde peregrinæ caussam, mea Musa, Latinam;
Inque suo noster pulvere currat equus.
Cornipedi Fauno cæsâ de more capellâ,
Venit ad exiguas turba vocata dapes.
Dumque sacerdotes verubus transsuta salignis
Exta parant, medias Sole tenente vias;
Romulus, et frater, pastoralisque juventus,
Solibus et campo corpora nuda dabant:
Cæstibus, et jaculis, et missi pondere saxi
Brachia per lusus experienda dabant.
Pastor ab excelso, Per devia rura juvencos,
Romule, prædones, eripe, dixit, agunt.

Longum erat armari. Diversis exit uterque
  Partibus. Accursu præda recepta Remi.
Ut rediit, verubus stridentia detrahit exta:
  Atque ait, Hæc certè non nisi victor edet.
Dicta facit, Fabiique simul. Venit irritus illuc
  Romulus, et mensas ossaque nuda videt.
Risit; et indoluit Fabios potuisse Remumque
  Vincere: Quinctilios non potuisse suos.
Fama manet facti: posito velamine currunt:
  Et memorem famam, quòd bene cessit, habet.
Forsitan et quæras, cur sit locus ille Lupercal;
  Quæve diem tali nomine caussa notet.
Ilia Vestalis cœlestia semina partu
  Ediderat, Patruo regna tenente suo.
Is jubet auferri pueros, et in amne necari.
  Quid facis? ex istis Romulus alter erit.
Jussa recusantes peragunt lacrimosa ministri:
  Flent tamen, et geminos in loca jussa ferunt.
Albula, quem Thybrin mersus Tiberinus in undâ
  Reddidit; hibernis fortè tumebat aquis.
Hic, ubi nunc Fora sunt, lintres errare videres;
  Quâque jacent valles, Maxime Circe, tuæ.
Huc ubi venerunt, nec jam procedere possunt
  Longiús; ex illis unus, an alter, ait:
At quàm sunt similes! at quàm formosus uterque!
  Plus tamen ex illis iste vigoris habet.
Si genus arguitur vultu; (ni fallit imago)
  Nescio quem vobis suspicor esse Deum.
At si quis vestræ Deus esset originis auctor;
  In tam præcipiti tempore ferret opem.
Ferret opem certè, si non ope mater egeret:
  Quæ facta est uno mater et orba die.
Nata simul, peritura simul, simul ite sub undas
  Corpora. Desierat; deposuitque sinu.
Vagierunt clamore pari: sentire putares.
  Hi redeunt udis in sua tecta genis.
Sustinet impositos summâ cavus alveus undâ.
  Heu quantum fati parva tabella vehit!

Alveus in limo silvis adpulsus opacis,
  Paullatim fluvio deficiente, sedet.
Arbor erat: remanent vestigia: quæque vocatur
  Rumina nunc ficus, Romula ficus erat.
Venit ad expositos (mirum) lupa fœta gemellos.
  Quis credat pueris non nocuisse feram?
Non nocuisse parum est: prodest quoque: quos lupa nutrit,
  Prodere cognatæ sustinuere manus.
Constitit, et caudâ teneris blanditur alumnis,
  Et fingit linguâ corpora bina suâ.
Marte satos scires; timor abfuit: ubera ducunt;
  Nec sibi promissi lactis aluntur ope.
Illa loco nomen fecit; locus ipse Lupercis.
  Magna dati nutrix præmia lactis habet.
Quid vetat Arcadio dictos à monte Lupercos?
  Faunus in Arcadiâ templa Lyceus habet.
Nupta, quid exspectas? non tu pollentibus herbis,
  Nec prece, nec magico carmine mater eris.
Excipe fecundæ patienter verbera dextræ:
  Jam socer optati nomen habebit avi.
Nam fuit illa dies, durâ cùm sorte maritæ
  Reddebant uteri pignora rara sui.
Quid mihi, clamabat, prodest rapuisse Sabinas,
  Romulus: (hoc illo sceptra tenente fuit)
Si mea non vires, sed bellum injuria fecit;
  Utilius fuerat non habuisse nurus.
Monte sub Esquilio, multis incæduus annis,
  Junonis magnæ nomine lucus erat.
Huc ubi venerunt, pariter nuptæque virique
  Suppliciter posito procubuere genu.
Cùm subitò motæ tremuere cacumina silvæ,
  Et Dea per lucos mira locuta suos.
Italidas matres, inquit, caper hirtus inito.
  Obstupuit dubio territa turba sono.
Augur erat: nomen longis intercidit annis.
  Nuper ab Hetruscâ venerat exsul humo.
Ille caprum mactat. Jussæ sua terga maritæ
  Pellibus exsectis percutienda dabant.

Luna resumebat decimo nova cornua motu,
  Virque pater subitò, nuptaque mater erat.
Gratia Lucinæ: dedit hæc tibi nomina lucus;
  Aut quia principium tu, Dea, lucis habes.
Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis;
  Maturumque utero molliter effer onus.
ORTA dies fuerit; tu desine credere ventis:
  Perdidit illius temporis aura fidem.
Flamina non constant: et sex reserata diebus
  Carceris Æolii janua laxa patet.
JAM levis obliquâ subsidit Aquarius urnâ.
  Proximus ætherios excipe, Piscis, equos.
Te memorant fratremque tuum (nam juncta micatis
  Signa) duos tergo sustinuisse Deos.
Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
  Tunc cùm pro cœlo Jupiter arma tulit,
Venit ad Euphratem comitata Cupidine parvo;
  Inque Palæstinæ margine sedit aquæ.
Populus, et cannæ riparum summa tenebant:
  Spemque dabant salices, hos quoque posse tegi.
Dum latet, intonuit vento nemus. Illa timore
  Pallet; et hostiles credit adesse manus.
Utque sinu natum tenuit, Succurrite, Nymphæ,
  Et Dîs auxilium ferte duobus, ait.
Nec mora; prosiluit. Pisces subiere gemelli:
  Pro quo nunc dignum sidera munus habent.
Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis,
  Nec violant timidi piscibus ora Syri.
PROXIMA lux vacua est: at tertia dicta Quirino.
  Qui tenet hoc nomen, Romulus antè fuit:
Sive quòd hasta Curis priscis est dicta Sabinis:
  (Bellicus à telo venit in astra Deus)
Sive suum Regi nomen posuere Quirites:
  Seu quia Romanis junxerat ille Cures.
Nam pater armipotens, postquam nova mœnia vidit,
  Multaque Romuleâ bella peracta manu,
Jupiter, inquit, habet Romana potentia vires:
  Sanguinis officio non eget illa mei.

Redde patri natum: quamvis intercidit alter,
  Pro se, proque Remo, qui mihi restat, erit.
Unus erit, quem tu tolles in cærula cœli;
  Tu mihi dixisti: sint rata dicta Jovis.
Jupiter adnuerat. Nutu tremefactus uterque
  Est polus, et cœli pondera sensit Atlas.
Est locus, antiqui Capream dixere paludem:
  Fortè tuis illìc, Romule, jura dabas.
Sol fugit, et removent subeuntia nubila cœlum,
  Et gravis effusis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus æther.
  Fit fuga: Rex patriis astra petebat equis.
Luctus erat, falsæque Patres in crimine cædis.
  Hæsissetque animis forsitan illa fides.
Sed Proculus Longâ veniebat Julius Albâ:
  Lunaque fulgebat; nec facis usus erat.
Cùm subito motu nubes crepuere sinistræ.
  Retulit ille gradus, horrueruntque comæ.
Pulcher, et humano major, trabeâque decorus
  Romulus in mediâ visus adesse viâ:
Et dixisse simul; Prohibe lugere Quirites:
  Nec violent lacrimis numina nostra suis.
Tura ferant, placentque novum pia turba Quirinum;
  Et patrias artes militiamque colant.
Jussit: et in tenues oculis evanuit auras.
  Convocat hic populos, jussaque verba refert.
Templa Deo fiunt: collis quoque dictus ab illo:
  Et referunt certi sacra paterna dies.
Lux quoque cur eadem Stultorum festa vocetur,
  Accipe: parva quidem caussa, sed apta subest.
Non habuit tellus doctos antiqua colonos:
  Lassabant agiles aspera bella viros.
Plus erat in gladio, quàm curvo laudis aratro:
  Neglectus domino pauca ferebat ager.
Farra tamen veteres jaciebant, farra metebant:
  Primitias Cereri farra resecta dabant.
Usibus admoniti flammis torrenda dedêre;
  Multaque peccato damna tulere suo.

Nam modò verrebant nigras pro farre favillas;
  Nunc ipsas igni corripuere casas.
Facta Dea est Fornax: læti Fornace coloni
  Orant, ut fruges temperet illa suas.
Curio legitimis nunc Fornacalia verbis
  Maximus indicit; nec stata sacra facit.
Inque Foro, multâ circùm pendente tabellâ,
  Signatur certâ Curia quæque notâ.
Stultaque pars populi, quæ sit sua Curia, nescit:
  Sed facit extremâ sacra relata die.
EST honor et tumulis: animas placate paternas;
  Parvaque in exstinctas munera ferte pyras.
Parva petunt Manes: pietas pro divite grata est
  Munere: non avidos Styx habet ima Deos.
Tegula projectis satis est velata coronis;
  Et sparsæ fruges, parcaque mica salis:
Inque mero mollita Ceres, violæque solutæ:
  Hæc habeat mediâ testa relicta viâ.
Nec majora veto: sed et his placabilis umbra est.
  Adde preces positis et sua verba focis.
Hunc morem Æneas, pietatis idoneus auctor,
  Attulit in terras, juste Latine, tuas.
Ille patris Genio sollemnia dona ferebat;
  Hinc populi ritus edidicere pios.
At quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
  Bella, Parentales deseruere dies.
Non impune fuit: nam dicitur omine ab isto
  Roma suburbanis incaluisse rogis.
Vix equidem credo: bustis exîsse feruntur,
  Et tacitæ questi tempore noctis avi.
Perque vias Urbis, Latiosque ululâsse per agros
  Deformes animas, vulgus inane, ferunt.
Post ea præteriti tumulis redduntur honores;
  Prodigiisque venit funeribusque modus.
Dum tamen hæc fiunt, viduæ cessate puellæ:
  Exspectet puros pinea tæda dies.
Nec tibi, quæ cupidæ matura videbere matri,
  Comat virgineas hasta recurva comas.

Conde tuas, Hymenæe, faces, et ab ignibus atris
Aufer: habent alias mœsta sepulcra faces.
Di quoque templorum foribus celentur opertis:
Ture vacent aræ, stentque sine igne foci.
Nunc animæ tenues, et corpora functa sepulcris
Errant: nunc posito pascitur umbra cibo.
Nec tamen hæc ultrà, quàm tot de mense supersint
Luciferi, quot habent carmina nostra pedes.
Hanc, quia justa ferunt, dixere Feralia lucem.
Ultima placandis Manibus illa dies.
Ecce anus in mediis residens annosa puellis,
Sacra facit Tacitæ: vix tamen ipsa tacet.
Et digitis tria tura tribus sub limine ponit,
Quâ brevis occultum mus sibi fecit iter.
Tam cantata ligat cum fusco licia rhombo,
Et septem nigras versat in ore fabas.
Quodque pice adstrinxit, quod acu trajecit ahenâ,
Obsutum mænæ torret in igne caput:
Vina quoque instillat. Vini, quodcumque relictum est,
Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa, bibit.
Hostiles linguas inimicaque vinximus ora,
Dicit discedens, ebriaque exit anus.
Forsitan à nobis, quæ sit Dea Muta, requiras.
Disce, per antiquos quæ mihi nota senes.
Jupiter indomito Juturnæ captus amore
Multa tulit, tanto non patienda Deo.
Illa modò in silvis inter coryleta latebat:
Nunc in cognatas desiliebat aquas.
Convocat hic Nymphas, Latium, quotcumque tenebas:
Et jacit in medio talia verba choro:
Invidet ipsa sibi, vitatque, quod expedit illi,
Vestra soror summo jungere membra Deo.
Consulite ambobus: nam quæ mea magna voluptas,
Utilitas vestræ magna sororis erit.
Vos illi in primâ fugienti obsistite ripâ,
Ne sua flumineâ corpora mergat aquâ.
Dixerat: adnuerunt omnes Tiberinides udæ,
Quæque colunt thalamos, Ilia diva, tuos.

Fortè fuit Nais, Lara nomine: prima sed illi
Dicta bis antiquum syllaba nomen erat,
Ex vitio positum. Sæpe illi dixerat Almo,
Nata, tene linguam: nec tamen illa tenet.
Quæ, simul ac tetigit Juturnæ stagna sororis,
Effuge, ait, ripas: dicta refertque Jovis.
Illa etiam Junonem adiit: miserataque nuptam,
Naïda Juturnam vir tuus, inquit, amat.
Jupiter intumuit: quâque est non usa modestè,
Eripuit linguam: Mercuriumque vocat;
Duc, ait, ad Manes: locus ille silentibus aptus.
Nympha, sed infernæ Nympha paludis, erit.
Jussa Jovis fiunt: accepit lucus euntes:
Dicitur illa duci tum placuisse Deo.
Vim parat hic: vultu pro verbis illa precatur;
Et frustrà muto nititur ore loqui.
Fitque gravis, geminosque parit, qui compita servant,
Et vigilant nostrâ semper in urbe, Lares.
Proxima cognati dixere Caristia cari,
Et venit ad socias turba propinqua dapes.
Scilicet à tumulis, et, qui periere, propinquis,
Protinus ad vivos ora referre juvat:
Postque tot amissos, quidquid de sanguine restat,
Adspicere; et generis dinumerare gradus.
Innocui veniant: procul hinc, procul impius esto
Frater, et in partus mater acerba suos:
Cui pater est vivax, qui matris digerit annos,
Quæ premit invisam socrus iniqua nurum.
Tantalidæ fratres absint, et Iäsonis uxor,
Et quæ ruricolis semina tosta dedit:
Et Soror, et Progne, Tereusque duabus iniquus:
Et quicumque suas per scelus auget opes.
Dîs generis date tura bonis. Concordia fertur
Illo præcipuè mitis adesse die.
Et libate dapes: ut grati pignus honoris
Nutriat incinctos missa patella Lares.
Jamque ubi suadebit placidos nox ultima somnos,
Parca precaturæ sumite vina manus.

Et, Bene nos, Patriæ, bene te, Pater, optime Cæsar,
  Dicite suffuso, per sacra verba, mero.
Nox ubi transierit, solito celebretur honore,
  Separat indicio qui Deus arva suo.
Termine, sive lapis, sive es defossus in agro
  Stipes ab antiquis, sic quoque numen habes.
Te duo diversâ domini pro parte coronant;
  Binaque serta tibi, binaque liba ferunt.
Ara fit: huc ignem curto fert rustica testu,
  Sumtum de tepidis ipsa colona focis.
Ligna senex minuit, concisaque construit altè,
  Et solidâ ramos figere pugnat humo.
Dum sicco primas irritat cortice flammas;
  Stat puer, et manibus lata canistra tenet.
Inde, ubi ter fruges medios immisit in ignes,
  Porrigit incisos filia parva favos.
Vina tenent alii: libantur singula flammis.
  Spectant, et linguis candida turba favent.
Spargitur et cæsâ communis Terminus agnâ:
  Nec queritur, lactens cùm sibi porca datur.
Conveniunt, celebrantque dapes vicinia simplex;
  Et cantant laudes, Termine sancte, tuas.
Tu populos, urbesque, et regna ingentia finis:
  Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est: nullo corrumperis auro.
  Legitimâ servas credita rura fide.
Si tu signâsses olim Thyreatida terram,
  Corpora non leto missa trecenta forent:
Nec foret Othryades congestis tectus in armis.
  O quantum patriæ sanguinis ille dedit!
Quid, nova cùm fierent Capitolia? nempe Deorum
  Cuncta Jovi cessit turba, locumque dedit.
Terminus (ut veteres memorant) conventus in æde
  Restitit: et magno cum Jove templa tenet.
Nunc quoque, se supra ne quid nisi sidera cernat,
  Exiguum templi tecta foramen habent.
Termine, post illud levitas tibi libera non est.
  Quâ positus fueris in statione, mane.

Nec tu vicino quidquam concede roganti;
  Ne videare hominem præposuisse Jovi.
Et seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris;
  Clamato, Meus est hic ager, ille tuus.
Est via, quæ populum Laurentes ducit in agros,
  Quondam Dardanio regna petita duci.
Illâc lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
  Sacra videt fieri sextus ab Urbe lapis.
Gentibus est aliis tellus data limite certo;
  Romanæ spatium est Urbis et orbis idem.
Nunc dicenda mihi Regis fuga. Traxit ab illâ
  Sextus ab extremo nomina mense dies.
Ultima Tarquinius Romanæ gentis habebat
  Regna: vir injustus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias everterat urbes;
  Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
  In medios hostes nocte silente venit.
Nudârant gladios: Occidite, dixit, inermem.
  Hoc cupiant fratres, Tarquiniusque pater,
Qui mea crudeli laceravit verbere terga.
  (Dicere ut hoc posset, verbera passus erat.)
Luna fuit. Spectant juvenem, gladiosque recondunt:
  Tergaque, deductâ veste, notata vident.
Flent quoque, et, ut secum tueatur bella, precantur.
  Callidus ignaris adnuit ille viris.
Jamque potens, misso genitorem adpellat amico,
  Prodendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
  Sectus humum rivo lene sonantis aquæ.
Illîc Tarquinius mandata latentia nati
  Accipit, et virgâ lilia summa metit.
Nuntius ut rediit, decussaque lilia dixit;
  Filius, Agnosco jussa parentis, ait.
Nec mora: Principibus cæsis ex urbe Gabinâ,
  Traduntur ducibus mœnia nuda suis.
Ecce (nefas visu) mediis altaribus anguis
  Exit, et exstinctis ignibus exta rapit.

Consulitur Phœbus. Sors est ita reddita: Matri
  Qui dederit princeps oscula, victor erit.
Oscula quisque suæ matri properata tulerunt,
  Non intellecto credula turba Deo.
Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
  Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
Ille tacens, pronus matri dedit oscula Terræ,
  Creditus offenso procubuisse pede.
Cingitur interea Romanis Ardea signis,
  Et patitur lentas obsidione moras.
Dum vacat, et metuunt hostes committere pugnam,
  Luditur in castris: otia miles agit.
Tarquinius juvenis socios dapibusque meroque
  Accipit, atque illis Rege creatus ait:
Dum nos difficilis pigro tenet Ardea bello,
  Nec sinit ad patrios arma referre Deos;
Ecquid in officio torus est socialis? et ecquid
  Conjugibus nostris mutua cura sumus?
Quisque suam laudant. Studiis certamina crescunt;
  Et fervent multo linguaque corque mero.
Surgit, cui clarum dederat Collatia nomen;
  Non opus est verbis, credite rebus, ait.
Nox superest: tollamur equis, Urbemque petamus.
  Dicta placent: frenis impediuntur equi.
Pertulerant dominos. Regalia protinus illi
  Tecta petunt: custos in fore nullus erat.
Ecce nurum Regis fusis per colla coronis
  Inveniunt posito pervigilare mero.
Inde cito passu petitur Lucretia. Nebat;
  Ante torum calathi, lanaque mollis, erant.
Lumen ad exiguum famulæ data pensa trahebant:
  Inter quas tenui sic ait ipsa sono:
Mittenda est domino (nunc, nunc properate, puellæ)
  Quamprimum nostrâ facta lacerna manu.
Quid tamen audistis? nam plura audire soletis.
  Quantum de bello dicitur esse supér?
Postmodo victa cades: melioribus, Ardea, restas,
  Improba; quæ nostros cogis abesse viros.

Sint tantùm reduces! Sed enim temerarius ille
Est meus; et stricto quolibet ense ruit.
Mens abit, et morior, quoties pugnantis imago
Me subit: et gelidum pectora frigus habet.
Desinit in lacrimas: intentaque fila remittit;
In gremio vultum deposuitque suum.
Hoc ipsum decuit: lacrimæ cecidere pudicæ;
Et facies animo dignaque parque fuit.
Pone metum, venio, conjux ait. Illa revixit,
Deque viri collo dulce pependit onus.
Interea juvenis furiatos regius ignes
Concipit, et cæco raptus amore furit.
Forma placet, niveusque color, flavique capilli;
Quique aderat nullâ factus ab arte decor.
Verba placent, et vox; et quod corrumpere non est:
Quóque minor spes est, hoc magis ille cupit.
Jam dederat cantum lucis prænuntius ales;
Cùm referunt juvenes in sua castra pedem.
Carpitur attonitos absentis imagine sensus
Ille: recordanti plura magisque placent.
Sic sedit: sic culta fuit: sic stamina nevit:
Neglectæ collo sic jacuere comæ:
Hos habuit vultus: hæc illi verba fuere:
Hic decor, hæc facies, hic color oris erat.
Ut solet à magno fluctus languescere flatu;
Sed tamen à vento, qui fuit, unda tumet:
Sic, quamvis aberat placitæ præsentia formæ,
Quem dederat præsens forma, manebat amor.
Ardet; et injusti stimulis agitatus amoris
Comparat indigno vimque dolumque toro.
Exitus in dubio est: audebimus ultima, dixit.
Viderit, audentes Forsne Deusne juvet.
Cepimus audendo Gabios quoque. Talia fatus
Ense latus cingit; tergaque pressit equi.
Accipit æratâ juvenem Collatia portâ;
Condere jam vultus Sole parante suos.
Hostis, ut hospes, init penetralia Collatina:
Comiter excipitur: sanguine junctus erat.

Quantùm animis erroris inest! parat inscia rerum
  Infelix epulas hostibus illa suis.
Functus erat dapibus: poscunt sua tempora somni.
  Nox erat; et totâ lumina nulla domo.
Surgit, et auratum vaginâ liberat ensem;
  Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.
Utque torum pressit; Ferrum, Lucretia, mecum est,
  Natus, ait, Regis, Tarquiniusque loquor.
Illa nihil: neque enim vocem viresque loquendi,
  Aut aliquid toto pectore mentis habet.
Sed tremit, ut quondam stabulis deprensa relictis,
  Parva sub infesto cùm jacet agna lupo.
Quid faciat? pugnet? vincetur femina pugnâ.
  Clamet? at in dextrâ, qui necet, ensis adest.
Effugiat? positis urguetur pectora palmis;
  Nunc primùm externâ pectora tacta manu.
Instat amans hostis precibus, pretioque, minisque:
  Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis.
Nil agis; eripiam, dixit, pro crimine vitam:
  Falsus adulterii testis adulter erit.
Interimam famulum; cum quo deprensa ferêris.
  Succubuit famæ victa puella metu.
Quid, victor, gaudes? hæc te victoria perdet.
  Heu quanto regnis nox stetit una tuis!
Jamque erat orta dies: passis sedet illa capillis;
  Ut solet ad nati mater itura rogum.
Grandævumque patrem fido cum conjuge castris
  Evocat: et positâ venit uterque morâ.
Utque vident habitum; quæ luctûs caussa requirunt;
  Cui paret exsequias, quove sit icta malo.
Illa diu reticet, pudibundaque celat amictu
  Ora: fluunt lacrimæ more perennis aquæ.
Hinc pater, hinc conjux lacrimas solantur, et orant
  Indicet: et cæco flentque paventque metu.
Ter conata loqui, ter destitit: ausaque quartò,
  Non oculos adeò sustulit illa suos.
Hoc quoque Tarquinio debebimus? eloquar, inquit.
  Eloquar infelix dedecus ipsa meum.

Quæque potest narrat. Restabant ultima; flevit:
  Et matronales erubuere genæ.
Dant veniam facto genitor conjuxque coacto.
  Quam, dixit, veniam vos datis, ipsa nego.
Nec mora; celato figit sua pectora ferro,
  Et cadit in patrios sanguinolenta pedes.
Tunc quoque jam moriens, ne non procumbat honestè,
  Respicit: hæc etiam cura cadentis erat.
Ecce super corpus communia damna gementes,
  Obliti decoris, virque paterque jacent.
Brutus adest; tandemque animo sua nomina fallit:
  Fixaque semanimi corpore tela rapit.
Stillantemque tenens generoso sanguine cultrum,
  Edidit impavidos ore minante sonos:
Per tibi ego hunc juro fortem castumque cruorem,
  Perque tuos Manes, qui mihi numen erunt;
Tarquinium pœnas profugâ cum stirpe daturum.
  Jam satis est virtus dissimulata diu.
Illa jacens ad verba oculos sine lumine movit;
  Visaque concussâ dicta probare comâ.
Fertur in exsequias animi matrona virilis:
  Et secum lacrimas, invidiamque trahit.
Vulnus inane patet. Brutus clamore Quirites
  Concitat, et Regis facta nefanda refert.
Tarquinius cum prole fugit. Capit annua Consul
  Jura. Dies regnis illa suprema fuit.
FALLIMUR? an veris prænuntia venit hirundo;
  Et metuit, ne quâ versa recurrat hiems?
Sæpe tamen, Progne, nimiùm properâsse querêris;
  Virque tuo Tereus frigore lætus erit.
JAMQUE duæ restant noctes de mense secundo,
  Marsque citos junctis curribus urguet equos:
Ex vero positum permansit Equiria nomen,
  Quæ Deus in Campo prospicit ipse suo.
Jure venis, Gradive; locum tua tempora poscunt,
  Signatusque tuo nomine mensis adest.
Venimus in portum, libro cum mense peracto.
  Naviget hinc aliâ jam mihi linter aquâ.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBER TERTIUS.

Bellice, depositis clypeo paulisper et hastâ,
  Mars, ades; et nitidas casside solve comas.
Forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poëtæ.
  A' te, qui canitur, nomina mensis habet.
Ipse vides manibus peragi fera bella Minervæ.
  Num minùs ingenuis artibus illa vacat?
Palladis exemplo ponendæ tempora sume
  Cuspidis: invenies et quod inermis agas.
Tum quoque inermis eras, cùm te Romana sacerdos
  Cepit, ut huic Urbi semina digna dares.
Ilia Vestalis (quid enim vetat inde moveri?)
  Sacra lavaturas manè petebat aquas.
Ventum erat ad molli declivem tramite ripam:
  Ponitur è summâ fictilis urna comâ.
Fessa resedit humi; ventosque accepit aperto
  Pectore; turbatas restituitque comas.
Dum sedet, umbrosæ salices, volucresque canoræ
  Fecerunt somnos, et leve murmur aquæ.
Blanda quies victis furtim subrepit ocellis,
  Et cadit à mento languida facta manus.
Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupitam:
  Et sua divinâ furta fefellit ope.
Somnus abit: jacet illa gravis. Jam scilicet intra
  Viscera, Romanæ conditor Urbis, eras.
Languida consurgit, nec scit cur languida surgat:
  Et peragit tales arbore nixa sonos:

Utile sit faustumque, precor, quod imagine somni
  Vidimus: an somno clarius illud erat?
Ignibus Iliacis aderam: cùm lapsa capillis
  Decidit ante sacros lanea vitta focos.
Inde duæ pariter (visu mirabile) palmæ
  Surgunt. Ex illis altera major erat:
Et gravibus ramis totum protexerat orbem,
  Contigeratque novâ sidera summa comâ.
Ecce meus ferrum patruus molitur in illas.
  Terreor admonitu, corque timore micat.
Martia Picus avis gemino pro stipite pugnant,
  Et Lupa: tuta per hos utraque palma fuit.
Dixerat: et plenam non firmis viribus urnam
  Sustulit. Implêrat, dum sua visa refert.
Interea crescente Remo, crescente Quirino,
  Cœlesti tumidus pondere venter erat.
Quò minùs emeritis exiret cursibus annus,
  Restabant nitido jam duo signa Deo.
Sylvia fit mater. Vestæ simulacra feruntur
  Virgineas oculis opposuisse manus.
Ara Deæ certè tremuit, pariente ministrâ;
  Et subiit cineres territa flamma suos.
Hæc ubi cognovit contemtor Amulius æqui,
  (Nam raptas fratri victor habebat opes)
Amne jubet mergi geminos. Scelus unda refugit.
  In siccâ pueri destituuntur humo.
Lacte quis infantes nescit crevisse ferino;
  Et picum expositis sæpe tulisse cibos?
Non ego te, tantæ nutrix Larentia gentis,
  Nec taceam vestras, Faustule pauper, opes.
Vester honos veniet, cùm Larentalia dicam:
  Acceptus geniis illa December habet.
Martia ter senos proles adoleverat annos;
  Et suberat flavæ jam nova barba comæ.
Omnibus agricolis armentorumque magistris
  Iliadæ fratres jura petita dabant.
Sæpe domum veniunt prædonum sanguine læti,
  Et redigunt actos in sua rura boves.

Ut genus audierunt; animos pater editus auget:
  Et pudet in paucis nomen habere casis.
Romuleoque cadit trajectus Amulius ense:
  Regnaque longævo restituuntur avo.
Mœnia conduntur: quæ, quamvis parva fuerunt,
  Non tamen expediit transiluisse Remo.
Jam, modò quâ fuerant silvæ, pecorumque recessus,
  Urbs erat: æternæ cùm pater Urbis ait:
Arbiter armorum, de cujus sanguine natus
  Credor; et ut credar pignora certa dabo:
A' te principium Romano ducimus anno:
  Primus de patrio nomine mensis eat.
Vox rata fit, patrioque vocat de nomine mensem.
  Dicitur hæc pietas grata fuisse Deo.
Et tamen ante omnes Martem coluere priores.
  Hoc dederat studiis bellica turba suis.
Pallada Cecropidæ, Minoïa Creta Dianam,
  Vulcanum tellus Hypsipylea colit:
Junonem Sparte, Pelopeïadesque Mycenæ:
  Pinigerum Fauni Mænalis ora caput.
Mars Latio venerandus erat, quia præsidet armis.
  Arma feræ genti remque decusque dabant.
Quòd si fortè vacas, peregrinos inspice Fastos:
  Mensis in his etiam nomine Martis erit.
Tertius Albanis, quintus fuit ille Faliscis:
  Sextus apud populos, Hernica terra, tuos.
Inter Aricinos, Albanaque tempora constant
  Factaque Telegoni mœnia celsa manu.
Quintum Laurentes, bis quintum Æquicolus asper,
  A' tribus hunc primum turba Curensis habet.
Et tibi cum proavis, miles Peligne, Sabinis
  Convenit: hic genti quartus utrique Deus.
Romulus, hos omnes ut vinceret ordine saltem,
  Sanguinis auctori tempora prima dedit.
Nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas.
  Ille minor geminis mensibus annus erat.
Nondum tradideras victas victoribus artes,
  Græcia, facundum, sed malè forte, genus.

Qui bene pugnârat, Romanam noverat artem:
Mittere qui poterat pila, disertus erat.
Quis tunc aut Hyadas, aut Pleiadas Atlanteas
Senserat, aut geminos esse sub axe polos?
Esse duas Arctos, quarum Cynosura petatur
Sidoniis, Helicen Graja carina notet?
Signaque quæ longo frater percenseat anno,
Ire per hæc uno mense sororis equos?
Libera currebant, et inobservata per annum
Sidera: constabat sed tamen esse Deos.
Non illi cœlo labentia signa movebant;
Sed sua: quæ magnum prodere crimen erat.
Illaque de fœno. Sed erat reverentia fœno,
Quantum nunc Aquilas cernis habere tuas.
Pertica suspensos portabat longa maniplos:
Unde maniplaris nomina miles habet.
Ergo animi indociles, et adhuc ratione carentes,
Mensibus egerunt lustra minora decem.
Annus erat, decimum cùm Luna repleverat orbem.
Hic numerus magno tunc in honore fuit.
Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus:
Seu quia bis quino femina mense parit:
Seu quòd adusque decem numero crescente venitur;
Principium spatiis sumitur inde novis.
Inde pares centum denos secrevit in orbes
Romulus: Hastatos instituitque decem.
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora: legitimo quique merebat equo.
Quin etiam partes totidem Titiensibus idem,
Quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.
Adsuetos igitur numeros servavit in anno.
Hoc luget spatio femina mœsta virum.
Neu dubites, primæ fuerint quin antè Kalendæ
Martis; ad hæc animum signa referre potes.
Laurea Flaminibus, quæ toto perstitit anno,
Tollitur: et frondes sunt in honore novæ.
Janua nunc Regis positâ viret arbore Phœbi:
Ante tuas fit idem, Curia Prisca, fores.

Vesta quoque ut folio niteat velata recenti,
  Cedit ab Iliaçis laurea cana focis.
Adde, quòd arcanâ fieri novus ignis in æde
  Dicitur; et vires flamma refecta capit.
Nec mihi parva fides, annos hinc îsse priores,
  Anna quòd hoc cœpta est mense Perenna coli.
Hinc etiam veteres initi memorantur honores
  Ad spatium belli, perfide Pœne, tui.
Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis: et inde
  Incipit, à numero nomina quisquis habet.
Primus, oliviferis Romam deductus ab arvis,
  Pompilius menses sensit abesse duos.
Sive hoc à Samio doctus, qui posse renasci
  Nos putat; Egeriâ sive monente suâ.
Sed tamen errabant etiamnum tempora; donec
  Cæsaris in multis hæc quoque cura fuit.
Non hæc ille Deus, tantæque propaginis auctor,
  Credidit officiis esse minora suis:
Promissumque sibi voluit prænoscere cœlum:
  Nec Deus ignotas hospes inire domos.
Ille moras Solis, quibus in sua signa rediret,
  Traditur exactis disposuisse notis.
Is decies senos tercentum et quinque diebus
  Junxit, et è pleno tempora quarta die.
Hic anni modus est. In lustrum accedere debet,
  Quæ consummatur partibus, una dies.
Si licet occultos monitus audire Deorum
  Vatibus; ut certè fama licere putat;
Cùm sis officiis, Gradive, virilibus aptus;
  Dic mihi, matronæ cur tua festa colant.
Sic ego. Sic positâ dixit mihi casside Mavors;
  Sed tamen in dextrâ missilis hasta fuit:
Nunc primùm studiis pacis, Deus utilis armis,
  Advocor: et gressus in nova castra fero.
Nec piget incepti. Juvat hac quoque parte morari:
  Hoc solam ne se posse Minerva putet.
Disce, Latinorum vates operose dierum,
  Quod petis; et memori pectore dicta nota.

Parva fuit, si prima velis elementa referre,
Roma: sed in parvâ spes tamen hujus erat.
Mœnia jam stabant, populis angusta futuris:
Credita sed turbæ tunc nimis ampla suæ.
Quæ fuerit nostri, si quæris, regia nati;
Adspice de cannâ straminibusque domum.
In stipulâ placidi carpebat munera somni:
Et tamen ex illo venit in astra toro.
Jamque loco majus nomen Romanus habebat:
Nec conjux illi, nec socer ullus erat.
Spernebant generos inopes vicinia dives:
Et malè credebar sanguinis auctor ego.
In stabulis habitâsse, boves pavisse, nocebat;
Jugeraque inculti pauca tenere soli.
Cum pare quæque suo coëunt volucresque feræque;
Atque aliquam, de quâ procreet, anguis habet.
Extremis dantur connubia gentibus: at, quæ
Romano vellet nubere, nulla fuit.
Indolui; patriamque dedi tibi, Romule, mentem.
Tolle preces, dixi: quod petis, arma dabunt.
Festa para Conso: Consus tibi cetera dicet;
Ipso festa die dum sua sacra canes.
Intumuere Cures, et quos dolor attigit idem.
Tum primùm generis intulit arma socer.
Jamque ferè raptæ matrum quoque nomen habebant;
Tractaque erant longâ bella propinqua morâ.
Conveniunt nuptæ dictam Junonis in ædem:
Quas inter mea sic est nurus orsa loqui:
O pariter raptæ, (quoniam hoc commune tenemus)
Non ultrà lentè possumus esse piæ.
Stant acies: sed utrâ Dî sint pro parte rogandi,
Eligite: hinc conjux, hinc pater arma tenent.
Quærendum, viduæ fieri malimus an orbæ.
Consilium vobis forte piumque dabo.
Consilium dederat. Parent, crinemque resolvunt;
Mœstaque funereâ corpora veste tegunt.
Jam stabant acies ferro mortique paratæ:
Jam lituus pugnæ signa daturus erat:

Cùm raptæ veniunt inter patresque virosque;
  Inque sinu natos, pignora cara, ferunt.
Ut medium campi passis tetigere capillis,
  In terram posito procubuere genu:
Et, quasi sentirent, blando clamore nepotes
  Tendebant ad avos brachia parva suos.
Qui poterat, clamabat avum, tum denique visum:
  Et qui vix poterat, posse coactus erat.
Tela viris animusque cadunt: gladiisque remotis
  Dant soceri generis, accipiuntque, manus.
Laudatasque tenent natas; scutoque nepotem
  Fert avus: hic scuti dulcior usus erat.
Inde diem, quæ prima, meas celebrare Kalendas
  Œbalides matres non leve munus habent.
An, quia committi strictis mucronibus ausæ,
  Finierant lacrimis Martia bella suis;
Vel quòd erat de me feliciter Ilia mater;
  Rite colunt matres sacra, diemque meum.
Quid quòd hiems, adoperta gelu, nunc denique cedit;
  Et pereunt victæ Sole tepente nives.
Arboribus redeunt detonsæ frigore frondes;
  Vividaque è tenero palmite gemma tumet.
Quæque diu latuit, nunc se quâ tollat in auras,
  Fertilis occultas invenit herba vias.
Nunc fecundus ager: pecoris nunc hora creandi:
  Nunc avis in ramo tecta laremque parat.
Tempora jure colunt Latiæ fecunda parentes:
  Quarum militiam votaque partus habet.
Adde, quòd excubias Regi Romanus agebat,
  Quâ nunc Esquilias nomina collis habet.
Illîc à nuribus Junoni templa Latinis
  Hâc sunt, si memini, publica facta die.
Quid moror, et variis onero tua pectora caussis?
  Eminet ante oculos, quod petis, ecce tuos.
Mater amat nuptas: Matris me turba frequentant.
  Hæc nos præcipuè tam pia caussa decet.
Ferte Deæ flores: gaudet florentibus herbis
  Hæc Dea: de tenero cingite flore caput.

Dicite, Tu lucem nobis, Lucina, dedisti.
  Dicite, Tu voto parturientis ades.
Si qua tamen gravida est, resoluto crine precetur,
  Ut solvat partus molliter illa suos.
Quis mihi nunc dicat, quare cœlestia Martis
  Arma ferant Salii, Mamuriumque canant?
Nympha, mone, nemori stagnoque operata Dianæ:
  Nympha, Numæ conjux, ad tua festa veni.
Vallis Ariciæ silvâ præcinctus opacâ
  Est lacus, antiquâ religione sacer.
Hîc latet Hippolytus, furiis direptus equorum:
  Unde nemus nullis illud initur equis.
Licia dependent, longas velantia sepes,
  Et posita est meritæ multa tabella Deæ.
Sæpe potens voti, frontem redimita coronis,
  Femina lucentes portat ab Urbe faces.
Regna tenent fortesque manu, pedibusque fugaces:
  Et perit exemplo postmodo quisque suo.
Defluit incerto lapidosus murmure rivus:
  Sæpe, sed exiguis haustibus, inde bibes.
Egeria est, quæ præbet aquas, Dea grata Camenis.
  Illa Numæ conjux, consiliumque fuit.
Principio nimiùm promtos ad bella Quirites
  Molliri placuit jure, Deûmque metu.
Inde datæ leges, ne firmior omnia posset:
  Cœptaque sunt purè tradita sacra coli.
Exuitur feritas, armisque potentius æquum est:
  Et cum cive pudet conseruisse manus.
Atque aliquis, modò trux, visâ jam vertitur arâ,
  Vinaque dat tepidis salsaque farra focis.
Ecce Deûm genitor rutilas per nubila flammas
  Spargit, et effusis æthera siccat aquis.
Non aliàs missi cecidere frequentiùs ignes.
  Rex pavet; et vulgi pectora terror habet.
Cui Dea, Ne nimiùm terrêre; piabile fulmen
  Est, ait: et sævi flectitur ira Jovis.
Sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi
  Prodere, Romani numen utrumque soli.

Nec sine vi tradent: adhibeto vincula captis.
  Atque ita, quâ possint, erudit, arte capi.
Lucus Aventino suberat niger ilicis umbrâ,
  Quo posses viso dicere, Numen inest.
In medio gramen, muscoque adoperta virenti
  Manabat saxo vena perennis aquæ.
Inde ferè soli Faunus Picusque bibebant.
  Huc venit, et Fonti rex Numa mactat ovem.
Plenaque odorati Dîs ponit pocula Bacchi;
  Cumque suis antro conditus ipse latet.
Ad solitos veniunt silvestria numina fontes:
  Et relevant multo pectora sicca mero.
Vina quies sequitur. Gelido Numa prodit ab antro,
  Vinclaque sopitas addit in arta manus.
Somnus ut abscessit; tentando vincula pugnant
  Rumpere: pugnantes fortiùs illa tenent.
Tum Numa, Dî nemorum, factis ignoscite nostris,
  Si scelus ingenio scitis abesse meo.
Quoque modo possit fulmen, monstrate, piari.
  Sic Numa. Sic quatiens cornua Faunus ait:
Magna petis; nec quæ monitu tibi discere nostro
  Fas sit: habent fines numina nostra suos.
Dî sumus agrestes, et qui dominemur in altis
  Montibus: arbitrium est in sua tela Jovi.
Hunc tu non poteris per te deducere cœlo:
  At poteris nostrâ forsitan usus ope.
Dixerat hæc Faunus: par est sententia Pici.
  Deme tamen nobis vincula, Picus ait;
Jupiter huc veniet, validâ deductus ab arte:
  Nubila promissi Styx mihi testis erit.
Emissi quid agant laqueis, quæ carmina dicant,
  Quâque trahant superis sedibus arte Jovem;
Scire nefas homini. Nobis concessa canantur,
  Quæque pio disci vatis ab ore licet.
Eliciunt cœlo te, Jupiter. Unde minores
  Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.
Constat Aventinæ tremuisse cacumina silvæ:
  Terraque subsedit pondere pressa Jovis.

Corda micant Regis: totoque è pectore sanguis
  Fugit; et hirsutæ diriguere comæ.
Ut rediit animus, Da certa piamina, dixit,
  Fulminis, altorum Rexque Paterque Deûm.
Si tua contigimus manibus donaria puris:
  Hoc quoque, quod petitur, si pia lingua rogat.
Adnuit oranti: sed verùm ambage remotâ
  Abdidit, et dubio terruit ore virum.
Cæde caput, dixit. Cui Rex, Parebimus, inquit:
  Cædenda est hortis eruta cepa meis.
Addidit hic, Hominis: Summos, ait ille, capillos.
  Postulat hic animam: cui Numa, Piscis, ait.
Risit: et, His, inquit, facito mea tela procures,
  O vir colloquio non abigende meo.
Sed tibi, protulerit cùm totum crastinus orbem
  Cynthius, imperii pignora certa dabo.
Dixit, et ingenti tonitru super æthera motum
  Fertur, adorantem destituitque Numam.
Ille redit lætus, memoratque Quiritibus acta.
  Tarda venit dictis difficilisque fides.
At certè credemur, ait, si verba sequatur
  Exitus. En, audi crastina, quisquis ades.
Protulerit terris cùm totum Cynthius orbem,
  Jupiter imperii pignora certa dabit.
Discedunt dubii, promissaque tarda videntur;
  Dependetque fides à veniente die.
Mollis erat tellus roratâ mane pruinâ;
  Ante sui populus limina Regis adest.
Prodit, et in solio medius consedit acerno.
  Innumeri circà stantque silentque viri.
Ortus erat summo tantummodo margine Phœbus:
  Sollicitæ mentes speque metuque pavent.
Constitit, atque caput niveo velatus amictu,
  Jam bene Dîs notas sustulit ille manus.
Atque ita, Tempus adest promissi muneris, inquit:
  Pollicitam dictis, Jupiter, adde fidem.
Dum loquitur, totum jam Sol emerserat orbem:
  Et gravis ætherio venit ab axe fragor.

Ter tonuit sine nube Deus, tria fulgura misit.
Credite dicenti; mira, sed acta, loquor.
A' mediâ cœlum regione dehiscere cœpit:
Submisere oculos cum duce turba suo.
Ecce levi scutum versatum leniter aurâ
Decidit. A' populo clamor ad astra venit.
Tollit humo munus cæsâ priùs ille juvencâ,
Quæ dederat nulli colla premenda jugo.
Idque ancile vocat; quòd ab omni parte recisum est,
Quâque notes oculis, angulus omnis abest.
Tum, memor imperii sortem consistere in illo,
Consilium multæ calliditatis init.
Plura jubet fieri simili cælata figurâ;
Error ut ante oculos insidiantis eat.
Mamurius morum fabræne exactior artis,
Difficile est, illud, dicere, clausit opus.
Cui Numa munificus, Facti pete præmia, dixit.
Si mea nota fides, irrita nulla petes.
Jam dederat Saliis (à saltu nomina ducunt)
Armaque, et ad certos verba canenda modos.
Tum sic Mamurius, Merces mihi gloria detur,
Nominaque extremo carmine nostra sonent.
Inde sacerdotes operi promissa vetusto
Præmia persolvunt, Mamuriumque vocant.
Nubere siqua voles, quamvis properabitis ambo,
Differ: habent parvæ commoda magna moræ.
Arma movent pugnam, pugna est aliena maritis.
Condita cùm fuerint, aptius omen erit.
His etiam conjux apicati cincta Dialis
Lucibus impexas debet habere comas.
Tertia nox emersa suos ubi moverit ignes,
Conditus è geminis Piscibus alter erit.
Nam duo sunt: Austris hic est, Aquilonibus ille
Proximus. A' vento nomen uterque tenet.
Cum croceis rorare genis Tithonia conjux
Cœperit, et quintæ tempora lucis aget;
Sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes;
Mergetur, visus effugietque tuos.

At non effugiet Vindemitor. Hoc quoque caussam
Unde trahit sidus parva referre mora est.
Ampelon intonsum, Satyris Nymphâque creatum,
Fertur in Ismariis Bacchus amâsse jugis.
[Tradidit huic vitem pendentem frondibus ulmi;
Quæ nunc de pueri nomine nomen habet.]
Dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
Decidit: amissum Liber in astra vehit.
SEXTUS ubi Oceano clivosum scandit Olympum
Phœbus, et alatis æthera carpit equis:
Quisquis ades, canæque colis penetralia Vestæ,
Cratera Iliacis turaque pone focis.
Cæsaris innumeris, quem maluit ille mereri,
Accessit titulis Pontificalis honos.
Ignibus æternis æterni numina præsunt
Cæsaris: imperii pignora juncta vides.
De veteris Trojæ dignissima præda favillâ,
Quâ gravis Æneas tutus ab hoste fuit;
Ortus ab Æneâ tangit cognata sacerdos
Numina: cognatum, Vesta, tuere caput.
Quos sanctâ fovet ille manu, bene vivitis ignes.
Vivite inexstincti, flammaque, Duxque, precor.
UNA nota est Marti: Nonis sacrata quòd illis
Templa putant lucos Vejovis ante duos.
Romulus ut saxo lucum circumdedit alto;
Cuilibet, Huc, inquit, confuge; tutus eris.
O quàm de tenui Romanus origine crevit!
Turba vetus quàm non invidiosa fuit!
Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstet,
Disce quis iste Deus, curve vocetur ita.
Jupiter est juvenis: juveniles adspice vultus.
Adspice deinde manum: fulmina nulla tenet.
Fulmina, post ausos cœlum adfectare Gigantas,
Sumta Jovi: primo tempore inermis erat.
Ignibus Ossa novis, et Pelion altior Ossâ
Arsit, et in solidâ fixus Olympus humo.
Stat quoque Capra simul: Nymphæ pavisse feruntur
Cretides. Infanti lac dedit illa Jovi.

Nunc vocor ad nomen: Vegrandia farra colonæ,
  Quæ malè creverunt, vescaque parva vocant.
Vis ea si verbi est; cur non ego Vejovis ædem,
  Ædem non magni suspicer esse Jovis?
Jamque, ubi cæruleum vallabunt sidera cœlum,
  Suspice: Gorgonei colla videbis equi.
Creditur hic cæsæ gravidâ cervice Medusæ
  Sanguine respersis prosiluisse jubis.
Huic supra nubes et subter sidera lapso
  Cœlum pro terrâ, pro pede penna fuit.
Jamque indignanti nova frena receperat ore,
  Cùm levis Aönias ungula fodit aquas.
Nunc fruitur cœlo, quod pennis antè petebat:
  Et nitidus stellis quinque decemque micat.
PROTINUS adspicies venienti nocte Coronam
  Gnosida. Theseo crimine facta Dea est.
Jam bene perjuro mutârat conjuge Bacchum,
  Quæ dedit ingrato fila legenda viro.
Sorte tori gaudens, Quem flebam rustica, dixit,
  Utiliter nobis perfidus ille fuit.
Interea Liber, depexus crinibus, Indos
  Vincit, et Eoo dives ab orbe redit.
Inter captivas facie præstante puellas
  Grata nimis Baccho filia Regis erat.
Flebat amans conjux, spatiataque litore curvo
  Edidit incultis talia verba comis:
En iterum similes, fluctus, audite querelas:
  En iterum lacrimas accipe, arena, meas.
Dicebam, memini, perjure et perfide Theseu!
  Ille abiit: eadem crimina Bacchus habet.
Nunc quoque nulla viro, clamabo, femina credat.
  Nomine mutato caussa relata mea est.
O utinam mea sors, quâ primùm cœperat, isset!
  Jamque ego præsenti tempore nulla forem!
Quid me desertis perituram, Liber, arenis
  Servabas? potui dedoluisse semel.
cche levis, leviorque tuis, quæ tempora cingunt
ondibus; in lacrimas cognite Bacche meas;

Ausus es ante oculos adductâ pellice nostros
  Tam bene compositum sollicitare torum?
Heu! ubi pacta fides? ubi, quæ jurare solebas?
  Me miseram, quoties hæc ego verba loquor!
Thesea culpabas, fallacemque ipse vocabas:
  Judicio peccas turpiùs ipse tuo.
Ne sciat hoc quisquam, tacitisque doloribus urar:
  Ne toties falli digna fuisse puter.
Præcipuè cupiam celari Thesea; ne te
  Consortem culpæ gaudeat esse suæ.
At, puto, præposita est fuscæ mihi candida pellex.
  Eveniat nostris hostibus ille color.
Quid tamen hoc refert, vitio si gratior ipso est?
  Quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
Bacche, fidem præsta; nec præfer amoribus ullam
  Conjugis, adsuetæ semper amare virum.
Ceperunt matrem formosi cornua tauri;
  Me tua: at hic laudi est, ille pudendus amor.
Ne noceat quòd amo: neque enim tibi, Bacche, nocebat,
  Quòd flammas nobis fassus es ipse tuas.
Nec, quòd nos uris, mirum facis: ortus in igne
  Diceris, et patriâ raptus ab igne manu.
Illa ego sum, cui tu solitus promittere cœlum.
  Hei mihi, pro cœlo qualia dona fero!
Dixerat: audibat jamdudum verba querentis
  Liber, ut à tergo fortè secutus erat.
Occupat amplexu, lacrimasque per oscula siccat:
  Et, Pariter cœli summa petamus, ait.
Tu mihi juncta toro, mihi juncta vocabula sume.
  Jam tibi mutatæ Libera nomen erit.
Sintque tuæ tecum faciam monumenta coronæ;
  Vulcanus Veneri quam dedit, illa mihi.
Dicta facit: gemmasque novem transformat in ignes.
  Aurea per stellas nunc micat illa novem.
Sex ubi sustulerit, totidem demerserit orbes,
  Purpureum rapido qui vehit axe diem;
Altera gramineo spectabis Equiria campo,
  Quem Thybris curvis in latus urguet aquis.

Qui tamen ejectâ si fortè tenebitur undâ;
  Cœlius accipiat pulverulentus equos.
Idibus est Annæ festum geniale Perennæ,
  Haud procul à ripis, advena Thybri, tuis.
Plebs venit, ac virides passim disjecta per herbas
  Potat, et accumbit cum pare quisque suâ.
Sub Jove pars durat: pauci tentoria ponunt:
  Sunt, quibus è ramo frondea facta casa est:
Pars ibi pro rigidis calamos statuêre columnis:
  Desuper extentas imposuere togas.
Sole tamen vinoque calent: annosque precantur,
  Quot sumant cyathos; ad numerumque bibunt.
Invenies illîc, qui Nestoris ebibat annos:
  Quæ sit per calices facta Sibylla suos.
Illîc et cantant, quidquid didicere theatris;
  Et jactant faciles ad sua verba manus:
Et ducunt posito duras cratere choreas,
  Multaque diffusis saltat amica comis.
Cùm redeunt, titubant, et sunt spectacula vulgo:
  Et fortunatos obvia turba vocant.
Occurri nuper. Visa est mihi digna relatu
  Pompa: senem pòtum pota trahebat anus.
Quæ tamen hæc Dea sit (quoniam rumoribus errant)
  Fabula proposito nulla tacenda meo.
Arserat Æneæ Dido miserabilis igne:
  Arserat extructis in sua fata rogis.
Compositusque cinis, tumulique in marmore carmen
  Hoc breve, quod moriens ipsa reliquit, erat:
Præbuit Æneas et caussam mortis et ensem:
  Ipsa suâ Dido concidit usa manu.
Protinus invadunt Numidæ sine vindice regnum;
  Et potitur captâ Maurus Iärba domo.
Seque memor spretum, Thalamis tamen, inquit, Elissæ
  En ego, quem toties repulit illa, fruor.
Diffugiunt Tyrii, quò quemque agit error; ut olim
  Amisso dubiæ rege vagantur apes.
Tertia nudandas acceperat area messes;
  Inque cavos ïërant tertia musta lacus;

Pellitur Anna domo: lacrimansque sororia linquit
 Mœnia. Germanæ justa dat antè suæ.
Mixta bibunt molles lacrimis unguenta favillæ;
 Vertice libatas accipiuntque comas.
Terque, Vale, dixit: cineres ter ad ora relatos
 Pressit; et est illis visa subesse soror.
Nacta ratem comitemque fugæ pede labitur æquo,
 Mœnia respiciens, dulce sororis opus.
Fertilis est Melite sterili vicina Cosyræ
 Insula, quam Libyci verberat unda freti.
Hanc petit hospitio Regis confisa vetusto.
 Hospes opum dives Rex ibi Battus erat.
Qui postquam didicit casus utriusque sororis;
 Hæc, inquit, tellus quantulacumque tua est.
Et tamen hospitii servâsset ad ultima munus,
 Sed timuit magnas Pygmalionis opes.
Signa recensuerat bis Sol sua: tertius ibat
 Annus; et exsulibus terra petenda nova est.
Frater adest, belloque petit. Rex arma perosus,
 Nos sumus imbelles, tu fuge sospes, ait.
Jussa fugit, ventoque ratem committit et undis.
 Asperior quovis æquore frater erat.
Est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
 Purus ager: Cameren incola turba vocant.
Illuc cursus erat. Nec longiùs abfuit inde,
 Quàm quantum novies mittere funda potest.
Vela cadunt primò, et dubiâ librantur ab aurâ.
 Findite remigio, navita dixit, aquas.
Dumque parant torto subducere carbasa lino,
 Percutitur rapido puppis adunca Noto:
Inque patens æquor, frustrà pugnante magistro,
 Fertur: et ex oculis visa refugit humus.
Adsiliunt fluctus, imoque à gurgite pontus
 Vertitur, et canas alveus haurit aquas.
Vincitur ars vento: nec jam moderator habenis
 Utitur; at votis: hìc quoque poscit opem.
Jactatur tumidas exsul Phœnissa per undas;
 Humidaque oppositâ lumina veste tegit.

Tum primùm Dido felix est dicta sorori,
  Et quæcumque aliquam corpore pressit humum.
Figitur ad Laurens ingenti flamine litus
  Puppis: et, expositis omnibus, hausta perit.
Jam pius Æneas regno natâque Latini
  Auctus erat; populos miscueratque duos.
Litore dotali, solo comitatus Achate,
  Secretum nudo dum pede carpit iter;
Adspicit errantem, nec credere sustinet Annam
  Esse. Quid in Latios illa veniret agros?
Dum secum Æneas: Anna est, exclamat Achates.
  Ad nomen vultus sustulit illa suos.
Quò fugiat? quid agat? quos terræ quærat hiatus?
  Ante oculos miseræ fata sororis erant.
Sensit, et adloquitur trepidam Cythereïus heros:
  Flet tamen admonitu mortis, Elissa, tuæ.
Anna, per hanc juro, quam quondam audire solebas
  Tellurem fato prosperiore dari;
Perque Deos comites, hac nuper sede locatos;
  Sæpe meas illos increpuisse moras.
Nec timui de morte tamen: metus abfuit iste.
  Hei mihi! credibili fortior illa fuit.
Ne refer. Adspexi non illo pectore digna
  Vulnera, Tartareas ausus adire domos.
At tu, seu ratio te nostris adpulit oris,
  Sive Deus; regni commoda carpe mei.
Multa tibi memores, nil non debemus Elissæ.
  Nomine grata tuo, grata sororis, eris.
Talia dicenti (neque enim spes altera restat)
  Credidit; errores exposuitque suos.
Utque domum intravit Tyrios induta paratus,
  Incipit Æneas: (cetera turba silet.)
Hanc tibi cur tradam, pia caussa, Lavinia conjux,
  Est mihi: consumsi naufragus hujus opes.
Orta Tyro, regnum Libycâ possedit in orâ:
  Quam precor ut caræ more sororis ames.
Omnia promittit, falsumque Lavinia vulnus
  Mente premit tacitâ, dissimulatque fremens.

Donaque cùm videat præter sua lumina ferri
  Multa palàm; mitti clàm quoque multa putat.
Non tamen exactum, quid agat. Furialiter odit;
  Et parat insidias, et cupit ulta mori.
Nox erat: ante torum visa est adstare sororis,
  Squalenti Dido sanguinolenta comâ;
Et, Fuge, ne dubita, mœstum, fuge, dicere, tectum.
  Sub verbum querulas impulit aura fores.
Exsilit; et velox humili super arva fenestrâ
  Se jacit. Audacem fecerat ipse timor.
Quâque metu rapitur, tunicâ velata recinctâ,
  Currit, ut auditis territa dama lupis.
Corniger hanc cupidis rapuisse Numicius undis
  Creditur, et stagnis occuluisse suis.
Sidonis interea magno clamore per agros
  Quæritur. Adparent signa notæque pedum.
Ventum erat ad ripas: inerant vestigia ripis.
  Sustinuit tacitas conscius amnis aquas.
Ipsa loqui visa est, Placidi sum Nympha Numicî:
  Amne perenne latens Anna Perenna vocor.
Protinus erratis læti vescuntur in agris,
  Et celebrant largo seque diemque mero.
Sunt quibus hæc Luna est, quia mensibus impleat annum:
  Pars Themin, Inachiam pars putat esse bovem.
Invenies, qui te Nymphen Atlantida dicant;
  Teque Jovi primos, Anna, dedisse cibos.
Hæc quoque, quam referam, nostras pervenit ad aures
  Fama: nec à verâ dissidet illa fide.
Plebs vetus, et nullis etiamnum tuta Tribunis,
  Fugit; et in Sacri vertice montis abît.
Jam quoque, quem secum tulerant, defecerat illos
  Victus, et humanis usibus apta Ceres.
Orta suburbanis quædam fuit Anna Bovillis
  Pauper, sed mundæ sedulitatis, anus.
Illa, levi mitrâ canos redimita capillos,
  Fingebat tremulâ rustica liba manu.
Atque ita per populum fumantia manè solebat
  Dividere. Hæc populo copia grata fuit.

Pace domi factâ signum posuere Perennæ,
Quòd sibi defectis illa tulisset opem.
Nunc mihi, cur cantent, superest, obscæna puellæ,
Dicere: nam coëunt, certaque probra canunt.
Nuper erat Dea facta; venit Gradivus ad Annam;
Et cum seductâ talia verba facit.
Mense meo coleris: junxi mea tempora tecum:
Pendet ab officio spes mihi magna tuo.
Armifer armiferæ correptus amore Minervæ
Uror: et hoc longo tempore vulnus alo.
Effice, Dî studio similes coëamus in unum.
Conveniunt partes hæ tibi, comis anus.
Dixerat. Illa Deum promisso ludit inani;
Et stultam dubiâ spem trahit usque morâ.
Sæpius instanti, Mandata peregimus, inquit:
Evictas precibus vix dedit illa manus.
Gaudet amans, thalamosque parat. Deducitur illuc
Anna tegens vultus, ut nova nupta, suos.
Oscula sumturus subitò Mars adspicit Annam;
Nunc pudor elusum, nunc subit ira, Deum.
Ridet amatorem caræ nova Diva Minervæ:
Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
Inde joci veteres obscænaque dicta canuntur:
Et juvat hanc magno verba dedisse Deo.
Præteriturus eram gladios in Principe fixos;
Cùm sic à castis Vesta locuta focis:
Ne dubita meminisse: meus fuit ille Sacerdos:
Sacrilegæ telis me petiere manus.
Ipsa virum rapui, simulacraque nuda reliqui.
Quæ cecidit ferro, Cæsaris umbra fuit.
Ille quidem cœlo positus Jovis atria servat;
Et tenet in Magno templa dicata Foro.
At quicumque nefas ausi, prohibente deorum
Numine, polluerant Pontificale caput,
Morte jacent meritâ. Testes estote Philippi;
Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæsaris; ulcisci justa per arma patrem.

Postera cùm teneras Aurora refecerit herbas;
  Scorpios à primâ parte videndus erit.
Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.
  Bacche, fave vati; dum tua festa cano.
Nec referam Semelen; ad quam nisi fulmina secum
  Jupiter adferret, parvus inermis eras:
Nec puer ut posses maturo tempore nasci,
  Expletum patrio corpore matris onus.
Sithonas et Scythicos longum enumerare triumphos;
  Et domitas gentes, turifer Inde, tuas.
Tu quoque Thebanæ mala præda tacebere matris;
  Inque tuum furiis, acte Lycurge, genu.
Ecce libet subitos pisces Tyrrhenaque monstra
  Dicere: sed non est carminis hujus opus.
Carminis hujus opus, caussas expromere, quare
  Vilis anus populos ad sua liba vocet.
Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt,
  Liber, et in gelidis herba reperta focis.
Te memorant Gange, totoque Oriente subacto,
  Primitias magno seposuisse Jovi.
Cinnama tu primus, captivaque tura, dedisti,
  Deque triumphato viscera tosta bove.
Nomine ab auctoris ducunt Libamina nomen,
  Libaque: quòd sacris pars datur inde focis.
Liba Deo fiunt: succis quia dulcibus ille
  Gaudet, et à Baccho mella reperta ferunt.
Ibat arenoso Satyris comitatus ab Hebro:
  (Non habet ingratos fabula nostra jocos) [tum:
Jamque erat ad Rhodopen Pangæaque florida ven-
  Æriferæ comitum concrepuere manus.
Ecce novæ coëunt volucres, tinnitibus actæ:
  Quâque movent sonitus æra, sequuntur apes.
Colligit errantes, et in arbore claudit inani
  Liber: et inventi præmia mellis habet.
Ut Satyri levisque senex tetigere saporem,
  Quærebant flavos per nemus omne favos.
Audit in exesâ stridorem examinis ulmo,
  Adspicit et ceras, dissimulatque senex

Utque piger pandi tergo residebat aselli,
  Adplicat hunc ulmo corticibusque cavis.
Constitit ipse super ramoso stipite nixus:
  Atque avidè trunco condita mella petit.
Millia crabronum coëunt, et vertice nudo
  Spicula defigunt, oraque summa notant.
Ille cadit præceps, et calce feritur aselli:
  Inclamatque suos, auxiliumque rogat.
Concurrunt Satyri, turgentiaque ora parentis
  Rident: percusso claudicat ille genu.
Ridet et ipse Deus: limumque inducere monstrat.
  Hic paret monitis, et linit ora luto.
Melle pater fruitur: liboque infusa calenti
  Jure repertori candida mella damus.
Femina cur presset, non est rationis opertæ.
  Femineos thyrso concitat ille choros.
Cur anus hoc faciat, quæris? vinosior ætas
  Hæc est, et gravidæ munera vitis amans.
Cur hederâ cincta est? hedera est gratissima Baccho.
  Hoc quoque cur ita sit, dicere nulla mora est.
Nysiades Nymphæ, puerum quærente novercâ,
  Hanc frondem cunis adposuere novis.
Restat, ut inveniam, quare toga libera detur
  Lucifero pueris, candide Bacche, tuo.
Sive, quòd ipse puer semper juvenisque videris;
  Et media est ætas inter utrumque tibi:
Seu quia tu pater es, patres, sua pignora, natos
  Commendant curæ numinibusque tuis.
Sive, quòd es Liber, vestis quoque libera per te
  Sumitur, et vitæ liberioris iter.
An quia, cùm prisci colerent studiosiùs agros,
  Et patrio faceret rure Senator opus,
Et caperet fasces à curvo consul aratro,
  Nec crimen duras esset habere manus;
Rusticus ad ludos populus veniebat in Urbem:
  Sed Dîs, non studiis ille dabatur honos.
Luce suâ ludos uvæ commentor habebat:
  Quos cum tædiferâ nunc habet ipse Deâ.

Ergo, ut tironem celebrare frequentia possit,
Visa dies dandæ non aliena togæ.
Mite, Pater, caput huc placataque cornua vertas;
Et des ingenio vela secunda meo.
Itur ad Argeos, (qui sint, sua pagina dicet)
Hâc, si commemini, præteritâque die.
Stella Lycaoniam vergit proclinis ad Arcton
Miliius: hæc illâ nocte videnda venit.
Quid dederit volucri, si vis cognoscere, cœlum;
Saturnus regnis ab Jove pulsus erat.
Concitat iratus validos Titanas in arma,
Quæque fuit fatis debita, poscit opem.
Matre satus Terrâ, monstrum mirabile, taurus
Parte sui serpens posteriore fuit.
Hunc triplici muro lucis incluserat atris
Parcarum monitu Styx violenta trium.
Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
Sors erat, æternos vincere posse Deos.
Immolat hunc Briareus factâ ex adamante securi:
Et jam jam flammis exta daturus erat.
Jupiter alitibus rapere imperat. Attulit illi
Miliius: et meritis venit in astra suis.
Una dies media est; et fiunt sacra Minervæ:
Nominaque à junctis quinque diebus habent.
Sanguine prima vacat: nec fas concurrere ferro:
Caussa, quòd est illâ nata Minerva die.
Altera, tresque supèr stratâ celebrantur arenâ:
Ensibus exsertis bellica læta Dea est.
Pallada nunc pueri teneræque ornate puellæ.
Qui bene placârit Pallada, doctus erit.
Pallade placatâ, lanam mollite, puellæ:
Discite jam plenas exonerare colos.
Illa etiam stantes radio percurrere telas
Erudit; et rarum pectine denset opus.
Hanc cole, qui maculas læsis de vestibus aufers:
Hanc cole, velleribus quisquis ahena paras.
Nec quisquam invitâ faciat bene vincula plantæ
Pallade; sit Tychio doctior ille licèt.

Et licèt antiquo manibus collatus Epeo
Sit prior; iratâ Pallade mancus erit.
Vos quoque, Phœbeâ morbos qui pellitis arte,
Munera de vestris pauca referte Deæ.
Nec vos turba feri censu fraudata magistri
Spernite: discipulos attrahit illa novos.
Quique moves cœlum, tabulamque coloribus uris,
Quique facis doctâ mollia saxa manu.
Mille Dea est operum: certè Dea carminis illa est.
Si mereor, studiis adsit amica meis.
Cœlius ex alto quâ mons descendit in æquum,
Hîc ubi non plana est, sed propè plana via est;
Parva licet videas Captæ delubra Minervæ,
Quæ Dea natali cœpit habere suo.
Nominis in dubio caussa est. Capitale vocamus
Ingenium sollers: ingeniosa Dea est.
An, quia de capitis fertur sine matre paterni
Vertice cum clypeo prosiluisse suo?
An, quia perdomitis ad nos captiva Faliscis
Venit: et hoc ipsum litera prisca docet?
An, quòd habet legem, capitis quæ pendere pœnas
Ex illo jubeat furta reperta loco?
A' quâcumque trahis ratione vocabula, Pallas,
Pro Ducibus nostris ægida semper habe.
Summa dies è quinque tubas lustrare canoras
Admonet, et forti sacrificare Deæ.
Nunc potes ad Solem sublato dicere vultu;
Hic herè Phryxeæ vellera pressit ovis.
Seminibus tostis sceleratæ fraude novercæ
Sustulerat nullas, ut solet, herba comas.
Mittitur ad tripodas, certâ qui sorte reportet,
Quam sterili terræ Delphicus edat opem.
Hic quoque corruptus, pro semine, nuntiat Helles
Et juvenis Phryxi funera sorte peti.
Utque recusantem cives, et tempus, et Ino
Compulerunt regem jussa nefanda pati;
Et soror, et Phryxus velati tempora ramis
Stant simul ante aras: junctaque fata gemunt.

Adspicit hos, ut fortè pependerat æthere, mater;
  Et ferit attonitâ pectora nuda manu:
Inque draconigenam nimbis comitantibus urbem
  Desilit: et natos eripit inde suos.
Utque fugam rapiant, aries nitidissimus auro
  Traditur. Ille vehit per freta longa duos.
Dicitur infirmâ cornu tenuisse sinistrâ
  Femina*; cùm de se nomina fecit aquæ.
Penè simul periit, dum vult succurrere lapsæ
  Frater; et extentas porrigit usque manus.
Flebat, ut amissâ gemini consorte pericli,
  Cæruleo junctam nescius esse Deo.
Litoribus tactis aries fit sidus: at hujus
  Pervenit in Colchas aurea lana domos.
TRES ubi Luciferos veniens præmiserit Eos;
  Tempora nocturnis æqua diurna feres.
INDE quater pastor saturos ubi clauserit hœdos,
  Canuerint herbæ rore recente quater;
Janus adorandus, cumque hoc Concordia mitis,
  Et Romana Salus, àraque Pacis erit.
LUNA regit menses. Hujus quoque tempora mensis
  Finit Aventino Luna colenda jugo.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBER QUARTUS.

Alma, fave vati, geminorum mater Amorum.
  Ad vatem vultus retulit illa suos.
Quid tibi, ait, mecum? certè majora canebas.
  Num vetus in molli pectore vulnus habes?
Scis Dea, respondi, de vulnere. (Risit: et æther
  Protinus ex illâ parte serenus erat.)
Saucius, an sanus, numquid tua signa reliqui?
  Tu mihi propositum, tu mihi semper opus.
Quæ decuit, primis sine crimine lusimus annis:
  Nunc teritur nostris area major equis.
Tempora cum caussis, Annalibus eruta priscis,
  Lapsaque sub terras, ortaque signa cano.
Venimus ad quartum, quo tu celeberrima, mensem.
  Et vatem, et mensem scis, Venus, esse tuos.
Mota Cytheriacâ leviter mea tempora myrto
  Contigit: et, Cœptum perfice, dixit, opus.
Sensimus; et subitò caussæ patuere dierum.
  Dum licet, et spirant flamina; navis eat.
Si qua tamen pars te de Fastis tangere debet,
  Cæsar, in Aprili, quo tenearis, habes.
Hic ad te magnâ descendit imagine mensis:
  Et fit adoptivâ nobilitate tuus.
Hoc pater Iliades, cùm longum scriberet annum,
  Vidit; et auctores retulit ipse suos.
Utque fero Marti primam dedit ordine sortem,
  Quòd sibi nascenti proxima caussa fuit;

Sic Venerem gradibus multis in gente repertam
Alterius voluit mensis habere locum.
Principiumque sui generis, revolutaque quærens
Secula, cognatos venit ad usque Deos.
Dardanon Electrâ nesciret Atlantide cretum
Scilicet; Electran concubuisse Jovi?
Hujus Erichthonius: Tros est generatus ab illo:
Assaracon creat hic: Assaracusque Capyn.
Proximus Anchisen: cum quo commune parentis
Non dedignata est nomen habere Venus.
Hinc satus Æneas, pietas spectata per ignes,
Sacra, patremque humeris altera sacra, tulit.
Venimus ad felix aliquando nomen Iüli:
Unde domus Teucros Julia tangit avos.
Postumus huic: qui, quòd silvis fuit ortus in altis,
Silvius in Latiâ gente vocatus erat.
Isque, Latine, tibi pater est: subit Alba Latinum:
Proximus est titulis Epitos, Alba, tuis.
Ille dedit Capyi recidiva vocabula Trojæ;
Et tuus est idem, Calpete, factus avus.
Cúmque patris regnum post hunc Tiberinus haberet;
Dicitur in Thuscæ gurgite mersus aquæ.
Jam tamen Agrippan genitum, Remulumque nepotem
Viderat: in Remulum fulmina missa ferunt.
Venit Aventinus post hos: locus unde vocatus,
Mons quoque. Post illum tradita regna Procæ.
Quem sequitur diri Numitor germanus Amulî.
Ilia cum Lauso de Numitore sati.
Ense cadit patruo Lausus: placet Ilia Marti;
Teque parit, gemino juncte Quirine Remo.
Ille suos semper Venerem Martemque parentes
Dixit: et emeruit vocis habere fidem.
Neve secuturi possent nescire nepotes;
Tempora Dîs generis continuata dedit.
Sed Veneris mensem Grajo sermone notatum
Auguror: à spumis est Dea dicta maris.
Nec tibi sit mirum Grajo rem nomine dici:
Itala nam tellus Græciâ major erat.

Venerat Evander plenâ cum classe suorum:
  Venerat Alcides: Grajus uterque genus.
Hospes Aventinis armentum pavit in herbis
  Claviger: et tanto est Albula pota Deo.
Dux quoque Neritius. Testes Læstrygones exstant:
  Et quod adhuc Circes nomina litus habet.
Et jam Telegoni, jam mœnia Tiburis udi
  Stabant: Argolicæ quod posuere manus.
Venerat Atrides fatis agitatus Halesus;
  A' quo se dictam terra Falisca putat.
Adjice Trojanæ suasorem Antenora pacis,
  Et generum Œniden, Appule Daune, tuum.
Serus ab Iliacis, et post Antenora, flammis
  Attulit Æneas in loca nostra Deos.
Hujus erat Solimus, Phrygiâ comes exsul ab Idâ:
  A' quo Sulmonis mœnia nomen habent.
Sulmonis gelidi, patriæ, Germanice, nostræ.
  Me miserum, Scythico quàm procul illa solo est!
Ergo ego? tam longas sed supprime, Musa, querelas:
  Non tibi sunt mœstâ sacra canenda lyrâ.
Quò non livor abit? sunt qui tibi mensis honorem
  Eripuisse velint, invideantque, Venus.
Nam, quia Ver aperit tunc omnia, densaque cedit
  Frigoris asperitas, fœtaque terra patet;
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum:
  Quem Venus injectâ vindicat alma manu.
Illa quidem totum dignissima temperat orbem:
  Illa tenet nullo regna minora Deo:
Juraque dat cœlo, terræ, natalibus undis;
  Perque suos initus continet omne genus.
Illa Deos omnes (longum enumerare) creavit:
  Illa satis caussas arboribusque dedit:
Illa rudes animos hominum contraxit in unum;
  Et docuit jungi cum pare quemque suâ.
Quid genus omne creat volucrum, nisi blanda voluptas?
  Nec coëant pecudes, si levis absit amor.
Cum mare trux aries cornu decertat: at idem
  Frontem dilectæ lædere parcit ovis.

Depositâ taurus sequitur feritate juvencam,
Quem toti saltus, quem nemus omne, tremunt.
Vis eadem, lato quodcumque sub æquore vivit,
Servat; et innumeris piscibus implet aquas.
Prima feros habitus homini detraxit: ab illâ
Venerunt cultus mundaque cura sui.
Primus amans carmen vigilatum nocte negatâ
Dicitur ad clausas concinuisse fores:
Eloquiumque fuit duram exorare puellam:
Proque suâ caussâ quisque disertus erat.
Mille per hanc artes motæ: studioque placendi,
Quæ latuere priùs, multa reperta ferunt.
Hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi
Audeat? à nobis sit procul iste furor.
Quid, quòd ubique potens, templisque frequentibus aucta,
Urbe tamen nostrâ jus Dea majus habet?
Pro Trojâ, Romane, tuâ Venus arma ferebat,
Cùm gemuit teneram cuspide læsa manum;
Cœlestesque duas Trojano judice vicit.
(Ah nolim victas hoc meminisse Deas!)
Assaracique nurus dicta est: ut scilicet olim
Magnus Iüleos Cæsar haberet avos.
Nec Veneri tempus, quàm ver, erat aptius ullum.
Vere nitent terræ: vere remissus ager.
Nunc herbæ ruptâ tellure cacumina tollunt;
Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.
Et formosa Venus formoso tempore digna est:
Utque solet, Marti continuata suo.
Vere monet curvas materna per æquora puppes
Ire: nec hibernas jam timuisse minas.
Rite Deam Latiæ colitis matresque nurusque;
Et vos, quîs vittæ longaque vestis abest.
Aurea marmoreo redimicula solvite collò:
Demite divitias: tota lavanda Dea est.
Aurea siccato redimicula reddite collo:
Nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.
Vos quoque sub viridi Myrto jubet illa lavari:
Caussaque, cur jubeat, (discite) certa subest.

Litore siccabat rorantes nuda capillos.
  Viderunt Satyri, turba proterva, Deam.
Sensit, et adpositâ texit sua corpora myrto.
  Tuta fuit facto: vosque referre jubet.
Discite nunc, quare Fortunæ tura Virili
  Detis eo, calidâ qui locus humet aquâ.
Accipit ille locus posito velamine cunctas;
  Et vitium nudi corporis omne videt.
Ut teget hoc, celetque viros, Fortuna Virilis
  Præstat: et hoc parvo ture rogata facit.
Nec pigeat niveo tritum cum lacte papaver
  Sumere, et expressis mella liquata favis.
Cùm primùm cupido Venus est deducta marito,
  Hoc bibit: ex illo tempore nupta fuit.
Supplicibus verbis illam placate: sub illâ
  Et forma, et mores, et bona fama manent.
Roma pudicitiâ proavorum tempore lapsa est:
  Cumæam, veteres, consuluistis anum.
Templa jubet Veneri fieri: quibus ordine factis,
  Inde Venus verso nomina corde tenet.
Semper ad Æneadas placido, pulcherrima, vultu
  Respice: totque tuas, Diva, tuere nurus.
Dum loquor, elatæ metuendus acumine caudæ
  Scorpios in virides præcipitatur aquas.
Nox ubi transierit, cœlumque rubescere primò
  Cœperit, et tactæ rore querentur aves;
Semustamque facem vigilatâ nocte viator
  Ponet, et ad solitum rusticus ibit opus;
Pliades incipiunt humeros relevare paternos:
  Quæ septem dici, sex tamen esse solent.
Seu quòd in amplexum sex hinc venêre Deorum:
  Nam Steropen Marti concubuisse ferunt;
Neptuno Halcyonen, et te, formosa Celæno:
  Majan, et Electran, Taygetenque Jovi:
Septima mortali Merope tibi, Sisyphe, nupsit:
  Pœnitet; et facti sola pudore latet.
Sive quòd Electra Trojæ spectare ruinas
  Non tulit; ante oculos opposuitque manum.

Ter sine perpetuo cœlum versetur in axe;
Ter jungat Titan, terque resolvat equos;
Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, et Idææ festa Parentis erunt.
Ibunt semimares, et inania tympana tundent;
Æraque tinnitus ære repulsa dabunt.
Ipsa sedens molli comitum cervice feretur,
Urbis per medias exululata vias.
Scena sonat, Ludique vocant: spectate, Quirites;
Et Fora Marte suo litigiosa vacent.
Quærere multa libet: sed me sonus æris acuti
Terret, et horrendo lotos adunca sono.
Da, Dea, quas sciter, doctas, Cybeleïa, neptes.
Audit; et has curæ jussit adesse meæ.
Pandite mandati memores, Heliconis alumnæ,
Gaudeat adsiduo cur Dea Magna sono.
Sic ego. Sic Erato (mensis Cythereïus illi
Cessit; quòd teneri nomen Amoris habet:)
Reddita Saturno sors hæc erat; Optime regum,
A' nato sceptris excutiere tuis.
Ille suam metuens, ut quæque erat edita, prolem
Devorat; immersam visceribusque tenet.
Sæpe Rhea questa est toties fecunda, nec umquam
Mater; et indoluit fertilitate suâ.
Jupiter ortus erat. Pro magnâ teste vetustas
Creditur: acceptam parce movere fidem.
Veste latens saxum cœlesti viscere sedit.
Sic genitor fatis decipiendus erat.
Ardua jam dudum resonat tinnitibus Ide;
Tutus ut infanti vagiat ore puer.
Pars clypeos rudibus, galeas pars tundit inanes:
Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.
Res latuit patrem: priscique imitamina facti,
Æra Deæ comites raucaque terga movent.
Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant:
Tibia dat Phrygios, ut dedit antè, modos.
Desierat. Cœpi: Cur huic, genus acre, leones
Præbeat insolitas ad juga curva jubas?

Desieram. Cœpit: Feritas mollita per illam
Creditur: id curru testificata suo est.
At cur turritâ caput est ornata coronâ?
An Phrygiis turres urbibus illa dedit?
Adnuit. Unde venit, dixi, sua membra secandi
Impetus? Ut tacui, Pïëris orsa loqui:
Phryx puer in silvis, facie spectabilis, Attis,
Turrigeram casto vinxit amore Deam.
Hunc sibi servari voluit, sua templa tueri:
Et dixit, Semper fac puer esse velis.
Ille fidem jussis dedit, et, Si mentiar, inquit,
Ultima, quam fallam, sit Venus illa mihi.
Fallit: et in Nymphâ Sagaritide desinit esse,
Quod fuit: huic pœnas exigit ira Deæ.
Naïda vulneribus succidit in arbore factis.
Illa perit: fatum Naïdos arbor erat.
Hic furit: et, credens thalami procumbere tectum,
Effugit, et cursu Dindyma summa petit.
Et modò, Tolle faces; Remove, modò, verbera, clamat.
Sæpe Palæstinas jurat adesse Deas.
Ille etiam saxo corpus laniavit acuto;
Longaque in immundo pulvere tracta coma est.
Voxque fuit, Merui: meritas dem sanguine pœnas.
Ah pereant partes, quæ nocuere mihi;
Ah pereant! dicebat adhuc: onus inguinis aufert;
Nullaque sunt subitò signa relicta viri.
Venit in exemplum furor hinc, mollesque ministri
Cædunt jactatis vilia membra comis.
Talibus Aoniæ facundâ voce Camenæ
Reddita quæsiti caussa furoris erat.
Hoc quoque, dux operis, moneas, precor; unde petita
Venerit: an nostrâ semper in Urbe fuit?
Dindymon, et Cybelen, et amœnam fontibus Iden
Semper, et Iliacas Mater amavit opes.
Cùm Trojam Æneas Italos portaret in agros;
Est Dea sacriferas penè secuta rates.
Sed nondum fatis Latio sua numina posci
Senserat; adsuetis substiteratque locis.

Post, ut Roma potens opibus jam secula quinque
  Vidit, et edomito sustulit orbe caput;
Carminis Euboïci fatalia verba sacerdos
  Inspicit. Inspectum tale fuisse ferunt:
Mater abest; Matrem jubeo, Romane, requiras.
  Cùm veniet, castâ est accipienda manu.
Obscuræ sortis Patres ambagibus errant:
  Quæve parens absit, quove petenda loco.
Consulitur Pæan: Divûmque arcessite Matrem,
  Inquit: in Idæo est invenienda jugo.
Mittuntur proceres. Phrygiæ tum sceptra tenebat
  Attalus: Ausoniis rem negat ille viris.
Mira canam: longo tremuit cum murmure tellus;
  Et sic ex adytis Diva locuta suis:
Ipsa peti volui. Ne sit mora: mitte volentem.
  Dignus Roma locus, quò Deus omnis eat.
Ille soni terrore pavens, Proficiscere, dixit;
  Nostra eris: in Phrygios Roma refertur avos.
Protinus innumeræ cædunt pineta secures
  Illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat.
Mille manus coëunt: et picta coloribus ustis
  Cœlestum Matrem concava puppis habet.
Illa sui per aquas fertur tutissima nati;
  Longaque Phryxeæ stagna sororis adit:
Rhœteumque rapax, Sigeaque litora transit;
  Et Tenedum, veteres Eëtionis opes.
Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relictâ,
  Quâque Caristeis frangitur unda vadis.
Transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas
  Icarus, et vastæ nomina fecit aquæ.
Tum lævâ Creten, dextrâ Pelopeïdas undas
  Deserit: et Veneri sacra Cythera petit.
Hinc mare Trinacrium, candens ubi tinguere ferrum
  Brontesque, et Steropes, Acmonidesque solent:
Æquoraque Afra legit, Sardoaque regna sinistris
  Prospicit à remis, Ausoniamque tenet,
Ostia contigerat, quâ se Tiberinus in altum
  Dividit, et campo liberiore natat.

Omnis Eques, mixtâque gravis cum Plebe Senatus,
  Obvius ad Thusci fluminis ora venit.
Procedunt pariter matres, natæque, nurusque,
  Quæque colunt sanctos virginitate focos.
Sedula fune viri contento brachia lassant.
  Vix subit adversas hospita navis aquas.
Sicca diu tellus fuerat: sitis usserat herbas:
  Sedit limosq pressa carina vado:
Quisquis adest operi, plùs quàm pro parte laborat;
  Adjuvat et fortes voce sonante manus.
Illa velut medio stabilis sedet insula ponto.
  Attoniti monstro stantque paventque viri.
Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto:
  Nec facies impar nobilitate fuit.
Casta quidem; sed non et credita. Rumor iniquus
  Læserat, et falsi criminis acta rea est.
Cultus, et ornatis variè prodîsse capillis,
  Obfuit: ad rigidos promtaque lingua senes.
Conscia mens recti famæ mendacia risit:
  Sed nos in vitium credula turba sumus.
Hæc ubi castarum processit ab agmine matrum,
  Et manibus puram fluminis hausit aquam,
Ter caput irrorat, ter tollit in æthera palmas.
  Quicumque adspiciunt, mente carere putant.
Submissoque genu, vultus in imagine Divæ
  Figit, et hos edit, crine jacente, sonos:
Supplicis, alma, tuæ, genetrix fecunda Deorum,
  Accipe sub certâ conditione preces.
Casta negor. Si tu damnas; meruisse fatebor.
  Morte luam pœnas judice victa Deâ.
Sed, si crimen abest, tu nostræ pignora vitæ
  Re dabis: et castas casta sequêre manus.
Dixit: et exiguo funem conamine traxit.
  Mira, sed et scenâ testificata loquar.
Mota Dea est; sequiturque ducem, laudatque sequendo.
  Index lætitiæ fertur in astra sonus.
Fluminis ad flexum veniunt: Tiberina priores
  Ostia dixerunt, unde sinister abit.

Nox aderat: querno religant à stipite funem:
  Dantque levi somno corpora functa cibo.
Lux aderat: querno solvunt à stipite funem:
  Antè tamen posito tura dedêre foco.
Antè coronatâ puppi sine labe juvencam
  Mactârunt, operum conjugiique rudem.
Est locus, in Tiberin quâ lubricus influit Almo,
  Et nomen magno perdit ab amne minor.
Illîc purpureâ canus cum veste sacerdos
  Almonis Dominam sacraque lavit aquis.
Exululant comites, furiosaque tibia flatur;
  Et feriunt molles taurea terga manus.
Claudia præcedit, læto celeberrima vultu;
  Credita vix tandem teste pudica Deâ.
Ipsa sedens plaustro portâ est invecta Capenâ:
  Sparguntur junctæ flore recente boves.
Nasica accepit: templi tunc exstitit auctor.
  Augustus nunc est: antè Metellus erat.
Substitit hîc Erato. Mora fit, si cetera quæram.
  Dic, inquam, parvâ cur stipe quærat opes?
Contulit æs populus; de quo delubra Metellus
  Fecit, ait. Dandæ mos stipis inde manet.
Cur vicibus factis ineant convivia, quæro,
  Tum magis, indictas concelebrentque dapes.
Quòd bene mutârit sedem Berecynthia, dixit;
  Captant mutatis sedibus omen idem.
Institeram, quare primi Megalesia ludi
  Urbe forent nostrâ: cùm Dea (sensit enim:)
Illa Deos, inquit, peperit. Cessere parenti:
  Principiumque dati Mater honoris habet.
Cur igitur Gallos, qui se excidêre, vocamus?
  Cùm tanto Phrygiâ Gallica distet humus?
Inter, ait, viridem Cybelen altasque Celænas,
  Amnis it insanâ, nomine Gallus, aquâ.
Qui bibit inde, furit. Procul hinc discedite, queis est
  Cura bonæ mentis: qui bibit inde, furit.
Non pudet herbosum, dixi, posuisse moretum
  In Dominæ mensis? an sua caussa subest?

Lacte mero veteres usi memorantur et herbis;
  Sponte suâ si quas terra ferebat, ait.
Candidus elisæ miscetur caseus herbæ;
  Cognoscat priscos ut Dea prisca cibos.
Postera cùm cœlo motis Pallantias astris
  Fulserit; et niveos Luna levârit equos;
Qui dicet, Quondam sacrata est colle Quirini
  Hâc Fortuna die Publica; verus erit.
Tertia lux (memini) Ludis erat: at mihi quidam
  Spectanti senior, contiguusque loco,
Hæc, ait, illa dies, Libycis quâ Cæsar in oris,
  Perfida magnanimi contudit arma Jubæ.
Dux mihi Cæsar erat, sub quo meruisse Tribunus
  Glorior. Officio præfuit ille meo.
Hanc ego militiâ sedem, tu pace parâsti,
  Inter bis quinos usus honore Viros.
Plura locuturi subito seducimur imbre.
  Pendula cœlestes Libra movebat aquas.
Antè tamen, quàm summa dies spectacula sistat,
  Ensifer Orion æquore mersus erit.
Proxima victricem cùm Romam inspexerit Eos,
  Et dederit Phœbo stella fugata locum;
Circus erit pompâ celeber, numeroque Deorum:
  Primaque ventosis palma petetur equis.
Hi Cereris Ludi: non est opus indice caussâ:
  Sponte Deæ munus promeritùmque patent.
Messis erant primis virides mortalibus herbæ;
  Quas tellus nullo sollicitante dabat.
Et modò carpebant vivaci cespite gramen;
  Nunc epulæ tenerâ fronde cacumen erant.
Postmodo glans nata est. Bene erat jam glande repertâ:
  Duraque magnificas quercus habebat opes.
Prima Ceres homini ad meliora alimenta vocato
  Mutavit glandes utiliore cibo.
Illa jugo tauros collum præbere coëgit:
  Tum primùm soles eruta vidit humus.
Æs erat in pretio: chalybeïa massa latebat.
  Heu quàm perpetuò debuit illa tegi!

Pace Ceres læta est. At vos optate, coloni,
Perpetuam Pacem, perpetuumque Ducem.
Farra Deæ, micæque licet salientis honorem
Detis, et in veteres turea grana focos.
Et, si tura aberunt, unctas accendite tædas.
Parva bonæ Cereri, sint modò casta, placent.
A' bove succincti cultros removete ministri.
Bos aret: ignavam sacrificate suem.
Apta jugo cervix non est ferienda securi:
Vivat, et in durâ sæpe laboret humo.
Exigit ipse locus, raptus ut virginis edam.
Plura recognosces: pauca docendus eris.
Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor
Trinacris; à positu nomen adepta loci.
Grata domus Cereri. Multas ibi possidet urbes;
In quibus est culto fertilis Henna solo.
Frigida cœlestum matres Arethusa vocârat.
Venerat ad sacras et Dea flava dapes.
Filia, consuetis ut erat comitata puellis,
Errabat nudo per sua prata pede.
Valle sub umbrosâ locus est, adspergine multâ
Uvidus ex alto desilientis aquæ.
Tot fuerant illîc, quot habet natura, colores:
Pictaque dissimili flore nitebat humus.
Quam simul adspexit; Comites accedite, dixit;
Et mecum vestros flore replete sinus.
Præda puellares animos prolectat inanis,
Et non sentitur sedulitate labor.
Hæc implet lento calathos è vimine textos:
Hæc gremium, laxos degravat illa sinus.
Illa legit calthas: huic sunt violaria curæ:
Illa papavereas subsecat ungue comas.
Has, Hyacinthe, tenes: illas, Amarante, moraris:
Pars thyma, pars casiam, pars meliloton amant.
Plurima lecta rosa est; et sunt sine nomine flores.
Ipsa crocos tenues, liliaque alba legit.
Carpendi studio paullatim longiùs itur:
Et dominam casu nulla secuta comes.

Hanc videt, et visam patruus velociter aufert;
Regnaque cæruleis in sua portat equis.
Illa quidem clamabat, Iö, carissima mater,
Auferor; ipsa suos absciderat que sinus,
Panditur interea Diti via: jamque diurnum
Lumen inadsueti vix patiuntur equi.
At chorus æqualis, cumulatis flore canistris,
Persephone, clamant, ad tua dona veni.
Ut clamata silet, montes ululatibus implent;
Et feriunt mœstæ pectora nuda manus.
Attonita est plangore Ceres; modò venerat Hennam:
Nec mora, Me miseram, filia, dixit, ubi es?
Mentis inops rapitur: quales audire solemus
Threïcias fusis Mænadas ire comis.
Ut vitulo mugit sua mater ab ubere rapto,
Et quærit fœtus per nemus omne suos;
Sic Dea: nec retinet gemitus, et concita cursu
Fertur; et è campis incipit, Henna, tuis.
Inde puellaris nacta est vestigia plantæ,
Et pressam noto pondere vidit humum.
Forsitan illa dies errori summa fuisset,
Si non turbâssent signa reperta sues.
Jamque Leontinos Amenanaque flumina cursu
Præterit, et ripas, herbifer Aci, tuas:
Præterit et Cyanen, et fontem lenis Anapi,
Et te, vorticibus non adeunde Gela.
Liquerat Ortygien, Megareaque, Pantagienque,
Quâque Simetheas accipit æquor aquas,
Antraque Cyclopum, positis exusta caminis,
Quique locus curvæ nomina falcis habet:
Himeraque, et Didymen, Acragantaque, Tauromenonque;
Sacrorumque Melan pascua læta boum.
Hinc Camerinan adit, Thapsonque et Heloria tempe;
Quâque patet Zephyro semper apertus Eryx.
Jamque Peloriaden, Lilybeaque, jamque Pachynon
Lustrârat, terræ cornua trina suæ.
Quâcumque ingreditur, miseris loca cuncta querelis
Implet: ut amissum cùm gemit ales Ityn.

Perque vices modò, Persephone, modò, Filia, clamat.
Clamat, et alternis nomen utrumque ciet.
Sed neque Persephone Cererem, neque filia matrem
Audit: et alternis nomen utrumque perit.
Unaque, pastorem vidisset an arva colentem,
Vox erat, Hâc gressus siqua puella tulit?
Jam color unus inest rebus; tenebrisque teguntur
Omnia: jam vigiles conticuere canes.
Alta jacet vasti super ora Typhoëos Ætne,
Cujus anhelatis ignibus ardet humus.
Illîc accendit geminas pro lampade pinus:
Hinc Cereris sacris nunc quoque tæda datur.
Est specus exesi structurâ pumicis asper;
Non homini regio, non adeunda feræ:
Quò simul ac venit, frenatos curribus angues
Jungit, et æquoreas sicca pererrat aquas.
Effugit et Syrtes, et te, Zanclæa Charybdi;
Et vos, Nisæi, naufraga monstra, canes;
Hadriacumque patens latè, bimaremque Corinthon.
Sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
Hîc primùm sedit gelido mœstissima saxo.
Illud Cecropidæ nunc quoque triste vocant.
Sub Jove duravit multis immota diebus,
Et Lunæ patiens, et pluvialis aquæ.
Fors sua cuique loco est: quo nunc Cerealis Eleusin,
Dicitur hoc Celei rura fuisse senis.
Ille domum glandes excussaque mora rubetis
Portat, et arsuris arida ligna focis.
Filia parva duas redigebat rupe capellas;
Et tener in cunis filius æger erat.
Mater, ait virgo, (mota est Dea nomine matris)
Quid facis in solis incomitata jugis?
Restitit et senior, quamvis onus urguet: et orat
Tecta suæ subeat quantulacumque casæ.
Illa negat: (simulârat anum, mitrâque capillos
Presserat) instanti talia dicta refert:
Sospes eas, semperque parens: mihi filia rapta est.
Heu melior quanto sors tua sorte meâ?

Dixit: et, ut lacrimæ (neque enim lacrimare Deorum [est)
Decidit in tepidos lucida gutta sinus.
Flent pariter, molles animi, virgoque senexque.
E' quibus hæc justi verba fuere senis:
Sic tibi, quam raptam quereris, sit filia sospes:
Surge: nec exiguæ despice tecta casæ.
Cui Dea, Duc, inquit: scîsti, quâ cogere posses.
Seque levat saxo, subsequiturque senem.
Dux comiti narrat, quàm sit sibi filius æger;
Nec capiat somnos, invigiletque malis.
Illa soporiferum, parvos initura penates,
Colligit agresti lene papaver humo.
Dum legit, oblito fertur gustâsse palato,
Longamque imprudens exsoluïisse famem.
Quæ quia principio posuit jejunia noctis;
Tempus habent Mystæ sidera visa cibi.
Limen ut intravit, luctûs videt omnia plena.
Jam spes in puero nulla salutis erat.
Matre salutatâ (mater Metanira vocatur)
Jungere dignata est os puerile suo.
Pallor abit, subitæque vigent in corpore vires:
Tantus cœlesti venit ab ore vigor.
Tota domus læta est, hoc est, materque, paterque
Nataque: tres illi tota fuere domus.
Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte,
Pomaque, et in teneris aurea mella favis.
Abstinet alma Ceres, somnique papavera caussas
Dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.
Noctis erat medium, placidique silentia somni;
Triptolemum gremio sustulit illa suo:
Terque manu permulsit eum: tria carmina dixit;
Carmina mortali non referenda sono.
Inque foco pueri corpus vivente favillâ
Obruit, humanum purget ut ignis onus.
Excutitur somno stultè pia mater: et amens,
Quid facis? exclamat: membraque ab igne rapit.
Cui Dea, Dum non es, dixit, scelerata fuisti:
Irrita materno sunt mea dona metu.

Iste quidem mortalis erit: sed primus arabit,
Et seret, et cultâ præmia tollet humo.
Dixit: et egrediens nubem trahit, inque dracones
Transit, et aligero tollitur axe Ceres.
Sunion expositum, Piræaque tuta recessu
Linquit, et in dextrum quæ jacet ora latus.
Hinc init Ægæum; quo Cycladas adspicit omnes;
Ioniumque rapax, Icariumque legit.
Perque urbes Asiæ longum petit Hellespontum:
Diversumque locis alta pererrat iter.
Nam modò turilegos Arabas, modò despicit Indos:
Hinc Libys, hinc Meroë, siccaque terra subest.
Nunc adit Hesperios, Rhenum, Rhodanumque, Padumque,
Teque future parens, Thybri, potentis aquæ.
Quò feror? immensum est erratas dicere terras:
Præteritus Cereri nullus in orbe locus.
Errat et in cœlo: liquidique immunia ponti
Adloquitur gelido proxima signa polo:
Parrhasides stellæ, (namque omnia nôsse potestis,
Æquoreas numquam cùm subeatis aquas)
Persephonen miseræ natam monstrate parenti.
Dixerat. Huic Helice talia verba refert:
Crimine nox vacua est. Solem de virgine raptâ
Consule, qui latè facta diurna videt.
Sol aditus, Quam quæris, ait, ne vana labores,
Nupta Jovis fratri tertia regna tenet.
Questa diu secum sic est adfata Tonantem:
(Maximaque in vultu signa dolentis erant)
Si memor es, de quo mihi sit Proserpina nata;
Dimidium curæ debet habere tuæ.
Orbe pererrato, sola est injuria facti
Cognita: commissi præmia raptor habet.
At neque Persephone digna est prædone marito,
Nec gener hoc nobis more parandus erat.
Quid gravius victore Gyge captiva tulissem,
Quàm nunc, te cœli sceptra tenente, tuli?
Verùm impune ferat: nos hæc patiamur inultæ.
Reddat, et emendet facta priora novis.

Jupiter hanc lenit, factumque excusat amore;
  Nec gener est nobis ille pudendus, ait.
Non ego nobilior. Posita est mihi regia cœlo:
  Possidet alter aquas: alter inane Chaos.
Sed si fortè tibi non est mutabile pectus;
  Statque semel juncti rumpere vincla tori;
Hoc quoque tentemus, siquidem jejuna remansit:
  Sin minùs; inferni conjugis uxor erit.
Tartara jussus adit sumtis Caducifer alis;
  Speque redit citiùs, visaque certa refert.
Rapta tribus, dixit, solvit jejunia granis,
  Punica quæ lento cortice poma tegunt.
Haud secùs indoluit, quàm si modò rapta fuisset,
  Mœsta parens; longâ vixque refecta morâ est.
Atque ita, Nec nobis cœlum est habitabile, dixit:
  Tænariâ recipi me quoque valle jube.
Et factura fuit: pactus nisi Jupiter esset,
  Bis tribus ut cœlo mensibus illa foret.
Tum demum vultusque Ceres animumque recepit;
  Imposuitque suæ spicea serta comæ.
Largaque provenit cessatis messis in arvis;
  Et vix congestas area cepit opes.
Alba decent Cererem: vestes Cerealibus albas
  Sumite: nunc pulli velleris usus abest.
OCCUPAT Apriles Idus cognomine Victor
  Jupiter: hâc illi sunt data templa die.
Hâc quoque, ni fallor, populo dignissima nostro
  Atria Libertas cœpit habere sua.
LUCE secuturâ tutos pete, navita, portus:
  Ventus ab occasu grandine mixtus erit.
Sit licet ut fuerit; tamen hâc Mutinensia Cæsar
  Grandine militiâ contudit arma suâ.
TERTIA post Veneris cùm lux surrexerit Idus;
  Pontifices fordâ sacra litate bove.
Forda ferens bos est fecundaque, dicta ferendo:
  Hinc etiam fœtus nomen habere putant.
Nunc gravidum pecus est: gravidæ nunc semine ter-
  Telluri plenæ victima plena datur. [ræ.

Pars cadit arce Jovis: ter denas Curia vaccas
  Accipit; et largo sparsa cruore madet.
Ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri,
  Sectaque fumosis exta dedêre focis;
Igne cremat vitulos, quæ natu maxima Virgo;
  Luce Palis populos purget ut ille cinis.
Rege Numâ, fructu non respondente labori,
  Irrita decepti vota colentis erant.
Nam modò siccus erat gelidis Aquilonibus annus;
  Nunc ager adsiduâ luxuriabat aquâ.
Sæpe Ceres primis dominum fallebat in herbis;
  Et levis obsesso stabat avena solo:
Et pecus ante diem partus edebat acerbos:
  Agnaque nascendo sæpe necabat ovem.
Silva vetus, nullâque diu violata securi,
  Stabat, Mænalio sacra relicta Deo.
Ille dabat tacitis animo responsa quieto
  Noctibus. Hîc geminas rex Numa mactat oves.
Prima cadit Fauno; leni cadit altera Somno.
  Sternitur in duro vellus utrumque solo.
Bis caput intonsum fontanâ spargitur undâ;
  Bis sua fagineâ tempora fronde premit.
Usus abest Veneris: nec fas animalia mensis
  Ponere: nec digitis annulus ullus inest.
Veste rudi tectum supra nova vellera corpus
  Ponit, adorato per sua verba Deo.
Interea placidam redimita papavere frontem
  Nox venit, et secum somnia nigra trahit.
Faunus adest; oviumque premens pede vellera duro,
  Edidit à dextro talia dicta toro:
Morte boum tibi, Rex, tellus placanda duarum:
  Det sacris animas una necata duas.
Excutitur terrore quies; Numa visa revolvit;
  Et secum ambages cæcaque jussa refert.
Expedit errantem nemori gratissima conjux;
  Et dixit, Gravidæ posceris exta bovis.
Exta bovis dantur gravidæ: felicior annus
  Provenit, et fructum terra pecusque ferunt.

Hanc quondam Cytherea diem properantiùs ire
  Jussit, et ætherios præcipitavit equos;
Ut titulum imperii quàm primùm luce sequenti
  Augusto juveni prospera bella darent.
SED jam præterĭtas quartus tibi Lucifer Idus
  Respicit. Hâc Hyades Dorida nocte petunt.
TERTIA post Hyadas cùm lux erit orta remotas,
  Carcere partitos Circus habebit equos.
Cur igitur missæ vinctis ardentia tædis
  Terga ferant vulpes, caussa docenda mihi.
Frigida Carseoli, nec olivis apta ferendis,
  Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.
Hâc ego Pelignos, natalia rura, petebam;
  Parva, sed adsiduis uvida semper aquis.
Hospitis antiqui solitas intravimus ædes.
  Demserat emeritis jam juga Phœbus equis.
Is mihi multa quidem, sed et hæc, narrare solebat;
  Unde meum præsens instrueretur opus:
Hoc, ait, in campo (campumque ostendit) habebat
  Rus breve cum duro parca colona viro.
Ille suam peragebat humum: sive usus aratri,
  Sive cavæ falcis, sive bidentis erat.
Hæc modò verrebat stantem tibicĭne villam:
  Nunc matris plumis ova fovenda dabat.
Aut virides malvas, aut fungos colligit albos:
  Aut humilem grato calfacit igne focum.
Et tamen adsiduis exercet brachia telis;
  Adversúmque minas frigoris arma parat.
Filius hujus erat primo lascivus in ævo;
  Addideratque annos ad duo lustra duos.
Is capit extremi vulpem sub valle salicti:
  Abstulerat multas illa cohortis aves.
Captivam stipulâ fœnoque involvit, et ignes
  Admovet. Urentes effugit illa manus.
Quâ fugit, incendit vestitos messibus agros:
  Damnosis vires ignibus aura dabat.
Factum abiit: monumenta manent. Nam vivere captam
  Nunc quoque lex vulpem Carseolana vetat.

Utque luat pœnas gens hæc, Cerealibus ardet:
  Quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.
Postera cùm veniet terras visura patentes
  Memnonis in roseis lutea mater equis;
E' duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen,
  Sol abit: egresso victima major adest.
Vacca sit an taurus, non est cognoscere promtum:
  Pars prior adparet: posteriora latent.
Seu tamen est taurus, sive est hoc femina signum;
  Junone invitâ munus amoris habet.
Nox abiit, oriturque Aurora. Palilia poscor.
  Non poscor frustrà, si favet alma Pales.
Alma Pales, faveas pastoria sacra canenti;
  Prosequor officio si tua festa pio.
Certè ego de vitulo cinerem, stipulasque fabales,
  Sæpe tuli plenâ, februa casta, manu.
Certè ego transilui positas ter in ordine flammas;
  Virgaque roratas laurea misit aquas.
Mota Dea est; operique favet. Navalibus exi,
  Puppis: habent ventos jam tua vela suos.
I, pete virgineâ, populus, suffimen ab arâ:
  Vesta dabit. Vestæ munere purus eris.
Sanguis equi suffimen erit, vitulique favilla:
  Tertia res, duræ culmen inane fabæ.
Pastor, oves saturas ad prima crepuscula lustra.
  Uda priùs spargat, virgaque verrat humum.
Frondibus et fixis decorentur ovilia ramis;
  Et tegat ornatas longa corona fores.
Cærulei fiant vivo de sulfure fumi;
  Tactaque fumanti sulfure balet ovis.
Ure mares oleas, tædamque, herbasque Sabinas;
  Et crepet in mediis laurus adusta focis.
Libaque de milio milii fiscella sequatur:
  Rustica præcipuè quo Dea læta cibo est.
Adde dapes mulctramque suas: dapibusque resectis
  Silvicolam tepido lacte precare Palen.
Consule, dic, pecori pariter pecorisque magistris:
  Effugiat stabulis noxa repulsa meis.

Sive sacro pavi, sedive sub arbore sacrâ;
Pabulaque in bustis inscia carpsit ovis:
Seu nemus intravi vetitum, nostrisve fugatæ
Sunt oculis Nymphæ, semicaperve Deus:
Seu mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
Unde data est ægræ fiscina frondis ovi:
Da veniam culpæ: nec, dum degrandinat, obsit
Agresti fano supposuisse pecus.
Nec noceat turbâsse lacus. Ignoscite Nymphæ,
Mota quòd obscuras ungula fecit aquas.
Tu, Dea, pro nobis Fontes fontanaque placa
Numina; tu sparsos per nemus omne Deos.
Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianæ;
Nec Faunum, medio cùm premit arva die.
Pelle procul morbos. Valeant hominesque gregesque;
Et valeant vigiles, provida turba, canes.
Neve minus multo redigam, quàm manè fuerunt;
Neve gemam referens vellera rapta lupo.
Absit iniqua fames. Herbæ, frondesque supersint:
Quæque lavent artus, quæque bibantur, aquæ.
Ubera plena premam: referat mihi caseus æra:
Dentque viam liquido vimina rara sero.
Sitque salax aries; conceptaque semina conjux
Reddat; et in stabulo multa sit agna meo.
Lanaque proveniat, nullas læsura puellas,
Mollis, et ad teneras quamlibet apta manus.
Quæ precor, eveniant: et nos faciamus ad annum
Pastorum dominæ grandia liba Pali.
His Dea placanda est: hæc tu conversus ad ortus
Dic ter, et in vivo prolue rore manus.
Tum licet, adpositâ, veluti cratere, camellâ,
Lac niveum potes, purpureamque sapam.
Moxque per ardentes stipulæ crepitantis acervos
Trajicias celeri strenua membra pede.
Expositus mos est. Moris mihi restat origo.
Turba facit dubium; cœptaque nostra tenet.
Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis
Excoquit: idcirco cum duce purgat oves.

An, quia cunctarum contraria semina rerum
  Sunt duo, discordes ignis et unda Dei;
Junxerunt elementa patres: aptumque putârunt
  Ignibus et sparsâ tangere corpus aquâ?
An, quòd in his vitæ caussa est; hæc perdidit exsul;
  His nova fit conjux: hæc duo magna putant?
Vix equidem credo: sunt qui Phaëthonta referri
  Credant, et nimias Deucalionis aquas.
Pars quoque, cùm saxis pastores saxa terebant,
  Scintillam subitò prosiluisse ferunt.
Prima quidem periit: stipulis excepta secunda est.
  Hoc argumenti flamma Palilis habet.
An magis hunc morem pietas Æneïa fecit,
  Innocuum victo cui dedit ignis iter?
Num tamen est vero propius; cùm condita Roma est,
  Transferri jussos in nova tecta Lares?
Mutantesque domum tectis agrestibus ignem,
  Et cessaturæ supposuisse casæ?
Per flammas saluisse pecus, saluisse colonos?
  Quod fit natali nunc quoque, Roma, tuo.
Ipse locus caussas vati facit. Urbis origo
  Venit: ades festis, magne Quirine, tuis.
Jam luerat pœnas frater Numitoris, et omne
  Pastorum gemino sub duce vulgus erat.
Contrahere agrestes, et mœnia ponere utrique
  Convenit. Ambigitur mœnia ponat uter.
Nil opus est, dixit, certamine, Romulus, ullo.
  Magna fides avium est: experiamur aves.
Res placet. Alter init nemorosi saxa Palatî:
  Alter Aventinum manè cacumen adit.
Sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine: pacto
  Statur: et arbitrium Romulus urbis habet.
Apta dies legitur, quâ mœnia signet aratro.
  Sacra Palis suberant: inde movetur opus.
Fossa fit ad solidum: fruges jaciuntur in imâ,
  Et de vicino terra petita solo.
Fossa repletur humo, plenæque imponitur ara;
  Et novus accenso fungitur igne focus.

Inde premens stivam designat mœnia sulco:
Alba jugum niveo cum bove vacca tulit.
Vox fuit hæc Regis: Condenti Jupiter urbem,
Et genitor Mavors, Vestaque mater ades:
Quosque pium est adhibere Deos, advertite cuncti:
Auspicibus vobis hoc mihi surgat opus.
Longa sit huic ætas, dominæque potentia terræ:
Sitque sub hâc oriens occiduusque dies.
Ille precabatur. Tonitru dedit omina lævo
Jupiter: et lævo fulmina missa polo.
Augurio læti jaciunt fundamina cives;
Et novus exiguo tempore murus erat.
Hoc Celer urguet opus, quem Romulus ipse vocârat;
Sintque, Celer, curæ, dixerat, ista tuæ.
Neve quis aut muros, aut factam vomere fossam
Transeat, audentem talia dede neci.
Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros
Cœpit: et, His populus, dicere, tutus erit?
Nec mora, transiluit. Rutro Celer occupat ausum.
Ille premit duram sanguinolentus humum.
Hæc ubi Rex didicit, lacrimas introrsus obortas
Devorat, et clausum pectore vulnus habet.
Flere palàm non vult, exemplaque fortia servat:
Sicque meos muros transeat hostis, ait.
Dat tamen exsequias: nec jam suspendere fletum
Sustinet; et pietas dissimulata patet.
Osculaque adplicuit posito suprema feretro:
Atque ait: Invito frater ademte, vale.
Arsurosque artus unxit: fecere, quod ille,
Faustulus, et mœstas Acca soluta comas.
Tum juvenem nondum facti flevere Quirites:
Ultima plorato subdita flamma rogo.
Urbs oritur (quis tunc hoc ulli credere posset?)
Victorem terris impositura pedem.
Cuncta regas: et sis magno sub Cæsare semper:
Sæpe etiam plures nominis hujus habe.
Et quoties steteris domito sublimis in orbe,
Omnia sint humeris inferiora tuis.

DICTA Pales nobis: idem Vinalia dicam.
  Una tamen media est inter utramque dies.
Numina vulgares Veneris celebrate puellæ.
  Multa professarum quæstibus apta Venus.
Poscite ture dato formam, populique favorem:
  Poscite blanditias, dignaque verba joco.
Cumque suâ dominæ date grata sisymbria myrto,
  Textaque compositâ juncea vincla rosâ.
Templa frequentari Collinæ proxima portæ
  Nunc decet: à Siculo nomina colle tenent.
Utque Syracusas Arethusidas abstulit armis
  Claudius, et bello te quoque cepit, Eryx;
Carmine vivacis Venus est translata Sibyllæ;
  Inque suæ stirpis maluit urbe coli.
Cur igitur Veneris festum Vinalia dicant,
  Quæritis; et quare sit Jovis ista dies?
Turnus, an Æneas Latiæ gener esset Amatæ,
  Bellum erat. Hetruscas Turnus adoptat opes.
Clarus erat, sumtisque ferox Mezentius armis:
  Et vel equo magnus, vel pede major erat.
Quem Rutuli Turnusque suis adsciscere tentant
  Partibus. Hæc contrà dux ita Tuscus ait:
Stat mihi non parvo virtus mea: vulnera testes,
  Armaque, quæ sparsi sanguine sæpe meo.
Qui petis auxilium, non grandia divide mecum
  Præmia, de lacubus proxima musta tuis. [est.
Nulla mora est operæ. Vestrum dare; vincere nostrum
  Quàm velit Æneas ista negata mihi!
Adnuerant Rutuli. Mezentius induit arma:
  Induit Æneas; adloquiturque Jovem.
Hostica Tyrrheno vota est vindemia Regi:
  Jupiter, è Latio palmite musta feras.
Vota valent meliora: cadit Mezentius ingens,
  Atque indignanti pectore plangit humum.
Venerat Autumnus, calcatis sordidus uvis:
  Redduntur merito debita vina Jovi.
Dicta dies hinc est Vinalia. Jupiter illam
  Vindicat, et festis gaudet inesse suis.

Sex ubi, quæ restant, luces Aprilis habebit;
In medio cursu tempora veris erunt.
Et frustrà pecudem quæres Athamantidos Helles:
Signaque dant imbres: exoriturque Canis.
Hâc mihi Nomento Romam cùm luce redirem,
Obstitit in mediâ candida pompa viâ.
Flamen in antiquæ lucum Robiginis ibat,
Exta canis flammis, exta daturus ovis.
Protinus accessi, ritûs ne nescius essem.
Edidit hæc Flamen verba, Quirine, tuus:
Aspera Robigo, parcas Cerealibus herbis:
Et tremat in summâ leve cacumen humo.
Tu sata sideribus cœli nutrita secundi
Crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.
Vis tua non levis est. Quæ tu frumenta notâsti,
Mœstus in amissis illa colonus habet.
Nec venti tantum Cereri nocuere, nec imbres;
Nec sic marmoreo pallet adusta gelu:
Quantum, si culmos Titan incalfacit udos.
Tum locus est iræ, Diva timenda, tuæ.
Parce, precor, scabrasque manus à messibus aufer;
Neve noce cultis: posse nocere sat est.
Nec teneras segetes, sed durum contere ferrum:
Quodque potest alios perdere, perde prior.
Utiliùs gladios et tela nocentia carpes.
Nil opus est illis: otia mundus agit.
Sarcula nunc, durusque bidens, et vomer aduncus,
Ruris opes niteant: inquinet arma situs.
Conatusque aliquis vaginâ ducere ferrum,
Adstrictum longâ sentiat esse morâ.
At tu ne viola Cererem: semperque colonus
Absenti possit solvere vota tibi.
Dixerat. À dextrâ villis mantele solutis,
Cumque meri paterâ turis acerra fuit.
Tura focis vinumque dedit, fibrasque bidentis,
Turpiaque obscænæ (vidimus) exta canis.
Tum mihi, Cur detur sacris nova victima, quæris?
(Quæsieram) caussam percipe, Flamen ait:

Est Canis (Icarium dicunt) quo sidere moto
Tosta sitit tellus, præcipiturque seges.
Pro cane sidereo canis hic imponitur aræ:
Et, quare pereat, nil nisi nomen habet.
CUM Phrygis Assaraci Tithonia fratre relicto
Sustulit immenso ter jubar orbe suum;
Mille venit variis florum Dea nexa coronis:
Scena joci morem liberioris habet.
Exit et in Majas sacrum Florale Kalendas.
Tunc repetam: nunc me grandius urguet opus.
Aufert, Vesta, diem: cognato, Vesta, recepta est
Limine: sic justi constituêre patres.
Phœbus habet partem; Vestæ pars altera cessit:
Quod superest illis, tertius ipse tenet.
State Palatinæ laurus, prætextaque quercu
Stet domus. Æternos tres habet una Deos.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBER QUINTUS.

QUÆRITIS, unde putem Majo data nomina mensi?
Non satis est liquidò cognita caussa mihi.
Ut stat, et incertus quâ sit sibi nescit eundum,
Cùm videt ex omni parte viator iter:
Sic, quia posse datur diversas reddere caussas,
Quâ ferar ignoro: copiaque ipsa nocet.
Dicite, quæ fontes Aganippidos Hippocrenes
Grata Medusæi signa tenetis equi.
Dissensere deæ. Quarum Polyhymnia cœpit
Prima. Silent aliæ, dictaque mente notant.
Post chaos, ut primùm data sunt tria corpora mundo,
Inque novas species omne recessit opus;
Pondere terra suo subsedit, et æquora traxit:
At cœlum levitas in loca summa tulit.
Sol quoque cum stellis nullâ gravitate retentus,
Et vos Lunares exsiluistis equi.
Sed neque terra diu cœlo, nec cetera Phœbo
Sidera cedebant: par erat omnis honos.
Sæpe aliquis solio, quod tu, Saturne, tenebas,
Ausus de mediâ plebe sedere Deus.
Et latus Oceano quisquam Deus advena junxit:
Tethys et extremo sæpe recepta loco est.
Donec Honor, placidoque decens Reverentia vultu
Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc sata Majestas; hos est Dea censa parentes:
Quâque die partu est edita, magna fuit.

Nec mora: consedit medio sublimis Olympo,
  Aurea, purpureo conspicienda sinu.
Consedere simul Pudor et Metus. Omne videres
  Numen ad hanc cultus composuisse suos.
Protinus intravit mentes suspectus honorum:
  Fit pretium dignis; nec sibi quisque placet.
Hic status in cœlo multos permansit in annos;
  Dum senior fatis excidit arce Deus.
Terra feros partus, immania monstra, Gigantas
  Edidit, ausuros in Jovis ire domum.
Mille manus illis dedit, et pro cruribus angues:
  Atque ait, In magnos arma movete Deos.
Exstruere hi montes ad sidera summa parabant,
  Et magnum bello sollicitare Jovem.
Fulmina de cœli jaculatus Jupiter arce
  Vertit in auctores pondera vasta suos.
His bene Majestas armis defensa Deorum
  Restat: et ex illo tempore firma manet.
Adsidet illa Jovi: Jovis est fidissima custos:
  Et præstat sine vi sceptra tremenda Jovi.
Venit et in terras: coluerunt Romulus illam,
  Et Numa: mox alii, tempore quisque suo.
Illa patres in honore pio matresque tuetur:
  Illa comes pueris virginibusque venit.
Illa datos fasces commendat, eburque curule:
  Illa coronatis alta triumphat equis.
Finierat voces Polyhymnia. Dicta probârunt
  Clioque, et curvæ scita Thalia lyræ.
Excipit Uranie: fecere silentia cunctæ;
  Et vox audiri nulla, nisi illa, potest.
Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
  Inque suo pretio ruga senilis erat.
Martis opus juvenes animosaque bella gerebant:
  Et pro Dîs aderant in statione suis.
Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,
  Consilio patriæ sæpe ferebat opem.
Nec nisi post annos patuit tunc Curia seros:
  Nomen et ætatis mite Senatus erat.

Jura dabat populo senior: finitaque certis
  Legibus est ætas, unde petatur honos.
Et medius juvenum, non indignantibus ipsis,
  Ibat: et interior, si comes unus erat.
Verba quis auderet coram sene digna rubore
  Dicere; censuram longa senecta dabat.
Romulus hoc vidit: selectaque pectora, Patres
  Dixit. Ad hos Urbis summa relata novæ.
Hinc sua majores posuisse vocabula Majo
  Tangor, et ætati consuluisse suæ.
Et Numitor dixisse potest, Da, Romule, mensem
  Hunc senibus; nec avum sustinuisse nepos.
Nec leve præpositi pignus successor honoris
  Junius, à juvenum nomine dictus, habet.
Tum sic, neglectos hederâ redimita capillos,
  Prima sui cœpit Calliopea chori:
Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
  Qui terram liquidis, quâ patet, ambit aquis.
Hinc sata Pleïone cum cœlifero Atlante
  Jungitur, ut fama est; Pleïadasque parit.
Quarum Maja suas formâ superâsse sorores
  Traditur, et summo concubuisse Jovi.
Hæc enixa jugo cupressiferæ Cyllenes
  Ætherium volucri qui pede carpit iter.
Arcades hunc, Ladonque rapax, et Mænalos ingens
  Rite colunt, Lunâ credita terra prior.
Exsul ab Arcadiis Latios Evander in agros
  Venerat: impositos attuleratque Deos.
Hîc, ubi nunc Roma est orbis caput, arbor et herbæ,
  Et paucæ pecudes, et casa rara fuit.
Quo postquam ventum; Consistite, præscia mater,
  Nam locus imperii rus erit istud, ait.
Et matri et vati paret Nonacrius heros;
  Inque peregrinâ constitit hospes humo.
Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
  Has docuit gentes, alipedisque Dei.
Semicaper, coleris cinctutis, Faune, Lupercis;
  Cùm lustrant celebres vellera secta vias.

At tu materno donâsti nomine mensem,
Inventor curvæ, furibus apte, fidis.
Nec pietas hæc prima tua est; septena putaris,
Pleïadum numerum, fila dedisse lyræ.
Hæc quoque desierat; laudataque voce sororum est.
Quid faciam? turbæ pars habet omnis idem.
Gratia Piëridum nobis æqualiter adsit;
Nullaque laudetur plúsve minúsve mihi.
Ab Jove surgat opus. Primâ mihi nocte videnda
Stella est in cunas officiosa Jovis.
Nascitur Oleniæ signum pluviale Capellæ:
Illa dati cœlum præmia lactis habet.
Naïs Amalthea, Cretæâ nobilis Idâ,
Dicitur in silvis occuluisse Jovem.
Huic fuit hædorum mater formosa duorum,
Inter Dictæos conspicienda greges;
Cornibus aëriis, atque in sua terga recurvis:
Ubere, quod nutrix posset habere Jovis.
Lac dabat illa Deo: sed fregit in arbore cornu;
Truncaque dimidiâ parte decoris erat.
Sustulit hoc Nymphè; cinctumque recentibus herbis
Et plenum pomis ad Jovis ora tulit.
Ille, ubi res cœli tenuit, solioque paterno
Sedit, et invicto nil Jove majus erat,
Sidera nutricem, nutricis fertile cornu,
Fecit; quod dominæ nunc quoque nomen habet.
Præstitibus Majæ Laribus videre Kalendæ
Aram constitui, signaque parva Deûm.
Voverat illa quidem Curius: sed multa vetustas
Destruit, et saxo longa senecta nocet.
Caussa tamen positi fuerat cognominis illis,
Quòd præstant oculis omnia tuta suis.
Stant quoque pro nobis, et præsunt mœnibus Urbis,
Et sunt præsentes, auxiliumque ferunt.
At canis ante pedes, saxo fabricatus eodem,
Stabat. Quæ standi cum Lare caussa fuit?
Servat uterque domum, domino quoque fidus uterque
Compita grata Deo: compita grata cani.

Exagitant et Lar, et turba Diania, fures:
Pervigilantque Lares, pervigilantque canes.
Bina gemellorum quærebam signa Deorum,
Viribus annosæ facta caduca moræ:
Mille Lares, Geniumque ducis, qui tradidit illos,
Urbs habet, et vici numina trina colunt.
Quò feror? Augustus mensis mihi carminis hujus
Jus dabit. Interea Diva canenda Bona est.
Est moles nativa: loco res nomina fecit.
Adpellant saxum: pars bona montis ea est.
Huic Remus institerat frustrà, quo tempore fratri
Prima Palatinæ signa dedistis aves.
Templa Patres illîc, oculos exosa viriles,
Leniter adclivi constituêre jugo.
Dedicat hæc veteris Clausorum nominis heres,
Virgineo nullum corpore passa virum.
Livia restituit; ne non imitata maritum
Esset, et ex omni parte secuta virum.
Postera cùm roseam pulsis Hyperionis astris
In matutinis lampada tollit equis;
Frigidus Argestes summas mulcebit aristas,
Candidaque à Calabris vela dabuntur aquis.
At simul inducunt obscura crepuscula noctem,
Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
Ora micant Tauri septem radiantia flammis,
Navita quas Hyadas Grajus ab imbre vocat.
Pars Bacchum nutrîsse putant: pars credidit esse
Tethyos has neptes, Oceanique senis.
Nondum stabat Atlas, humeros oneratus Olympo;
Cùm satus est formâ conspiciendus Hyas.
Hunc stirps Oceani maturis nisibus Æthra
Edidit, et Nymphas: sed prior ortus Hyas.
Dum nova lanugo; pavidos formidine cervos
Terret; et est illi præda benigna lepus.
At postquam virtus annis adolevit; in apros
Audet, et hirsutas cominus ire leas.
Dumque petit latebras fœtæ catulosque leænæ;
Ipse fuit Libycæ præda cruenta feræ.

Mater Hyan, et Hyan mœstæ flevere sorores,
Cervicemque polo suppositurus Atlas.
Victus uterque parens tamen est pietate sororum.
Illa dedit cœlum: nomina fecit Hyas.
Mater, ades, florum, ludis celebranda jocosis;
Distuleram partes mense priore tuas.
Incipis Aprili: transis in tempora Maji.
Alter te fugiens, cùm venit alter, habet.
Cùm tua sint, cedantque tibi confinia mensum;
Convenit in laudes ille vel ille tuas.
Circus in hunc exit, clamataque palma Theatris:
Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
Ipsa doce quæ sis. Hominum sententia fallax.
Optima tu proprii nominis auctor eris.
Sic ego: sic nostris respondit Diva rogatis:
Dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas:
Chloris eram, quæ Flora vocor: corrupta Latino
Nominis est nostri litera Græca sono.
Chloris eram Nymphe campi felicis, ubi audis
Rem fortunatis antè fuisse viris.
Quæ fuerit mihi forma, grave est narrare modestæ:
Sed generum matri reperit illa Deum.
Ver erat; errabam. Zephyrus conspexit; abibam.
Insequitur; fugio. Fortior ille fuit.
Et dederat fratri Boreas jus omne rapinæ,
Ausus Erechtheâ præmia ferre domo.
Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptæ:
Inque meo non est ulla querela toro.
Vere fruor semper: per me nitidissimus annus:
Arbor habet frondes, pabula semper humus.
Est mihi fecundus dotalibus hortus in agris;
Aura fovet; liquidæ fonte rigatur aquæ.
Hunc meus implevit generoso flore maritus:
Atque ait, Arbitrium tu, Dea, floris habe.
Sæpe ego digestos volui numerare colores;
Nec potui: numero copia major erat.
Roscida cùm primùm foliis excussa pruina est,
Et variæ radiis intepuere comæ;

Conveniunt pictis incinctæ vestibus Horæ,
  Inque leves calathos munera nostra legunt.
Protinus adripiunt Charites, nectuntque coronas,
  Sertaque cœlestes implicitura comas.
Prima per immensas sparsi nova semina gentes.
  Unius tellus antè coloris erat.
Prima Therapnæo feci de sanguine florem:
  Et manet in folio scripta querela suo.
Tu quoque nomen habes cultos, Narcisse, per hortos:
  Infelix, quòd non alter et alter eras!
Quid Crocon, aut Attin referam, Cinyrâque creatum;
  De quorum per me vulnere surgit honor?
Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes.
  Jupiter hoc ut adhuc nesciat, usque precor.
Sancta Jovem Juno, natâ sine matre Minervâ,
  Officio doluit non eguisse suo.
Ibat, ut Oceano quereretur furta mariti:
  Restitit ad nostras fessa labore fores.
Quam simul adspexi; Quid te, Saturnia, dixi,
  Attulit? Exponit, quem petat, illa locum.
Addidit et caussam. Verbis solabar amicis.
  Non, inquit, verbis cura levanda mea est.
Si pater est factus neglecto conjugis usu
  Jupiter, et nomen solus utrumque tenet;
Cur ego desperem fieri sine conjuge mater;
  Et parere intacto, dummodo casta, viro?
Omnia tentabo latis medicamina terris;
  Et freta, Tartareos excutiamque sinus.
Vox erat in cursu: vultum dubitantis habebam.
  Nescio quid, Nymphe, posse vidêris, ait.
Ter volui promittere opem, ter lingua retenta est:
  Ira Jovis magni caussa timoris erat.
Fer, precor, auxilium, dixit; celabitur auctor:
  Et Stygiæ numen testificatur aquæ.
Quod petis, Oleniis, inquam, mihi missus ab arvis
  Flos dabit: est hortis unicus ille meis.
Qui dabat, Hoc, dixit, sterilem quoque tange juven-
  Mater erit. Tetigi: nec mora; mater erat. [cam;

Protinus hærentem decerpsi pollice florem.
Tangitur; et tacto concipit illa sinu.
Jamque gravis Thracen, et læva Propontidos intrat:
Fitque potens voti; Marsque creatus erat.
Qui memor accepti per me natalis, Habeto
Tu quoque Romuleâ, dixit, in Urbe locum.
Forsitan in teneris tantùm mea regna coronis
Esse putes: tangunt numen et arva meum.
Si bene floruerint segetes; erit area dives.
Si bene floruerit vineâ; Bacchus erit.
Si bene floruerint oleæ; nitidissimus annus.
Pomaque proventum temporis hujus habent.
Flore semel læso pereunt viciæque fabæque:
Et pereunt lentes, advena Nile, tuæ.
Vina quoque in magnis operosè condita cellis
Florent: et nebulæ dolia summa tegunt.
Mella meum munus: volucres ego mella daturas
Ad violam, et cythisos, et thyma cana voco.
Nos quoque idem facimus: tunc cùm juvenilibus annis
Luxuriant animi, corporaque ipsa virent.
Talia dicentem tacitus mirabar. At illa,
Jus tibi discendi, si qua requiris, ait.
Dic, Dea, ludorum, respondi, quæ sit origo.
Vix bene desieram; retulit illa mihi.
Cetera luxuriæ nondum instrumenta vigebant:
Aut pecus, aut latam dives habebat humum.
Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.
Sed jam de vetito quisque parabat opes.
Venerat in morem populi depascere saltus:
Idque diu licuit, pœnaque nulla fuit.
Vindice servabant nullo sua publica vulgus:
Jamque in privato pascere inertis erat.
Plebis ad Ædiles delata licentia talis
Publicios: animus defuit antè viris.
Rem populus recipit: mulctam subiere nocentes.
Vindicibus laudi publica cura fuit.
Mulcta data est ex parte mihi: magnoque favore
Victores Ludos instituere novos.

Parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes:
  Utile nunc iter est; Publiciumque vocant.
Annua credideram spectacula facta; negavit:
  Addidit et dictis altera verba suis.
Nos quoque tangit honor: festis gaudemus et aris:
  Turbaque cœlestes ambitiosa sumus.
Sæpe deos aliquis peccando fecit iniquos:
  Et pro delictis hostia blanda fuit.
Sæpe Jovem vidi, cùm jam sua mittere vellet
  Fulmina, ture dato sustinuisse manum.
At si negligimur, magnis injuria pœnis
  Solvitur: et justum præterit ira modum.
Respice Thestiaden: flammis absentibus arsit.
  Caussa est, quòd Phœbes ara sine igne fuit.
Respice Tantaliden: eadem Dea vela tenebat.
  Virgo est; et spretos bis tamen ulta focos.
Hippolyte infelix, velles coluisse Dionen,
  Cùm consternatis diripereris equis.
Longa referre mora est correcta oblivia damnis.
  Me quoque Romani præteriere Patres.
Quid facerem? per quod fierem manifesta doloris?
  Exigerem nostræ qualia damna notæ?
Excidit officium tristi mihi: nulla tuebar
  Rura: nec in pretio fertilis hortus erat.
Lilia deciderant: violas arere videres,
  Filaque punicei languida facta croci.
Sæpe mihi Zephyrus, Dotes corrumpere noli
  Ipsa tuas, dixit. Dos mihi vilis erat.
Florebant oleæ; venti nocuere protervi.
  Florebant segetes; grandine læsa Ceres.
In spe vitis erat: cœlum nigrescit ab Austris,
  Et subitâ frondes decutiuntur aquâ.
Nec volui fieri, nec sum crudelis in irâ:
  Cura repellendi sed mihi nulla fuit.
Convenere Patres: et, si bene floreat annus,
  Numinibus nostris annua festa vovent.
Adnuimus voto. Consul cum Consule ludos
  Postumio Lænas persoluëre mihi.

Quærere conabar, quare lascivia major
His foret in Ludis, liberiorque jocus:
Sed mihi succurrit, numen non esse severum,
Aptaque deliciis munera ferre Deam.
Tempora sutilibus cinguntur tota coronis;
Et latet injectâ splendida mensa rosâ.
Ebrius incinctis philyrâ conviva capillis
Saltat, et imprudens utitur arte meri.
Ebrius ad durum formosæ limen amicæ
Cantat: habent unctæ mollia serta comæ.
Nulla coronatâ peraguntur seria fronte;
Nec liquidæ vinctis flore bibuntur aquæ.
Donec eras mixtus nullis, Acheloë, racemis;
Gratia sumendæ non erat ulla rosæ.
Bacchus amat flores: Baccho placuisse coronam
Ex Ariadnæo sidere nôsse potes.
Scena levis decet hanc: non est, mihi credite, non est
Illa cothurnatas inter habenda Deas.
Turba quîdem cur hos celebrent meretricia ludos,
Non ex difficili caussa petenda subest.
Non est de tetricis, non est de magna professis:
Vult sua plebejo sacra patere choro.
Et monet ætatis specie, dum floreat, uti:
Contemni spinam, cùm cecidere rosæ.
Cur tamen, ut dantur vestes Cerealibus albæ,
Sic est hæc cultu versicolore decens?
An quia maturis albescit messis aristis;
Et color et species floribus omnis inest?
Adnuit; et motis flores cecidere capillis:
Accidere in mensas ut rosa missa solet.
Lumina restabant, quorum me caussa latebat:
Cùm sic errores abstulit illa meos.
Vel quia purpureis collucent floribus agri;
Lumina sunt nostros visa decere dies:
Vel quia nec flos est hebeti, nec flamma, colore;
Atque oculos in se splendor uterque trahit:
Vel quia deliciis nocturna licentia nostris
Convenit. A' vero tertia caussa venit.

Est breve præterea, de quo mihi quærere restat,
Si liceat, dixi. Dixit et illa, Licet.
Cur tibi pro Libycis claudantur rete Leænis
Imbelles capreæ, sollicitusque lepus.
Non sibi, respondit, silvas cessisse; sed hortos,
Arvaque pugnaci non adeunda feræ.
Omnia finierat: tenues secessit in auras:
Mansit odor: posses scire fuisse Deam.
Floreat ut toto carmen Nasonis in ævo,
Sparge, precor, donis pectora nostra tuis.
Nocte minus quartâ promet sua sidera Chiron
Semivir, et flavi corpore mixtus equi.
Pelion Hæmoniæ mons est obversus in Austros:
Summa virent pinu: cetera quercus habet.
Phillyrides tenuit: saxo stant antra vetusto,
Quæ justum memorant incoluisse senem.
Ille manus, olim missuras Hectora leto,
Creditur in lyricis detinuisse modis.
Venerat Alcides exactâ parte laborum;
Jussaque restabant ultima penè viro.
Stare simul casu Trojæ duo fata videres:
Hinc puer Æacides, hinc Jove natus erat.
Excipit hospitio juvenem Philyreïus heros:
Et caussam adventûs hic rogat, ille docet.
Perspicit interea clavam spoliumque leonis:
Virque, ait, his armis, armaque digna viro.
Nec se, quin horrens auderent tangere setis
Vellus, Achilleæ continuere manus.
Dumque senex tractat squalentia tela venenis;
Excidit, et lævo fixa sagitta pede est.
Ingemuit Chiron, traxitque è corpore ferrum:
Adgemit Alcides, Hæmoniusque puer.
Ipse tamen lectas Pagasæis collibus herbas
Temperat, et variâ vulnera mulcet ope.
Virus edax superabat opem; penitusque recepta
Ossibus, et toto corpore pestis erat.
Sanguine Centauri Lernææ sanguis Echidnæ
Mixtus ad auxilium tempora nulla dabant.

Stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles:
Sic flendus Peleus, si moreretur, erat.
Sæpe manus ægras manibus fingebat amicis:
[Morum, quos fecit, præmia doctor habet.]
Oscula sæpe dedit. Dixit quoque sæpe jacenti;
Vive, precor; nec me, care, relinque, pater.
Nona dies aderat: cùm tu, justissime Chiron,
Bis septem stellis corpora cinctus eras.
HUNC Lyra curva sequi cuperet; sed idonea nondum
Est via: nox aptum tertia tempus erit.
SCORPIOS in cœlo, cùm cras lucescere Nonas
Dicimus, à mediâ parte notandus erit.
HINC ubi protulerit formosa ter Hesperus ora,
Ter dederint Phœbo sidera victa locum;
Ritus erit veteris, nocturna Lemuria, sacri:
Inferias tacitis Manibus illa dabunt.
Annus erat brevior; nec adhuc pia Februa nôrant:
Nec tu dux mensum, Jane biformis, eras.
Jam tamen exstincto cineri sua dona ferebant;
Compositique nepos busta piabat avi.
Mensis erat Majus, majorum nomine dictus,
Qui partem prisci nunc quoque moris habet.
Nox ubi jam media est, somnoque silentia præbet;
Et canis, et variæ conticuistis aves;
Ille memor veteris ritûs, timidusque Deorum,
Surgit: habent gemini vincula nulla pedes.
Signaque dat digitis medio cum pollice junctis;
Occurrat tacito ne levis umbra sibi.
Terque manus puras fontanâ proluit undâ;
Vertitur, et nigras accipit ore fabas.
Aversusque jacit: sed dum jacit, Hæc ego mitto;
His, inquit, redimo meque meosque fabis.
Hoc novies dicit, nec respicit. Umbra putatur
Colligere, et nullo terga vidente sequi.
Rursus aquâ tangit, Temesæaque concrepat æra:
Et rogat, ut tectis exeat umbra suis.
Cùm dixit novies, Manes exite paterni;
Respicit, et purè sacra peracta putat.

Dicta sit unde dies, quæ nominis exstet origo,
  Me fugit: ex aliquo est invenienda Deo.
Pleiade nate, mone, virgâ venerande potenti:
  Sæpe tibi Stygii regia visa Jovis.
Venit adoratus Caducifer. Accipe caussam
  Nominis: ex ipso cognita caussa Deo est.
Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras,
  Et malè veloci justa soluta Remo;
Faustulus infelix, et passis Acca capillis,
  Spargebant lacrimis ossa perusta suis.
Inde domum redeunt sub prima crepuscula mœsti;
  Utque erat, in duro procubuere toro.
Umbra cruenta Remi visa est adsistere lecto,
  Atque hæc exiguo murmure verba loqui:
En ego dimidium vestri, parsque altera voti,
  Cernite sim qualis; qui modò qualis eram!
Qui, modò si volucres habuissem regna jubentes,
  In populo potui maximus esse meo:
Nunc elapsa rogi flammis, et inanis imago.
  Hæc est ex illo forma relicta Remo.
Heu! ubi Mars pater est? si vos modò vera locuti;
  Uberaque expositis ille ferina dedit.
Quem lupa servavit, manus hunc temeraria civis
  Perdidit: O quanto mitior illa fuit!
Sæve Celer, crudelem animam per vulnera reddas:
  Utque ego, sub terras sanguinolentus eas.
Noluit hoc frater. Pietas æqualis in illo est.
  Quod potuit, lacrimas in mea fata dedit.
Hunc vos per lacrimas, per vestra alimenta rogate,
  Ut celebrem festo signet honore diem.
Mandantem amplecti cupiunt, et brachia tendunt.
  Lubrica prensantes effugit umbra manus.
Ut secum fugiens somnos abduxit imago;
  Ad regem voces fratris uterque ferunt.
Romulus obsequitur, lucemque Remuria dixit
  Illam, quâ positis justa feruntur avis.
Aspera mutata est in lenem tempore longo
  Litera, quæ toto nomine prima fuit.

Mox etiam Lemures animas dixere silentum:
Is verbi sensus, vis ea vocis erat.
Fana tamen veteres illis clausere diebus;
Ut nunc ferali tempore operta vides.
Nec viduæ tædis eadem, nec virginis apta
Tempora: quæ nupsit, non diuturna fuit.
Hâc quoque de caussâ (si te proverbia tangunt)
Mense malas Majo nubere vulgus ait.
Sed tamen hæc tria sunt sub eodem tempore festa
Inter se nullo continuata die.
Quorum si mediis Bœoton Oriona quæres,
Falsus eris. Signi caussa canenda mihi.
Jupiter, et, lato qui regnat in æquore, frater,
Carpebant socias, Mercuriusque, vias.
Tempus erat, quo versa jugo referuntur aratra;
Et pronum saturæ lac bibit agnus ovis.
Fortè senex Hyrieus, angusti cultor agelli,
Hos videt, exiguam stabat ut ante casam.
Atque ita, Longa via est, nec tempora longa supersunt,
Dixit; et hospitibus janua nostra patet.
Addidit et vultum verbis; iterumque rogavit.
Parent promissis; dissimulantque Deos.
Tecta senis subeunt, nigro deformia fumo:
Ignis in hesterno stipite parvus erat.
Ipse genu posito flammas exsuscitat aurâ,
Et promit quassas comminuitque faces.
Stant calices: minor inde fabas, olus alter habebant:
Et fumant testu pressus uterque suo.
Dumque mora est, tremulâ dat vina rubentia dextrâ.
Accipit æquoreus pocula prima Deus.
Quæ simul exhausit; Da nunc bibat ordine, dixit,
Jupiter. Audito palluit ille Jove.
Ut rediit animus; cultorem pauperis agri
Immolat, et magno torret in igne bovem.
Quæque puer quondam primis diffuderat annis,
Prodit fumoso condita vina cado.
Nec mora: flumineam lino celantibus ulvam,
Sic quoque non altis incubuere toris.

Nunc dape, nunc posito mensæ nituere Lyæo.
  Terra rubens crater, pocula fagus erant.
Verba fuere Jovis; Si quid fert impetus, opta:
  Omne feres. Placidi verba fuere senis:
Cara fuit conjux, primæ mihi cura juventæ
  Cognita; nunc ubi sit quæritis? urna tegit.
Huic ego juratus, vobis in verba vocatis,
  Conjugio, dixi, sola fruêre meo.
Et dixi, et servo, sed enim diversa voluntas
  Est mihi: nec conjux, et pater esse volo.
Adnuerant omnes: omnes ad terga juvencæ
  Constiterant. Pudor est ulteriora loqui.
Tum superinjectâ texêre madentia terrâ.
  Jamque decem menses; et puer ortus erat.
Hunc Hyrieus, quia sic genitus, vocat Uriona.
  Perdidit antiquum litera prima sonum.
Creverat immensum: comitem sibi Delia sumsit.
  Ille Deæ custos, ille satelles erat.
Verba movent iras non circumspecta Deorum.
  Quam nequeam, dixit, vincere, nulla fera est.
Scorpion immisit Tellus. Fuit impetus illi
  Curva gemelliparæ spicula ferre Deæ.
Obstitit Orion. Latona nitentibus astris
  Addidit: et, Meriti præmia, dixit, habe.
Sed quid et Orion, et cetera sidera mundo
  Cedere festinant, noxque coartat iter?
Quid solito citiùs liquido jubar æquore tollit
  Candida, Lucifero præveniente, dies?
Fallor? an arma sonant? Non fallimur: arma sonabant.
  Mars venit: et veniens bellica signa dedit.
Ultor ad ipse suos cœlo descendit honores,
  Templaque in Augusto conspicienda Foro.
Et Deus est ingens, et opus: debebat in Urbe
  Non aliter nati Mars habitare sui.
Digna Giganteis hæc sunt delubra tropæis:
  Hinc fera Gradivum bella movere decet:
Seu quis ab Eöo nos impius orbe lacesset;
  Seu quis ab occiduo Sole domandus erit.

Prospicit armipotens operis fastigia summi:
Et probat invictos summa tenere Deos.
Prospicit in foribus diversæ tela figuræ;
Armaque terrarum milite victa suo.
Hinc videt Ænean oneratum pondere sacro;
Et tot Iüleæ nobilitatis avos.
Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem:
Claraque dispositis acta subesse viris.
Spectat et Augusto prætextum nomine templum,
Et visum, lecto Cæsare, majus opus.
Voverat hoc juvenis tunc, cùm pia sustulit arma:
A' tantis Princeps incipiendus erat.
Ille manus tendens, hinc stanti milite justo,
Hinc conjuratis, talia dicta dedit:
Si mihi bellandi pater est, Vestæque sacerdos
Auctor; et ulcisci numen utrumque paro:
Mars, ades; et satia scelerato sanguine ferrum:
Stetque favor caussâ pro meliore tuus.
Templa feres, et, me victore, vocaberis Ultor.
Voverat; et fuso lætus ab hoste redit.
Nec satis est meruisse semel cognomina Marti:
Persequitur Parthâ signa retenta manu.
Gens fuit et campis, et equis, et tuta sagittis;
Et circumfusis invia fluminibus.
Addiderant animos Crassorum funera genti;
Cùm periit miles, signaque, duxque simul.
Signa, decus belli, Parthus Romana tenebat;
Romanæque aquilæ signifer hostis erat.
Isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis
Cæsaris Ausoniæ protegerentur opes.
Ille notas veteres, et longi dedecus ævi
Sustulit: agnôrunt signa recepta suos.
Quid tibi nunc solitæ mitti post terga sagittæ?
Quid loca, quid rapidi profuit usus equi?
Parthe, refers aquilas: victos quoque porrigis arcus.
Pignora jam nostri nulla pudoris habes.
Rite Deo templumque datum nomenque bis ulto,
Et meritus votis debita solvit honos.

Sollemni Ludos Circo celebrate, Quirites:
  Non visa est fortem scena decere Deum.
Pleiadas adspicies omnes, totumque sororum
  Agmen, ubi ante Idus nox erit una supér.
Tum mihi non dubiis auctoribus incipit æstas;
  Et tepidi finem tempora veris habent.
Idibus ora prior stellantia tollere Taurum
  Indicat: huic signo fabula nota subest.
Præbuit, ut taurus, Tyriæ sua terga puellæ
  Jupiter, et falsâ cornua fronte tulit;
Illa jubam dextrâ, lævâ retinebat amictus;
  Et timor ipse novi caussa decoris erat.
Aura sinus implet: flavos movet aura capillos.
  Sidoni, sic fueras accipienda Jovi.
Sæpe puellares subducit ab æquore plantas;
  Et metuit tactus adsilientis aquæ:
Sæpe Deus prudens tergum demittit in undas;
  Hæreat ut collo fortiùs illa suo.
Litoribus tactis stabat sine cornibus ullis
  Jupiter: inque Deum de bove versus erat.
Taurus init cœlum: te, Sidoni, Jupiter implet:
  Parsque tuum terræ tertia nomen habet.
Hoc alii signum Phariam dixere juvencàm;
  Quæ bos ex homine est, ex bove facta Dea.
Tum quoque priscorum virgo simulacra virorum
  Mittere roboreo scirpea ponte solet.
Corpora post decies senos qui credidit annos
  Missa neci; sceleris crimine damnat avos.
Fama vetus: tunc cùm Saturnia terra vocata est,
  Talia fatidici dicta fuere Dei:
Falcifero libata seni duo corpora, gentes,
  Mittite; quæ Tuscis excipiantur aquis.
Donec in hæc venit Tirynthius arva, quotannis
  Tristia Leucadio sacra peracta modo.
Illum stramineos in aquam misisse Quirites:
  Herculis exemplo corpora falsa jaci.
Pars putat, ut ferrent juvenes suffragia soli,
  Pontibus infirmos præcipitâsse senes.

Thybri, doce verum: tua ripa vetustior Urbe:
  Principiûm ritûs tu bene nôsse potes.
Thybris arundiferum medio caput extulit alveo,
  Raucaque dimovit talibus ora sonis:
Hæc loca desertas vidi sine mœnibus herbas:
  Pascebat sparsos utraque ripa boves.
Et quem nunc gentes Tiberin nôruntque timentque,
  Tunc etiam pecori despiciendus eram.
Arcadis Evandri nomen tibi sæpe refertur:
  Ille meas remis advena torsit aquas.
Venit et Alcides, turbâ comitatus Achivâ.
  Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
Excipit hospitio juvenem Pallantius heros:
  Et tandem Caco debita pœna venit.
Victor abit, secumque boves, Erytheïda prædam,
  Abstrahit: at comites longiùs ire negant.
Magnaque pars horum desertis venerat Argis:
  Montibus his ponunt spemque Laremque suum.
Sæpe tamen patriæ dulci tanguntur amore;
  Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
Mittite me Tiberi: Tiberinis vectus ut undis
  Litus ad Inachium pulvis inanis eam.
Displicet heredi mandati cura sepulcri:
  Mortuus Ausoniâ conditur hospes humo.
Scirpea pro domino Tiberi jactatur imago,
  Ut repetat Grajas per freta longa domos.
Hactenus: ut vivo subiit rorantia saxo
  Antra, leves cursum sustinuistis aquæ.
Claræ nepos Atlantis, ades: quem montibus olim
  Edidit Arcadiis Pleïas una Jovi:
Pacis et armorum superis imisque Deorum
  Arbiter, alato qui pede carpis iter:
Læte lyræ pulsu, nitidâ quoque læte palæstrâ;
  Quo didicit cultè lingua favente loqui.
Templa tibi posuere Patres spectantia Circum
  Idibus. Ex illo est hæc tibi festa dies.
Te, quicumque suas profitetur vendere merces,
  Ture dato, tribuas ut sibi lucra, rogat.

Est aqua Mercurii, portæ vicina Capenæ:
  Si juvat expertis credere; numen habet.
Huc venit incinctus tunicas mercator; et urnâ
  Purus suffitâ, quam ferat, haurit aquam.
Uda fit hinc laurus: lauro sparguntur ab udâ
  Omnia, quæ dominos sunt habitura novos.
Spargit et ipse suos lauro rorante capillos:
  Et peragit solitâ fallere voce preces.
Ablue præteriti perjuria temporis, inquit:
  Ablue præteritâ perfida verba die.
Sive ego te feci testem, falsóve citavi
  Non audituri numina magna Jovis;
Sive Deum prudens alium Divamve fefelli;
  Abstulerint celeres improba dicta Noti.
Et pereant veniente die perjuria nobis:
  Nec curent Superi, si qua locutus ero.
Da modò lucra mihi, da facto gaudia lucro:
  Et face ut emtori verba dedisse juvet.
Talia Mercurius poscentem ridet ab alto,
  Se memor Ortygias surripuisse boves.
At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
  In Geminos ex quo tempore Phœbus erat.
Cùm totidem de mense dies superesse videbis,
  Quot sunt Herculei facta laboris, ait.
Dic, ego respondi, caussam mihi sideris hujus.
  Caussam facundo prodidit ore Deus.
Abstulerant raptas Phœben Phœbesque sororem
  Tyndaridæ fratres, hic eques, ille pugil.
Bella parant, repetuntque suas et frater et Idas;
  Leucippo fieri pactus uterque gener.
His amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,
  Suadet: et ex caussâ pugnat uterque pari.
Effugere Œbalidæ cursu potuere sequentes:
  Sed visum celeri vincere turpe fugâ.
Liber ab arboribus locus est, apta area pugnæ:
  Constiterant illîc: nomen Aphidna loco.
Pectora trajectus Lynceo Castor ab ense
  Non exspectato vulnere pressit humum.

Ultor adest Pollux; et Lyncea perforat hastâ,
  Quâ cervix humeros continuata premit.
Ibat in hunc Idas, vixque est Jovis igne repulsus:
  Tela tamen dextræ fulmine rapta negant.
Jamque tibi cœlum, Pollux, sublime patebat;
  Cùm, Mea, dixisti, percipe verba, pater.
Quod mihi das uni, cœlum partire duobus:
  Dimidium toto munere majus erit.
Dixit, et alternâ fratrem statione redemit:
  Utile sollicitæ sidus uterque rati.
Ad Janum redeat, qui quærit Agonia quid sint;
  Quæ tamen in Fastis hoc quoque tempus habent.
Nocte sequente diem canis Erigoneïus exit.
  Est alio signi reddita caussa loco.
PROXIMA Vulcani lux es; Tubilustria dicunt:
  Lustrantur puræ, quas facit ille, tubæ.
QUATTUOR inde notis locus est; quibus ordine lectis,
  Vel mos sacrorum; vel Fuga Regis inest.
NEC te prætereo, populi Fortuna potentis
  Publica; cui templum luce sequente datum.
Hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite;
  Grata Jovi fulvæ rostra videbis avis.
AUFERAT ex oculis veniens Aurora Booten;
  Continuâque die sidus Hyantis erit.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBER SEXTUS.

Hic quoque mensis habet dubias in nomine caussas:
  Quæ placeant, positis omnibus, ipse leges.
Facta canam; sed erunt, qui me finxisse loquantur:
  Nullaque mortali numina visa putent.
Est Deus in nobis: agitante calescimus illo:
  Impetus hic sacræ semina mentis habet.
Fas mihi præcipuè vultus vidisse Deorum:
  Vel quia sum vates; vel quia sacra cano.
Est nemus arboribus densum, secretus ab omni
  Voce locus, si non obstreperetur aquis.
Hìc ego quærebam, cœpti quæ mensis origo
  Esset, et in curâ nominis hujus eram.
Ecce Deas vidi: non quas præceptor arandi
  Viderat, Ascræas cùm sequeretur oves:
Nec quas Priamides in aquosæ vallibus Idæ
  Contulit: ex illis sed tamen una fuit.
Ex illis fuit una, sui germana mariti:
  Hæc erat, agnovi, quæ stat in arce Jovis.
Horrueram, tacitoque animum pallore fatebar:
  Cùm Dea, quos fecit, sustulit ipsa metus:
Namque, ait, O vates Romani conditor anni,
  Ause per exiguos magna referre modos;
Jus tibi fecisti numen cœleste videndi,
  Cùm placuit numeris condere festa tuis.
Ne tamen ignores, vulgique errore traharis;
  Junius à nostro nomine nomen habet.

Est aliquid nupsisse Jovi, Jovis esse sororem.
Fratre magis, dubito, glorier, anne viro.
Si genus adspicitur; Saturnum prima parentem
Feci: Saturni sors ego prima fui.
A' patre dicta meo quondam Saturnia Roma est:
Hæc illi à cœlo proxima terra fuit.
Si torus in pretio est; dicor matrona Tonantis:
Junctaque Tarpejo sunt mea templa Jovi.
An potuit Majo pellex dare nomina mensi?
Hic honor in nobis invidiosus erit?
Cur igitur Regina vocor Princepsque Dearum?
Aurea cur dextræ sceptra dedêre meæ?
An faciant mensem luces, Lucinaque ab illis
Dicar; et à nullo nomina mense traham?
Tunc me pœniteat posuisse fideliter iras
In genus Electræ, Dardaniamque domum.
Caussa duplex iræ: rapto Ganymede dolebam:
Forma quoque Idæo judice victa mea est.
Pœniteat, quòd non foveo Carthaginis arces;
Cùm mea sint illo currus et arma loco.
Pœniteat Sparten, Argosque, measque Mycenas,
Et veterem Latio supposuisse Samon.
Adde senem Tatium, Junonicolasque Faliscos,
Quos ego Romanis succubuisse tuli.
Sed neque pœniteat: nec gens mihi carior ulla est.
Hîc colar, hîc teneam cum Jove templa meo.
Ipse mihi Mavors, Commendo mœnia, dixit,
Hæc tibi: tu pollens Urbe nepotis eris.
Dicta fides sequitur: centum celebramur in aris:
Nec levior quovis est mihi mensis honor.
Nec tamen hunc nobis tantummodo præstat honorem
Roma: suburbani dant mihi munus idem.
Inspice, quos habeat nemoralis Aricia Fastos,
Et populus Laurens, Lanuviumque meum:
Est illic mensis Junonius. Inspice Tibur,
Et Prænestinæ mœnia sacra Deæ:
Junonale leges tempus. Nec Romulus illas
Condidit: at nostri Roma nepotis erat.

Finierat Juno. Respeximus: Herculis uxor
Stabat; et in vultu signa dolentis erant.
Non ego, si toto mater me cedere cœlo
Jusserit, invitâ matre morabor, ait.
Nunc quoque non luctor de nomine temporis hujus.
Blandior, et partes penè rogantis ago.
Remque mei juris malim tenuisse precando;
Et faveas caussæ forsitan ipse meæ.
Aurea possedit socio Capitolia templo
Mater, et ut debet, cum Jove summa tenet.
At decus omne mihi contingit origine mensis:
Unicus est, de quo sollicitamur, honor.
Quid grave, si titulum mensis, Romane, dedistis
Herculis uxori, posteritasque memor?
Hæc quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
Conjugis. Huc captas adpulit ille boves:
Hîc malè defensus flammis et dote paternâ
Cacus Aventinam sanguine tinxit humum.
Ad propiora vocor: populum digessit ab annis
Romulus, in partes distribuitque duas.
Hæc dare consilium, pugnare paratior illa est:
Hæc ætas bellum suadet, at illa gerit.
Sic statuit, mensesque notâ secrevit eâdem.
Junius est juvenum; qui fuit antè senum.
Dixit: et in litem studio certaminis issent;
Atque irâ pietas dissimulata foret.
Venit Apollineâ longas Concordia lauro
Nexa comas, placidi numen opusque Ducis.
Hæc ubi narravit Tatium, fortemque Quirinum,
Binaque cum populis regna coïsse suis;
Et Lare communi soceros generosque receptos;
His nomen junctis Junius, inquit, habet.
Dicta triplex caussa est. At vos ignoscite, Divæ:
Res est arbitrio non dirimenda meo.
Ite pares à me. Perierunt judice formæ
Pergama: plùs lædunt, quàm juvat una, duæ.
Prima dies tibi, Carna, datur. Dea cardinis hæc est.
Numine clausa aperit, claudit aperta suo.

Unde datas habeat vires, obscurior ævo
  Fama; sed è nostro carmine certus eris.
Adjacet antiqui Tiberino lucus Helerni:
  Pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt.
Inde sata est Nymphe (Granen dixere priores)
  Nequicquam multis sæpe petita procis.
Rura sequi, jaculisque feras agitare solebat;
  Nodosasque cavâ tendere valle plagas.
Non habuit pharetram: Phœbi tamen esse sororem
  Credebant: nec erat, Phœbe, pudenda tibi.
Huic aliquis juvenum dixisset amantia verba;
  Reddebat tales protinus illa sonos:
Hæc loca lucis habent nimis, et cum luce pudoris;
  Si secreta magis ducis in antra, sequor.
Credulus antra subit: frutices hæc nacta resistit:
  Et latet, et nullo est invenienda modo.
Viderat hanc Janus; visæque cupidine captus
  Ad duram verbis mollibus usus erat.
Nympha jubet quæri de more remotius antrum:
  Utque comes sequitur, destituitque ducem.
Stulta, videt Janus quæ post sua terga gerantur:
  Nil agis en: latebras respicit ille tuas.
Nil agis en, dixi: nam te sub rupe latentem
  Occupat amplexu; speque potitus ait:
Jus pro concubitu nostro tibi cardinis esto:
  Hoc pretium positæ virginitatis habe.
Sic fatus, spinam, quâ tristes pellere posset
  A' foribus noxas (hæc erat alba) dedit.
Sunt avidæ volucres; non quæ Phineïa mensis
  Guttura fraudabant: sed genus inde trahunt.
Grande caput: stantes oculi: rostra apta rapinæ:
  Canities pennis, unguibus hamus inest.
Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes;
  Et vitiant cunis corpora rapta suis.
Carpere dicuntur lactentia viscera rostris;
  Et plenum poto sanguine guttur habent.
Est illis strigibus nomen: sed nominis hujus
  Caussa, quòd horrendâ stridere nocte solent.

Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt;
  Næniaque in volucres Marsa figurat anus;
In thalamos venêre Procæ. Proca natus in illis,
  Præda recens avium quinque diebus erat:
Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis.
  At puer infelix vagit, opemque petit.
Territa voce sui nutrix adcurrit alumni;
  Et rigido sectas invenit ungue genas.
Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
  Esse solet seris, quas nova læsit hiems.
Pervenit ad Granen, et rem docet. Illa, Timorem
  Pone; tuus sospes, dixit, alumnus erit.
Venerat ad cunas: flebant materque paterque.
  Sistite vos lacrimas, ipsa medebor, ait.
Protinus arbuteâ postes ter in ordine tangit
  Fronde: ter arbuteâ limina fronde notat.
Spargit aquis aditus, sed quæ medicamen habebant:
  Extaque de porcâ cruda bimestre tenet.
Atque ita, Noctis aves, extis puerilibus, inquit,
  Parcite: pro parvo victima parva cadit.
Cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras.
  Hanc animam vobis pro meliore damus.
Sic ubi libavit, prosecta sub æthere ponit:
  Quique sacris adsunt, respicere illa vetat.
Virgaque Janalis de spinâ sumitur albâ,
  Quâ lumen thalamis parva fenestra dabat.
Post illud nec aves cunas violâsse feruntur;
  Et rediit puero, qui fuit antè, color.
Pinguia cur illis gustentur larda Kalendis,
  Mixtaque cur calido sit faba farre, rogas?
Prisca Dea est; aliturque cibis, quibus antè solebat:
  Nec petit adscitas luxuriosa dapes.
Piscis adhuc illi populo sine fraude natabat;
  Ostreaque in conchis tuta fuere suis:
Nec Latium nôrat, quam præbet Ionia dives,
  Nec quæ Pygmæo sanguine gaudet, avem.
Et præter pennas nihil in pavone placebat;
  Nec tellus captas miserat antè feras.

Sus erat in pretio: cæsâ sue festa colebant.
  Terra fabas tantùm, duraque farra dabat.
Quæ duo mixta simul sextis quicumque Kalendis
  Ederit, huic lædi viscera posse negant.
Arce quoque in summâ Junoni templa Monetæ
  Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
Antè domus Manlî fuerant; qui Gallica quondam
  A Capitolino repulit arma Jove.
Quàm bene (Dî magni) pugnâ cecidisset in illâ
  Defensor solii, Jupiter alte, tui!
Vixit, ut occideret damnatus crimine regni.
  Hunc illi titulum longa senecta dabat.
Lux eadem Marti festa est; quem prospicit extra
  Adpositum Tectæ porta Capena viæ.
Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur;
  Cùm penè est Corsis obruta classis aquis.
Hæc hominum monumenta patent. Si quæritis astra;
  Tunc oritur magni præpes adunca Jovis.
Postera lux Hyadas, Taurinæ cornua frontis,
  Evocat: et multâ terra madescit aquâ.
Mane ubi bis fuerit, Phœbusque iteraverit ortus,
  Factaque erit posito rore bis uda seges;
Hâc sacrata die Tusco Bellona duëllo
  Dicitur; et Latio prospera semper adest.
Appius est auctor: Pyrrho qui pace negatâ
  Multum animo vidit; lumine captus erat.
Prospicit à templo summum brevis area Circum.
  Est ibi non parvæ parva columna notæ.
Hinc solet hasta manu, belli prænuntia, mitti;
  In Regem et gentes cùm placet arma capi.
Altera pars Circi custode sub Hercule tuta est:
  Quod Deus Euboïco carmine munus habet.
Muneris est tempus, qui Nonas Lucifer ante est.
  Si titulos quæris: Sylla probavit opus.
Quærebam Nonas Sanco Fidione referrem,
  An tibi, Semo pater; cùm mihi Sancus ait:
Cuicumque ex illis dederis, ego munus habebo.
  Nomina trina fero: sic voluere Cures.

Hunc igitur veteres donârunt æde Sabini:
  Inque Quirinali constituêre jugo.
Est mihi (sitque, precor, nostris diuturnior annis)
  Filia: quâ felix sospite semper ero.
Hanc ego cùm vellem genero dare, tempora tædis
  Apta requirebam, quæque cavenda forent.
Tum mihi post sacras monstratur Junius Idus
  Utilis et nuptis, utilis esse viris.
Primaque pars hujus thalamis aliena reperta est.
  Nam mihi sic conjux sancta Dialis ait:
Donec ab Iliacâ placidus purgamina Vestâ
  Detulerit flavis in mare Thybris aquis;
Non mihi detonsos crines depectere buxo,
  Non ungues ferro subsecuisse licet:
Non tetigisse virum; quamvis Jovis ille sacerdos,
  Quamvis perpetuâ sit mihi lege datus.
Tu quoque ne propera: meliùs tua filia nubet,
  Ignea cùm purâ Vesta nitebit humo.
Tertia post Nonas removere Lycaona Phœbe
  Fertur: et à tergo non habet Ursa metum.
Tunc ego me memini Ludos in gramine Campi
  Adspicere: et didici, lubrice Thybri, tuos.
Festa dies illis, qui lina madentia ducunt,
  Quique tegunt parvis æra recurva cibis.
Mens quoque numen habet. Menti delubra videmus
  Vota metu belli, perfide Pœne, tui.
Pœne, rebellâras: et leto Consulis omnes
  Attoniti Mauras pertimuere manus.
Spem metus expulerat; cùm Menti vota Senatus
  Suscipit; et melior protinus illa venit.
Adspicit instantes mediis sex lucibus Idus
  Illa dies, quâ sunt vota soluta Deæ.
Vesta, fave: tibi nunc operata resolvimus ora:
  Ad tua si nobis sacra venire licet.
In prece totus eram. Cœlestia numina sensi,
  Lætaque purpureâ luce refulsit humus.
Non equidem vidi (valeant mendacia vatum)
  Te, Dea; nec fueras adspicienda viro.

Sed quæ nescieram, quorumque errore tenèbar,
Cognita sunt nullo præcipiente mihi.
Dena quater memorant habuisse Palilia Romam,
Cùm flammæ custos æde recepta suâ est.
Regis opus placidi, quo non metuentius ullum
Numinis ingenium terra Sabina tulit.
Quæ nunc ære vides, stipulâ tunc tecta videres:
Et paries lento vimine textus erat.
Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestæ,
Tunc erat intonsi regia magna Numæ.
Forma tamen templi, quæ nunc manet, antè fuisse
Dicitur: et formæ caussa probanda subest.
Vesta eadem est, quæ Terra: subest vigil ignis utrique.
Significant sedem terra focusque suam.
Terra pilæ similis, nullo fulcimine nixa,
Aëre subjecto tam grave pendet onus.
Ipsa volubilitas libratum sustinet orbem:
Quique premat partes, angulus omnis abest.
Cúmque sit in mediâ rerum regione locata,
Et tangat nullum plúsve minúsve latus;
Ni convexa foret, parti vicinior esset:
Nec medium terram mundus haberet onus.
Arce Syracosiâ suspensus in aëre clauso
Stat globus, immensi parva figura poli.
Et quantum à summis, tantum secessit ab imis
Terra: quod ut fiat, forma rotunda facit.
Par facies templi: nullus procurrit in illo
Angulus. A' pluvio vindicat imbre tholus.
Cur sit virgineis, quæris, Dea culta ministris?
Inveniam caussas hâc quoque parte suas.
Ex Ope Junonem memorant Cereremque creatas
Semine Saturni: tertia Vesta fuit.
Utraque nupserunt; ambæ peperisse feruntur:
De tribus impatiens restitit una viri.
Quid mirum, virgo si virgine læta ministrâ
Admittit castas in sua sacra manus?
Nec tu aliud Vestam, quàm vivam intellige flammam.
Nataque de flammâ corpora nulla vides.

Jure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit,
Nec capit: et comites virginitatis habet.
Esse diu stultus Vestæ simulacra putavi:
Mox didici curvo nulla subesse tholo.
Ignis inexstinctus templo celatur in illo.
Effigiem nullam Vesta, nec ignis, habent.
Stat vi terra suâ: vi stando Vesta vocatur.
Caussaque par Graji nominis esse potest.
At focus à flammis, et quòd fovet omnia dictus:
Qui tamen in primis sedibus antè fuit.
Hinc quoque vestibulum dici reor: inde precando
Adfamur Vestam, Quæ loca prima tenes.
Ante focos olim longis considere scamnis
Mos erat; et mensæ credere adesse Deos.
Nunc quoque, cùm fiunt antiquæ sacra Vacunæ,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.
Venit in hos annos aliquid de more vetusto:
Fert missos Vestæ pura patella cibos.
Ecce, coronatis panis dependet asellis;
Et velant scabras florida serta molas.
Sola priùs furnis torrebant farra coloni;
Et Fornacali sunt sua sacra Deæ.
Suppositum cineri panem focus ipse parabat;
Strataque erat tepido tegula quassa solo.
Inde focum servat pistor, dominamque focorum,
Et quæ pumiceas versat asella molas.
Prætercam, referamne tuum, rubicunde Priape,
Dedecus? est multi fabula plena joci.
Turrigerâ frontem Cybele redimita coronâ
Convocat æternos ad sua festa Deos.
Convocat et Satyros, et, rustica numina, Nymphas.
Silenus, quamvis nemo vocârat, adest.
Nec licet, et longum est epulas narrare Deorum:
In multo nox est pervigilata mero.
Hi temere errabant in opacæ vallibus Idæ:
Pars jacet, et molli gramine membra levat.
Hi ludunt, hos somnus habet; pars brachia nectit,
Et viridem celeri ter pede pulsat humum.

Vesta jacet, placidamque capit secura quietem,
Sicut erat positum cespite fulta caput.
At ruber hortorum custos Nymphasque Deasque
Captat; et errantes fertque refertque pedes.
Adspicit et Vestam: dubium, Nymphamne putârit,
An scierit Vestam: scîsse sed ipse negat.
Spem capit obscænam, furtimque accedere tentat;
Et fert suspensos, corde micante, gradus.
Fortè senex, quo vectus erat, Silenus asellum
Liquerat ad ripas lene sonantis aquæ.
Ibat, ut inciperet longi Deus Hellesponti;
Intempestivo cùm rudit ille sono.
Territa voce gravi surgit Dea. Convolat omnis
Turba. Per infestas effugit ille manus.
[Lampsacos hoc animal solita est mactare Priapo:
Apta asini flammis indicis exta damus.]
Quem tu, Diva memor, de pane monilibus ornas:
Cessat opus: vacuæ conticuere molæ.
Nomine, quàm pretio celebratior, arce Tonantis,
Dicam Pistoris quid velit ara Jovis.
Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
Fecerat obsidio jam diuturna famem.
Jupiter ad solium superis regale vocatis,
Incipe, ait Marti. Protinus ille refert:
Scilicet ignotum est, quæ sit fortuna meorum,
Et dolor hic animi voce querentis eget?
Si tamen, ut referam breviter mala juncta pudori,
Exigis: Alpino Roma sub hoste jacet.
Hæc est, cui fuerat promissa potentia rerum,
Jupiter? hanc terris impositurus eras?
Jamque Suburbanos, Hetruscaque contudit arma:
Spes erat in cursu: nunc Lare pulsa suo est.
Vidimus ornatos, ærata per atria, pictâ
Veste, triumphales occubuisse senes.
Vidimus Iliacæ transferri pignora Vestæ
Sede. Putant aliquos scilicet esse Deos?
At si respicerent, quâ vos habitatis in arce:
Totque domos vestras obsidione premi;

Nil opis in curâ scirent superesse Deorum,
Et data sollicitâ tura perire manu.
Atque utinam pugnæ pateat locus! arma capessant;
Et, si non poterunt exsuperare, cadant.
Nunc inopes victûs, ignavaque fata timentes,
Monte suo clausos barbara turba premit.
Tum Venus, et lituo pulcher trabeâque Quirinus,
Vestaque pro Latio multa locuta suo.
Publica, respondit, cura est pro mœnibus istis,
Jupiter, et pœnas Gallia victa dabit.
Tu modò, quæ desunt fruges, superesse putentur,
Effice: nec sedes desere, Vesta, tuas.
Quodcumque est Cereris solidæ, cava machina frangat;
Mollitamque manu duret in igne focus.
Jusserat: et fratris virgo Saturnia jussis
Adnuit; et mediæ tempora noctis erant.
Jam ducibus somnum dederat labor. Increpat illos
Jupiter, et sacro, quid velit, ore docet:
Surgite, et in medios de summis arcibus hostes
Mittite, quam minimè perdere vultis, opem.
Somnus abit, quæruntque novis ambagibus acti,
Perdere quam nolint, et jubeantur, opem.
Ecce, Ceres visa est: jaciunt Cerealia dona.
Jacta super galeas scutaque longa sonant.
Posse fame vinci spes excidit: Hoste repulso
Candida Pistori ponitur ara Jovi.
Fortè revertebar sacris Vestalibus illâc,
Quâ Nova Romano nunc Via juncta Foro est.
Huc pede matronàm vidi descendere nudo:
Obstupui, tacitus sustinuique gradum.
Sensit anus vicina loci: jussumque sedere
Adloquitur, quatiens, voce tremente, caput.
Hoc, ubi nunc fora sunt, udæ tenuere paludes:
Amne redundatis fossa madebat aquis.
Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
Nunc solida est tellus, sed lacus antè fuit.
Quâ Velabra solent in Circum ducere pompas,
Nil præter salices cassaque canna fuit.

Sæpe suburbanas rediens conviva per undas
  Cantat, et ad nautas ebria verba jacit.
Nondum conveniens diversis iste figuris
  Nomen ab averso ceperat amne Deus.
Hic quoque lucus erat, juncis et arundine densus,
  Et pede velato non adeunda palus.
Stagna recesserunt, et aquas sua ripa coërcet:
  Siccaque nunc tellus: mos tamen inde manet.
Reddiderat caussam. Valeas, anus optima, dixi:
  Quod superest ævi, molle sit omne, tui.
Cetera jam pridem didici puerilibus annis:
  Non tamen idcirco prætereunda mihi.
Mœnia Dardanides nuper nova fecerat Ilus:
  Ilus adhuc Asiæ dives habebat opes.
Creditur armiferæ signum cœleste Minervæ
  Urbis in Iliacæ desiluisse juga.
Cura videre fuit: vidi templumque locumque.
  Hoc superest illi: Pallada Roma tenet.
Consulitur Smintheus: lucoque obscurus opaco
  Hos non mentito reddidit ore sonos:
Ætheriam servate Deam; servabitis Urbem:
  Imperium secum transferet illa loci.
Servat, et inclusam summâ tenet Ilus in arce:
  Curaque ad heredem Laomedonta venit.
Sub Priamo servata parum: sic ipsa volebat;
  Ex quo judicio forma revicta suo est.
Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Ulixes,
  Seu pius Æneas, eripuisse datur.
Auctor in incerto: res est Romana: tuetur
  Vesta, quod adsiduo lumine cuncta videt.
Heu quantum timuere Patres, quo tempore Vesta
  Arsit, et est adytis obruta penè suis!
Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes:
  Mixtaque erat flammæ flamma profana piæ.
Attonitæ flebant, demisso crine, ministræ:
  Abstulerat vires corporis ipse timor.
Provolat in medium, et magnâ, Succurrite, voce,
  Non est auxilium flere, Metellus ait.

Pignora virgineis fatalia tollite palmis:
  Non ea sunt voto, sed rapienda manu.
Me miserum! dubitatis? ait. Dubitare videbat,
  Et pavidas posito procubuisse genu.
Haurit aquas: tollensque manus, Ignoscite, dixit,
  Sacra: vir intrabo non adeunda viro.
Si scelus est; in me commissi pœna redundet:
  Sit capitis damno Roma soluta mei.
Dixit, et irrupit: factum Dea rapta probavit;
  Pontificisque sui munere tuta fuit.
Nunc bene lucetis sacræ sub Cæsare flammæ:
  Ignis in Iliacis nunc erit, estque, focis.
Nullaque dicetur vittas temerâsse sacerdos
  Hoc Duce: nec vivâ defodietur humo.
Sic incesta perit: quia quam violavit, in illam
  Conditur: et Tellus Vestaque numen idem est.
Tum sibi Callaïco Brutus cognomen in hoste
  Fecit, et Hispanam sanguine tinxit humum.
Scilicet interdum miscentur tristia lætis,
  Ne populum toto pectore festa juvent.
Crassus ad Euphraten Aquilas, natumque, suosque
  Perdidit: et leto est ultimus ipse datus.
Parthe, quid exsultas? dixit Dea: signa remittes:
  Quique necem Crassi vindicet, ultor erit.
At simul auritis violæ demuntur asellis,
  Et Cereris fruges aspera saxa terunt;
Navita puppe sedens, Delphina videbimus, inquit;
  Humida cùm pulso nox erit orta die.
Jam, Phryx, à nuptâ quereris, Tithone, relinqui;
  Et vigil Eoïs Lucifer exit aquis.
Ite, bonæ matres, (vestrum Matralia festum)
  Flavaque Thebanæ reddite liba Deæ.
Pontibus et magno juncta est celeberrima Circo
  Area, quæ posito de bove nomen habet.
Hâc ibi luce ferunt Matutæ sacra parenti
  Sceptriferas Servî templa dedisse manus.
Quæ Dea sit: quare famulas à limine templi
  Arceat, (arcet enim) libaque tosta petat;

Bacche, racemiferos hederâ redimite capillos,
(Si domus illa tua est) dirige navis iter.
Arserat obsequio Semele Jovis. Accipit Ino
Te, puer; et summâ sedula nutrit ope.
Intumuit Juno, raptâ quòd pellice natum
Educet: at sanguis ille sororis erat.
Hinc agitur furiis Athamas, et imagine falsâ:
Tuque cadis patriâ, parve Learche, manu.
Mœsta Learcheas mater tumulaverat umbras;
Et dederat miseris omnia justa rogis.
Hæc quoque, funestos ut erat laniata capillos,
Prosilit; et cunis te, Melicerta, rapit.
Est spatio contracta brevi, freta bina repellit,
Unaque pulsatur terra duabus aquis.
Huc venit insanis natum complexa lacertis;
Et secum è celso mittit in alta jugo.
Excipit illæsos Panope centumque sorores;
Et placido lapsu per sua regna ferunt.
Nondum Leucotheë, nondum puer ille Palæmon
Vorticibus densi Thybridis ora tenent.
Lucus erat: dubium Semelæ Stimulæne vocetur;
Mænadas Ausonias incoluisse ferunt.
Quærit ab his Ino, quæ gens foret. Arcadas esse
Audit; et Evandrum sceptra tenere loci.
Dissimulata Deam Latias Saturnia Bacchas
Instimulat fictis insidiosa sonis:
Ô nimiùm faciles, ô toto pectore captæ,
Non venit hæc nostris hospes amica choris.
Fraude petit; sacrique parat cognoscere ritum.
Quo possit pœnas pendere, pignus habet.
Vix bene desierat; complent ululatibus auras
Thyades effusis per sua colla comis:
Injiciuntque manus, puerumque revellere pugnant.
Quos ignorat adhuc, invocat illa Deos:
Dique, Deæque loci, miseræ succurrite matri.
Clamor Aventini saxa propinqua ferit.
Adpulerat ripæ vaccas Œtæus Iberas.
Audit, et ad vocem concitus urguet iter.

Herculis adventu, quæ vim modò ferre parabant,
Turpia femineæ terga dedêre fugæ.
Quid petis hinc, (cognôrat enim) matertera Bacchi?
An numen quod me, te quoque vexat, ait?
Illa docet partim; partim præsentia nati
Continet: et furiis in scelus isse pudet.
Rumor (ut est velox) agitatis pervolat alis:
Estque frequens, Ino, nomen in ore tuum.
Hospita Carmentis fidos intrâsse penates
Diceris, et longam deposuisse famem.
Liba suâ properata manu Tegeæa sacerdos
Traditur in subito cocta dedisse foco.
Nunc quoque liba juvant festis Matralibus illam.
Rustica sedulitas gratior arte fuit.
Nunc, ait, ô vates, venientia fata resigna,
Quâ licet: hospitiis hoc, precor, adde meis.
Parva mora est: cœlum vates ac numina sensit;
Fitque sui toto pectore plena Dei.
Vix illam subitò posses cognoscere; tanto
Sanctior, et tanto, quàm modò, major erat.
Læta canam: gaude, defuncta laboribus, Ino,
Dixit; et huic populo dextera semper ades.
Numen eris pelagi: natum quoque pontus habebit.
In vestris aliud sumite nomen aquis.
Leucotheë Grajis, Matuta vocabere nostris.
In portus nato jus erit omne tuo.
Quem nos Portunum, sua lingua Palæmona dicet.
Ite, precor, nostris æquus uterque locis.
Adnuerant: promissa fides: posuere labores.
Nomina mutarunt: hic Deus, illa Dea est.
Cur vetet ancillas accedere, quæritis? Odit.
Principiumque odii, si sinat ipsa, canam.
Una ministrarum solita est, Cadmëi, tuarum
Sæpe sub amplexus conjugis ire tui.
Improbus hanc Athamas furtim dilexit: ab illâ
Comperit agricolis semina tosta dari.
Ipsa quidem fecisse negat, sed fama recepit.
Hoc est cur odio sit tibi serva manus.

Non tamen hanc pro stirpe suâ pia mater adoret:
Ipsa parum felix visa fuisse parens.
Alterius prolem meliùs mandabitis illi:
Utilior Baccho quàm fuit ipsa suis.
Hanc tibi, Quò properas, memorant dixisse, Rutili?
Luce meâ Marso Consul ab hoste cades.
Exitus accessit verbis: flumenque Tolenum
Purpureo mixtis sanguine fluxit aquis.
Proximus annus erat: Pallantide cæsus eâdem
Didius hostiles ingeminavit opes.
Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque, locusque.
Sed superinjectis quis latet æde togis?
Servius est: hoc constat enim: sed caussa latendi
Discrepat; et dubium me quoque mentis habet.
Dum Dea furtivos timidè profitetur amores,
Cœlestemque homini concubuisse pudet;
(Arsit enim magnâ correpta cupidine Regis,
Cæcaque in hoc uno non fuit illa viro)
Nocte domum parvâ solita est intrare fenestrâ:
Unde Fenestellæ nomina porta tenet.
Nunc pudet, et vultus velamine celat amatos:
Oraque sunt multâ regia tecta togâ.
An magis est verum, post Tullî funera plebem
Confusam placidi morte fuisse ducis?
Nec modus ullus erat: crescebat imagine luctus;
Donec eam positis occuluere togis.
Tertia caussa mihi spatio majore canenda est:
Nos tamen adductos intus agemus equos.
Tullia, conjugio, sceleris mercede, peracto,
His solita est dictis exstimulare virum:
Quid juvat esse pares, te nostræ cæde sororis,
Meque tui fratris, si pia vita placet?
Vivere debuerant et vir meus, et tua conjux,
Si nullum ausuri majus eramus opus.
Et caput et regnum facio dotale parentis.
Si vir es, i, dictas exige dotis opes.
Regia res scelus est. Socero cape regna necato:
Et nostras patrio sanguine tingue manus.

Talibus instinctus solio privatus in alto
  Sederat. Attonitum vulgus ad arma ruit.
Hinc cruor, hinc cædes: infirmaque vincitur ætas.
  Sceptra gener socero rapta Superbus habet.
Ipse sub Esquiliis, ubi erat sua regia, cæsus
  Concidit in durâ sanguinolentus humo.
Filia, carpento patrios initura penates,
  Ibat per medias alta feroxque vias.
Corpus ut adspexit, lacrimis auriga profusis
  Restitit. Hunc tali corripit illa sono:
Vadis? an exspectas pretium pietatis amarum?
  Duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas.
Certa fides facti: dictus Sceleratus ab illâ
  Vicus, et æternâ res ea pressa notâ.
Post tamen hoc ausa est templum, monumenta paren-
  Tangere: mira quidem, sed tamen acta loquar. [tis,
Signum erat in solio residens sub imagine Tullî:
  Dicitur hoc oculis opposuisse manum.
Et vox audita est, Vultus abscondite nostros,
  Ne natæ videant ora nefanda meæ.
Veste datâ tegitur: vetat hanc Fortuna moveri:
  Et sic è templo est ipsa locuta suo:
Ore revelato quâ primùm luce patebit
  Servius, hæc positi prima pudoris erit.
Parcite, matronæ, vetitas attingere vestes:
  Sollemni satis est voce movere preces:
Sitque caput semper Romano tectus amictu,
  Qui Rex in nostrâ septimus Urbe fuit.
Arserat hoc templum: signo tamen ille pepercit
  Ignis: opem nato Mulciber ipse tulit.
Namque pater Tullî Vulcanus, Ocresia mater,
  Præsignis facie, Corniculana fuit.
Hanc secum Tanaquil, sacris de more paratis,
  Jussit in ornatum fundere vina focum.
Hîc inter cineres obscæni forma virilis
  Aut fuit, aut visa est: sed fuit illa magis.
Jussa loco captiva fovet. Conceptus ab illâ
  Servius à cœlo semina gentis habet.

Signa dedit genitor, tum cùm caput igne corusco
Contigit, inque comâ flammeus arsit apex.
Te quoque magnificâ, Concordia, dedicat æde
Livia, quam caro præstitit illa viro.
Disce tamen, veniens ætas, ubi Livia nunc est
Porticus, immensæ tecta fuisse domûs.
Urbis opus domus una fuit: spatiumque tenebat
Quo brevius muris oppida multa tenent.
Hæc æquata solo est, nullo sub crimine regni,
Sed quia luxuriâ visa nocere suâ.
Sustinuit tantas operum subvertere moles
Totque suas heres perdere Cæsar opes.
Sic agitur censura, et sic exempla parantur;
Cùm vindex, alios quod monet, ipse facit.
Nulla nota est veniente die, quam ducere possis.
Idibus invicto sunt data templa Jovi.
Et jam Quinquatrus jubeor narrare minores.
Nunc ades ô cœptis, flava Minerva, meis.
Cur vagus incedit totâ tibicen in Urbe?
Quid sibi personæ, quid stola longa, volunt?
Sic ego: sic positâ Tritonia cuspide dixit.
Pace velim doctæ verba referre Deæ.
Temporibus veterum tibicinis usus avorum
Magnus, et in magno semper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis:
Cantabat mœstis tibia funeribus.
Dulcis erat mercede labor: tempusque secutum,
Quod subitò Grajæ frangeret artis opus.
Adde quòd Ædilis, pompam qui funeris irent,
Artifices solos jusserat esse decem.
Exsilio mutant Urbem, Tiburque recedunt:
(Exsilium quodam tempore Tibur erat:)
Quæritur in scenâ cava tibia; quæritur aris:
Ducit supremos nænia nulla toros.
Servierat quidam, quantolibet ordine dignus,
Tibure: sed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille suo; turbamque canoram
Convocat. Ad festas convenit illa dapes.

Nox erat; et vinis oculique animique natabant:
  Cùm præcomposito nuntius ore venit.
Atque ita, Quid cessas convivia solvere? dixit:
  Auctor vindictæ jam venit, ecce, tuæ.
Nec mora; convivæ valido titubantia vino
  Membra movent: dubii stantque labantque pedes.
At dominus, Discedite, ait. Plaustroque morantes
  Sustulit. In plaustro sirpea lata fuit.
Adliciunt somnos tempus, motusque, merumque;
  Potaque se Tibur turba redire putat.
Jamque per Esquilias Romanam intraverat urbem;
  Et manè in medio plaustra fuere Foro.
Plautius, ut possent specie numeroque Senatum
  Fallere, personis imperat ora tegi.
Admiscetque alios: et, ut hunc tibicina cœtum
  Augeat, in longis vestibus ire jubet.
Sic reduces bene posse tegi: ne fortè notentur
  Contra collegæ jussa redîsse sui.
Res placuit: cultuque novo libet Idibus uti;
  Et canere ad veteres verba jocosa modos.
Hæc ubi perdocuit, Superest mihi discere, dixi,
  Cur sit Quinquatrus illa vocata dies.
Martius, inquit, agit tali mea nomine festa:
  Estque sub inventis hæc quoque turba meis.
Prima terebrato per rara foramina buxo,
  Ut daret effeci tibia longa sonos.
Vox placuit: liquidis faciem referentibus undis
  Vidi virgineas intumuisse genas:
Ars mihi non tanti est; valeas, mea tibia, dixi.
  Excipit abjectam cespite ripa suo.
Inventam Satyrus primùm miratur: at usum
  Nescit, et inflatam sentit habere sonum.
Et modò dimittit digitis, modò concipit auras:
  Jamque inter Nymphas arte superbus erat.
Provocat et Phœbum. Phœbo superante pependit:
  Cæsa recesserunt à cute membra suâ.
Sum tamen inventrix auctorque ego carminis hujus.
  Hoc est cur nostros ars colat ista dies.

TERTIA lux veniat, quâ tu, Dodoni Thyene,
Stabis Agenorei fronte videnda bovis.
Hæc est illa dies, quâ tu purgamina Vestæ,
Thybri, per Etruscas in mare mittis aquas.
SI qua fides ventis; Zephyro date carbasa, nautæ:
Cras veniet vestris ille secundus aquis.
AT pater Heliadum radios ubi tinxerit undis,
Et cinget geminos stella serena polos;
Tollet humo validos proles Hyriea lacertos:
Continuâ Delphin nocte videndus erit.
Scilicet hic olim Volscos Æquosque fugatos
Viderat in campis, Algida terra, tuis.
Unde suburbano clarus, Tuberte, triumpho,
Vectus es in niveis, Postume, victor equis.
JAM sex, et totidem luces de mense supersunt:
Huic unum numero tu tamen adde diem.
Sol abit è Geminis, et Cancri signa rubescunt:
Cœpit Aventinâ Pallas in arce coli.
JAM tua, Laomedon, oritur nurus: ortaque noctem
Pellit, et è pratis uda pruina fugit.
Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,
Tum, cùm Romanis, Pyrrhe, timendus eras.
HANC quoque cùm patriis Galatea receperit undis,
Plenaque securæ terra quietis erit;
Surgit humo juvenis, telis adflatus avitis;
Et gemino nexas porrigit angue manus.
Notus amor Phædræ, nota est injuria Thesei:
Devovit natum credulus ille suum.
[Non impune pius juvenis Trœzena petebat.
Dividit obstantes pectore taurus aquas.]
Solliciti terrentur equi; frustráque retenti
Per scopulos dominum duraque saxa trahunt.
Exciderat curru, lorisque morantibus artus
Hippolytus lacero corpore raptus erat:
Reddideratque animam, multum indignante Dianâ.
Nulla, Coronides, caussa doloris, ait.
Namque pio juveni vitam sine vulnere reddam;
Et cedent arti tristia fata meæ.

Gramina continuò loculis depromit eburnis:
  Profuerant Glauci manibus illa priús:
[Tunc, cùm observatas augur descendit in herbas;
  Usus et auxilio est anguis ab angue dato.]
Pectora ter tetigit, ter verba salubria dixit:
  Depositum terrâ sustulit ille caput.
Lucus eum, nemorisque tui, Dictynna, recessus
  Celat: Aricino Virbius ille lacu.
At Clymenus Clothoque dolent, hæc fila reneri,
  Hic fieri regni jura minora sui.
Jupiter exemplum veritus direxit in illum
  Fulmina, qui nimiæ moverat artis opem.
Phœbe, querebaris. Deus est. Placare parenti.
  Propter te, fieri quod vetat, ipse facit.
Non ego te, quamvis properabis vincere, Cæsar,
  Si vetet auspicium, signa movere velim.
Sint tibi Flaminius Thrasymenaque litora testes,
  Per volucres æquos multa monere Deos.
Tempora si veteris quæris temeraria damni;
  Quartus ab extremo mense bis ille dies.
Postera lux melior. Superat Masinissa Syphacem;
  Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis.
Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis;
  Et fugiunt, freno non remorante, dies.
Quàm citò venerunt Fortunæ Fortis honores!
  Post septem luces Junius actus erit.
Ite, Deam læti Fortem celebrate, Quirites:
  In Tiberis ripâ munera Regis habet.
Pars pede, pars etiam celeri decurrite cymbâ:
  Nec pudeat potos inde redire domum.
Ferte coronatæ juvenum convivia lintres;
  Multaque per medias vina bibantur aquas.
Plebs colit hanc: quia, qui posuit, de plebe fuisse
  Fertur, et ex humili sceptra tulisse loco.
Convenit et servis: servâ quia Tullius ortus
  Constituit dubiæ templa propinqua Deæ.
Ecce, suburbanâ rediens malè sobrius æde,
  Ad stellas aliquis talia verba jacit:

Zona latet tua nunc, et cras fortasse latebit:
  Dehinc erit, Orion, adspicienda mihi.
At si non esset potus, dixisset eâdem
  Venturum tempus solstitiale die.
LUCIFERO subeunte Lares delubra tulerunt,
  Hîc ubi fit doctâ multa corona manu.
Tempus idem Stator ædis habet, quam Romulûs olim
  Ante Palatini condidit ora jugi.
TOT restant de mense dies, quot nomina Parcis,
  Cùm data sunt trabeæ templa, Quirine, tuæ.
TEMPUS Iüleis cras est natale Kalendis:
  Piërides, cœptis addite summa meis.
Dicite Piërides, quis vos adjunxerit isti,
  Cui dedit invitas victa noverca manus.
Sic ego. Sic Clio: Clari monumenta Philippi
  Adspicis: unde trahit Marcia casta genus.
Marcia sacrifico deductum nomen ab Anco;
  In quâ par facies nobilitate suâ.
Par animo quoque forma suo respondet in illâ:
  Et genus, et facies, ingeniumque simul.
Nec quòd laudamus formam, tam turpe putâris.
  Laudamus magnas hâc quoque parte Deas.
Nupta fuit quondam matertera Cæsaris illi.
  O decus, ô sacrâ femina digna domo!
Sic cecinit Clio: doctæ adsensere sorores.
  Adnuit Alcides, increpuitque lyram.

FINIS FASTORUM.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBRI QUINQUE.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER PRIMUS.

ELEGIA I.

Parve, (nec invideo) sine me, Liber, ibis in Urbem:
(Hei mihi.) quò domino non licet ire tuo.
Vade, sed incultus; qualem decet exsulis esse.
Infelix, habitum temporis hujus habe.
Nec te purpureo velent vaccinia fuco:
Non est conveniens luctibus ille color.
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur:
Candida nec nigrâ cornua fronte geras.
Felices ornent hæc instrumenta libellos:
Fortunæ memorem te decet esse meæ.
Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes,
Hirsutus passis ut videare comis.
Neve liturarum pudeat. Qui viderit illas,
De lacrimis factas sentiet esse meis.
Vade, Liber, verbisque meis loca grata saluta.
Contingam certè quo licet illa pede.
Si quis, ut in populo, nostri non immemor illic,
Si quis, qui, quid agam, fortè requirat, erit;
Vivere me dices, salvum tamen esse negabis:
Id quoque, quòd vivam, munus habere Dei.
Atque ita te tacitus, quærenti plura, legendum,
Ne, quod non opus est, fortè loquare, dabis.
Protinus admonitus repetet mea crimina lector;
Et peragar populi publicus ore reus.

Neu, cave, defendas, quamvis mordebere dictis.
  Caussa patrocinio non bona pejor erit.
Invenies aliquem, qui me suspiret ademtum,
  Carmina nec siccis perlegat ista genis:
Et tacitus secum, ne quis malus audiat, optet,
  Sit mea, lenito Cæsare, pœna minor.
Nos quoque, quisquis erit, ne sit miser ille, precamur,
  Placatos misero qui volet esse Deos:
Quæque volet, rata sint; ablataque Principis ira
  Sedibus in patriis det mihi posse mori.
Ut peragas mandata, Liber, culpabere forsan;
  Ingeniique minor laude ferere mei.
Judicis officium est, ut res, ita tempora rerum
  Quærere. Quæsito tempore tutus eris.
Carmina proveniunt animo deducta sereno:
  Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis et otia quærunt:
  Me mare, me venti, me fera jactat hiems.
Carminibus metus omnis abest: ego perditus ensem
  Hæsurum jugulo jam puto jamque meo.
Hæc quoque quòd facio, judex mirabitur æquus;
  Scriptaque cum veniâ qualiacumque leget.
Da mihi Mæoniden, et tot circumspice casus;
  Ingenium tantis excidet omne malis.
Denique securus famæ, Liber, ire memento;
  Nec tibi sit lecto displicuisse pudor.
Non ita se nobis præbet Fortuna secundam,
  Ut tibi sit ratio laudis habenda tuæ.
Donec eram sospes, tituli tangebar amore;
  Quærendique mihi nominis ardor erat.
Carmina nunc si non studiumque, quod obfuit, odi,
  Sit satis: ingenio sic fuga parta meo.
I tamen, i, pro me tu, cui licet, adspice Romam.
  Di facerent, possem nunc meus esse liber.
Nec te, quòd venias magnam peregrinus in Urbem,
  Ignotum populo posse venire puta.
Ut titulo careas, ipso noscêre colore:
  Dissimulare velis, te liquet esse meum.

Clàm tamen intrato; ne te mea carmina lædant.
  Non sunt, ut quondam plena favoris erant.
Si quis erit, qui te, quia sis meus, esse legendum
  Non putet, è gremio rejiciatque suo;
Inspice, dic, titulum: non sum præceptor Amoris:
  Quas meruit, pœnas jam dedit illud opus.
Forsitan exspectes, ut in alta palatia missum
  Scandere te jubeam, Cæsareamque domum.
Ignoscant augusta mihi loca, Dîque locorum.
  Venit in hoc illâ fulmen ab arce caput.
Esse quidem memini mitissima sedibus illis
  Numina: sed timeo, qui nocuere, Deos.
Terretur minimo pennæ stridore columba,
  Unguibus, accipiter, saucia facta tuis.
Nec procul à stabulis audet secedere, si qua
  Excussa est avidi dentibus agna lupi.
Vitaret cœlum Phaëthon, si viveret; et quos
  Optârat stultè, tangere nollet equos.
Me quoque, quæ sensi, fateor Jovis arma timere:
  Me reor infesto, cùm tonat, igne peti.
Quicumque Argolicâ de classe Capharea fugit;
  Semper ab Euboïcis vela retorquet aquis.
Et mea cymba, semel vastâ percussa procellâ,
  Illum, quo læsa est, horret adire locum.
Ergo, care Liber, timidâ circumspice mente;
  Et satis à mediâ sit tibi plebe legi.
Dum petit infirmis nimiùm sublimia pennis
  Icarus, Icariis nomina fecit aquis.
Difficile est tamen, hîc remis utaris an aurâ,
  Dicere: consilium resque locusque dabunt.
Si poteris vacuo tradi; si cuncta videbis
  Mitia; si vires fregerit ira suas;
Si quis erit, qui te dubitantem et adire timentem
  Tradat, et antè tamen pauca loquatur; adi.
Luce bonâ, dominoque tuo felicior ipse
  Pervenias illuc; et mala nostra leves.
Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
  Solus Achilleo tollere more potest.

Tantùm ne noceas, dum vis prodesse, videto:
  Nam spes est animi nostra timore minor.
Quæque quiescebat, ne mota resæviat ira,
  Et pœnæ tu sis altera caussa, cave.
Cùm tamen in nostrum fueris penetrale receptus,
  Contigerisque tuam, scrinia curva, domum;
Adspicies illìc positos ex ordine fratres,
  Quos studium cunctos evigilavit idem.
Cetera turba palàm titulos ostendet apertos;
  Et sua detectâ nomina fronte geret.
Tres procul obscurâ latitantes parte videbis:
  Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.
Hos tu vel fugias, vel, si satis oris habebis,
  Œdipodas facito Telegonosque voces.
Deque tribus; moneo, si quæ tibi cura parentis,
  Ne quemquam, quamvis ipse docebit, ames.
Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ,
  Nuper ab exsequiis carmina rapta meis:
His mando dicas, inter mutata referri
  Fortunæ vultum corpora posse meæ.
Namque ea dissimilis subitò est effecta priori:
  Flendaque nunc, aliquo tempore læta fuit.
Plura quidem mandare tibi, si quæris, habebam;
  Sed vereor tardæ caussa fuisse moræ.
Quòd si, quæ subeunt, tecum, Liber, omnia ferres;
  Sarcina laturo magna futurus eras.
Longa via est: propera. Nobis habitabitur orbis
  Ultimus, à terrâ terra remota meâ.

ELEGIA II.

Di maris et cœli, (quid enim nisi vota supersunt?)
  Solvere quassatæ parcite membra ratis:
Neve precor, magni subscribite Cæsaris iræ.
  Sæpe, premente Deo, fert Deus alter opem.
Mulciber in Trojam, pro Trojâ stabat Apollo:
  Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua, fuit.

Oderat Æneæ propior Saturnia Turno;
 Ille tamen Veneris numine tutus erat.
Sæpe ferox cautum petiit Neptunus Ulixem:
 Eripuit patruo sæpe Minerva suo.
Et nobis aliquod, quamvis distamus ab illis,
 Quid vetat irato numen adesse Deo?
Verba miser frustrà non proficientia perdo:
 Ipsa graves spargunt ora loquentis aquæ:
Terribilisque Notus jactat mea dicta; precesque,
 Ad quos mittuntur, non sinit ire Deos.
Ergo idem venti, ne causâ lædar in unâ,
 Velaque nescio quò, votaque nostra ferunt?
Me miserum, quanti montes volvuntur aquarum!
 Jam jam tacturos sidera summa putes.
Quantæ diducto subsidunt æquore valles!
 Jam jam tacturas Tartara nigra putes.
Quocumque adspicias, nihil est nisi pontus et aër,
 Fluctibus hic tumidus, nubibus ille minax.
Inter utrumque fremunt immani turbine venti.
 Nescit, cui domino pareat, unda maris.
Nam modò purpureo vires capit Eurus ab ortu;
 Nunc Zephyrus sero vespere missus adest:
Nunc gelidus siccâ Boreas bacchatur ab Arcto:
 Nunc Notus adversâ prœlia fronte gerit.
Rector in incerto est: nec, quid fugiatve petatve,
 Invenit. Ambiguis ars stupet ipsa malis.
Scilicet occidimus, nec spes, nisi vana, salutis:
 Dumque loquor, vultus obruit unda meos.
Opprimet hanc animam fluctus: frustràque precanti
 Ore necaturas accipiemus aquas.
At pia nil aliud quàm me dolet exsule conjux:
 Hoc unum nostri scitque gemitque mali.
Nescit in immenso jactari corpora ponto:
 Nescit agi ventis: nescit adesse necem.
Dî bene, quòd non sum mecum conscendere passus:
 Ne mihi mors misero bis patienda foret!
At nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,
 Dimidiâ certè parte superstes ero.

Hei mihi, quàm celeri micuerunt nubila flammâ!
  Quantus ab ætherio personat axe fragor!
Nec leviùs laterum tabulæ feriuntur ab undis,
  Quàm grave balistæ mœnia pulsat onus.
Qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes:
  Posterior nono est, undecimoque prior.
Nec letum timeo: genus est miserabile leti:
  Demite naufragium; mors mihi munus erit.
Est aliquid, fatove suo ferrove cadentem
  In solidâ moriens ponere corpus humo:
Et mandare suis aliquid, sperare sepulcra,
  Et non æquoreis piscibus esse cibum.
Fingite me dignum tali nece: non ego solus
  Hîc vehor. Immeritos cur mea pœna trahit?
Prô Superi, viridesque Deî, quibus æquora curæ!
  Utraque jam vestras sistite turba minas.
Quamque dedit vitam mitissima Cæsaris ira,
  Hanc sinite infelix in loca jussa feram.
Si, quam promerui, pœnam me pendere vultis;
  Culpa mea est, ipso judice, morte minor.
Mittere me Stygias si jam voluisset ad undas
  Cæsar, in hoc vestrâ non eguisset ope.
Est illi nostri non invidiosa cruoris
  Copia: quodque dedit, cùm volet, ipse feret.
Vos modò, quos nullo certè puto crimine læsos,
  Contenti nostris, Dî, precor, este malis.
Nec tamen, ut cuncti miserum servare velitis,
  Quod periit, salvum jam caput esse potest.
Ut mare considat, ventisque ferentibus utar;
  Ut mihi parcatis; num minùs exsul ero?
Non ego, divitias avidus sine fine parandi,
  Latum mutandis mercibus æquor aro:
Nec peto, quas petii, quondam studiosus, Athenas:
  Oppida non Asiæ, non loca visa priùs.
Non ut, Alexandri claram delatus in urbem,
  Delicias videam, Nile jocose, tuas.
Quòd faciles opto ventos, (quis credere possit?)
  Sarmatis est tellus, quam mea vota petunt.

Obligor, ut tangam lævi fera litora Ponti;
Quódque sit à patriâ tam fuga tarda, queror.
Nescio quo videam positos ut in orbe Tomitas,
Exilem facio per mea vota viam.
Seu me diligitis, tantos compescite fluctus;
Pronaque sint nostræ numina vestra rati:
Seu magis odistis, jussæ me advertite terræ.
Supplicii pars est in regione mei.
Ferte (quid hîc facio?) rapidi mea carbasa venti.
Ausonios fines cur mea vela vident?
Noluit hoc Cæsar: quid, quem fugat ille, tenetis?
Adspiciat vultus Pontica terra meos.
Et jubet, et merui: nec, quæ damnaverit ille,
Crimina defendi jusve piumve puto.
Si tamen acta Deos numquam mortalia fallunt;
A' culpâ facinus scitis abesse meâ.
Immo ita; vos scitis. Si me meus abstulit error,
Stultaque mens nobis, non scelerata, fuit:
Quamlibet è minimis, domui si favimus illi;
Si satis Augusti publica jussa mihi;
Hoc Duce si dixi felicia secula; proque
Cæsare tura pius Cæsaribusque dedi;
Si fuit hic animus nobis; ita parcite, Divi:
Sin minús; alta cadens obruat unda caput.
Fallor? an incipiunt gravidæ vanescere nubes,
Victaque mutati frangitur ira maris?
Non casus, sed vos sub conditione vocati,
Fallere quos non est, hanc mihi fertis opem.

ELEGIA III.

Cùm subit illius tristissima noctis imago,
Quæ mihi supremum tempus in Urbe fuit;
Cùm repeto noctem, quâ tot mihi cara reliqui;
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
Jam propè lux aderat, quâ me discedere Cæsar
Finibus extremæ jusserat Ausoniæ.

Nec mens, nec spatium fuerant satis apta paranti:
Torpuerant longâ pectora nostra morâ.
Non mihi servorum, comitis non cura legendi,
Non aptæ profugo vestis opisve fuit.
Non aliter stupui, quàm qui Jovis ignibus ictus
Vivit, et est vitæ nescius ipse suæ.
Ut tamen hanc animo nubem dolor ipse removit,
Et tandem sensus convaluere mei;
Adloquor extremùm mœstos abiturus amicos,
Qui modò de multis unus et alter erant.
Uxor amans flentem flens acriùs ipsa tenebat;
Imbre per indignas usque cadente genas.
Nata procul Libycis aberat diversa sub oris:
Nec poterat fati certior esse mei.
Quocumque adspiceres, luctus gemitusque sonabant:
Formaque non taciti funeris intus erat.
Femina, virque, meo pueri quoque funere mœrent:
Inque domo lacrimas angulus omnis habet.
Si licet exemplis in parvo grandibus uti;
Hæc facies Trojæ, cùm caperetur, erat.
Jamque quiescebant voces hominumque canumque:
Lunaque nocturnos alta regebat equos.
Hanc ego suspiciens, et ab hâc Capitolia cernens,
Quæ nostro frustrà juncta fuere Lari;
Numina vicinis habitantia sedibus, inquam,
Jamque oculis numquam templa videnda meis,
Dîque relinquendi, quos Urbs habet alta Quirini;
Este salutati tempus in omne mihi.
Et quamquam serò clypeum post vulnera sumo;
Attamen hanc odiis exonerate fugam;
Cœlestique viro, quis me deceperit error,
Dicite; pro culpâ ne scelus esse putet.
Ut, quod vos scitis, pœnæ quoque sentiat auctor.
Placato possum non miser esse Deo.
Hac prece adoravi Superos ego: pluribus uxor;
Singultu medios præpediente sonos.
Illa etiam ante Lares passis prostrata capillis
Contigit exstinctos ore tremente focos:

Multaque in aversos effudit verba Penates,
  Pro deplorato non valitura viro.
Jamque moræ spatium nox præcipitata negabat,
  Versaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat.
Quid facerem? blando patriæ retinebar amore:
  Ultima sed jussæ nox erat illa fugæ.
Ah quoties aliquo dixi properante, Quid urgues?
  Vel, quò festines ire, vel unde, vide.
Ah quoties certam me sum mentitus habere
  Horam, propositæ quæ foret apta viæ.
Ter limen tetigi; ter sum revocatus: et ipse
  Indulgens animo pes mihi tardus erat.
Sæpe, Vale dicto, rursus sum multa locutus;
  Et quasi discedens oscula summa dedi.
Sæpe eadem mandata dedi: meque ipse fefelli,
  Respiciens oculis pignora cara meis. [quam:
Denique, Quid propero? Scythia est, quò mittimur, in-
  Roma relinquenda est: utraque justa mora est.
Uxor in æternum vivo mihi viva negatur:
  Et domus, et fidæ dulcia membra domûs:
Quosque ego fraterno dilexi more sodales;
  O mihi Theseâ pectora juncta fide!
Dum licet, amplectar: numquam fortasse licebit
  Ampliùs. In lucro, quæ datur hora, mihi est.
Nec mora; sermonis verba imperfecta relinquo,
  Complectens animo proxima quæque meo.
Dum loquor, et flemus; cœlo nitidissimus alto,
  Stella gravis nobis, Lucifer ortus erat.
Dividor haud aliter, quàm si mea membra relinquam;
  Et pars abrumpi corpore visa suo est.
[Sic Priamus doluit, tunc cùm in contraria versus
  Ultores habuit proditionis equus.]
Tum verò exoritur clamor gemitusque meorum;
  Et feriunt mœstæ pectora nuda manus.
Tum verò conjux, humeris abeuntis inhærens,
  Miscuit hæc lacrimis tristia dicta suis:
Non potes avelli: simul ah, simul ibimus, inquit:
  Te sequar: et conjux exsulis exsul ero.

Et mihi facta via est: et me capit ultima tellus.
  Accedam profugæ sarcina parva rati.
Te jubet è patriâ discedere Cæsaris ira;
  Me pietas. Pietas hæc mihi Cæsar erit.
Talia tentabat: sic et tentaverat anté:
  Vixque dedit victas utilitate manus.
Egredior (sive illud erat sine funere ferri)
  Squalidus immissis hirta per ora comis.
Illa dolore gravis, tenebris narratur obortis
  Semianimis mediâ procubuisse domo.
Utque resurrexit, fœdatis pulvere turpi
  Crinibus, et gelidâ membra levavit humo;
Se modò, desertos modò complorâsse Penates;
  Nomen et erepti sæpe vocâsse viri:
Nec gemuisse minùs, quàm si natæve meumve
  Vidisset structos corpus habere rogos:
Et voluisse mori, et moriendo ponere sensus:
  Respectuque tamen non posuisse mei.
Vivat: et absentem, quoniam sic fata tulerunt,
  Vivat, et auxilio sublevet usque suo.

ELEGIA IV.

Tinguitur Oceano custos Erymanthidos Ursæ,
  Æquoreasque suo sidere turbat aquas:
Nos tamen Iönium non nostrâ findimus æquor
  Sponte: sed audaces cogimur esse metu.
Me miserum, quantis increscunt æquora ventis;
  Erutaque ex imis fervet arena vadis!
Monte nec inferior proræ puppique recurvæ
  Insilit, et pictos verberat unda Deos.
Pinea texta sonant; pulsi stridore rudentes:
  Adgemit et nostris ipsa carina malis.
Navita, confessus gelido pallore timorem,
  Jam sequitur victam, non regit arte, ratem.
Utque parum validus non proficientia rector
  Cervicis rigidæ frena remittit equo:

Sic, non quò voluit, sed quò rapit impetus undæ,
  Aurigam video vela dedisse rati.
Quòd nisi mutatas emiserit Æolus auras;
  In loca jam nobis non adeunda ferar.
Nam procul Illyriis lævâ de parte relictis,
  Interdicta mihi cernitur Italia.
Desinat in vetitas, quæso, contendere terras,
  Et mecum magno pareat aura Deo.
Dum loquor, et cupio pariter timeoque revelli,
  Increpuit quantis viribus unda latus!
Parcite, cærulei, vos parcite, numina ponti;
  Infestumque mihi sit satis esse Jovem.
Vos animam sævæ fessam subducite morti:
  Si modò, qui periit, non periisse potest.

ELEGIA V.

O MIHI post ullos numquam memorande sodales,
  O cui præcipuè sors mea visa sua est;
Attonitum qui me, (memini) carissime, primus
  Ausus es adloquio sustinuisse tuo;
Qui mihi consilium vivendi mite dedisti,
  Cùm foret in misero pectore mortis amor;
Scis bene, cui dicam, positis pro nomine signis;
  Officium nec te fallit, amice, tuum.
Hæc mihi semper erunt imis infixa medullis;
  Perpetuusque animæ debitor hujus ero.
Spiritus et vacuas priùs hic tenuandus in auras
  Ibit, et in tepido deseret ossa rogo;
Quàm subeant animo meritorum oblivia nostro:
  Et longâ pietas excidat ista die.
Di tibi sint faciles; et opis nullius egentem
  Fortunam præstent, dissimilemque meæ.
Si tamen hæc navis vento ferretur amico;
  Ignoraretur forsitan ista fides.
Thesea Pirithoüs non tam sensisset amicum,
  Si non infernas vivus adisset aquas.

Ut foret exemplum veri Phoceus amoris,
  Fecerunt Furiæ, tristis Oresta, tuæ.
Si non Euryalus Rutulos cecidisset in hostes;
  Hyrtacidæ Niso gloria nulla foret.
Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
  Temporé sic duro est inspicienda fides.
Dum juvat, et vultu ridet Fortuna sereno;
  Indelibatas cuncta sequuntur opes.
At simul intonuit; fugiunt: nec noscitur ulli,
  Agminibus comitum qui modò cinctus erat.
Atque hæc exemplis quondam collecta priorum,
  Nunc mihi sunt propriis cognita vera malis.
Vix duo tresve mihi de tot superestis amici.
  Cetera Fortunæ, non mea, turba fuit.
Quo magis, ô pauci, rebus succurrite lapsis,
  Et date naufragio litora tuta meo:
Neve metu falso nimiùm trepidate, timentes,
  Hâc offendatur ne pietate Deus.
Sæpe fidem adversis etiam laudavit in armis;
  Inque suis amat hanc Cæsar, in hoste probat.
Caussa mea est melior, qui non contraria fovi
  Arma; sed hanc merui simplicitate fugam.
Invigiles igitur nostris pro casibus oro;
  Diminui si quâ numinis ira potest.
Scire meos si quis casus desideret omnes;
  Plus, quàm quod fieri res sinit, ille petat.
Tot mala sum passus, quot in æthere sidera lucent:
  Parvaque quot siccus corpora pulvis habet.
Multaque credibili tulimus majora: ratamque,
  Quamvis acciderint, non habitura fidem.
Pars etiam mecum quædam moriatur oportet;
  Meque velim possit dissimulante tegi.
Si vox infragilis, pectus mihi firmius ære,
  Pluraque cum linguis pluribus ora forent;
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis:
  Materiâ vires exsuperante meas.
Pro duce Neritio docti mala nostra Poëtæ
  Scribite: Neritio nam mala plura tuli.

Ille brevi spatio multis erravit in annis
  Inter Dulichias Iliacasque domos:
Nos, freta sideribus notis distantia mensos,
  Sors tulit in Geticos Sarmaticosque sinus.
Ille habuit fidamque manum, sociosque fideles:
  Me profugum comites deseruere mei.
Ille suam lætus patriam victorque petebat:
  A' patriâ fugio victus et exsul ego.
Nec mihi Dulichium domus est, Ithaceve, Sameve:
  (Pœna quibus non est grandis abesse locis:)
Sed quæ de septem totum circumspicit orbem
  Montibus, imperii Roma Deûmque locus.
Illi corpus erat durum patiensque laborum:
  Invalidæ vires ingenuæque mihi.
Ille erat adsiduè sævis agitatus in armis:
  Adsuetus studiis mollibus ipse fui.
Me Deus oppressit, nullo mala nostra levante:
  Bellatrix illi Diva ferebat opem.
Cúmque minor Jove sit, tumidis qui regnat in undis;
  Illum Neptuni, me Jovis ira premit.
Adde, quòd illius pars maxima ficta laborum est;
  Ponitur in nostris fabula nulla malis.
Denique quæsitos tetigit tamen ille Penates;
  Quæque diu petiit, contigit arva tamen:
At mihi perpetuò patriâ tellure carendum est,
  Nî fuerit læsi mollior ira Dei.

ELEGIA VI.

Nec tantum Clario Lyde dilecta poëtæ,
  Nec tantum Coo Battis amata suo est:
Pectoribus quantum tu nostris, Uxor, inhæres;
  Digna minùs misero, non meliore viro.
Te mea, suppositâ veluti trabe, fulta ruina est:
  Siquid adhuc ego sum, muneris omne tui est:
Tu facis, ut spolium ne sim, neu nuder ab illis,
  Naufragii tabulas qui petiere mei.

Utque rapax, stimulante fame, cupidusque cruoris
Incustoditum captat ovile lupus :
Aut ut edax vultur corpus circumspicit ecquod
Sub nullâ positum cernere possit humo :
Sic mea nescio quis, rebus malè fidus acerbis,
In bona venturus, si paterere, fuit.
Hunc tua per fortes virtus submovit amicos,
Nulla quibus reddi gratia digna potest.
Ergo quàm misero, tam vero, teste probaris :
Hic aliquod pondus si modò testis habet.
Nec probitate tuâ prior est aut Hectoris uxor,
Aut comes exstincto Laodamia viro.
Tu si Mæonium vatem sortita fuisses ;
Penelopes esset fama secunda tuæ.
Sive tibi hoc debes, nullâ pia facta magistrâ ;
Cumque novâ mores sunt tibi luce dati :
Femina seu princeps, omnes tibi culta per annos,
Te docet exemplum conjugis esse bonæ :
Adsimilemque sui longâ adsuetudine fecit :
Grandia si parvis adsimilare licet.
Hei mihi, non magnas quòd habent mea carmina vires,
Nostraque sunt meritis ora minora tuis !
Si quid et in nobis vivi fuit antè vigoris,
Exstinctum longis occidit omne malis :
Prima locum sanctas heroïdas inter haberes :
Prima bonis animi conspicerere tui.
Quantumcumque tamen præconia nostra valebunt ;
Carminibus vives tempus in omne meis.

ELEGIA VII.

Siquis habes nostri similes in imagine vultus ;
Deme meis hederas, Bacchia serta, comis.
Ista decent lætos felicia signa poëtas.
Temporibus non est apta corona meis.
Hæc tibi dissimulas, sentis tamen, optime, dici,
In digito qui me fersque refersque tuo.

Effigiemque meam fulvo complexus in auro
  Cara relegati, quâ potes, ora vides.
Quæ quoties spectas, subeat tibi dicere forsan,
  Quàm procul à nobis Naso sodalis abest!
Grata tua est pietas: sed carmina major imago
  Sunt mea; quæ mando qualiacumque legas.
Carmina mutatas hominum dicentia formas:
  Infelix domini quod fuga rupit opus.
Hæc ego discedens, sicut bene multa meorum,
  Ipse meâ posui mœstus in igne manu.
Utque cremâsse suum fertur sub stipite natum
  Thestias, et melior matre fuisse soror;
Sic ego non meritos, mecum peritura, libellos
  Imposui rapidis, viscera nostra, rogis.
Vel quòd eram Musas, ut crimina nostra, perosus:
  Vel quòd adhuc crescens et rude carmen erat.
Quæ quoniam non sunt penitus sublata, sed exstant;
  Pluribus exemplis scripta fuisse reor.
Nunc precor ut vivant, et non ignava legentum
  Otia delectent, admoneantque mei.
Nec tamen illa legi poterunt patienter ab ullo;
  Nesciet his summam si quis abesse manum.
Ablatum mediis opus est incudibus illud:
  Defuit et scriptis ultima lima meis.
Et veniam pro laude peto: laudatus abunde,
  Non fastiditus si tibi, Lector, ero.
Hos quoque sex versus, in primâ fronte libelli
  Si præponendos esse putabis, habe.
Orba parente suo quicumque volumina tangis;
  His saltem vestrâ detur in Urbe locus.
Quóque magis faveas, non sunt hæc edita ab ipso,
  Sed quasi de domini funere rapta sui.
Quidquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
  Emendaturus, si licuisset, eram.

ELEGIA VIII.

In caput alta suum labentur ab æquore retro
  Flumina: conversis Solque recurret equis.
Terra feret stellas: cœlum findetur aratro:
  Unda dabit flammas: et dabit ignis aquas.
Omnia naturæ præpostera legibus ibunt:
  Parsque suum mundi nulla tenebit iter.
Omnia jam fient, fieri quæ posse negabam:
  Et nihil est, de quo non sit habenda fides.
Hæc ego vaticinor; quia sum deceptus ab illo,
  Laturum misero quem mihi rebar opem.
Tantane te, fallax, cepere oblivia nostri?
  Adflictumne fuit tantus adire pudor?
Ut neque respiceres, nec solarere jacentem;
  Dure? neque exsequias prosequerere meas?
Illud amicitiæ sanctum ac venerabile nomen
  Re tibi pro vili sub pedibusque jacet?
Quid fuit, ingenti prostratum mole sodalem
  Visere, et adloquii parte levare tui?
Inque meos si non lacrimam dimittere casus,
  Pauca tamen ficto verba dolore queri?
Idque, quod ignoti faciunt, valedicere saltem;
  Et vocem populi publicaque ora sequi?
Denique lugubres vultus, numquamque videndos
  Cernere supremo, dum licuitque, die?
Dicendumque semel toto non ampliùs ævo
  Accipere, et parili reddere voce, Vale?
At fecere alii nullo mihi fœdere juncti;
  Et lacrimas animi signa dedêre sui.
Quid? nisi convictu caussisque valentibus essem,
  Temporis et longi vinctus amore tibi?
Quid? nisi tot lusus et tot mea seria nôsses,
  Tot nôssem lusus seriaque ipse tua?
Quid? si duntaxat Romæ mihi cognitus esses,
  Adscitus toties in genus omne loci?

Cunctane in æquoreos abierunt irrita ventos?
Cunctane Lethæis mersa feruntur aquis?
Non ego te placidâ genitum reor urbe Quirini?
Urbe, meo quæ jam non adeunda pede est:
Sed scopulis, Ponti quos hæc habet ora sinistri;
Inque feris Scythiæ Sarmaticisque jugis.
Et tua sunt silicis circum præcordia venæ;
Et rigidum ferri semina pectus habent.
Quæque tibi quondam, tenero ducenda palato,
Plena dedit nutrix ubera, tigris erat.
At mala nostra minùs, quàm nunc, aliena putâsses;
Duritiæque mihi non agerere reus.
Sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
Ut careant numeris tempora prima suis;
Effice, peccati ne sim memor hujus; et illo
Officium laudem, quo queror, ore tuum.

ELEGIA IX.

DETUR inoffensæ metam tibi tangere vitæ,
Qui legis hoc nobis non inimicus opus.
Atque utinam pro te possint mea vota valere,
Quæ pro me duros non tetigere Deos!
Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Adspicis, ut veniant ad candida tecta columbæ;
Accipiat nullas sordida turris aves.
Horrea formicæ tendunt ad inania numquam:
Nullus ad amissas ibit amicus opes.
Utque comes radios per Solis euntibus umbra,
Cùm latet hic pressus nubibus, illa fugit;
Mobile sic sequitur Fortunæ lumina vulgus:
Quæ simul inductâ nocte teguntur, abit.
Hæc precor ut semper possint tibi falsa videri:
Sunt tamen eventu vera fatenda meo.
Dum stetimus, turbæ quantum satis esset, habebat
Nota quidem, sed non ambitiosa, domus.

At simul impulsa est; omnes timuere ruinam:
Cautaque communi terga dedêre fugæ.
Sæva nec admiror metuunt si fulmina, quorum
Ignibus adflari proxima quæque vident.
Sed tamen in duris remanentem rebus amicum
Quamlibet inviso Cæsar in hoste probat.
Nec solet irasci (neque enim moderatior alter)
Cùm quis in adversis, si quid amavit, amat.
De comite Argolici postquam cognovit Orestæ,
Narratur Pyladèn ipse probâsse Thoas.
Quæ fuit Actoridæ cum magno semper Achille,
Laudari solita est Hectoris ore fides.
Quòd pius ad manes Theseus comes îsset amico,
Tartareum dicunt indoluisse Deum.
Euryali Nisique fide tibi, Turne, relatâ,
Credibile est lacrimis immaduisse genas.
Est etiam miseris pietas, et in hoste probatur.
Hei mihi, quàm paucos hæc mea dicta movent!
Hic status, hæc rerum nunc est fortuna mearum,
Debeat ut lacrimis nullus adesse modus.
At mea sunt, proprio quamvis mœstissima casu,
Pectora processu facta serena tuo.
Hoc eventurum jam tum, carissime, vidi,
Ferret adhuc istam cùm minor aura ratem.
Sive aliquod morum, seu vitæ labe carentis
Est pretium; nemo pluris habendus erit.
Sive per ingenuas aliquis caput extulit artes;
Quælibet eloquio fit bona caussa tuo.
His ego commotus, dixi tibi protinus ipsi;
Scena manet dotes grandis, amice, tuas.
Hæc mihi non ovium fibræ, tonitrusve sinistri,
Linguave servatæ, pennave, dixit avis.
Augurium ratio est, et conjectura futuri:
Hâc divinavi, notitiamque tuli.
Quæ quoniam vera est; totâ mihi mente tibique
Gratulor, ingenium non latuisse tuum.
At nostrum tenebris utinam latuisset in imis!
Expedit in studio lumen abesse meo.

Utque tibi prosunt artes, facunde, severæ;
Dissimiles illis sic nocuere mihi.
Vita tamen tibi nota mea est: scis artibus illis
Auctoris mores abstinuisse sui.
Scis vetus hoc juveni lusum mihi carmen: et istos,
Ut non laudandos, sic tamen esse jocos.
Ergo ut defendi nullo mea posse colore,
Sic excusari crimina posse puto.
Quâ potes, excusa: nec amici desere caussam.
Quo bene cœpisti, sic pede semper eas.

ELEGIA X.

Est mihi, sitque, precor, flavæ tutela Minervæ
Navis; et à pictâ casside nomen habet.
Sive opus est velis; minimam bene currit ad auram:
Sive opus est remo; remige carpit iter.
Nec comites volucri contenta est vincere cursu:
Occupat egressas quamlibet antè rates.
Et patitur fluctus, fertque adsilientia longè
Æquora, nec sævis icta fatiscit aquis.
Illa, Corinthiacis primùm mihi cognita Cenchris,
Fida manet trepidæ duxque comesque fugæ.
Perque tot eventus, et iniquis concita ventis
Æquora, Palladio numine tuta fuit.
Nunc quoque tuta, precor, vasti secet ostia Ponti;
Quasque petit, Getici litoris intret aquas.
Quæ simul Æoliæ mare me deduxit in Helles,
Et longum tenui limite fecit iter;
Fleximus in lævum cursus: et ab Hectoris urbe
Venimus ad portus, Imbria terra, tuos.
Inde levi vento Zerynthia litora nactis,
Threïciam tetigit fessa carina Samon.
Saltus ab hac terrâ brevis est Tempyra petenti.
Hac dominùm tenus est illa secuta suum.
Nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos:
Hellespontiacas illa relegit aquas.

Dardaniamque petît auctoris nomen habentem,
Et te ruricolâ, Lampsace, tuta Deo.
Quâque per angustas vectæ malè virginis undas
Seston Abydenâ separat urbe fretum.
Hincque Propontiacis hærentem Cyzicon oris;
Cyzicon, Hæmoniæ nobile gentis opus:
Quâque tenent Ponti Byzantia litora fauces.
(Hic locus est gemini janua vasta maris.)
Hæc, precor, evincat, propulsaque fortibus Austris
Transeat instabiles strenua Cyaneas:
Thynniacosque sinus, et ab his per Apollinis urbem
Acta, sub Anchiali mœnia tendat iter.
Inde Mesembriacos portus, et Odesson, et arces
Prætereat dictas nomine, Bacche, tuo:
Et quos Alcathoi memorant à mœnibus ortos
Sedibus his profugum constituisse Larem.
A' quibus adveniat Miletida sospes ad urbem,
Offensi quò me compulit ira Dei.
Hanc si contigerit, meritæ cadet agna Minervæ.
Non facit ad nostras hostia major opes.
Vos quoque Tyndaridæ, quos hæc colit insula, fratres,
Mite, precor, duplici numen adeste viæ.
Altera namque parat Symplegadas ire per artas,
Scindere Bistonias altera puppis aquas.
Vos facite, ut ventos, loca cùm diversa petamus,
Illa suos habeat, nec minùs illa suos.

ELEGIA XI.

Litera quæcumque est toto tibi lecta libello,
Est mihi sollicitæ tempore facta viæ.
Aut hanc me, gelidi tremerem cùm mense Decembris,
Scribentem mediis Hadria vidit aquis:
Aut, postquam bimarem cursu superavimus Isthmon;
Alteraque est nostræ sumta carina fugæ.
Quòd facerem versus inter fera murmura ponti,
Cycladas Ægeas obstupuisse puto.

Ipse ego nunc miror, tantis animique marisque
  Fluctibus ingenium non cecidisse meum.
Seu stupor huic studio, sive huic insania nomen;
  Omnis ab hâc curâ mens relevata mea est.
Sæpe ego nimbosis dubius jactabar ab Hædis:
  Sæpe minax Steropes sidere pontus erat:
Fuscabatque diem custos Erymanthidos Ursæ;
  Aut Hyadas sævis auxerat Auster aquis:
Sæpe maris pars intus erat; tamen ipse trementi
  Carmina ducebam qualiacumque manu.
Nunc quoque contenti stridunt Aquilone rudentes;
  Inque modum tumuli concava surgit aqua.
Ipse gubernator tollens ad sidera palmas
  Exposcit votis, immemor artis, opem.
Quócumque adspicio, nihil est, nisi mortis imago:
  Quam dubiâ timeo mente, timensque precor.
Attigero portum, portu terrebor ab ipso.
  Plus habet infestâ terra timoris aquâ.
Nam simul insidiis hominum pelagique laboro;
  Et faciunt geminos ensis et unda metus.
Ille meó vereor ne speret sanguine prædam:
  Hæc titulum nostræ mortis habere velit.
Barbara pars læva est, avidæ succincta rapinæ,
  Quam cruor, et cædes, bellaque semper habent.
Cúmque sit hibernis agitatum fluctibus æquor;
  Pectora sunt ipso turbidiora mari.
Quo magis his debes ignoscere, candide lector,
  Si spe sunt, ut sunt, inferiora tuâ.
Non hæc in nostris, ut quondam, scribimus hortis:
  Nec consuete meum, lectule, corpus habes.
Jactor in indomito brumali luce profundo:
  Ipsaque cæruleis charta feritur aquis.
Improba pugnat hiems, indignaturque, quòd ausim
  Scribere, se rigidas incutiente minas.
Vincat hiems hominem. Sed eodem tempore, quæso,
  Ipse modum statuam carminis; illa sui.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER SECUNDUS.

Quid mihi vobiscum est, infelix cura, libelli,
  Ingenio perii qui miser ipse meo?
Cur modò damnatas repeto, mea crimina, Musas?
  An semel est pœnam commeruisse parum?
Carmina fecerunt, ut me cognoscere vellent
  Omine non fausto femina virque, mea.
Carmina fecerunt, ut me moresque notaret
  Jam demum visâ Cæsar ab Arte meos.
Deme mihi studium; vitæ quoque crimina demes.
  Acceptum refero versibus, esse nocens.
Hoc pretium curæ vigilatorumque laborum
  Cepimus. Ingenio pœna reperta meo.
Si saperem, doctas odissem jure sorores,
  Numina cultori perniciosa suo.
At nunc (tanta meo comes est insania morbo)
  Saxa (malum!) refero rursus ad icta pedem.
Scilicet et victus repetit gladiator arenam;
  Et redit in tumidas naufraga puppis aquas.
Forsitan, ut quondam Teuthrantia regna tenenti,
  Sic mihi res eadem vulnus opemque feret:
Musaque, quam movit, motam quoque leniet iram:
  Exorant magnos carmina sæpe Deos.
Ipse quoque Ausonias Cæsar matresque nurusque
  Carmina turrigeræ dicere jussit Opi.

Jusserat et Phœbo dici; quo tempore ludos
Fecit, quos ætas adspicit una semel.
His precor exemplis tua nunc, mitissime Cæsar,
Fiat ab ingenio mollior ira meo.
Illa quidem justa est, nec me meruisse negabo.
Non adeò nostro fugit ab ore pudor.
Sed, nisi peccâssem, quid tu concedere posses?
Materiam veniæ sors tibi nostra dedit.
Si, quoties homines peccant, sua fulmina mittat
Jupiter; exiguo tempore inermis erit.
Hic ubi detonuit, strepituque exterruit orbem,
Purum discussis aëra reddit aquis.
Jure igitur genitorque Deûm rectorque vocatur:
Jure capax mundus nil Jove majus habet.
Tu quoque, cùm Patriæ rector dicare, Paterque,
Utere more Dei nomen habentis idem.
Idque facis: nec te quisquam moderatiùs umquam
Imperii potuit frena tenere sui.
Tu veniam parti superatæ sæpe dedisti,
Non concessurus quam tibi victor erat.
Divitiis etiam multos et honoribus auctos
Vidi, qui tulerant in caput arma tuum.
Quæque dies bellum, belli tibi sustulit iram:
Parsque simul templis utraque dona tulit.
Utque tuus gaudet miles, quòd vicerit hostem;
Sic, victum cur se gaudeat, hostis habet.
Caussa mea est melior: qui nec contraria dicor
Arma, nec hostiles esse secutus opes.
Per mare, per terras, per tertia numina juro,
Per te, præsentem conspicuumque Deum;
Hunc animum favisse tibi, Vir maxime: meque,
Quâ solâ potui, mente fuisse tuum.
Optavi peteres cœlestia sidera tardè;
Parsque fui turbæ parva precantis idem.
Et pia tura dedi pro te: eumque omnibus unus
Ipse quoque adjuvi publica vota meis.
Quid referam libros illos quoque, crimina nostra,
Mille locis plenos nominis esse tui?

Inspice majus opus, quod adhuc sine fine reliqui,
  In non credendos corpora versa modos;
Invenies vestri præconia nominis illîc:
  Invenies animi pignora multa mei.
Non tua carminibus major fit gloria, nec quo,
  Ut major fiat, crescere possit, habet.
Fama Jovi superest: tamen hunc sua facta referri,
  Et se materiam carminis esse, juvat:
Cúmque Gigantëi memorantur prœlia belli;
  Credibile est lætum laudibus esse suis.
Te celebrant alii quanto decet ore, tuasque
  Ingenio laudes uberiore canunt.
Sed tamen, ut fuso taurorum sanguine centum,
  Sic capitur minimo turis honore Deus.
Ah ferus, et nobis nimiùm crudeliter hostis,
  Delicias legit qui tibi cumque meas!
[Carmina ne nostris sic te venerantia libris
  Judicio possint candidiore legi.]
Esse sed irato quis te mihi posset amicus?
  Vix tunc ipse mihi non inimicus eram.
Cùm cœpit quassata domus subsidere; partes
  In proclinatas omne recumbit onus:
Cunctaque Fortunâ rimam faciente dehiscunt.
  Ipsa suo quondam pondere tecta ruunt.
Ergo hominum quæsitum odium mihi carmine: quâque
  Debuit, est vultus turba secuta tuos.
At (memini) vitamque meam moresque probabas
  Illo, quem dederas, prætereuntis equo.
[Quod si non prodest, et honesti gratia nulla
  Redditur, at nullum crimen adeptus eram.]
Nec malè commissa est nobis fortuna reorum,
  Lisque decem decies inspicienda viris.
Res quoque privatas statui sine crimine judex:
  Deque meâ fassa est pars quoque victa fide.
Me miserum! potui, si non extrema nocerent,
  Judicio tutus non semel esse tuo.
Ultima me perdunt: imoque sub æquore mergit
  Incolumem toties una procella ratem.

Nec mihi pars nocuit de gurgite parva: sed omnes
  Pressere hoc fluctus, Oceanusque caput.
Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
  Cur imprudenti cognita culpa mihi?
Inscius Actæon vidit sine veste Dianam:
  Præda fuit canibus non minùs ille suis.
Scilicet in Superis etiam fortuna luenda est;
  Nec veniam, læso numine, casus habet.
Illâ namque die, quâ me malus abstulit error,
  Parva quidem periit, sed sine labe, domus.
Sic quoque parva tamen, patrio dicatur ut ævo
  Clara, nec ullius nobilitate minor:
Et neque divitiis, nec paupertate notanda:
  Unde fit in neutrum conspiciendus eques.
Sit quoque nostra domus vel censu parva, vel ortu;
  Ingenio certè non latet illa meo.
Quo videar quamvis nimiùm juveniliter usus;
  Grande tamen toto nomen ab orbe fero.
Turbaque doctorum Nasonem novit, et audet
  Non fastiditis adnumerare viris.
Corruit hæc igitur Musis accepta, sub uno,
  Sed non exiguo, crimine lapsa domus.
Atque ea sic lapsa est, ut surgere, si modò læsi
  Ematuruerit Cæsaris ira, queat.
Cujus in eventu pœnæ clementia tanta est,
  Ut fuerit nostro lenior illa metu.
Vita data est, citraque necem tua constitit ira,
  O Princeps, parcè viribus use tuis.
Insuper accedunt, te non adimente, paternæ
  (Tamquam vita parum muneris esset) opes.
Nec mea decreto damnâsti facta Senatûs:
  Nec mea selecto judice jussa fuga est.
Tristibus invectus verbis (ita Principe dignum)
  Ultus es offensas, ut decet, ipse tuas.
Adde, quòd edictum, quamvis immane minaxque,
  Attamen in pœnæ nomine lene fuit.
Quippe relegatus, non exsul, dicor in illo:
  Parcaque fortunæ sunt data verba meæ.

Nulla quidem sano gravior mentisque potenti
  Pœna est, quàm tanto displicuisse viro.
Sed solet interdum fieri placabile numen:
  Nube solet pulsâ candidus ire dies.
Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum,
  Quæ fuerat sævo fulmine tacta Jovis.
Ipse licèt sperare vetes; sperabimus: atque
  Hoc unum fieri, te prohibente, potest.
Spes mihi magna subit, cùm te, mitissime Princeps;
  Spes mihi, respicio cùm mea fata, cadit.
Ac veluti ventis agitantibus æquora non est
  Æqualis rabies, continuusque furor;
Sed modò subsidunt, intermissique silescunt,
  Vimque putes illos deposuisse suam;
Sic abeunt, redeuntque mei, variantque timores:
  Et spem placandi dantque negantque tui.
Per Superos igitur, qui dent tibi longa, dabuntque,
  Tempora, Romanum si modò nomen amant;
Per Patriam, quæ te tuta et secura Parente est;
  Cujus, ut in populo, pars ego nuper eram;
Sic tibi, quem semper factis animoque mereris,
  Reddatur gratæ debitus Urbis amor.
Livia sic tecum sociales compleat annos,
  Quæ, nisi te, nullo conjuge digna fuit.
Quæ si non esset, cælebs te vita deceret:
  Nullaque, cui posses esse maritus, erat.
Sospite sic te sit natus quoque sospes; et olim
  Imperium regat hoc cum seniore senex:
Utque tui faciunt, sidus juvenile, nepotes,
  Per tua, perque sui facta parentis eant.
Sic adsueta tuis semper Victoria castris
  Nunc quoque se præstet, notaque signa petat:
Ausoniumque Ducem solitis circumvolet alis:
  Ponat et in nitidâ laurea serta comâ.
Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas;
  Auspicium cui das grande, Deosque tuos:
Dimidioque tui præsens hanc respicis Urbem:
  Dimidio procul es, sævaque bella geris.

Hic tibi sic redeat superato victor ab hoste;
Inque coronatis fulgeat altus equis;
Parce, precor: fulmenque tuum, fera tela, reconde,
Heu nimiùm misero cognita tela mihi!
Parce, Pater Patriæ: nec nominis immemor hujus
Olim placandi spem mihi tolle tui.
Nec precor, ut redeam: quamvis majora petitis
Credibile est magnos sæpe dedisse Deos.
Mitius exsilium si das, propiusque roganti;
Pars erit è pœnâ magna levata meâ.
Ultima perpetior, medios projectus in hostes:
Nec quisquam patriâ longiùs exsul abest.
Solus ad egressus missus septemplicis Istri,
Parrhasiæ gelido virginis axe premor.
Jazyges, et Colchi, Metereaque turba, Getæque,
Danubii mediis vix prohibentur aquis.
Cúmque alii caussâ tibi sint graviore fugati,
Ulterior nulli, quàm mihi, terra data est.
Longius hâc nihil est, nisi tantùm frigus et hostis;
Et maris adstricto quæ coït unda gelu.
Hactenus Euxini pars est Romana sinistri:
Proxima Basternæ Sauromatæque tenent.
Hæc est Ausonio sub jure novissima, vixque
Hæret in imperii margine terra tui.
Unde precor supplex ut nos in tuta releges:
Ne sit cum patriâ pax quoque demta mihi:
Ne timeam gentes, quas non bene submovet Ister:
Neve tuus possim civis ab hoste capi.
Fas prohibet Latio quemquam de sanguine natum,
Cæsaribus salvis, barbara vincla pati.
Perdiderint cùm me duo crimina, carmen et error;
Alterius facti culpa silenda mihi.
Nam non sum tanti, ut renovem tua vulnera, Cæsar;
Quem nimio plus est indoluisse semel.
Altera pars superest: quâ turpi crimine tactus
Arguor obscæni doctor adulterii.
Fas ergo est aliquâ cœlestia pectora falli;
Et sunt notitiâ multa minora tuâ?

Utque Deos, cœlumque simul sublime, tuenti
Non vacat exiguis rebus adesse Jovi;
A' te pendentem sic dum circumspicis orbem,
Effugiunt curas inferiora tuas.
Scilicet imperii, Princeps, statione relictâ
Imparibus legeres carmina facta modis?
Non ea te moles Romani nominis urguet,
Inque tuis humeris tam leve fertur onus,
Lusibus ut possis advertere numen ineptis,
Excutiasque oculis otia nostra tuis.
Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda:
Rhætica nunc præbent Thraciaque arma metum:
Nunc petit Armenius pacem: nunc porrigit arcus
Parthus eques, timidâ captaque signa manu.
Nunc te prole tuâ juvenem Germania sentit;
Bellaque pro magno Cæsare Cæsar obit.
Denique, ut in tanto, quantum non exstitit umquam,
Corpora, pars nulla est quæ labet imperii;
Urbs quoque te et legum lassat tutela tuarum,
Et morum, similes quos cupis esse tuis.
Nec tibi contingunt, quæ gentibus otia præstas;
Bellaque cum multis irrequieta geris.
Mirer in hoc igitur tantarum pondere rerum
Numquam te nostros evolüisse jocos?
At si (quod mallem) vacuus fortasse fuisses,
Nullum legisses crimen in Arte meâ.
Illa quidem fateor fronti non esse severæ
Scripta, nec à tanto Principe digna legi:
Non tamen idcirco legum contraria jussis
Sunt ea, Romanas erudiuntque nurus.
Neve quibus scribam possis dubitare, libellus
Quattuor hos versus è tribus unus habet:
Este procul, vittæ tenues, insigne pudoris;
Quæque tegis medios instita longa pedes:
Nil, nisi legitimum, concessaque furta, canemus;
Inque meo nullum carmine crimen erit.
Ecquid ab hâc omnes rigidè submovimus Arte,
Quas stola contingi vittaque sumta vetat?

At matrona potest alienis artibus uti;
  Quoque trahat, quamvis non doceatur, habet.
Nil igitur matrona legat: quia carmine ab omni
  Ad delinquendum doctior esse potest.
Quodcumque attigerit, si qua est studiosa sinistri,
  Ad vitium mores instruet inde suos.
Sumserit Annales; (nihil est hirsutius illis)
  Facta sit unde parens Ilia nempe leget.
Sumserit, Æneadum genetrix ubi prima; requiret,
  Æneadum genetrix unde sit alma Venus.
Persequar inferiùs, (modò si licet ordine ferri)
  Posse nocere animis carminis omne genus.
[Non tamen idcirco crimen liber omnis habebit.
  Nil prodest, quod non lædere possit idem.]
Igne quid utilius? si quis tamen urere tecta
  Comparat, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modò dat medicina salutem:
  Quæque juvans monstrat, quæque sit herba nocens.
Et latro, et cautus præcingitur ense viator:
  Ille sed insidias, hic sibi portat opem.
Discitur, innocuas ut agat, facundia, caussas:
  Protegit hæc sontes, immeritosque premit.
Sic igitur carmen, rectâ si mente legatur,
  Constabit nulli posse nocere meum.
At quiddam vitii quicumque hinc concipit, errat:
  Et nimium scriptis abrogat ille meis.
Ut tamen hoc fatear: ludi quoque semina præbent
  Nequitiæ. Tolli tota theatra jube:
Peccandi caussam quæ multis sæpe dederunt,
  Martia cùm durum sternit arena solum.
Tollatur Circus; non tuta licentia Circi:
  Hîc sedet ignoto juncta puella viro.
Cùm quædam spatientur in hâc, ut amator eâdem
  Conveniat, quare porticus ulla patet?
Quis locus est templis augustior? hæc quoque vitet,
  In culpam si qua est ingeniosa suam.
Cùm steterit Jovis æde; Jovis succurret in æde,
  Quàm multas matres fecerit ille Deus.

Proxima adoranti Junonia templa subibit,
Pellicibus multis hanc doluisse Deam.
Pallade conspectâ, natum de crimine virgo
Sustulerit quare, quæret, Erichthonium.
Venerit in magni templum, tua munera, Martis,
Stat Venus Ultori juncta viro ante fores.
Isidis æde sedens, cur hanc Saturnia, quæret,
Egerit Iönio Bosporioque mari.
In Venere Anchises, in Lunâ Latmius heros,
In Cerere Iäsion, qui referatur, erit.
Omnia perversas possunt corrumpere mentes:
Stant tamen illa suis omnia tuta locis.
At procul ab scriptâ solis meretricibus Arte
Submovet ingenuas pagina prima nurus.
Quæcumque irrumpit, quò non sinit ire sacerdos,
Protinus hoc vetiti criminis acta rea est.
Nec tamen est facinus molles evolvere versus:
Multa licet castæ non facienda legant.
Sæpe supercilii nudas matrona severi,
Et Veneris stantes ad genus omne, videt.
Corpora Vestales oculi meretricia cernunt:
Nec domino pœnæ res ea caussa fuit.
At cur in nostrâ nimia est lascivia Musâ?
Curve meus cuiquam suadet amare liber?
Nil nisi peccatum, manifestaque culpa, fatendum est:
Pœnitet ingenii judiciique mei.
Cur non, Argolicis potiùs quæ concidit armis
Vexata est iterum carmine, Troja, meo?
Cur tacui Thebas, et mutua vulnera fratrum?
Et septem portas, sub duce quamque suo?
Nec mihi materiam bellatrix Roma negabat:
Et pius est, patriæ facta referre, labor.
Denique, cùm meritis impleveris omnia, Cæsar,
Pars mihi de multis una canenda fuit.
Utque trahunt oculos radiantia lumina Solis;
Traxissent animum sic tua facta meum.
Arguor immeritó. Tenuis mihi campus aratur:
Illud erat magnæ fertilitatis opus.

Non ideo debet pelago se credere, si qua
Audet in exiguo ludere cymba lacu.
Forsan (et hoc dubitem,) numeris levioribus aptus
Sim satis; in parvos sufficiamque modos.
At si me jubeas domitos Jovis igne Gigantas
Dicere; conantem debilitabit onus.
Divitis ingenii est immania Cæsaris acta
Condere, materiâ ne superetur opus.
Et tamen ausus eram: sed detractare videbar,
Quodque nefas, damno viribus esse tuis.
Ad leve rursus opus, juvenilia carmina, veni;
Et falso movi pectus amore meum.
Non equidem vellem: sed me mea fata trahebant,
Inque meas pœnas ingeniosus eram.
Hei mihi, quòd didici! quòd me docuere parentes,
Literaque est oculos ulla morata meos?
Hæc tibi me invisum lascivia fecit, ob Artes,
Quas ratus es vetitos sollicitâsse toros.
Sed neque me nuptæ didicerunt furta magistro:
Quodque parum novit, nemo docere potest.
Sic ego delicias, et mollia carmina feci,
Strinxerit ut nomen fabula nulla meum.
Nec quisquam est adeò mediâ de plebe maritus,
Ut dubius vitio sit pater ille meo.
Crede mihi, mores distant à carmine nostri.
Vita verecunda est, Musa jocosa, mihi.
Magnaque pars operum mendax et ficta meorum
Plus sibi permisit compositore suo.
Nec liber indicium est animi, sed honesta voluptas,
Plurima mulcendis auribus apta ferens.
Accius esset atrox; conviva Terentius esset:
Essent pugnaces, qui fera bella canunt.
Denique composui teneros non solus amores:
Composito pœnas solus amore dedi.
Quid, nisi cum multo Venerem confundere vino,
Præcepit Lyrici Teïa musa senis?
Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare, puellas?
Tuta tamen Sappho, tutus et ille fuit.

Nec tibi, Battiade, nocuit, quòd sæpe legenti
  Delicias versu fassus es ipse tuas.
Fabula jucundi nulla est sine amore Menandri:
  Et solet hic pueris virginibusque legi.
Ilias ipsa quid est, nisi turpis adultera, de quâ
  Inter amatorem pugna virumque fuit?
Quid prius est illi flammâ Chryseïdos? utque
  Fecerit iratos rapta puella duces?
Aut quid Odyssea est, nisi femina, propter amorem,
  Dum vir abest, multis una petita procis?
Quis, nisi Mæonides, Venerem Martemque ligatos
  Narrat, in obscæno corpora prensa toro?
Unde, nisi indicio magni sciremus Homeri,
  Hospitis igne duas incaluisse Deas?
Omne genus scripti gravitate Tragœdia vincit:
  Hæc quoque materiam semper amoris habet.
Nam quid in Hippolyto, nisi cæcæ flamma novercæ?
  Nobilis est Canace fratris amore sui.
Quid? non Tantalides, agitante Cupidine currus,
  Pisæam Phrygiis vexit eburnus equis?
Tingueret ut ferrum natorum sanguine mater,
  Concitus à læso fecit amore dolor.
Fecit amor subitas volucres, cum pellice regem,
  Quæque suum luget nunc quoque mater Ityn.
Si non Aëropen frater sceleratus amâsset;
  Aversos Solis non legeremus equos.
Impia nec tragicos tetigisset Scylla cothurnos,
  Ni patrium crinem desecuisset amor.
Qui legis Electran, et egentem mentis Oresten,
  Ægisthi crimen Tyndaridosque legis.
Nam quid de tetrico referam domitore Chimæræ,
  Quem leto fallax hospita penè dedit?
Quid loquar Hermionen? quid te, Schœnëia virgo?
  Teque, Mycenæo Phœbas amata duci?
Quid Danaën, Danaësque nurum, matremque Lyæi?
  Hæmonaque, et noctes cui coïere duæ?
Quid generum Peliæ? quid Thesea? quidve Pelasgum,
  Iliacam tetigit qui rate primus humum?

Huc Iöle, Pyrrhique parens; huc Herculis uxor,
Huc accedat Hylas, Iliadesque puer.
Tempore deficiar, tragicos si persequar ignes;
Vixque meus capiat nomina nuda liber.
Est et in obscænos deflexa Tragœdia risus,
Multaque præteriti verba pudoris habet.
Nec nocet auctori, mollem qui fecit Achillem,
Infregisse suis fortia facta modis.
Junxit Aristides Milesia crimina secum:
Pulsus Aristides nec tamen urbe suâ.
Nec, qui descripsit corrumpi semina matrum,
Eubius, impuræ conditor historiæ.
Nec qui composuit nuper Sybaritida, fugit:
Nec quæ concubitus non tacuere suos.
Suntque ea doctorum monumentis mixta virorum,
Muneribusque Ducum publica facta patent.
Neve peregrinis tantùm defendar ab armis;
Et Romanus habet multa jocosa liber.
Utque suo Martem cecinit gravis Ennius ore;
Ennius ingenio maximus, arte rudis;
Explicat ut caussas rapidi Lucretius ignis,
Casurumque triplex vaticinatur opus;
Sic sua lascivo cantata est sæpe Catullo
Femina, cui falsum Lesbia nomen erat.
Nec contentus eâ, multos vulgavit amores,
In quibus ipse suum fassus adulterium est.
Par fuit exigui similisque licentia Calvi,
Detexit variis qui sua furta modis.
Quid referam Ticidæ, quid Memmî carmen, apud quos
Rebus abest omnis nominibusque pudor?
Cinna quoque his comes est, Cinnâque procacior An-
Et leve Cornificî, parque Catonis opus. [ser:
Et quorum libris, modò dissimulata Perillæ
Nomine, nunc legitur dicta Metella suo.
Is quoque, Phasiacas Argo qui duxit in undas,
Non potuit Veneris furta tacere suæ.
Nec minùs Hortensî, nec sunt minùs improba Servî
Carmina. Quis dubitet nomina tanta sequi:

Vertit Aristiden Sisenna: nec obfuit illi
Historiæ turpes inseruisse jocos.
Nec fuit opprobrio celebrâsse Lycorida Gallo,
Sed linguam nimio non tenuisse mero.
Credere juranti durum putat esse Tibullus;
Sic etiam de se quod neget illa viro.
Fallere custodem demum docuisse fatetur;
Seque suâ miserum nunc ait arte premi.
Sæpe velut gemmam dominæ signumve probaret;
Per caussam meminit se tetigisse manum.
Utque refert, digitis sæpe est nutuque locutus,
Et tacitam mensæ duxit in orbe notam.
Et quibus è succis abeat de corpore livor,
Impresso fieri qui solet ore, docet.
Denique ab incauto nimium petit ille marito,
Se quoque utì servet; peccet ut illa minùs.
Scit cui latretur, cùm solus obambulat ille:
Cur toties clausas exscreet ante fores.
Multaque dat talis furti præcepta: docetque
Quâ nuptæ possint fallere ab arte viros.
Nec fuit hoc illi fraudi; legiturque Tibullus,
Et placet, et jam te Principe notus erat.
Invenies eadem blandi præcepta Propertî:
Districtus minimâ nec tamen ille notâ est.
His ego successi, quoniam præstantia candor
Nomina vivorum dissimulare jubet.
Non timui, fateor, ne, quâ tot ïere carinæ,
Naufraga, servatis omnibus, una foret.
Sunt aliis scriptæ, quibus alea luditur, artes.
Hæc est ad nostros non leve crimen avos.
Quid valeant tali; quo possis plurima jactu
Fingere; damnosos effugiasve canes.
Tessera quot numeros habeat: distante vocato
Mittere quo deceat, quo dare missa modo.
Discolor ut recto grassetur limite miles,
Cùm medius gemino calculus hoste perit.
Ut magè velle sequi sciat, et revocare priorem;
Ne tutò fugiens incomitatus eat.

Parva sedet ternis instructa tabella lapillis;
In quâ vicisse est, continuâsse suos.
Quique alii lusus (neque enim nunc persequar omnes)
Perdere rem caram, tempora nostra, solent.
Ecce canit formas alius jactusque pilarum.
Hic artem nandi præcipit, ille trochi.
Composita est aliis fucandi cura coloris:
Hic epulis leges hospitioque dedit.
Alter humum, de quâ fingantur pocula, monstrat:
Quæque docet liquido testa sit apta mero.
Talia fumosi luduntur mense Decembris;
Quæ damno nulli composuisse fuit.
His ego deceptus non tristia carmina feci;
Sed tristis nostros pœna secuta jocos.
Denique nec video de tot scribentibus unum,
Quem sua perdiderit Musa: repertus ego.
Quid si scripsissem mimos, obscæna jocantes,
Qui semper ficti crimen amoris habent?
In quibus adsiduè cultus procedit adulter;
Verbaque dat stulto callida nupta viro.
Nubilis hos virgo, matronaque, virque, puerque
Spectat; et è magnâ parte Senatus adest.
Nec satis incestis temerari vocibus aures:
Adsuescunt oculi multa pudenda pati.
Cúmque fefellit amans aliquâ novitate maritum,
Plauditur, et magno palma favore datur.
Quóque minùs prodest, scena est lucrosa poëtæ:
Tantaque non parvo crimina Prætor emit.
Inspice ludorum sumtus, Auguste, tuorum:
Emta tibi magno talia multa leges.
Hæc tu spectâsti, spectandaque sæpe dedisti.
Majestas adeò comis ubique tua est.
Luminibusque tuis, totus quibus utimur orbis,
Scenica vidisti lentus adulteria.
Scribere si fas est imitantes turpia mimos;
Materiæ minor est debita pœna meæ.
An genus hoc scripti faciunt sua pulpita tutum;
Quodque libet, mimis scena licere dedit?

Et mea sunt populo saltata poëmata sæpe :
Sæpe oculos etiam detinuere tuos.
Scilicet in domibus vestris ut prisca virorum
Artifici fulgent corpora picta manu;
Sic, quæ concubitus varios Venerisque figuras
Exprimat, est aliquo parva tabella loco.
Utque sedet vultu fassus Telamonius iram,
Inque oculis facinus barbara mater habet:
Sic madidos siccat digitis Venus uda capillos:
Et modò maternis tecta videtur aquis.
Bella sonant alii, telis instructa cruentis:
Parsque tui generis, pars tua facta canunt.
Invida me spatio Natura coërcuit arto,
Ingenio vires exiguasque dedit.
Et tamen ille tuæ felix Æneïdos auctor
Contulit in Tyrios arma virumque toros:
Nec legitur pars ulla magis de corpore toto,
Quàm non legitimo fœdere junctus amor.
Phyllidis hic idem, tenerosque Amaryllidis ignes,
Bucolicis juvenis luserat antè modis.
Nos quoque jam pridem scripto peccavimus uno:
Supplicium patitur non nova culpa novum.
Carminaque edideram, cùm te delicta notantem
Præterii toties jure quietus eques.
Ergo, quæ juveni mihi non nocitura putavi
Scripta parum prudens, nunc nocuere seni?
Sera redundavit veteris vindicta libelli;
Distat et à meriti tempore pœna sui.
Ne tamen omne meum credas opus esse remissum;
Sæpe dedi nostræ grandia vela rati.
Sex ego Fastorum scripsi totidemque libellos;
Cumque suo finem mense volumen habet.
Idque tuo nuper scriptum sub nomine, Cæsar,
Et tibi sacratum sors mea rupit opus.
Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis:
Quæque gravis debet verba cothurnus habet.
Dictaque sunt nobis (quamvis manus ultima cœpto
Defuit,) in facies corpora versa novas.

Atque utinam revoces animum paullisper ab irâ,
Et vacuo jubeas hinc tibi pauca legi!
Pauca, quibus primâ surgens ab origine mundi,
In tua deduxi tempora, Cæsar, opus:
Adspicias, quantum dederis mihi pectoris ipse;
Quoque favore animi teque tuosque canam.
Non ego mordaci destrinxi carmine quemquam;
Nec meus ullius crimina versus habet.
Candidus à salibus suffusis felle refugi:
Nulla venenato litera mixta joco est.
Inter tot populi, tot scripti millia nostri,
Quem mea Calliope læserit, unus ego.
Non igitur nostris ullum gaudere Quiritem
Auguror, at multos indoluisse, malis.
Nec mihi credibile est quemquam insultâsse jacenti;
Gratia candori si qua relata meo est.
His precor atque aliis possint tua numina flecti,
O Pater, ô Patriæ cura salusque tuæ.
Non ut in Ausoniam redeam, nisi forsitan olim,
Cùm longo pœnæ tempore victus eris.
Tutius exsilium, paulloque quietius, oro:
Ut par delicto sit mea pœna suo.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER TERTIUS.

ELEGIA I.

Missus in hanc venio timidi liber exsulis urbem.
Da placidam fesso, lector amice, manum:
Neve reformida, ne sim tibi fortè pudori:
Nullus in hâc chartâ versus amare docet.
Nec domini fortuna mei est, ut debeat illam
Infelix ullis dissimulare jocis.
Id quoque, quod viridi quondam malè lusit in ævo,
Heu nimiùm serò damnat et odit opus.
Inspice quid portem: nihil hîc nisi triste videbis;
Carmine temporibus conveniente suis.
Clauda quòd alterno subsidunt carmina versu,
Vel pedis hoc ratio, vel via longa facit.
Quòd neque sum cedro flavus, nec pumice levis;
Erubui domino cultior esse meo.
Litera suffusas quòd habet maculosa lituras;
Læsit opus lacrimis ipse poëta suum.
Si qua videbuntur casu non dicta Latinè;
In quâ scribebat, barbara terra fuit.
Dicite, lectores, si non grave, quâ sit eundum;
Quasque petam sedes hospes in Urbe liber.
Hæc ubi sum linguâ furtim titubante locutus;
Qui mihi monstraret, vix fuit unus, iter.
Dî tibi dent, nostro quod non tribuêre parenti,
Molliter in patriâ vivere posse tuâ.

Duc age: namque sequor: quamvis terrâque marique
  Longinquo referam lassus ab orbe pedem.
Paruit; et ducens, Hæc sunt Fora Cæsaris, inquit:
  Hæc est à Sacris quæ via nomen habet.
Hîc focus est Vestæ; qui Pallada servat et ignem:
  Hîc fuit antiqui regia parva Numæ.
Inde petens dextram, Porta est, ait, ista Palatî:
  Hîc Stator: hoc primùm condita Roma loco est.
Singula dum miror; video fulgentibus armis
  Conspicuos postes, tectaque digna Deo.
An Jovis hæc, dixi, domus est? quod ut esse putarem,
  Augurium menti querna corona dabat.
Cujus ut accepi dominum, Non fallimur, inquam:
  Et magni verum est hanc Jovis esse domum.
Cur tamen adpositâ velatur janua lauro;
  Cingit et augustas arbor opaca fores?
Num quia perpetuos meruit domus una triumphos?
  An quia Leucadio semper amata Deo?
Ipsane quòd festa est, an quòd facit omnia festa?
  Quam tribuit terris, Pacis an ista nota est?
Utque viret semper laurus, nec fronde caducâ
  Carpitur; æternum sic habet illa decus?
Caussa, superpositæ scripto testata coronæ,
  Servatos cives indicat hujus ope.
Adjice servatis unum, Pater optime, civem;
  Qui procul extremo pulsus in orbe jacet.
In quo pœnarum, quas se meruisse fatetur,
  Non facinus caussam, sed suus error habet.
Me miserum, vereorque locum, vereorque potentem,
  Et quatitur trepido litera nostra metu.
Adspicis exsangui chartam pallere colore?
  Adspicis alternos intremuisse pedes?
Quandocumque, precor, nostro placata parenti
  Isdem sub dominis adspiciare domus.
Inde tenore pari gradibus sublimia celsis
  Ducor ad intonsi candida templa Dei.
Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis
  Belides, et stricto barbarus ense pater:

Quæque viri docto veteres cepere novique
  Pectore, lecturis inspicienda patent.
Quærebam fratres, exceptis scilicet illis,
  Quos suus optaret non genuisse parens.
Quærentem frustrà custos me, sedibus illis
  Præpositus, sancto jussit abire loco.
Altera templa peto, vicino juncta theatro:
  Hæc quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quæ doctis patuerunt prima libellis,
  Atria Libertas tangere passa sua est.
In genus auctoris miseri fortuna redundat;
  Et patimur nati, quam tulit ipse, fugam.
Forsitan et nobis olim minùs asper, et illi
  Evictus longo tempore Cæsar erit. [ganda est)
Dî, precor, atque adeò, (neque enim mihi turba ro-
  Cæsar, ades voto, maxime Dive, meo.
Interea, statio quoniam mihi publica clausa est;
  Privato liceat delituisse loco.
Vos quoque, si fas est, confusa pudore repulsæ
  Sumite plebeiæ carmina nostra manus.

ELEGIA II.

Ergo erat in fatis Scythiam quoque visere nostris,
  Quæque Lycaonio terra sub axe jacet?
Nec vos, Pierides, nec stirps Latoïa, vestro
  Docta sacerdoti turba tulistis opem?
Nec mihi, quòd lusi vero sine crimine, prodest;
  Quódque magis vitâ Musa jocosa mea est?
Plurima sed pelago terrâque pericula passum
  Ustus ab adsiduo frigore Pontus habet.
Quique fugax rerum, securaque in otia natus,
  Mollis et impatiens antè laboris eram,
Ultima nunc patior: nec me mare portubus orbum
  Perdere, diversæ nec potuere viæ:
Sufficitque malis animus: nam corpus ab illo
  Accepit vires; vixque ferenda tulit.

Dum tamen et ventis dubius jactabar et undis,
Fallebat curas ægraque corda labor.
Ut via finita est, et opus requievit eundi,
Et pœnæ tellus est mihi tacta meæ;
Nil nisi flere libet: nec nostro parcior imber
Lumine, de vernâ quàm nive manat aqua.
Roma domusque subit, desideriumque locorum,
Quidquid et amissâ restat in Urbe mei.
Hei mihi, quòd nostri toties pulsata sepulcri
Janua, sed nullo tempore aperta fuit!
Cur ego tot gladios fugi, totiesque minata
Obruit infelix nulla procella caput?
Dî, quos experior nimiùm constanter iniquos,
Participes iræ quos Deus unus habet;
Exstimulate, precor, cessantia fata; meique
Interitûs clausas esse vetate fores.

ELEGIA III.

Hæc mea, si casu miraris, epistola quare
Alterius digitis scripta sit: æger eram.
Æger in extremis ignoti partibus orbis;
Incertusque meæ penè salutis eram.
Quid mihi nunc animi dirâ regione jacenti
Inter Sauromatas esse Getasque putes?
Nec cœlum patimur, nec aquis adsuevimus istis;
Terraque nescio quo non placet ipsa modo.
Non domus apta satis: non hîc cibus utilis ægro:
Nullus, Apollineâ qui levet arte malum.
Non qui soletur, non qui labentia tardè
Tempora narrando fallat, amicus adest.
Lassus in extremis jaceo populisque locisque:
Et subit adfecto nunc mihi, quidquid abest.
Omnia cùm subeant; vincis tamen omnia, conjux:
Et plus in nostro pectore parte tenes.
Te loquor absentem: vox te mea nominat unam:
Nulla venit sine te nox mihi, nulla dies.

Quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
  Ut foret amenti nomen in ore tuum.
Si jam deficiat suppresso lingua palato,
  Vix instillato restituenda mero;
Nuntiet huc aliquis dominam venisse; resurgam:
  Spesque tui nobis caussa vigoris erit.
Ergo ego sum vitæ dubius: tu forsitan illìc
  Jucundum nostri nescia tempus agis?
Non agis, adfirmo: liquet, ô carissima, nobis,
  Tempus agi sine me non nisi triste tibi.
Si tamen implevit mea sors, quos debuit, annos,
  Et mihi vivendi tam citò finis adest;
Quantum erat, ô magni, perituro parcere, Divi;
  Ut saltem patriâ contumularer humo!
Vel pœna in mortis tempus dilata fuisset,
  Vel præcepisset mors properata fugam.
Integer hanc potui nuper bene reddere lucem:
  Exsul ut occiderem, nunc mihi vita data est.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris;
  Et fient ipso tristia fata loco?
Nec mea consueto languescent corpora lecto?
  Depositum nec me qui fleat, ullus erit?
Nec dominæ lacrimis in nostra cadentibus ora
  Accedent animæ tempora parva meæ?
Nec mandata dabo? nec cum clamore supremo
  Labentes oculos condet amica manus?
Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulcri
  Indeploratum barbara terra teget?
Ecquid, ut audieris, totâ turbabere mente;
  Et feries pavidâ pectora fida manu?
Ecquid, in has frustrà tendens tua brachia partes,
  Clamabis miseri nomen inane viri?
Parce tamen lacerare genas; nec scinde capillos.
  Non tibi nunc primùm, lux mea, raptus ero.
Cùm patriam amisi, tum me periisse putato:
  Et prior et gravior mors fuit illa mihi.
Nunc, si fortè potes, sed non potes, optima conjux,
  Finitis gaude tot mihi morte malis.

Quàm potes, extenua forti mala corde ferendo;
Ad quæ jampridem non rude pectus habes.
Atque utinam pereant animæ cum corpore nostræ,
Effugiatque avidos pars mihi nulla rogos!
Nam si morte carens vacuam volat altus in auram
Spiritus, et Samii sunt rata dicta senis;
Inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras;
Perque feros manes hospita semper erit.
Ossa tamen facito parvâ referantur in urnâ.
Sic ego non etiam mortuus exsul ero.
Nec vetat hoc quisquam. Fratrem Thebana peremtum
Supposuit tumulo, Rege vetante, soror.
Atque ea cum foliis et amomi pulvere misce:
Inque suburbano condita pone solo.
Quosque legat versus oculo properante viator,
Grandibus in tumuli marmore cæde notis.
Hîc ego qui jaceo, tenerorum lusor amorum,
Ingenio perii Naso poëta meo.
At tibi qui transis, ne sit grave, quisquis amâsti,
Dicere, Nasonis molliter ossa cubent.
Hoc satis in titulo est. Etenim majora libelli,
Et diuturna magis sunt monumenta mei.
Quos ego confido, quamvis nocuere, daturos
Nomen, et auctori tempora longa suo.
Tu tamen exstincto feralia munera ferto;
Deque tuis lacrimis humida serta dato.
Quamvis in cinerem corpus mutaverit ignis;
Sentiet officium mœsta favilla pium.
Scribere plura libet: sed vox mihi fessa loquendo
Dictandi vires, siccaque lingua, negat.
Accipe supremo dictum mihi forsitan ore,
Quod, tibi qui mittit, non habet ipse, Vale.

ELEGIA IV.

O MIHI care quidem semper, sed tempore duro
Cognite, res postquam procubuere meæ;

Usibus edocto si quidquam credis amico;
  Vive tibi, et longè nomina magna fuge.
Vive tibi, quantumque potes prælustria vita.
  Sævum prælustri fulmen ab arce venit.
Nam quamquam soli possunt prodesse potentes;
  Non prosit potiùs, si quis obesse potest.
Effugit hibernas demissa antenna procellas,
  Lataque plus parvis vela timoris habent.
Adspicis, ut summâ cortex levis innatet undâ,
  Cùm grave nexa simul retia mergat onus.
Hæc ego si monitor monitus priùs ipse fuissem,
  In quâ debueram forsitan Urbe forem.
Dum tecum vixi, dum me levis aura ferebat,
  Hæc mea per placidas cymba cucurrit aquas.
Qui cadit in plano (vix hoc tamen evenit ipsum)
  Sic cadit, ut tactâ surgere possit humo:
At miser Elpenor, tecto delapsus ab alto,
  Occurrit Regi debilis umbra suo.
Quid fuit, ut tutas agitaret Dædalus alas;
  Icarus immensas nomine signet aquas?
Nempè quòd hic altè, demissiùs ille volabat.
  Nam pennas ambo non habuere suas?
Crede mihi; bene qui latuit, bene vixit: et intra
  Fortunam debet quisque manere suam.
Non foret Eumedes orbus, si filius ejus
  Stultus Achilleos non adamâsset equos.
Nec natum in flammâ vidisset, in arbore natas,
  Cepisset genitor si Phaëthonta Merops.
Tu quoque formida nimiùm sublimia semper;
  Propositique memor contrahe vela tui.
Nam pede inoffenso spatium decurrere vitæ
  Dignus es, et fato candidiore frui.
Quæ pro te ut voveam miti pietate mereris;
  Hæsurâque mihi tempus in omne fide.
Vidi ego te tali vultu mea fata gementem,
  Qualem credibile est ore fuisse meo.
Nostra tuas vidi lacrimas super ora cadentes;
  Tempore quas uno, fidaque verba, bibi.

Nunc quoque submotum studio defendis amicum;
  Et mala, vix ullâ parte levanda, levas.
Vive sine invidiâ; mollesque inglorius annos
  Exige: amicitias et tibi junge pares.
Nasonisque tui, quod adhuc non exsulat unum,
  Nomen ama. Scythicus cetera Pontus habet.
Proxima sideribus tellus Erymanthidos Ursæ
  Me tenet, adstricto terra perusta gelu.
Bosporos et Tanaïs superant, Scythicæque paludes,
  Vixque satis noti nomina pauca loci.
Ulterius nihil est, nisi non habitabile frigus.
  Heu quàm vicina est ultima terra mihi!
At longè patria est, longè carissima conjux;
  Quidquid et hæc nobis post duo dulce fuit.
Sic tamen hæc absunt; ut quæ contingere non est
  Corpore, sint animo cuncta videnda meo.
Ante oculos errant domus, urbs, et forma locorum;
  Succeduntque suis singula facta locis.
Conjugis ante oculos, sicut præsentis, imago est.
  Illa meos casus ingravat, illa levat.
Ingravat hoc, quòd abest; levat hoc, quòd præstat amorem:
  Impositumque sibi firma tuetur onus.
Vos quoque pectoribus nostris hæretis, amici;
  Dicere quos cupio nomine quemque suo.
Sed timor officium cautus compescit; et ipsos
  In nostro poni carmine nolle puto.
Antè volebatis; gratique erat instar honoris,
  Versibus in nostris nomina vestra legi.
Quod quoniam est anceps, intra mea pectora quemque
  Adloquar: et nulli caussa timoris ero.
Nec meus indicio latitantes versus amicos
  Protrahet. Occultè si quis amavit, amet.
[Scite tamen, quamvis longâ regione remotus
  Absim, vos animo semper adesse meo.]
Et, quam quisque potest, aliquâ mala nostra levate:
  Fidam projecto neve negate manum.
Prospera sic vobis maneat Fortuna: nec umquam
  Contacti simili sorte rogetis opem.

ELEGIA V.

Usus amicitiæ tecum mihi parvus, ut illam
Non ægrè posses dissimulare, fuit:
Nì me complexus vinclis propioribus esses;
Nave meâ vento forsan eunte suo.
Ut cecidi, cunctique metu fugêre ruinæ,
Versaque amicitiæ terga dedêre meæ;
Ausus es igne Jovis percussum tangere corpus,
Et deploratæ limen adire domûs.
Idque recens præstas, nec longo cognitus usu,
Quod veterum misero vix duo tresve mihi.
Vidi ego confusos vultus, visosque notavi;
Osque madens fletu, pallidiusque meo:
Et lacrimas cernens in singula verba cadentes,
Ore meo lacrimas, auribus illa bibi:
Brachiaque accepi mœsto pendentia collo,
Et singultatis oscula mixta sonis.
Sum quoque, Care, tuis defensus viribus absens:
Scis Carum veri nominis esse loco.
Multaque præterea manifesti signa favoris
Pectoribus teneo non abitura meis.
Dî tibi, posse tuos, tribuant, defendere semper,
Quos in materiâ prosperiore juves.
Si tamen interea, quid in his ego perditus oris,
(Quod te credibile est quærere) quæris, agam?
Spe trahor exiguâ (quam tu mihi demere noli)
Tristia leniri numina posse Dei.
Seu temere exspecto, sive id contingere fas est;
Tu mihi, quod cupio, fas (precor) esse proba.
Quæque tibi linguæ est facundia, confer in illud,
Ut doceas votum posse valere meum.
Quo quis enim major, magis est placabilis iræ;
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrâsse leoni:
Pugna suum finem, cùm jacet hostis, habet.

At lupus, et turpes instant morientibus ursi;
  Et quæcumque minor nobilitate fera est.
Majus apud Trojam forti quid habemus Achille?
  Dardanii lacrimas non tulit ille senis.
Quæ ducis Emathii fuerit clementia, Poros,
  Præclarique docent funeris exsequiæ.
Neve hominum referam flexas ad mitius iras;
  Junonis gener est, qui priùs hostis erat.
Denique non possum nullam sperare salutem,
  Cùm pœnæ non sit caussa cruenta meæ.
Non mihi quærenti pessum dare cuncta, petitum
  Cæsareum caput est, quod caput orbis erat.
Non aliquid dixi, violentaque lingua locuta est;
  Lapsaque sunt nimio verba profana mero.
Inscia quod crimen viderunt lumina, plector:
  Peccatumque oculos est habuisse meum.
Non equidem totam possum defendere culpam:
  Sed partem nostri criminis error habet.
Spes igitur superest, facturum ut molliat ipse
  Mutati pœnam conditione loci.
Hunc utinam nitidi Solis prænuntius ortum
  Adferat admisso Lucifer albus equo.

ELEGIA VI.

Fœdus amicitiæ nec vis, carissime, nostræ,
  Nec, si fortè velis, dissimulare potes.
Donec enim licuit, nec te mihi carior alter,
  Nec tibi me totâ junctior Urbe fuit.
Isque erat usque adeò populo testatus, ut esset
  Penè magis quàm tu, quámque ego, notus amor.
Quique erat in caris animi tibi candor amicis,
  Cognitus est illi, quem colis ipse, viro.
Nil ita celabas, ut non ego conscius essem;
  Pectoribusque dabas multa tegenda meis.
Cuique ego narrabam secreti quidquid habebam,
  Excepto quod me perdidit, unus eras.

Id quoque si scisses, salvo fruerere sodali;
  Consilioque forem sospes, amice, tuo.
[Sed mea me in pœnam nimirum fata trahebant:
  Omne bonæ claudunt utilitatis iter.]
Sive malum potui tamen hoc vitare cavendo;
  Seu ratio fatum vincere nulla valet;
Tu tamen, ô nobis usu junctissime longo,
  Pars desiderii maxima penè mei,
Sis memor: et, si quas fecit tibi gratia vires,
  Illas pro nobis experiare rogo.
Numinis ut læsi fiat mansuetior ira;
  Mutatoque minor sit mea pœna loco.
Idque ita, si nullum scelus est in pectore nostro;
  Principiumque mei criminis error habet.
Nec leve, nec tutum est, quo sint mea, dicere, casu
  Lumina funesti conscia facta mali.
Mensque reformidat, veluti sua vulnera, tempus
  Illud: et admonitu fit novus ipse dolor.
Et quæcumque adeò possunt adferre pudorem,
  Illa tegi cæcâ condita nocte decet.
Nil igitur referam, nisi me peccâsse; sed illo
  Præmia peccato nulla petita mihi:
Stultitiamque meum crimen debere vocari;
  Nomina si facto reddere vera velis.
Quæ si non ita sunt; alium, quo longiùs absim,
  Quære, suburbana hæc sit mihi terra, locum.

ELEGIA VII.

Vade salutatum subitò perarata Perillam
  Litera, sermonis fida ministra mei.
Aut illam invenies dulci cum matre sedentem,
  Aut inter libros Pïëridasque suas.
Quidquid aget, cùm te scierit venisse, relinquet:
  Nec mora; quid venias, quidve, requiret, agam.
Vivere me dices; sed sic, ut vivere nolim:
  Nec mala tam longâ nostra levata morâ:

Et tamen ad Musas, quamvis nocuere, reverti;
  Aptaque in alternos cogere verba pedes.
Tu quoque, dic studiis communibus ecquid inhæres,
  Doctaque non patrio carmina more canis?
Nam tibi cum Fatis mores Natura pudicos,
  Et raras dotes ingeniumque dedit.
Hoc ego Pegasidas deduxi primus ad undas,
  Ne malè fecundæ vena periret aquæ.
Primus id adspexi teneris in virginis annis:
  Utque patet, venæ duxque comesque fui.
Ergo, si remanent ignes tibi pectoris îdem,
  Sola tuum vates Lesbia vincet opus.
Sed vereor, ne te mea nunc Fortuna retardet;
  Postque meos casus sit tibi pectus iners.
Dum licuit, tua sæpe mihi, tibi nostra legebam:
  Sæpe tui judex; sæpe magister eram.
Aut ego præbebam factis modò versibus aures,
  Aut ubi cessâras, caussa ruboris eram.
Forsitan exemplo, quia me læsere libelli,
  Tu quoque sis pœnæ fata secuta meæ.
Pone, Perilla, metum: tantummodo femina non sit
  Devia, nec scriptis discat amare tuis.
Ergo desidiæ remove, doctissima, caussas:
  Inque bonas artes et tua sacra redi.
Ista decens facies longis vitiabitur annis:
  Rugaque in antiquâ fronte senilis erit.
Injicietque manum formæ damnosa senectus,
  Quæ strepitum passu non faciente venit.
Cùmque aliquis dicet, Fuit hæc formosa; dolebis:
  Et speculum mendax esse querêre tuum.
Sunt tibi opes modicæ, cùm sis dignissima magnis:
  Finge sed immensis censibus esse pares.
Nempe dat id cuicumque libet Fortuna, rapitque:
  Irus et est subitò, qui modò Crœsus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
  Pectoris exceptis ingeniique bonis.
En ego, cùm patriâ caream, vobisque, domoque;
  Raptaque sint, adimi quæ potuere, mihi;

Ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque:
Cæsar in hoc potuit juris habere nihil.
Quilibet hanc sævo vitam mihi finiat ense;
Me tamen exstincto fama superstes erit.
Dumque suis victrix omnem de montibus orbem
Prospiciet domitum Martia Roma, legar.
Tu quoque, quam studii maneat felicior usus,
Effuge venturos, quâ potes, usque rogos.

ELEGIA VIII.

Nunc ego Triptolemi cuperem conscendere currus,
Misit in ignotam qui rude semen humum:
Nunc ego Medeæ vellem frenare dracones,
Quos habuit fugiens arce, Corinthe, tuâ:
Nunc ego jactandas optarem sumere pennas,
Sive tuas, Perseu; Dædale, sive tuas:
Ut, tenerâ nostris cedente volatibus aurâ,
Adspicerem patriæ dulce repentè solum:
Desertæque domûs vultum, memoresque sodales,
Caraque præcipuè conjugis ora mihi.
Stulte, quid ô frustrà votis puerilibus optas,
Quæ non ulla tulit, fertque, feretque, dies?
Si semel optandum est, Augustum numen adora:
Et quem læsisti, rite precare, Deum.
Ille tibi pennasque potest currusque volucres
Tradere. Det reditum; protinus ales eris.
Si precer hæc, (neque enim possim majora precari)
Ne mea sint timeo vota modesta parum.
Forsitan hoc olim, cùm se satiaverit ira,
Tum quoque sollicitâ mente rogandus erit.
Quod minus interea est, instar mihi muneris ampli,
Ex his me jubeat quolibet ire locis.
Nec cœlum, nec aquæ faciunt, nec terra, nec auræ;
Et mihi perpetuus corpora languor habet.
Seu vitiant artus ægræ contagia mentis;
Sive mei caussa est in regione mali:

Ut tetigi Pontum, vexant insomnia; vixque
Ossa tegit macies; nec juvat ora cibus.
Quique per autumnum percussis frigore primo
Est color in foliis, quæ nova læsit hiems;
Is mea membra tenet. Nec viribus adlevor ullis;
Et numquam queruli caussa doloris abest.
Nec meliùs valeo, quàm corpore, mente; sed ægra est
Utraque pars æquè, binaque damna fero.
Hæret, et ante oculos, veluti spectabile corpus,
Adstat Fortunæ forma legenda meæ. [numque,
Cúmque locum, moresque hominum, cultusque, so-
Cernimus; et quid sim, quid fuerimque subit;
Tantus amor necis est, querar ut cum Cæsaris irâ,
Quòd non offensas vindicet ense suas.
At quoniam semel est odio civiliter usus,
Mutato levior sit fuga nostra loco.

ELEGIA IX.

Hîc quoque sunt igitur Grajæ (quis crederet?) urbes,
Inter inhumanæ nomina barbariæ.
Huc quoque Mileto missi venêre coloni,
Inque Getis Grajas constituêre domos.
Sed vetus huic nomen, positâque antiquius urbe,
Constat ab Absyrti cæde fuisse, loco.
Nam rate, quæ curâ pugnacis facta Minervæ,
Per non tentatas prima cucurrit aquas,
Impia desertum fugiens Medea parentem,
Dicitur his remos adplicuisse vadis.
Quem procul ut vidit tumulo speculator ab alto;
Hospes, ait, nosco, Colchide, vela, venit.
Dum trepidant Minyæ, dum solvitur aggere funis,
Dum sequitur celeres anchora tracta manus;
Conscia percussit meritorum pectora Colchis,
Ausâ atque ausurâ multa nefanda manu.
Et, quamquam superest ingens audacia menti,
Pallor in attonito virginis ore sedet.

Ergo ubi prospexit venientia vela; Tenemur,
Et pater est aliquâ fraude morandus, ait.
Dum quid agat quærit, dum versat in omnia vultus;
Ad fratrem casu lumina flexa tulit.
Cujus ut oblata est præsentia; Vincimus, inquit.
Hic mihi morte suâ caussa salutis erit.
Protinus ignari, nec quidquam tale timentis,
Innocuum rigido perforat ense latus.
Atque ita divellit, divulsaque membra per agros
Dissipat, in multis invenienda locis.
Neu pater ignoret, scopulo proponit in alto
Pallentesque manus, sanguineumque caput:
Ut genitor luctuque novo tardetur, et artus
Dum legit exstinctos, triste moretur iter.
Inde Tomis dictus locus hic; quia fertur in illo
Membra soror fratris consecuisse sui.

ELEGIA X.

Si quis adhuc istic meminit Nasonis ademti,
Et superest sine me nomen in Urbe meum;
Suppositum stellis numquam tangentibus æquor
Me sciat in mediâ vivere barbarie.
Sauromatæ cingunt, fera gens, Bessique, Getæque;
Quàm non ingenio nomina digna meo!
Dum tamen aura tepet, medio defendimur Istro:
Ille suis liquidus bella repellit aquis.
At cùm tristis hiems squalentia protulit ora,
Terraque marmoreo candida facta gelu est:
[Dum patet et Boreas et nix injecta sub Arcto;
Tum liquet has gentes axe tremente premi.]
Nix jacet: et jactam nec Sol pluviæve resolvunt:
Indurat Boreas, perpetuamque facit.
Ergo, ubi delicuit nondum prior, altera venit:
Et solet in multis bima manere locis.
Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
Æquet humo turres, tectaque rapta ferat.

Pellibus, et sutis arcent malè frigora braccis;
Oraque de toto corpore sola patent.
Sæpe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu:
Udaque consistunt, formam servantia testæ,
Vina: nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
Quid loquar, ut vincti concrescant frigore rivi,
Deque lacu fragiles effodiantur aquæ?
Ipse, papyrifero qui non angustior amne,
Miscetur vasto multa per ora freto,
Cæruleos ventis latices durantibus, Ister
Congelat, et tectis in mare serpit aquis.
Quâque rates ïerant, pedibus nunc itur: et undas
Frigore concretas ungula pulsat equi.
Perque novos pontes subter labentibus undis
Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.
Vix equidem credar: sed cùm sint præmia falsi
Nulla, ratam testis debet habere fidem.
Vidimus ingentem glacie consistere pontum,
Lubricaque immotas testa premebat aquas.
Nec vidisse sat est. Durum calcavimus æquor:
Undaque non udo sub pede summa fuit.
Si tibi tale fretum quondam, Leandre, fuisset;
Non foret angustæ mors tua crimen aquæ.
Tum neque se pandi possunt delphines in auras
Tollere: conantes dura coërcet hiems.
Et quamquam Boreas jactatis insonet alis,
Fluctus in obsesso gurgite nullus erit.
Inclusæque gelu stabunt, ut marmore, puppes:
Nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie pisces hærere ligatos:
Et pars ex illis tum quoque viva fuit.
Sive igitur nimii Boreæ vis sæva marinas,
Sive redundatas flumine cogit aquas;
Protinus, æquato siccis Aquilonibus Istro,
Invehitur celeri barbarus hostis equo:
Hostis equo pollens, longéque volante sagittâ,
Vicinam latè depopulatur humum.

Diffugiunt alii; nullisque tuentibus agros,
 Incustoditæ diripiuntur opes.
Ruris opes parvæ, pecus, et stridentia plaustra;
 Et quas divitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis,
 Respiciens frustrà rura Laremque suum.
Pars cadit hamatis miserè confixa sagittis:
 Nam volucri ferro tinctile virus inest.
Quæ nequeunt secum ferre aut abducere, perdunt:
 Et cremat insontes hostica flamma casas.
Tum quoque, cùm pax est, trepidant formidine belli:
 Nec quisquam presso vomere sulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt, hostem.
 Cessat iners rigido terra relicta situ.
Non hîc pampineâ dulcis latet uva sub umbrâ;
 Nec cumulant altos fervida musta lacus.
Poma negat regio: nec haberet Acontius, in quo
 Scriberet hîc dominæ verba legenda suæ.
Adspiceres nudos sine fronde, sine arbore, campos.
 Heu loca felici non adeunda viro!
Ergo, tam latè pateat cùm maximus orbis,
 Hæc est in pœnam terra reperta meam?

ELEGIA XI.

Si quis es, insultes qui casibus, improbe, nostris,
 Meque reum, demto fine, cruentus agas;
Natus es è scopulis, nutritus lacte ferino;
 Et dicam silices pectus habere tuum.
Quis gradus ulterior, quò se tua porrigat ira,
 Restat? quidve meis cernis abesse malis?
Barbara me tellus, et inhospita litora Ponti,
 Cumque suo Boreâ Mænalis ursa videt.
Nulla mihi cum gente ferâ commercia linguæ:
 Omnia solliciti sunt loca plena metûs.
Utque fugax avidis cervus deprensus ab ursis,
 Cinctave montanis ut pavet agna lupis;

Sic ego belligeris à gentibus undique septus
Terreor, hoste meum penè premente latus.
Utque sit exiguum pœnæ, quòd conjuge carâ,
Quòd patriâ careo, pignoribusque meis;
Ut mala nulla feram, nisi nudam Cæsaris iram;
Nuda parum nobis Cæsaris ira mali est?
Et tamen est aliquis, qui vulnera cruda retractet;
Solvat et in mores ora diserta meos.
In causâ facili cuivis licet esse diserto:
Et minimæ vires frangere quassa valent.
Subruere est arces et stantia mœnia virtus:
Quamlibet ignavi præcipitata ruunt.
Non sum ego quod fueram. Quid inanem proteris umbram?
Quid cinerem saxis bustaque nostra premis?
Hector erat, tunc cùm bello certabat; at idem
Vinctus ad Hæmonios non erat Hector equos.
Me quoque, quem nôras olim, non esse memento:
Ex illo superant hæc simulacra viro.
Quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?
Parce, precor, manes sollicitare meos.
Omnia vera puta mea crimina: nil sit in illis,
Quod magis errorem, quàm scelus, esse putes.
Pendimus en profugi (satia tua pectora) pœnas,
Exsilioque graves, exsiliique loco.
Carnifici fortuna potest mea flenda videri:
Te tamen est uno judice mœsta parum.
Sævior es tristi Busiride; sævior illo,
Qui falsum lento torruit igne bovem:
Quique bovem Siculo fertur donâsse tyranno,
Et dictis artes conciliâsse suas.
Munere in hoc, Rex, est usus, sed imagine major:
Nec sola est operis forma probanda mei.
Adspicis à dextrâ latus hoc adapertile tauri?
Huc tibi, quem perdes, conjiciendus erit.
Protinus inclusum lentis carbonibus ure:
Mugiet, et veri vox erit illa bovis.
Pro quibus inventis, ut munus munere penses,
Da, precor, ingenio præmia digna meo.

Dixerat. At Phalaris, Pœnæ mirande repertor,
Ipse tuum præsens imbue, dixit, opus.
Nec mora; monstratis crudeliter ignibus ustus
Exhibuit querulos ore tremente sonos.
Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque?
Ad te, quisquis is es, nostra querela redit.
Utque sitim nostro possis explere cruore;
Quantaque vis, avido gaudia corde feras;
Tot mala sum fugiens tellure, tot æquore passus,
Te quoque ut auditis posse dolere putem.
Crede mihi, si sit nobis collatus Ulixes,
Neptuni minor est, quàm Jovis ira fuit.
Ergo quicumque es, rescindere vulnera noli;
Deque gravi duras ulcere tolle manus:
Utque meæ famam tenuent oblivia culpæ,
Fata cicatricem ducere nostra sine.
Humanæque memor sortis, quæ tollit eosdem,
Et premit; incertas ipse verere vices.
Et quoniam, fieri quod numquam posse putavi,
Est tibi de rebus maxima cura meis;
Non est quod timeas. Fortuna miserrima nostra est.
Omne trahit secum Cæsaris ira malum.
Quod magis ut liqueat, neve hoc tibi fingere credar;
Ipse velim pœnas experiare meas.

ELEGIA XII.

Frigora jam Zephyri minuunt; annoque peracto
Longior antiquis visa Mæotis hiems:
Impositamque sibi qui non bene pertulit Hellen
Tempora nocturnis æqua diurna facit.
Jam violam puerique legunt hilaresque puellæ,
Rustica quam nullo terra serente gerit.
Prataque pubescunt variorum flore colorum,
Indocilique loquax gutture vernat avis.
Utque malæ crimen matris deponat hirundo,
Sub trabibus cunas parvaque tecta facit.

Herbaque, quæ latuit Cerealibus obruta sulcis,
  Exserit è tepidâ molle cacumen humo.
Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur:
  Nam procul à Getico litore vitis abest.
Quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus:
  Nam procul à Geticis finibus arbor abest.
Otia nunc istic: junctisque ex ordine ludis
  Cedunt verbosi garrula bella fori.
Usus equi nunc est, levibus nunc luditur armis:
  Nunc pila, nunc celeri volvitur orbe trochus.
Nunc, ubi perfusa est oleo labente juventus,
  Defessos artus Virgine tinguit aquâ.
Scena viget, studiisque favor distantibus ardet:
  Proque tribus resonant terna Theatra Foris.
O quater, et quoties non est numerare, beatum,
  Non interdictâ cui licet Urbe frui!
At mihi sentitur nix verno sole soluta,
  Quæque lacu duro vix fodiantur aquæ.
Nec mare concrescit glacie: nec, ut antè, per Istrum
  Stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
Incipient aliquæ tamen huc adnare carinæ,
  Hospitaque in Ponti litore puppis erit;
Sedulus occurram nautæ: dictâque salute,
  Quid veniat, quæram, quisve, quibusve locis.
Ille quidem mirum, nî de regione propinquâ
  Non nisi vicinas tutus arârit aquas.
Rarus ab Italiâ tantum mare navita transit:
  Litora rarus in hæc portubus orba venit.
Sive tamen Grajâ scierit, sive ille Latinâ
  Voce loqui; certè gratior hujus erit.
Fas quoque ab ore freti longæque Propontidos undis
  Huc aliquem certo vela dedisse Noto.
Quisquis is est, memori rumorem voce referre,
  Et fieri famæ parsque gradusque potest.
Is precor auditos possit narrare triumphos
  Cæsaris, et Latio reddita vota Jovi:
Teque rebellatrix tandem, Germania, magni
  Triste caput pedibus supposuisse Ducis.

Hæc mihi qui referet, quæ non vidisse dolebo,
  Ille meæ domui protinus hospes erit.
Hei mihi! jamne domus Scythico Nasonis in orbe?
  Jamque suum mihi dat pro Lare pœna locum?
Dî faciant, Cæsar non hîc penetrale domumque,
  Hospitium pœnæ sed velit esse meæ.

ELEGIA XIII.

Ecce supervacuus (quid enim fuit utile gigni?)
  Ad sua natalis tempora noster adest.
Dure, quid ad miseros veniebas exsulis annos?
  Debueras illis imposuisse modum.
Si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset;
  Non ultra patriam me sequerere meam.
Quoque loco primùm tibi sum malè cognitus infans,
  Illo tentâsses ultimus esse mihi.
Jamque relinquendâ (quod idem fecere sodales)
  Tu quoque dixisses tristis in Urbe, Vale.
Quid tibi cum Ponto? num te quoque Cæsaris ira
  Extremam gelidi misit in orbis humum?
Scilicet exspectes soliti tibi moris honorem,
  Pendeat ex humeris vestis ut alba meis?
Fumida cingatur florentibus ara coronis?
  Micaque sollemni turis in igne sonet?
Libaque dem pro me genitale notantia tempus?
  Concipiamque bonas ore favente preces?
Non ita sum positus: nec sunt ea tempora nobis,
  Adventu possim lætus ut esse tuo.
Funeris ara mihi, ferali cincta cupresso,
  Convenit, et structis flamma parata rogis.
Nec dare tura libet, nihil exorantia Divos:
  In tantis subeunt nec bona verba malis.
Si tamen est aliquid nobis hâc luce petendum;
  In loca ne redeas ampliùs ista, precor:
Dum me, terrarum pars penè novissima, Pontus,
  Euxini falso nomine dictus, habet.

ELEGIA XIV.

Cultor et antistes doctorum sancte virorum,
Qui facis ingenio semper, amice, meo;
Ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
Nunc quoque, ne videar totus abesse, caves?
Suscipis exceptis ecquid mea carmina solis
Artibus, artifici quæ nocuere suo?
Immo ita fac, vatum, quæso, studiose novorum:
Quâque potes, retine corpus in Urbe meum.
Est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
Qui domini pœnam non meruere pati.
Sæpe per extremas profugus pater exsulat oras;
Urbe tamen natis exsulis esse licet.
Palladis exemplo, de me sine matre creata
Carmina sunt. Stirps hæc progeniesque mea est.
Hanc tibi commendo: quæ quo magis orba parente,
Hoc tibi tutori sarcina major erit.
Tres mihi sunt nati contagia nostra secuti:
Cetera fac curæ sit tibi turba palàm.
Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ,
Carmina de domini funere rapta sui.
Illud opus potuit, si non priùs ipse perîssem,
Certius à summâ nomen habere manu.
Nunc incorrectum populi pervenit in ora:
In populi quidquam si tamen ore meum est.
Hoc quoque nescio quid nostris adpone libellis,
Diverso missum quod tibi ab orbe venit.
Quod quicumque leget, (si quis leget) æstimet antè,
Compositum quo sit tempore, quoque loco.
Æquus erit scriptis; quorum cognoverit esse
Exsilium tempus, barbariemque locum.
Inque tot adversis carmen mirabitur ullum
Ducere me tristi sustinuisse manu.
Ingenium fregere meum mala: cujus et antè
Fons infecundus, parvaque vena fuit.

Sed quæcumque fuit, nullo exercente refugit,
Et longo periit arida facta situ.
Non hîc librorum, per quos inviter alarque,
Copia: pro libris arcus et arma sonant.
Nullus in hâc terrâ, recitem si carmina, cujus
Intellecturis auribus utar, adest.
Nec, quò secedam, locus est. Custodia muri
Submovet infestos, clausaque porta, Getas.
Sæpe aliquod verbum quæro, nomenque, locumque:
Nec quisquam est, à quo certior esse queam.
Dicere sæpe aliquid conanti (turpe fateri)
Verba mihi desunt; dedidicique loqui.
Threïcio Scythicoque ferè circumsonor ore:
Et videor Geticis scribere posse modis.
Crede mihi; timeo ne sint immixta Latinis,
Inque meis scriptis Pontica verba legas.
Qualemcumque igitur veniâ dignare libellum:
Sortis et excusa conditione meæ.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER QUARTUS.

ELEGIA I.

Si qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis;
  Excusata suo tempore, lector, habe.
Exsul eram; requiesque mihi, non fama petita est:
  Mens intenta suis ne foret usque malis.
Hoc est, cur cantet vinctus quoque compede fossor,
  Indocili numero cùm grave mollit opus:
Cantet et, innitens limosæ pronus arenæ,
  Adverso tardam qui trahit amne ratem.
Quique ferens pariter lentos ad pectora remos,
  In numerum pulsâ brachia versat aquâ.
Fessus ut incubuit baculo, saxove resedit
  Pastor; arundineo carmine mulcet oves.
Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis
  Fallitur ancillæ decipiturque labor.
Fertur et abductâ Lyrnesside tristis Achilles
  Hæmoniâ curas attenuâsse lyrâ.
Cùm traheret silvas Orpheus et dura canendo
  Saxa, bis amissâ conjuge mœstus erat.
Me quoque Musa levat Ponti loca jussa petentem.
  Sola comes nostræ perstitit illa fugæ.
Sola nec insidias hominum, nec militis ensem,
  Nec mare, nec ventos, barbariemque timet.
Scit quoque, cùm perii, quis me deceperit error:
  Et culpam in facto, non scelus, esse meo.

Scilicet hoc ipso nunc æqua, quod obfuit antè,
Cùm mecum juncti criminis acta rea est.
Non equidem vellem, quoniam nocitura fuerunt,
Pïeridum sacris imposuisse manum.
Sed nunc quid faciam? vis me tenet ipsa Sororum:
Et carmen demens carmine læsus amo.
Sic nova Dulichio lotos gustata palato,
Illo, quo nocuit, grata sapore fuit.
Sentit amans sua damna feré; tamen hæret in illis:
Materiam culpæ persequiturque suæ.
Nos quoque delectant, quamvis nocuere, libelli:
Quodque mihi telum vulnera fecit, amo.
Forsitan hoc studium possit furor esse videri:
Sed quiddam furor hic utilitatis habet.
Semper in obtutu mentem vetat esse malorum;
Præsentis casûs immemoremque facit.
Utque suum Bacchis non sentit saucia vulnus,
Dum stupet Edonis exululata jugis;
Sic, ubi mota calent viridi mea pectora thyrso,
Altior humano spiritus ille malo est.
Ille nec exsilium, Scythici nec litora ponti,
Ille nec iratos sentit adesse Deos.
Utque soporiferæ biberem si pocula Lethes,
Temporis adversi sic mihi sensus hebet.
Jure Deas igitur veneror mala nostra levantes,
Sollicitæ comites ex Helicone fugæ:
Et partim pelago, partim vestigia terrâ,
Vel rate dignatas, vel pede, nostra sequi.
Sint precor hæ saltem faciles mihi: namque Deorum
Cetera cum magno Cæsare turba facit:
Meque tot adversis cumulant, quot litus arenas,
Quotque fretum pisces, ovaque piscis habet.
Vere priùs flores, æstu numerabis aristas,
Poma per autumnum, frigoribusque nives;
Quàm mala, quæ toto patior jactatus in orbe,
Dum miser Euxini litora læva peto.
Nec tamen, ut veni, levior fortuna malorum est:
Huc quoque sunt nostras fata secuta vias.

Hic quoque cognosco natalis stamina nostri;
Stamina de nigro vellere facta mihi.
Utque nec insidias, capitisque pericula narrem,
Vera quidem, verâ sed graviora fide;
Vivere quàm miserum est intér Bessosque Getasque
Illi, qui populi semper in ore fuit!
Quàm miserum, portâ vitam muroque tueri,
Vixque sui tutum viribus esse loci!
Aspera militiæ juvenis certamina fugi,
Nec nisi lusurâ movimus arma manu.
Nunc senior gladioque latus, scutoque sinistram,
Canitiem galeæ subjicioque meam.
Nam dedit è speculâ custos ubi signa tumultûs,
Induimur trepidâ protinus arma manu.
Hostis, habens arcus, imbutaque tela veneno,
Sævus anhelanti mœnia lustrat equo.
Utque rapax pecudem, quæ se non texit ovili,
Per sata, per silvas, fertque trahitque lupus;
Sic, si quem nondum portarum sepe receptum
Barbarus in campis reperit hostis, agit.
Aut sequitur captus, conjectaque vincula collo
Accipit, aut telo virus habente cadit.
Hìc ego sollicitæ jaceo novus incola sedis.
Heu nimiùm fati tempora longa mei!
Et tamen ad numeros antiquaque sacra reverti
Sustinet in tantis hospita Musa malis. [qui
Sed neque cui recitem quisquam est mea carmina; nec
Auribus accipiat verba Latina suis.
Ipse mihi (quid enim faciam?) scriboque legoque:
Tutaque judicio litera nostra suo est.
Sæpe tamen dixi, Cui nunc hæc cura laborat?
An mea Sauromatæ scripta Getæque legent?
Sæpe etiam lacrimæ me sunt scribente profusæ,
Humidaque est fletu litera facta meo.
Corque vetusta meum, tamquam nova, vulnera sentit;
Inque sinum mœstæ labitur imber aquæ.
Cùm vice mutatâ quid sim fuerimque recordor,
Et tulerit quò me casus, et unde, subit;

Sæpe manus demens, studiis irata malignis,
  Misit in arsuros carmina nostra focos.
Atque ita de multis, quoniam non multa supersunt,
  Cum veniâ facito, quisquis es, ista legas.
Tu quoque non melius, quàm sunt mea tempora, carmen
  Interdicta mihi, consule, Roma, boni.

ELEGIA II.

Jam fera Cæsaribus Germania, totus ut orbis,
  Victa potes flexo succubuisse genu:
Altaque velentur fortasse Palatia sertis;
  Turaque in igne sonent, inficiantque diem;
Candidaque adductâ collum percussa securi
  Victima purpureo sanguine tinguat humum:
Donaque, amicorum templis promissa Deorum,
  Reddere victores Cæsar uterque parent:
Et qui Cæsareo juvenes sub nomine crescunt,
  Perpetuò terras ut domus ista regat:
Cumque bonis nuribus pro sospite Livia nato
  Munera det meritis, sæpe datura, Deis:
Et pariter matres, et quæ sine crimine castos
  Perpetuâ servant virginitate focos.
Plebs pia, cumque piâ lætentur Plebe Senatus;
  Parvaque cujus eram pars ego nuper, Eques.
Nos procul expulsos communia gaudia fallunt:
  Famaque tam longè non nisi parva venit.
Ergo omnis poterit populus spectare triumphos;
  Cumque ducum titulis oppida capta leget:
Vinclaque captivâ Reges cervice gerentes
  Ante coronatos ire videbit equos:
Et cernet vultus aliis pro tempore versos,
  Terribiles aliis, immemoresque sui.
Quorum pars caussas, et res, et nomina quæret:
  Pars referet, quamvis noverit ipsa parum:
Is, qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
  Dux fuerat belli: Proximus ille duci.

Hic, qui nunc in humo lumen miserabile figit,
  Non isto vultu, cùm tulit arma, fuit.
Ille ferox, oculis et adhuc hostilibus ardens,
  Hortator pugnæ consiliumque fuit.
Perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,
  Squalida promissis qui tegit ora comis.
Illo, qui sequitur, dicunt mactata ministro
  Sæpe recusanti corpora capta Deo.
Hic lacus, hi montes, hæc tot castella, tot amnes,
  Plena feræ cædis, plena cruoris erant.
Drusus in his quondam meruit cognomina terris,
  Quæ bona progenies digna parente fuit.
Cornibus hic fractis viridi malè tectus ab ulvâ,
  Decolor ipse suo sanguine, Rhenus erit.
Crinibus en etiam fertur Germania passis,
  Et Ducis invicti sub pede mœsta sedet:
Collaque Romanæ præbens animosa securi
  Vincula fert illâ, quâ tulit arma, manu.
Hos super in curru, Cæsar, victore vehêris
  Purpureus populi rite per ora tui:
Quâque ibis, manibus circumplaudêre tuorum;
  Undique jactato flore tegente vias.
Tempora Phœbeâ lauro cingetur; Iöque,
  Miles, Iö, magnâ voce, Triumphe, canet.
Ipse sono plausuque simul fremituque canentum
  Quadrijugos cernes sæpe resistere equos.
Inde petes arcem, delubra faventia votis;
  Et dabitur merito laurea vota Jovi.
Hæc ego submotus, quâ possum, mente videbo:
  Erepti nobis jus habet illa loci.
Illa per immensas spatiatur libera terras:
  In cœlum celeri pervenit illa fugâ.
Illa meos oculos mediam deducit in Urbem;
  Immunes tanti nec sinit esse boni.
Invenietque viam, quâ currus spectet eburnos.
  Sic certè in patriâ per breve tempus ero.
Vera tamen populus capiet spectacula felix:
  Lætaque erit præsens cum Duce turba suo.

At mihi fingenti tantùm, longéque remoto,
  Auribus hic fructus percipiendus erit.
Atque procul Latio diversum missus in orbem
  Qui narret cupido, vix erit, ista mihi.
Is quoque jam serum referet veteremque triumphum.
  Quo tamen audiero tempore, lætus ero.
Illa dies veniet, mea quâ lugubria ponam;
  Caussaque privatâ publica major erit.

ELEGIA III.

Magna minorque feræ, quarum regis altera Grajas,
  Altera Sidonias, utraque sicca, rates:
Omnia cùm summo positæ videatis in axe,
  Et maris occiduas non subeatis aquas,
Ætheriamque suis cingens amplexibus arcem
  Vester ab intactâ circulus exstet humo;
Adspicite illa, precor, quæ non bene mœnia quondam
  Dicitur Iliades transiluisse Remus:
Inque meam nitidos dominam convertite vultus:
  Sitque memor nostri necne, referte mihi.
Hei mihi! cur, nimiùm quæ sunt manifesta, requiro?
  Cur labat ambiguo spes mihi mixta metu?
Crede quod est, quod vis; ac desine tuta vereri:
  Deque fide certâ sit tibi certa fides.
Quodque polo fixæ nequeunt tibi dicere flammæ,
  Non mentiturâ tu tibi voce refer:
Esse tui memorem, de quâ tibi maxima cura est;
  Quodque potest, secum nomen habere tuum.
Vultibus illa tuis, tamquam præsentis, inhæret,
  Teque remota procul, si modò vivit, amat.
Ecquid, ut incubuit justo mens ægra dolori,
  Lenis ab admonito pectore somnus abit?
Tunc subeunt curæ, dum te lectusque locusque
  Tangit, et oblitam non sinit esse mei.
Et veniunt æstus, et nox immensa videtur;
  Fessaque jactati corporis ossa dolent.

Non equidem dubito, quin hæc et cetera fiant;
  Detque tuus casti signa doloris amor:
Nec cruciere minùs, quàm cùm Thebana cruentum
  Hectora Thessalico vidit ab axe rapi.
Quid tamen ipse precer dubito: nec dicere possum,
  Adfectum quem te mentis habere velim.
Tristis es? indignor, quòd sum tibi caussa doloris:
  Non es? ut amisso conjuge digna fores.
Tu verò tua damna dole, mitissima conjux;
  Tempus et à nostris exige triste malis:
Fleque meos casus. Est quædam flere voluptas.
  Expletur lacrimis egeriturque dolor.
Atque utinam lugenda tibi non vita, sed ésset
  Mors mea; morte fores sola relicta meâ!
Spiritus hic per te patrias exîsset in auras!
  Sparsissent lacrimæ pectora nostra piæ!
Supremoque die notum spectantía cœlum
  Texissent digiti lumina nostra tui!
Et cinis in tumulo positus jacuisset avito!
  Tactaque nascenti corpus haberet humus!
Denique et, ut vixi, sine crimine mortuus essem!
  Nunc mea supplicio vita pudenda suo est.
Me miserum, si tu, cùm diceris exsulis uxor,
  Avertis vultus, et subit ora rubor!
Me miserum, si turpe putas mihi nupta videri!
  Me miserum, si te jam pudet esse meam!
Tempus ubi est illud, quo te jactare solebas
  Conjuge, nec nomen dissimulare viri?
Tempus ubi est, quo te (nisi si fugis illa referre)
  Et dici memini, juvit et esse meam?
Utque probæ dignum est, omni tibi dote placebam.
  Addebat veris multa faventis amor.
Nec quem præferres, (ita res tibi magna videbar)
  Quemve tuum malles esse, vir alter erat.
Nunc quoque ne pudeat, quòd sis mihi nupta: tuusque
  Non dolor hinc debet, debet abesse pudor.
Cùm cecidit Capaneus subito temerarius ictu;
  Num legis Euadnen erubuisse viro?

Nec, quia Rex mundi compescuit ignibus ignes,
Ipse tuis, Phaëthon, inficiandus eras.
Nec Semele Cadmo facta est aliena parenti,
Quòd precibus periit ambitiosa suis.
Nec tibi, quòd sævis ego sum Jovis ignibus ictus,
Purpureus molli fiat in ore rubor:
Sed magis in nostri curam consurge tuendi:
Exemplumque mihi conjugis esto bonæ:
Materiamque tuis tristem virtutibus imple.
Ardua per præceps gloria vadat iter.
Hectora quis nôsset, si felix Troja fuisset?
Publica Virtuti per mala facta via est.
Ars tua, Tiphy, jacet, si non sit in æquore fluctus:
Si valeant homines, ars tua, Phœbe, jacet.
Quæ latet, inque bonis cessat non cognita rebus,
Adparet virtus arguiturque malis.
Dat tibi nostra locum tituli Fortuna; caputque
Conspicuum pietas quâ tua tollat habet.
Utere temporibus, quorum nunc munere freta es.
En patet in laudes area lata tuas.

ELEGIA IV.

O QUI, nominibus cùm sis generosus avitis,
Exsuperas morum nobilitate genus:
Cujus inest animo patrii candoris imago,
Non careat nervis candor ut iste suis:
Cujus in ingenio patriæ facundia linguæ est,
Quâ prior in Latio non fuit ulla Foro:
Quod minimè volui, positis pro nomine signis
Dictus es. Ignoscas laudibus ista tuis.
Nil ego peccavi: tua te bona cognita produnt.
Si, quod es, adpares; culpa soluta mea est.
Nec tamen officium nostro tibi carmine factum,
Principe tam justo, posse nocere puta.
Ipse Pater Patriæ, (quid enim civilius illo?)
Sustinet in nostro carmine sæpe legi.

Nec prohibere potest, quia res est publica Cæsar;
Et de communi pars quoque nostra bono est.
Jupiter ingeniis præbet sua numina vatum;
Seque celebrari quolibet ore sinit.
Caussa tua exemplo Superorum tuta duorum est:
Quorum hic conspicitur, creditur ille Deus.
Ut non debuerim, tamen hoc ego crimen amabo:
Non fuit arbitrii litera nostra tui.
Nec nova, quòd tecum loquor, est injuria nostra,
Incolumis cum quo sæpe locutus eram.
Quò vereare minùs, ne sim tibi crimen amicus;
Invidiam, si qua est, auctor habere potest.
Nam tuus est primis cultus mihi semper ab annis
(Hoc noli certè dissimulare) pater:
Ingeniumque meum (potes hæc meminisse) probabat:
Plùs etiam, quàm me judice dignus eram.
Deque meis illo referebat versibus ore,
In quo pars altæ nobilitatis erat.
Non igitur tibi nunc, quòd me domus ista recepit,
Sed priùs auctori sunt data verba tuo.
Nec data sunt, mihi crede, tamen: sed in omnibus actis,
Ultima si demas, vita tuenda mea est.
Hanc quoque, quâ perii, culpam scelus esse negabis,
Si tanti series sit tibi nota mali.
Aut timor, aut error nobis, priùs obfuit error.
Ah sine me fati non meminisse mei!
Neve retractando nondum coëuntia rumpam
Vulnéra; vix illis proderit ipsa quies.
Ergo ut jure damus pœnas; sic abfuit omne
Peccato facinus consiliumque meo.
Idque Deus sentit: pro quo nec lumen ademtum est,
Nec mihi detractas possidet alter opes.
Forsitan hanc ipsam (vivat modò) finiet olim,
Tempore cùm fuerit lenior ira, fugam.
Nunc precor hinc aliò jubeat discedere; si non
Nostra verecundo vota pudore carent.
Mitius exsilium, paulloque propinquius, opto;
Quique sit à sævo longiùs hoste, locum.

Quantaque in Augusto clementia; si quis ab illo
Hoc peteret pro me, forsitan ille daret.
Frigida me cohibent Euxini litora Ponti:
Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.
Nam neque jactantur moderatis æquora ventis:
Nec placidos portus hospita navis adit.
Sunt circà gentes, quæ prædam sanguine quærant:
Nec minùs infidâ terra timetur aquâ.
Illi, quos audis hominum gaudere cruore,
Penè sub ejusdem sideris axe jacent.
Nec procul à nobis locus est, ubi Taurica dirâ
Cæde pharetratæ pascitur ara Deæ.
Hæc priùs, ut memorant, non invidiosa nefandis,
Nec cupienda bonis, regna Thoantis erant.
Hîc pro suppositâ virgo Pelopeïa cervâ
Sacra Deæ coluit qualiacumque suæ.
Quò postquam, dubium pius an sceleratus, Orestes
Exactus furiis venerat ipse suis,
Et comes exemplum veri Phoceus amoris;
Qui duo corporibus, mentibus unus erant;
Protinus evincti Triviæ ducuntur ad aram,
Quæ stabat geminas ante cruenta fores.
Nec tamen hunc sua mors, nec mors sua terruit illum:
Alter ob alterius funera mœstus erat.
Et jam constiterat stricto mucrone sacerdos;
Cinxerat et Grajas barbara vitta comas:
Cùm vice sermonis fratrem cognovit, et illi
Pro nece complexus Iphigenia dedit.
Læta Deæ signum, crudelia sacra perosæ,
Transtulit ex illis, in meliora, locis.
Hæc igitur regio, magni pars ultima mundi,
Quam fugêre homines Dîque, propinqua mihi est.
Atque meam terram prope sunt funebria sacra,
Si modò Nasoni barbara terra sua est.
O utinam venti, quibus est ablatus Orestes,
Placato referant et mea vela Deo!

ELEGIA V.

O MIHI dilectos inter sors prima sodales,
Unica fortunis ara reperta meis:
Cujus ab adloquiis anima hæc moribunda revixit,
Ut vigil infusâ Pallade flamma solet:
Qui veritus non es portus aperire fideles,
Fulmine percussæ confugiumque rati:
Cujus eram censu non me sensurus egentem,
Si Cæsar patrias eripuisset opes:
Temporis oblitum dum me rapit impetus hujus,
Excidit heu nomen quàm mihi penè tuum!
Te tamen agnoscis: tractusque cupidine laudis,
Ille ego sum, cuperes dicere posse palàm.
Certè ego, si sineres, titulum tibi reddere vellem,
Et raram Famæ conciliare fidem.
Ne noceam grato vereor tibi carmine; neve
Intempestivus nominis obstet honos.
Quod licet et tutum est, intra tua pectora gaude,
Meque tui memorem, teque fuisse mei.
Utque facis, remis ad opem luctare ferendam,
Dum veniat placido mollior aura Deo:
Et tutare caput nulli servabile; si non,
Qui mersit Stygiâ, sublevet illud, aquâ.
Teque, quod est rarum, præsta constanter ad omne
Indeclinatæ munus amicitiæ.
Sic tua processus habeat Fortuna perennes:
Sic ope non egeas ipse, juvesque tuos.
Sic æquet tua nupta virum bonitate perenni;
Incidat et vestro rara querela toro.
Diligat et semper socius te sanguinis illo,
Quo pius adfectu Castora frater amat.
Sic juvenis, similisque tibi sit natus, et illum
Moribus agnoscat quilibet esse tuum.
Sic socerum faciat tædâ te nata jugali;
Nec tardum juveni det tibi nomen avi.

ELEGIA VI.

Tempore ruricolæ patiens fit taurus aratri,
Præbet et incurvo colla premenda jugo.
Tempore paret equus lentis animosus habenis,
Et placido duros accipit ore lupos.
Tempore Pœnorum compescitur ira leonum;
Nec feritas animo, quæ fuit antè, manet.
Quæque sui monitis obtemperat Inda magistri
Bellua, servitium tempore victa subit.
Tempus, ut extentis tumeat facit uva racemis,
Vixque merum capiant grana, quod intus habent.
Tempus et in canas semen producit aristas;
Et ne sint tristi poma sapore facit.
Hoc tenuat dentem terras renovantis aratri,
Hoc rigidas silices, hoc adamanta terit.
Hoc etiam sævas paullatim mitigat iras:
Hoc minuit luctus, mœstaque corda levat.
Cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas
Præterquam curas attenuare meas.
Ut patriâ careo, bis frugibus area trita est:
Dissiluit nudo pressa bis uva pede.
Nec quæsita tamen spatio patientia longo est;
Mensque mali sensum nostra recentis habet.
Scilicet et veteres fugiunt juga curva juvenci:
Et domitus freno sæpe repugnat equus.
Tristior est etiam præsens ærumna priore:
Ut sit enim sibi par, crevit, et aucta morâ est.
Nec tam nota mihi, quàm sunt, mala nostra fuerunt:
Sed magis hoc, quo sunt cognitiora, gravant.
Est quoque non minimum, vires adferre recentes;
Nec præconsumtum temporis esse malis.
Fortior in fulvâ novus est luctator arenâ,
Quàm cui sunt tardâ brachia fessa morâ.
Integer est melior nitidis gladiator in armis,
Quàm cui tela suo sanguine tincta rubent.

Fert bene præcipites navis modò facta procellas:
Quamlibet exiguo solvitur imbre vetus.
Nos quoque, quæ ferimus, tulimus patientiùs antè;
Et mala sunt longo multiplicata die.
Credite, deficio, nostroque à corpore, quantum
Auguror, accedunt tempora parva malis.
Nam neque sunt vires, neque qui color esse solebat:
Vixque habeo tenuem, quæ tegat ossa, cutem.
Corpore sed mens est ægro magis ægra, malique
In circumspectu stat sine fine sui.
Urbis abest facies, absunt, mea cura, sodales:
Et, quâ nulla mihi carior, uxor abest.
Vulgus adest Scythicum, braccataque turba Getarum.
Sic malè quæ video, non videoque, nocent.
Una tamen spes est, quæ me soletur in istis;
Hæc fore morte meâ non diuturna mala.

ELEGIA VII.

Bis me sol adiit gelidæ post frigora brumæ,
Bisque suum tacto Pisce peregit iter.
Tempore tam longo cur non tua dextera, versus
Quamlibet in paucos, officiosa fuit?
Cur tua cessavit pietas, scribentibus illis,
Exiguus nobis cum quibus usus erat?
Cur, quoties alicui chartæ sua vincula demsi,
Illam speravi nomen habere tuum?
Dî faciant, ut sæpe tuâ sit epistola dextrâ
Scripta, sed è multis reddita nulla mihi!
Quod precor, esse liquet. Credam priùs ora Medusæ
Gorgonis anguineis cincta fuisse comis:
Esse canes utero sub virginis: esse Chimæram,
A' truce quæ flammis separet angue leam:
Quadrupedesque hominum cum pectore pectora junctos:
Tergeminumque virum, tergeminumque canem:
Sphingaque, et Harpyias, serpentipedesque Gigantas:
Centimanumque Gygen, semibovemque virum.

Hæc ego cuncta priùs, quàm te, carissime, credam
Mutatum curam deposuisse mei.
Innumeri montes inter me teque, viæque,
Fluminaque, et campi, nec freta pauca, jacent.
Mille potest caussis, à te quæ litera sæpe
Missa sit, in nostras nulla venire manus.
Mille tamen caussas scribendo vince frequenter:
Excusem ne te semper, amice, mihi.

ELEGIA VIII.

Jam mea cygneas imitantur tempora plumas,
Inficit et nigras alba senecta comas:
Jam subeunt anni fragiles, et inertior ætas:
Jamque parum firmo me mihi ferre grave est.
Nunc erat, ut posito deberem fine laborum
Vivere, me nullo sollicitante metu:
Quæque meæ semper placuerunt otia menti,
Carpere; et in studiis molliter esse meis:
Et parvam celebrare domum, veteresque Penates;
Et quæ nunc domino rura paterna carent:
Inque sinu dominæ, carisque nepotibus, inque
Securus patriâ consenuisse meâ.
Hæc mea sic quondam peragi speraverat ætas:
Hos ego sic annos ponere dignus eram.
Non ita Dîs visum: qui me terrâque marique
Actum Sarmaticis exposuere locis.
In cava ducuntur quassæ navalia puppes,
Ne temere in mediis dissolüantur aquis.
Ne cadat, et multas palmas inhonestet adeptas,
Languidus in pratis gramina carpit equus.
Miles, ut emeritis non est satis utilis annis,
Ponit ad antiquos, quæ tulit arma, Lares.
Sic igitur, tardâ vires minuente senectâ,
Me quoque donari jam rude, tempus erat.
Tempus erat, nec me peregrinum ducere cœlum,
Nec siccam Getico fonte levare sitim:

Sed modò, quos habui, vacuum secedere in hortos:
Nunc hominum visu rursus et Urbe frui.
Sic animo quondam non divinante futura
Optabam placidè vivere posse senex.
Fata repugnârunt: quæ, cùm mihi tempora prima
Mollia præbuerint, posteriora gravant.
Jamque, decem lustris omni sine labe peractis,
Parte premor vitæ deteriore meæ.
Nec procul à metis, quas penè tenere videbar,
Curriculo gravis est facta ruina meo.
Ergo illum demens in me sævire coëgi,
Mitius immensus quo nihil orbis habet?
Ipsaque delictis victa est clementia nostris:
Nec tamen errori vita negata meo?
Vita procul patriâ peragenda sub axe Boreo,
Quâ maris Euxini terra sinistra jacet.
Hoc mihi si Delphi, Dodonaque diceret ipsa;
Esse viderentur vanus uterque locus.
Nil adeò validum est, adamas licèt adliget illud,
Ut maneat rapido firmius igne Jovis.
Nil ita sublime est, supraque pericula tendit,
Non sit ut inferius suppositumque Deo.
Nam quamquam vitio pars est contracta malorum,
Plus tamen exitii numinis ira dedit.
At vos admoniti nostris quoque casibus este,
Æquantem Superos emeruisse virum.

ELEGIA IX.

SI licet, et pateris, nomen facinusque tacebo,
Et tua Lethæis acta dabuntur aquis:
Nostraque vincetur lacrimis clementia seris.
Fac modò te pateat pœnituisse tui.
Fac modò te damnes, cupiasque eradere vitæ
Tempora, si possis, Tisiphonæa tuæ.
Sin minùs, et flagrant odio tua pectora nostro;
Induet infelix arma coacta dolor.

Sim licèt extremum, sicut sum, missus in orbem;
Nostra suas istuc porriget ira manus.
Omnia, si nescis, Cæsar mihi jura reliquit:
Et sola est patriâ pœna carere meâ.
Et patriam, modò sit sospes, speramus ab illo.
Sæpe Jovis telo quercus adusta viret.
Denique vindictæ si sit mihi nulla facultas;
Pïerides vires et sua tela dabunt.
Ut Scythicis habitem longè submotus in oris,
Siccaque sint oculis proxima signa meis:
Nostra per immensas ibunt præconia gentes;
Quodque querar, notum, quâ patèt orbis, erit.
Ibit ad occasum, quidquid dicemus, ab ortu:
Testis et Hesperiæ vocis Eöus erit.
Trans ego tellurem, trans latas audiar undas:
Et gemitûs vox est magna futura mei.
Nec tua te sontem tantummodo secula nôrint:
Perpetuæ crimen posteritatis eris.
Jam feror in pugnas, et nondum cornua sumsi.
Nec mihi sumendi caussa sit ulla velim.
Circus adhuc cessat: spargit tamen acer arenam
Taurus, et infesto jam pede pulsat humum.
Hoc quoque, quàm volui, plus est. Cane, Musa, receptus;
Dum licet huic nomen dissimulare suum.

ELEGIA X.

Ille ego, qui fuerim, tenerorum lusor amorum,
Quem legis, ut nôris, accipe, Posteritas.
Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis,
Millia qui novies distat ab Urbe decem.
Editus hîc ego sum: necnon, ut tempora nôris;
Cùm cecidit fato Consul uterque pari.
Si quid id est, usque à proavis vetus ordinis heres;
Non modò Fortunæ munere factus eques.

Nec stirps prima fui; genito jam fratre creatus;
Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
Lucifer amborum natalibus adfuit idem:
Una celebrata est per duo liba dies.
Hæc est armiferæ festis de quinque Minervæ,
Quæ fieri pugnâ prima cruenta solet.
Protinus excolimur teneri, curâque parentis
Imus ad insignes Urbis ab arte viros.
Frater ad eloquium viridi tendebat ab ævo,
Fortia verbosi natus ad arma Fori.
At mihi jam puero cœlestia sacra placebant;
Inque suum furtim Musa trahebat opus.
Sæpe pater dixit, Studium quid inutile tentas?
Mæonides nullas ipse reliquit opes.
Motus eram dictis: totoque Helicone relicto,
Scribere conabar verba soluta modis.
Sponte suâ numeros carmen veniebat ad aptos:
Et, quod tentabam dicere, versus erat.
Interea, tacito passu labentibus annis,
Liberior fratri sumta, mihique, toga est:
Induiturque humeros cum lato purpura clavo:
Et studium nobis, quod fuit antè, manet.
Jamque decem vitæ frater geminaverat annos,
Cùm perit; et cœpi parte carere mei.
Cepimus et teneræ primos ætatis honores;
E'que viris quondam pars tribus una fui.
Curia restabat: clavi mensura coacta est:
Majus erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
Sollicitæque fugax ambitionis eram:
Et petere Aöniæ suadebant tuta Sorores
Otia, judicio semper amata meo.
Temporis illius colui fovique poëtas;
Quotque aderant vates, rebar adesse Deos.
Sæpe suas volucres legit mihi grandior ævo,
Quæque necet serpens, quæ juvet herba, Macer.
Sæpe suos solitus recitare Propertius ignes;
Jure sodalitio qui mihi junctus erat.

Ponticus Heroo, Bassus quoque clarus Iämbo,
Dulcia convictûs membra fuere mei.
Et tenuit nostras numerosus Horatius aures;
Dum ferit Ausoniâ carmina culta lyrâ.
Virgilium vidi tantúm: nec amara Tibullo
Tempus amicitiæ fata dedêre meæ.
Successor fuit hic tibi, Galle; Propertius illi.
Quartus ab his serie temporis ipse fui.
Utque ego majores, sic me coluere minores:
Notaque non tardè facta Thalia mea est.
Carmina cùm primùm populo juvenilia legi;
Barba resecta mihi bisve semelve fuit.
Moverat ingenium, totam cantata per Urbem,
Nomine non vero dicta Corinna mihi.
Multa quidem scripsi: sed quæ vitiosa putavi,
Emendaturis ignibus ipse dedi.
Tum quoque, cùm fugerem, quædam placitura cremavi,
Iratus studio carminibusque meis.
Molle, Cupidineis nec inexpugnabile telis,
Cor mihi, quodque levis caussa moveret, erat.
Cùm tamen hoc essem, minimoque accenderer igni;
Nomine sub nostro fabula nulla fuit.
Penè mihi puero nec digna, nec utilis, uxor
Est data: quæ tempus perbreve nupta fuit.
Illi successit, quamvis sine crimine, conjux;
Non tamen in nostro firma futura toro.
Ultima, quæ mecum seros permansit in annos,
Sustinuit conjux exsulis esse viri.
Filia me mea bis primâ fecunda juventâ,
Sed non ex uno conjuge, fecit avum.
Et jam complêrat genitor sua fata; novemque
Addiderat lustris altera lustra novem.
Non aliter flevi, quàm me fleturus ademtum
Ille fuit. Matri proxima justa tuli.
Felices ambo, tempestivéque sepulti,
Ante diem pœnæ quòd periere meæ!
Me quoque felicem, quòd non viventibus illis
Sum miser; et de me quòd doluere nihil!

Si tamen exstinctis aliquid, nisi nomina, restat,
Et gracilis structos effugit umbra rogos;
Fama, parentales, si vos mea contigit, umbræ;
Et sunt in Stygio crimina nostra foro;
Scite, precor, caussam (nec vos mihi fallere fas est)
Errorem jussæ, non scelus, esse fugæ.
Manibus id satis est. Ad vos studiosa revertor
Pectora, qui vitæ quæritis acta meæ.
Jam mihi canities, pulsis melioribus annis,
Venerat; antiquas miscueratque comas:
Postque meos ortus Pisæâ vinctus olivâ
Abstulerat decies præmia victor equus;
Cùm maris Euxini positos ad læva Tomitas
Quærere me læsi Principis ira jubet.
Caussa meæ cunctis nimiùm quoque nota ruinæ
Indicio non est testificanda meo.
Quid referam comitumque nefas, famulosque nocentes?
Ipsâ multa tuli non leviora fugâ.
Indignata malis mens est succumbere; seque
Præstitit invictam viribus usa suis:
Oblitusque togæ, ductæque per otia vitæ,
Insolitâ cœpi temporis arma manu.
Totque tuli terrâ casus pelagoque; quot inter
Occultum stellæ conspicuumque polum.
Tacta mihi tandem longis erroribus acto
Juncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
Hîc ego, finitimis quamvis circumsoner armis,
Tristia, quo possum, carmine fata levo.
Quod, quamvis nemo est, cujus referatur ad aures;
Sic tamen absumo decipioque diem.
Ergo, quòd vivo, durisque laboribus obsto,
Nec me sollicitæ tædia lucis habent,
Gratia, Musa, tibi. Nam tu solatia præbes;
Tu curæ requies, tu medicina mali:
Tu dux, tu comes es: tu nos abducis ab Istro;
In medioque mihi das Helicone locum.
Tu mihi (quod rarum) vivo sublime dedisti
Nomen; ab exsequiis quod dare Fama solet.

Nec, qui detrectat præsentia, Livor iniquo
   Ullum de nostris dente momordit opus.
Nam, tulerint magnos cùm secula nostra poëtas,
   Non fuit ingenio Fama maligna meo.
Cúmque ego præponam multos mihi; non minor illis
   Dicor: et in toto plurimus orbe legor.
Si quid habent igitur vatum præsagia veri;
   Protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
Sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam,
   Jure tibi grates, candide lector, ago.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER QUINTUS.

ELEGIA I.

Hunc quoque de Getico, nostri studiose, libellum
Litore, præmissis quattuor adde meis.
Hic quoque talis erit, qualis Fortuna poëtæ.
Invenies toto carmine dulce nihil.
Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen;
Materiæ scripto conveniente suæ.
Integer et lætus læta et juvenilia lusi:
Illa tamen nunc me composuisse piget.
Ut cecidi, perago subiti præconia casûs;
Sumque argumenti conditor ipse mei.
Utque jacens ripâ deflere Caystrius ales
Dicitur ore suam deficiente necem:
Sic ego, Sarmaticas longè projectus in oras,
Efficio tacitum ne mihi funus eat.
Delicias si quis lascivaque carmina quærit;
Præmoneo numquam scripta quòd ista legat.
Aptior huic Gallus, blandique Propertius oris,
Aptior, ingenium come, Tibullus erit.
Atque utinam numero ne nos essemus in isto!
Hei mihi! cur umquam Musa jocata mea est?
Sed dedimus pœnas: Scythicique in finibus Istri
Ille pharetrati lusor Amoris abest.
Quod superest, animos ad publica carmina flexi;
Et memores jussi nominis esse sui.

Si tamen è vobis aliquis, tam multa, requiret,
Unde dolenda canam: multa dolenda tuli.
Non hæc ingenio, non hæc componimus arte.
Materia est propriis ingeniosa malis.
Et quota Fortunæ pars est in carmine nostræ?
Felix, qui patitur, quæ numerare valet!
Quot frutices silvæ, quot flavas Thybris arenas,
Mollia quot Martis gramina campus habet:
Tot mala pertulimus: quorum medicina quiesque
Nulla, nisi in studio, Pïëridumque morâ est.
Quis tibi, Naso, modus lacrimosi carminis? inquis.
Idem, Fortunæ qui modus hujus erit.
Quod querar, illa mihi pleno de fonte ministrat:
Nec mea sunt, fati verba sed ista mei.
At mihi si carâ patriam cum conjuge reddas;
Sint vultus hilares, simque quod antè fui,
Lenior invicti si sit mihi Cæsaris ira;
Carmina lætitiæ jam tibi plena dabo.
Nec tamen ut lusit, rursus mea litera ludet:
Sit semel illa meo luxuriata malo.
Quod probet ipse, canam: pœnæ modò parte levatâ
Barbariem, rigidos effugiamque Getas.
Interea nostri quid agant, nisi triste, libelli?
Tibia funeribus convenit ista meis.
At poteras, inquis, meliùs mala ferre silendo;
Et tacitus casus dissimulare tuos.
Exigis, ut nulli gemitus tormenta sequantur;
Acceptoque gravi vulnere flere vetas.
Ipse Perilleo Phalaris permisit in ære
Edere mugitus, et bovis ore queri.
Cùm Priami lacrimis offensus non sit Achilles;
Tu fletus inhibes, durior hoste, meos.
Cùm faceret Nioben orbam Latöia proles,
Non tamen et siccas jussit habere genas.
Est aliquid, fatale malum per verba levare:
Hoc querulam Prognen Halcyonenque facit.
Hoc erat, in gelido quare Pæantius antro
Voce fatigaret Lemnia saxa suâ.

Strangulat inclusus dolor, atque exæstuat intus:
Cogitur et vires multiplicare suas.
Da veniam potiùs; vel totos tolle libellos;
Hoc, mihi quod prodest, si tibi, lector, obest.
Sed neque obesse potest: ulli nec scripta fuerunt
Nostra, nisi auctori perniciosa suo.
At mala sunt fateor. Quis te mala sumere cogit?
Aut quis deceptum ponere sumta vetat?
Ipse nec emendo: sed ut hîc deducta legantur:
Non sunt illa suo barbariora loco.
Nec me Roma suis debet conferre poëtis.
Inter Sauromatas ingeniosus ero.
Denique nulla mihi captatur gloria, quæque
Ingenio stimulos subdere Fama solet.
Nolumus adsiduis animum tabescere curis:
Quæ tamen irrumpunt, quóque vetantur, eunt.
Cur scribam, docui: cur mittam, quæritis, istos?
Vobiscum cupiam quolibet esse modo.

ELEGIA II.

Ecquid, ut è Ponto nova venit epistola, palles;
Et tibi sollicitâ solvitur illa manu?
Pone metum; valeo: corpusque, quod antè laborum
Impatiens nobis invalidumque fuit,
Sufficit, atque ipso vexatum induruit usu.
An magis infirmo non vacat esse mihi?
Mens tamen ægra jacet, nec tempore robora sumsit:
Adfectusque animi, qui fuit antè, manet.
Quæque morâ spatioque suo coïtura putavi
Vulnera; non aliter, quàm modò facta, dolent.
Scilicet exiguis prodest annosa vetustas,
Grandibus accedunt tempore damna malis.
Penè decem totis aluit Pæantius annis
Pestiferum tumido vulnus ab angue datum.
Telephus æternâ consumtus tabe perîsset,
Si non, quæ nocuit, dextra tulisset opem.

Et mea, si facinus nullum commisimus, opto
  Vulnera qui fecit, facta levare velit.
Contentusque mei jam tandem parte laboris,
  Exiguum pleno de mare demat aquæ.
Detrahat ut multum, multum restabit acerbi:
  Parsque meæ pœnæ totius instar erit.
Litora quot conchas, quot amœna rosaria flores,
  Quotve soporiferum grana papaver habet:
Silva feras quot alit, quot piscibus unda natatur;
  Quot tenerum pennis aëra pulsat avis;
Tot premor adversis. Quæ si comprendere coner,
  Icariæ numerum dicere coner aquæ.
Utque viæ casus, ut amara pericula ponti,
  Ut taceam strictas in mea fata manus;
Barbara me tellus, orbisque novissima magni
  Sustinet; et sævo cinctus ab hoste locus.
Hinc ego trajicerer (neque enim mea culpa cruenta
  Esset, quæ debet, si tibi cura mei. [est)
Ille Deus, bene quo Romana potentia nixa est,
  Sæpe suo victor lenis in hoste fuit.
Quid dubitas? quid tuta times? accede, rogaque.
  Cæsare nil ingens mitius orbis habet. [quunt?
Me miserum! quid agam, si proxima quæque relin-
  Subtrahis effracto tu quoque colla jugo?
Quò ferar? unde petam lapsis solatia rebus?
  Anchora jam nostram non tenet ulla ratem?
Viderit: ipse sacram, quamvis invisus, ad aram
  Confugiam: nullas submovet ara manus.
Adloquor en absens præsentia numina supplex:
  Si fas est homini cum Jove posse loqui.
Arbiter imperii, quo certum est sospite cunctos
  Ausoniæ curam gentis habere Deos:
O decus, ô patriæ per te florentis imago;
  O vir non ipso, quem regis, orbe minor;
Sic habites terras, sic te desideret æther!
  Sic ad pacta tibi sidera tardus eas!
Parce, precor: minimamque tuo de fulmine partem
  Deme; satis pœnæ, quod superabit, erit.

Ira quidem moderata tua est; vitamque dedisti:
Nec mihi jus civis, nec mihi nomen abest.
Nec mea concessa est aliis fortuna: nec exsul
Edicti verbis nominor ipse tui.
Omniaque hæc timui, quia me meruisse videbam:
Sed tua peccato lenior ira meo est.
Arva relegatum jussisti visere Ponti,
Et Scythicum profugâ findere puppe fretum.
Jussus ad Euxini deformia litora veni
Æquoris. Hæc gelido terra sub axe jacet.
Nec me tam cruciat numquam sine frigore cœlum,
Glebaque canenti semper obusta gelu;
Nesciaque est vocis quòd barbara lingua Latinæ;
Grajaque quòd Getico victa loquela sono;
Quàm quòd finitimo cinctus premor undique Marte;
Vixque brevis tutum murus ab hoste facit.
Pax tamen interdum, pacis fiducia numquam est.
Sic nunc hic patitur, nunc timet arma, locus.
Hinc ego dum muter, vel me Zanclæa Charybdis
Devoret, áque suis ad Styga mittat aquis:
Vel rapidæ flammis urar patienter in Ætnæ:
Vel freta Leucadii mittar in alta Dei.
Quod petitur; pœna est: neque enim miser esse re-
Sed precor, ut possim tutiùs esse miser. [cuso;

ELEGIA III.

Illa dies hæc est, quâ te celebrare poëtæ,
(Si modò non fallunt tempora) Bacche, solent:
Festaque odoratis innectunt tempora sertis,
Et dicunt laudes ad tua vina tuas.
Inter quos, memini, dum me mea fata sinebant,
Non invisa tibi pars ego sæpe fui.
Quem nunc suppositum stellis Cynosuridos Ursæ
Juncta tenet crudis Sarmatis ora Getis.
Quique priùs mollem, vacuamque laboribus, egi
In studiis vitam, Piëridumque choro;

Nunc procul à patriâ Geticis circumsonor armis,
Multa priùs pelago, multaque passus humo.
Sive mihi casus, sive hoc dedit ira Deorum;
Nubila nascenti seu mihi Parca fuit:
Tu tamen è sacris hederæ cultoribus unum
Numine debueras sustinuisse tuo.
An dominæ fati quidquid cecinere Sorores,
Omne sub arbitrio desinit esse Dei?
Ipse quoque ætherias meritis invectus es arces,
Quâ non exiguo facta labore via est.
Nec patria est habitata tibi: sed ad usque nivosum
Strymona venisti, Marticolamque Geten:
Persidaque, et lato spatiantem flumine Gangen,
Et quascumque bibit decolor Indus aquas.
Scilicet hanc legem nentes fatalia Parcæ
Stamina bis genito bis cecinere tibi.
Me quoque, si fas est exemplis ire Deorum,
Ferrea sors vitæ difficilisque premit.
Illo nec leviùs cecidi, quem magna locutum
Repulit à Thebis Jupiter igne suo.
Ut tamen audisti percussum fulmine vatem,
Admonitu matris condoluisse potes.
Et potes, adspiciens circum tua sacra poëtas,
Nescio quis nostri, dicere, cultor abest.
Fer, bone Liber, opem: sic altam degravet ulmum
Vitis, et incluso plena sit uva mero.
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava juventus
Adsit, et attonito non taceare sono.
Ossa bipenniferi sic sint malè pressa Lycurgi:
Impia nec pœnâ Pentheos umbra vacet.
Sic micet æternùm, vicinaque sidera vincat,
Conjugis in cœlo Cressa Corona tuæ.
Huc ades, et casus releves, pulcherrime, nostros,
Unum de numero me, memor, esse tuo.
Sunt Dîs inter se commercia: flectere tenta
Cæsareum numen numine, Bacche, tuo.
Vos quoque, consortes studii, pia turba, poëtæ,
Hæc eadem sumto quisque rogate mero.

Atque aliquis vestrûm, Nasonis nomine dicto,
Deponat lacrimis pocula mixta suis:
Admonitusque mei, cùm circumspexerit omnes,
Dicat, Ubi est nostri pars modò Naso chori?
Idque ita; si vestrum merui candore favorem:
Nullaque judicio litera læsa meo est.
Si, veterum dignè veneror cùm scripta virorum,
Proxima non illis esse minora reor.
Sic igitur dextro faciatis Apolline carmen:
Quod licet, inter vos nomen habete meum.

ELEGIA IV.

LITORE ab Euxino Nasonis epistola veni,
Lassaque facta mari, lassaque facta viâ.
Qui mihi flens dixit, Tu, cui licet, adspice Romam.
Heu quanto melior sors tua sorte meâ!
Flens quoque me scripsit: nec quâ signabar, ad os est
Antè, sed ad madidas gemma relata genas.
Tristitiæ caussam si quis cognoscere quærit;
Ostendi solem postulat ille sibi.
Nec frondem in silvis, nec aperto mollia prato
Gramina, nec pleno flumine cernit aquas.
Quid Priamus doleat, mirabitur, Hectore rapto;
Quidve Philoctetes ictus ab angue gemat.
Dî facerent utinam, talis status esset in illo,
Ut non tristitiæ caussa dolenda foret.
Fert tamen, ut debet, casus patienter amaros:
More nec indomiti frena recusat equi.
Nec fore perpetuam sperat sibi numinis iram,
Conscius in culpâ non scelus esse suâ.
Sæpe refert, sit quanta Dei clementia: cujus
Se quoque in exemplis adnumerare solet.
Nam quòd opes teneat patrias, quòd nomina civis;
Denique quòd vivat, munus habere Dei.
Te tamen, ô, si quid credis mihi carior, ille,
Omnibus, in toto pectore semper habet.

Teque Menœtiaden, te qui comitavit Oresten,
  Te vocat Ægiden, Euryalumque suum.
Nec patriam magis ille suam desiderat, et quæ
  Plurima cum patriâ sentit abesse suâ;
Quàm vultus, oculosque tuos, ô dulcior illo
  Melle, quod in ceris Attica ponit apis!
Sæpe etiam mœrens tempus reminiscitur illud,
  Quod non præventum morte fuisse dolet.
Cúmque alii fugerent subitæ contagia cladis,
  Nec vellent ictæ limen adire domûs;
Te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem:
  Si paucos aliquis tresve duosve vocat.
Quamvis attonitus, sensit tamen omnia: nec te
  Se minùs adversis indoluisse suis.
Verba solet, vultumque tuum, gemitusque referre:
  Et te flente suos immaduisse sinus.
Quam sibi præstiteris, quâ consolatus amicum
  Sis ope; solandus cùm simul ipse fores.
Pro quibus adfirmat fore se memoremque piumque;
  Sive diem videat, sive tegatur humo.
Per caput ipse suum solitus jurare tuumque,
  Quod scio non illi vilius esse suo.
Plena tot ac tantis referatur gratia factis:
  Nec sinet ille tuos litus arare boves.
Fac modò constanter profugum tueare. Quod ille,
  Qui bene te novit, non rogat; ipsa rogo.

ELEGIA V.

Annuus adsuetum Dominæ natalis honorem
  Exigit: ite manus ad pia sacra meæ.
Sic quondam festum Laërtius egerit heros
  Forsan in extremo conjugis orbe diem.
Lingua favens adsit, longorum oblita malorum:
  Quæ (puto) dedidicit jam bona verba loqui.
Quæque semel toto vestis mihi sumitur anno,
  Sumatur fatis discolor alba meis.

Araque gramineo viridis de cespite fiat;
Et velet tepidos nexa corona focos.
Da mihi tura, puer, pingues facientia flammas,
Quodque pio fusum stridat in igne merum.
Optime natalis, quamvis procul absumus, opto
Candidus huc venias, dissimilisque meo.
Sique quod instabat dominæ miserabile vulnus,
Sit perfuncta meis tempus in omne malis.
Quæque gravi nuper plùs quàm quassata procellâ est,
Quod superest, tutum per mare navis eat.
Illa domo, natâque suâ, patriâque fruatur:
Erepta hæc uni sit satis esse mihi.
Quatenus et non est in caro conjuge felix,
Pars vitæ tristi cetera nube vacet.
Vivat, ametque virum, quoniam sic cogitur, absens:
Consummetque annos, sed diuturna, suos.
Adjicerem et nostros: sed ne contagia fati
Corrumpant timeo, quos agit ipsa, mei.
Nil homini certum est. Fieri quis posse putaret,
Ut facerem in mediis hæc ego sacra Getis?
Adspice, ut aura tamen fumos è ture coortos
In partes Italas et loca dextra ferat.
Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis:
Consilium fugiunt cetera penè meum.
Consilio, commune sacrum cùm fiat in arâ
Fratribus, alternâ qui periere manu,
Ipsa sibi discors, tamquam mandetur ab illis,
Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc (memini) quondam fieri non posse loquebar:
Et me Battiades judice falsus erat.
Omnia nunc credo: cùm tu non stultus ab Arcto
Terga vapor dederis, Ausoniamque petas.
Hæc igitur lux est: quæ si non orta fuisset,
Nulla fuit misero festa videnda mihi.
Edidit hæc mores illis Heroïsin æquos,
Quîs erat Eëtion Icariusque pater.
Nata pudicitia est, mores, probitasque, fidesque:
At non sunt istâ gaudia nata die:

Sed labor, et curæ, fortunaque moribus impar:
  Justaque de viduo penè querela toro.
Scilicet adversis probitas exercita rebus
  Tristi materiam tempore laudis habet.
Si nihil infesti durus vidisset Ulixes;
  Penelope felix, sed sine laude, foret.
Victor Echionias si vir penetrâsset in arces,
  Forsitan Evadnen vix sua nôsset humus.
Cùm Peliâ tot sint genitæ; cur nobilis una est?
  Nupta fuit misero nempe quòd una viro.
Effice, ut Iliacas tangat prior alter arenas;
  Laodamia nihil cur referatur erit.
Et tua, quod mallem, pietas ignota maneret,
  Implêssent venti si mea vela sui.
Dî tamen, et Cæsar Dîs accessure, sed olim,
  Æquârint Pylios cùm tua fata dies;
Non mihi, qui pœnam fateor meruisse, sed illi
  Parcite, quæ nullo digna dolore dolet.

ELEGIA VI.

Tu quoque nostrarum quondam fiducia rerum,
  Qui mihi confugium, qui mihi portus eras;
Tu modò suscepti caussam dimittis amici,
  Officiique pium tam citò ponis onus?
Sarcina sum, fateor; quam si tu tempore duro
  Depositurus eras, non subeunda fuit.
Fluctibus in mediis navem, Palinure, relinquis?
  Ne fuge; neve tuâ sit minor arte fides.
Numquid Achilleos inter fera prœlia fidi
  Deseruit levitas Automedontis equos?
Quem semel excepit, numquid Podalirius ægro
  Promissam medicæ non tulit artis opem?
Turpiùs ejicitur, quàm non admittitur hospes.
  Quæ patuit, dextræ firma sit ara meæ.
Nil, nisi me solum, primò tutatus es: at nunc
  Me pariter serva, judiciumque tuum.

Si modò non aliqua est in me nova culpa: tuamque
Mutârunt subitò crimina nostra fidem.
Spiritus hic, Scythicâ quem non bene ducimus aurâ,
Quod cupio, membris exeat antè meis;
Quàm tua delicto stringantur pectora nostro;
Et videar meritò vilior esse tibi.
Non adeò toti fatis urguemur iniquis,
Ut mea sit longis mens quoque mota malis.
Finge tamen motam: quoties Agamemnone natum
Dixisse in Pyladen verba proterva putas?
Nec procul à vero est, quòd vel pulsârit amicum:
Mansit in officiis non minùs ille suis.
Hoc est cum miseris solum commune beatis,
Ambobus tribui quod solet obsequium.
Ceditur et cæcis, et quos prætexta verendos,
Virgaque cum verbis imperiosa, facit.
Si mihi non parcis, fortunæ parcere debes.
Non habet in nobis ullius ira locum.
Elige nostrorum minimum minimumque laborum:
Isto, quo reris, grandius illud erit.
Quàm multâ madidæ celebrantur arundine fossæ,
Florida quàm multas Hybla tuetur apes;
Quàm multæ gracili terrena sub horrea ferre
Limite formicæ grana reperta solent;
Tam me circumstant densorum turba malorum.
Crede mihi; vero est nostra querela minor.
His qui contentus non est; in litus arenas,
In segetem spicas, in mare fundat aquas.
Intempestivos igitur compesce timores;
Vela nec in medio desere nostra mari.

ELEGIA VII.

QUAM legis, ex illâ tibi venit epistola terrâ,
Latus ubi æquoreis additur Ister aquis.
Si tibi contingit cum dulci vita salute;
Candida Fortunæ pars manet una meæ.

Scilicet, ut semper, quid agam, carissime, quæris:
  Quamvis hoc vel me scire tacente potes.
Sum miser: hæc brevis est nostrorum summa malorum:
  Quisquis et offenso Cæsare vivet, erit.
Turba Tomitanæ quæ sit regionis, et inter
  Quos habitem mores; discere cura tibi est?
Mixta sit hæc quamvis inter Grajosque Getasque;
  A malè pacatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticæ major Geticæque frequentia gentis
  Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus est nemo, qui non coryton, et arcum,
  Telaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, verissima Martis imago:
  Non coma, non ullâ barba resecta manu.
Dextera non segnis fixo dare vulnera cultro,
  Quem vinctum lateri barbarus omnis habet.
Vivit in his eheu! tenerorum oblitus amorum;
  Hos videt, hos vates audit, amice, tuus!
Atque utinam vivat, sed non moriatur in illis!
  Absit ab invisis et tamen umbra locis!
Carmina quòd pleno saltari nostra Theatro,
  Versibus et plaudi scribis, amice, meis:
Nil equidem feci (tu scis hoc ipse) theatris:
  Musa nec in plausus ambitiosa mea est.
Nec tamen ingratum est, quodcumque oblivia nostri
  Impedit, et profugi nomen in ora refert.
Quamvis interdum, quæ me læsisse recordor,
  Carmina devoveo, Pïeridasque meas:
Cùm bene devovi, nequeo tamen esse sine illis:
  Vulneribusque meis tela cruenta sequor.
Quæque modò Euboïcis lacerata est fluctibus, audet
  Graja Caphaream currere puppis aquam.
Nec tamen ut lauder vigilo, curamque futuri
  Nominis, utilius quod latuisset, ago.
Detineo studiis animum, falloque dolores:
  Experior curis et dare verba meis.
Quid potius faciam desertis solus in oris,
  Quamve malis aliam quærere coner opem?

Sive locum specto; locus est inamabilis; et quo
   Esse nihil toto tristius orbe potest.
Sive homines; vix sunt homines hoc nomine digni:
   Quámque lupi, sævæ plus feritatis habent.
Non metuunt leges, sed cedit viribus æquum;
   Victaque pugnaci jura sub ense jacent.
Pellibus et laxis arcent malè frigora braccis;
   Oraque sunt longis horrida tecta comis.
In paucis remanent Grajæ vestigia linguæ:
   Hæc quoque jam Getico barbara facta sono.
Unus in hoc populo nemo est, qui fortè Latinè
   Quælibet è medio reddere verba queat.
Ille ego Romanus vates (ignoscite Musæ)
   Sarmatico cogor plurima more loqui.
En pudet, et fateor; jam desuetudine longâ
   Vix subeunt ipsi verba Latina mihi.
Nec dubito, quin sint et in hoc non pauca libello
   Barbara. Non hominis culpa, sed ista loci.
Ne tamen Ausoniæ perdam commercia linguæ,
   Et fiat patrio vox mea muta sono;
Ipse loquor mecum, desuetaque verba retracto;
   Et studii repeto signa sinistra mei.
Sic animum tempusque traho: meque ipse reduco
   A' contemplatu, submoveoque, mali.
Carminibus quæro miserarum oblivia rerum.
   Præmia si studio consequor ista, sat est.

ELEGIA VIII.

Non adeò cecidi, quamvis dejectus, ut infra
   Te quoque sim: inferius quo nihil esse potest.
Quæ tibi res animos in me facit, improbe? curve
   Casibus insultas, quos potes ipse pati?
Nec mala te reddunt mitem placidumve jacenti
   Nostra, quibus possint illacrimare feræ?
Nec metuis dubio Fortunæ stantis in orbe
   Numen, et exosæ verba superba Deæ?

Exiget ah dignas ultrix Rhamnusia pœnas!
Imposito calcas quid mea fata pede?
Vidi ego, naufragiumque viros et in æquore mergi:
Et, Numquam, dixi, justior unda fuit.
Vilia qui quondam miseris alimenta negârat,
Nunc mendicato pascitur ipse cibo.
Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa, tenaxque, loco.
Sed modò læta manet, vultus modò sumit acerbos;
Et tantùm constans in levitate suâ est.
Nos quoque floruimus, sed flos erat ille caducus;
Flammaque de stipulâ nostra brevisque fuit.
Neve tamen totâ capias fera gaudia mente;
Non est placandi spes mihi nulla Dei.
Vel quia peccavi citra scelus; utque pudore
Non caret, invidiâ sic mea culpa caret:
Vel quia nil ingens ad finem Solis ab ortu,
Illo, cui paret, mitius orbis habet.
Scilicet ut non est per vim superabilis ulli,
Molle cor ad timidas sic habet ille preces.
Exemploque Deûm, quibus accessurus et ipse est,
[Cum pœnæ veniâ plura roganda petam.]
Si numeres anno Soles et nubila toto,
Invenies nitidum sæpius îsse diem.
Ergo, ne nostrâ nimiùm lætere ruinâ,
Restitui quondam me quoque posse puta.
Posse puta fieri, lenito Principe, vultus
Ut videas mediâ tristis in Urbe meos:
Utque ego te videam caussâ graviore fugatum.
Hæc sunt à primis proxima vota mihi.

ELEGIA IX.

O tua si sineres in nostris nomina poni
Carminibus, positus quàm mihi sæpe fores!
Te solum meriti canerem memor; inque libellis
Crevisset sine te pagina nulla meis.

Quid tibi deberem totâ sciretur in Urbe:
  Exsul in amissâ si tamen Urbe legor.
Te præsens mitem, te nôsset serior ætas:
  Scripta vetustatem si modò nostra ferent.
Nec tibi cessaret doctus bene dicere lector:
  Hic tibi servato vate maneret honor.
Cæsaris est primum munus, quòd ducimus auras;
  Gratia post magnos est tibi habenda Deos.
Ille dedit vitam; tu, quam dedit ille, tueris:
  Et facis accepto munere posse frui.
Cúmque perhorruerit casus pars maxima nostros;
  Pars etiam credi pertimuisse velit,
Naufragiumque meum tumulo spectârit ab alto,
  Nec dederit nanti per freta sæva manum;
Seminecem Stygiâ revocâsti solus ab undâ.
  Hoc quoque, quòd memores possumus esse, tuum est.
Di tibi se tribuant cum Cæsare semper amicos:
  Non potuit votum plenius esse meum.
Hæc meus argutis, si tu paterere, libellis
  Poneret in multâ luce videnda labor.
Se quoque nunc, quamvis est jussa quiescere, quin te
  Nominet invitum, vix mea Musa tenet.
Utque canem pavidæ nactum vestigia cervæ
  Luctantem frustrà copula dura tenet;
Utque fores nondum reserati carceris acer
  Nunc pede, nunc ipsâ fronte, lacessit equus;
Sic mea, lege datâ vincta atque inclusa, Thalia
  Per titulum vetiti nominis ire cupit.
Ne tamen officio memoris lædaris amici,
  Parebo jussis (parce timere) tuis.
At non parerem, nisi si meminisse putares.
  Hoc quod non prohibet vox tua; gratus ero.
Dumque (quod ô breve sit!) lumen solare videbo,
  Serviet officio spiritus iste tuo.

ELEGIA X.

Ut sumus in Ponto, ter frigore constitit Ister:
Facta est Euxini dura ter unda maris.
At mihi jam videor patriâ procul esse tot annis,
Dardana quot Grajo Troja sub hoste fuit.
Stare putes; adeò procedunt tempora tardé:
Et peragit lentis passibus annus iter.
Nec mihi solstitium quidquam de noctibus aufert:
Efficit angustos nec mihi bruma dies:
Scilicet in nobis rerum natura novata est;
Cumque meis curis omnia longa facit.
Num peragunt solitos communia tempora motus,
Suntque magis vitæ tempora dura meæ?
Quem tenet Euxini mendax cognomine litus,
Et Scythici verè terra sinistra freti.
Innumeræ circà gentes fera bella minantur;
Quæ sibi non rapto vivere turpe putant.
Nil extra tutum est: tumulus defenditur ægrè
Mœnibus exiguis, ingenioque loci.
Cùm minimè credas; ut aves, densissimus hostis
Advolat, et prædam vix bene visus agit.
Sæpe intra muros clausis venientia portis
Per medias legimus noxia tela vias.
Est igitur rarus, qui rus colere audeat: isque
Hâc arat infelix, hâc tenet arma manu.
Sub galeâ pastor junctis pice cantat avenis;
Proque lupo pavidæ bella verentur oves.
Vix ope castelli defendimur: et tamen intus
Mixta facit Grajis barbara turba metum.
Quippe simul nobis habitat discrimine nullo
Barbarus: et tecti plus quoque parte tenet.
Quos ut non timeas, possis odisse videndo
Pellibus et longâ tempora tecta comâ.
Hos quoque, qui geniti Grajâ creduntur ab urbe,
Pro patrio cultu Persica bracca tegit.

Exercent illi sociæ commercia linguæ.
  Per gestum res est significanda mihi.
Barbarus hîc ego sum, quia non intelligor ulli:
  Et rident stolidi verba Latina Getæ.
Meque palam de me tutò mala sæpe loquuntur:
  Forsitan objiciunt exsiliumque mihi.
Utque fit, in me aliquid, si quid dicentibus illis
  Abnuerim quoties adnuerimque, putant.
Adde, quòd injustum rigido jus dicitur ense:
  Dantur et in medio vulnera sæpe foro.
O duram Lachesin, quæ tam grave sidus habenti
  Fila dedit vitæ non breviora meæ!
Quòd patriæ vultu, vestroque caremus, amici;
  Quódque hîc in Scythicis finibus esse queror;
Utraque pœna gravis: merui tamen Urbe carere;
  Non merui tali forsitan esse loco.
Quid loquor ah demens? ipsam quoque perdere vitam
  Cæsaris offenso numine dignus eram.

ELEGIA XI.

Quòd te nescio quis per jurgia dixerit esse
  Exsulis uxorem, litera questa tua est.
Indolui; non tam mea quòd fortuna malè audit,
  Qui jam consuevi fortiter esse miser:
Quàm quia, cui minimè vellem, sim caussa pudoris;
  Teque rear nostris erubuisse malis.
Perfer, et obdura: multò graviora tulisti,
  Cùm me surripuit Principis ira tibi.
Fallitur iste tamen, quo judice nominor exsul.
  Mollior est culpam pœna secuta meam.
Maxima pœna mihi est, ipsum offendisse: priúsque
  Venisset mallem funeris hora mihi.
Quassa tamen nostra est, non fracta, nec obruta puppis:
  Utque caret portu; sic tamen exstat aquis.
Nec vitam, nec opes, nec jus mihi civis ademit;
  Quæ merui vitio perdere cuncta meo.

Sed quia peccato facinus non adfuit illi,
  Nil nisi me patriis jussit abesse focis.
Utque aliis, numerum quorum comprendere non est,
  Cæsareum numen, sic mihi, mite fuit.
Ipse relegati, non exsulis, utitur in me
  Nomine: tuta suo judice caussa mea est.
Jure igitur laudes, Cæsar, pro parte virili
  Carmina nostra tuas qualiacumque canunt.
Jure Deos, ut adhuc cœli tibi limina claudant,
  Teque velint sine se, comprecor, esse Deum.
Optat idem populus. Sed ut in mare flumina vastum,
  Sic solet exiguæ currere rivus aquæ.
At tu fortunam, cujus vocor exsul ab ore,
  Nomine mendaci parce gravare meam.

ELEGIA XII.

Scribis, ut oblectem studio lacrimabile tempus,
  Ne pereant turpi pectora nostra situ.
Difficile est, quod, amice, mones: quia carmina lætum
  Sunt opus, et pacem mentis habere volunt.
Nostra per adversas agitur Fortuna procellas:
  Sorte nec ulla meâ tristior esse potest.
Exigis, ut Priamus natorum funere ludat,
  Et Niobe festos ducat ut orba choros.
Luctibus, an studio videor debere teneri,
  Solus in extremos jussus abire Getas?
Des licèt hic valido pectus mihi robore fultum,
  Fama refert Anyti quale fuisse reo;
Fracta cadet tantæ sapientia mole ruinæ.
  Plus valet humanis viribus ira Dei.
Ille senex dictus sapiens ab Apolline, nullum
  Scribere in hoc casu sustinuisset opus.
Ut patriæ veniant, veniant oblivia vestri;
  Omnis ut admissi sensus abesse queat;
At timor officio fungi vetat ipse quieto.
  Cinctus ab innumero me tenet hoste locus.

Adde, quòd ingenium longâ rubigine læsum
Torpet: et est multò, quàm fuit antè, minus.
Fertilis, adsiduo si non renovetur aratro,
Nil, nisi cum spinis gramen, habebit ager.
Tempore qui longo steterit, malè curret, et inter
Carceribus missos ultimus ibit equos.
Vertitur in teneram cariem, rimisque dehiscit,
Si qua diu solitis cymba vacârit aquis.
Me quoque despero, fuerim cùm parvus et antè,
Illi, qui fueram, posse redire parem.
Contudit ingenium patientia longa laborum:
Et pars antiqui magna vigoris abest.
Sæpe tamen nobis, ut nunc quoque, sumta tabella est;
Inque suos volui cogere verba pedes:
Carmina scripta mihi sunt nulla, aut qualia cernis;
Digna sui domini tempore, digna loco.
Denique non parvas animo dat gloria vires;
Et fecunda facit pectora laudis amor.
Nominis et famæ quondam fulgore trahebar,
Dum tulit antennas aura secunda meas.
Non adeò est bene nunc, ut sit mihi gloria curæ:
Si liceat, nulli cognitus esse velim.
An, quia cesserunt primò bene carmina, suades
Scribere, successus ut sequar ipse meos?
Pace, novem, vestrâ liceat dixisse, Sorores;
Vos estis nostræ maxima caussa fugæ.
Utque dedit justas tauri fabricator aëni,
Sic ego do pœnas artibus ipse meis.
Nil mihi debuerat cum versibus amplius esse;
Sed fugerem meritò naufragus omne fretum.
At puto, si demens studium fatale retentem,
Hîc mihi præbebit carminis arma locus.
Non liber hîc ullus, non qui mihi commodet aurem,
Verbaque significent quid mea nôrit, adest.
Omnia barbariæ loca sunt, vocisque ferinæ,
Omnia sunt Getici plena timore soni.
Ipse mihi videor jam dedidicisse Latinè:
Jam didici Geticè Sarmaticèque loqui.

Nec tamen, ut verum fatear tibi, nostra teneri
  A' componendo carmine Musa potest.
Scribimus, et scriptos absumimus igne libellos.
  Exitus est studii parva favilla mei.
Nec possum, et cupio non ullos ducere versus.
  Ponitur idcirco noster in igne labor.
Nec nisi pars casu flammis erepta, dolove,
  Ad vos ingenii pervenit ulla mei.
Sic utinam, quæ nil metuentem tale magistrum
  Perdidit, in cineres Ars mea versa foret.

ELEGIA XIII.

Hanc tuus è Getico mittit tibi Naso salutem :
  Mittere rem si quis, quâ caret ipse, potest.
Æger enim traxi contagia corpore mentis,
  Libera tormento pars mihi ne qua vacet.
Perque dies multos lateris cruciatibus uror,
  Sed quod non modico frigore læsit hiems.
Si tamen ipse vales, aliquâ nos parte valemus :
  Quippe mea est humeris fulta ruina tuis.
Qui mihi cùm dederis ingentia pignora, cúmque
  Per numeros omnes hoc tueare caput ;
Quòd tua me rarò solatur epistolà, peccas :
  Remque piam præstas, ni mihi verba neges.
Hoc, precor, emenda : quod si correxeris unum,
  Nullus in egregio corpore nævus erit.
Pluribus accusem ; fieri nisi possit, ut ad me
  Litera non veniat ; missa sit illa tamen.
Dî faciant, ut sit temeraria nostra querela ;
  Teque putem falsò non meminisse mei.
Quod precor, esse liquet. Neque enim mutabile robur
  Credere me fas est pectoris esse tui.
Cana priùs gelido desint absinthia Ponto,
  Et careat dulci Trinacris Hybla thymo ;
Immemorem quàm te quisquam convincat amici.
  Non ita sunt fati stamina nigra mei.

Tu tamen, ut falsæ possis quoque pellere culpæ
Crimina; quod non es, ne videare, cave:
Utque solebamus consumere longa loquendo
Tempora, sermonem deficiente die;
Sic ferat ac referat tacitas nunc litera voces:
Et peragant linguæ charta manusque vices:
Quod fore ne nimiùm videar diffidere, sitque
Versibus hìc paucis admonuisse satis;
Accipe, quo semper finitur epistola verbo,
Atque meis distent ut tua fata; Vale.

ELEGIA XIV.

Quanta tibi dederint nostri monumenta libelli,
O mihi me conjux carior, ipsa vides.
Detrahat auctori multum Fortuna licebit;
Tu tamen ingenio clara ferere meo.
Dumque legar, mecum pariter tua fama legetur:
Nec potes in mœstos omnis abire rogos.
Cúmque viri casu possis miseranda videri;
Invenies aliquas, quæ, quod es, esse velint:
Quæ te, nostrorum cùm sis in parte malorum;
Felicem dicant, invideantque tibi.
Non ego divitias dando tibi plura dedissem:
Nil feret ad manes divitis umbra suos.
Perpetui fructum donavi nominis: idque
Quo dare nil potui munere majus, habes.
Adde, quòd, ut rerum sola es tutela mearum,
Ad te non parvi venit honoris onus.
Quòd numquam vox est de te mea muta, tuique
Judiciis debes esse superba viri.
Quæ ne quis possit temeraria dicere, præsta:
Et pariter serva meque piamque fidem.
Nam tua, dum stetimus, turpi sine crimine mansit,
Et laudem probitas irreprehensa tulit.
Par eadem nostrâ nunc est sibi facta ruinâ.
Conspicuum virtus hìc tua ponat opus.

Esse bonam facile est, ubi, quod vetet esse, remotum est;
Et nihil officio nupta quod obstet habet.
Cùm Deus intonuit, non se subducere nimbo,
Id demum pietas, id socialis amor.
Rara quidem virtus, quam non Fortuna gubernet;
Quæ maneat stabili, cùm fugit illa, pede:
Si qua tamen pretii sibi merces ipsa petiti,
Inque parum lætis ardua rebus adest;
Ut tempus numeres, per secula nulla tacetur,
Et loca mirantur, quâ patet orbis iter.
Adspicis, ut longo maneat laudabilis ævo
Nomen inexstinctum, Penelopea fides?
Cernis, ut Admeti cantetur, ut Hectoris uxor,
Ausaque in accensos Iphias ire rogos?
Ut vivat famâ conjux Phylaceïa, cujus
Iliacam celeri vir pede pressit humum?
Nil opus est leto pro me, sed amore fideque.
Non ex difficili fama petenda tibi est.
Nec te credideris, quia non facis, ista moneri.
Vela damus, quamvis remige puppis eat.
Qui monet, ut facias, quod jam facis, ille monendo
Laudat, et hortatu comprobat acta suo.

TRISTIUM FINIS.

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM

EX PONTO

LIBRI QUATUOR.

EJUSDEM

IBIS.

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM

EX PONTO

LIBER PRIMUS.

EPISTOLA I.

BRUTO.

Naso Tomitanæ jam non novus incola terræ
  Hoc tibi de Getico litore mittit opus.
Si vacat, hospitio peregrinos, Brute, libellos
  Excipe, dumque aliquo, quolibet abde loco.
Publica non audent inter monumenta venire,
  Ne suus hoc illis clauserit auctor iter.
Ah quoties dixi, Certè nil turpe docetis!
  Ite: patet castis versibus ille locus.
Non tamen accedunt: sed, ut adspicis ipse, latere
  Sub Lare privato tutius esse putant.
Quæris, ubi hos possis nullo componere læso?
  Quâ steterant Artes, pars vacat illa tibi.
Quid veniant, novitate roges fortasse sub ipsâ.
  Accipe, quodcumque est, dummodo non sit amor.
Invenies, quamvis non est miserabilis index,
  Non minùs hoc illo triste, quod antè dedi.
Rebus idem, titulo differt, et epistola cui sit
  Non occultato nomine missa docet.
Nec vos hoc vultis, sed nec prohibere potestis:
  Musaque ad invitos officiosa venit.

Quidquid id est, adjunge meis. Nihil impedit ortos
  Exsule, servatis legibus, Urbe frui.
Quod metuas non est. Antonî scripta leguntur:
  Doctus et in promtu scrinia Brutus habet.
Nec me nominibus furiosus confero tantis.
  Sæva Deos contra non tamen arma tuli.
Denique Cæsareo, quod non desiderat ipse,
  Non caret è nostris ullus honore liber.
Si dubitas de me; laudes admitte Deorum:
  Et carmen demto nomine sume meum.
Adjuvat in bello pacatæ ramus olivæ:
  Proderit Auctorem Pacis habere nihil?
Cùm foret Æneæ cervix subjecta parenti,
  Dicitur ipsa viro flamma dedisse viam.
Fert liber Æneaden: et non iter omne patebit?
  At patriæ pater hic; ipsius ille fuit.
Ecquis ita est audax, ut limine cogat abire
  Jactantem Phariâ tinnula sistra manu?
Ante Deûm Matrem cornu tibicen adunco
  Cùm canit; exiguæ quis stipis æra neget?
Scimus ab imperio fieri nil tale Dianæ:
  Unde tamen vivat vaticinator habet.
Ipsa movent animos Superorum numina nostros;
  Turpe nec est tali credulitate capi.
En ego, pro sistro, Phrygiique foramine buxi,
  Gentis Iüleæ nomina sancta fero.
Vaticinor, moneoque; locum date sacra ferenti:
  Non mihi, sed magno poscitur ille Deo.
Nec, quia vel merui, vel sensi Principis iram,
  A' nobis ipsum nolle putate coli.
Vidi ego linigeræ numen violâsse fatentem
  Isidis, Isiacos ante sedere focos.
Alter, ob huic similem privatus lumine culpam,
  Clamabat mediâ, se meruisse, viâ.
Talia cœlestes fieri præconia gaudent,
  Ut, sua quid valeant numina, teste probent.
Sæpe levant pœnas, ereptaque lumina reddunt;
  Cùm bene peccati pœnituisse vident.

Pœnitet ô, (si quid miserorum creditur ulli)
Pœnitet, et facto torqueor ipse meo!
Cúmque sit exsilium, magis est mihi culpa dolori:
Estque pati pœnas, quàm meruisse; minus.
Ut mihi Dî faveant, quibus est manifestior ipse;
Pœna potest demi, culpa perennis erit.
Mors faciet certè, ne sim, cùm venerit, exsul:
Ne non peccârim, mors quoque non faciet.
Nil igitur mirum, si mens mihi tabida facta
De nive manantis more liquescit aquæ.
Estur ut occultâ vitiata teredine navis;
Æquorei scopulos ut cavat unda salis;
Roditur ut scabrâ positum rubigine ferrum;
Conditus ut tineæ carpitur ore liber:
Sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
Fine quibus nullo conficiantur, habent.
Nec priùs hi mentem stimuli, quàm vita, relinquent:
Quique dolet citiùs, quàm dolor, ipse cadet.
Hoc mihi si Superi, quorum sumus omnia, credent;
Forsitan exiguâ dignus habebor ope:
Inque locum Scythico vacuum mutabor ab arcu.
Plus isto, duri, si precer, oris ero.

EPISTOLA II.

MAXIMO.

Maxime, qui tanti mensuram nominis imples,
Et geminas animi nobilitate genus;
Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti,
Non omnes Fabios abstulit una dies;
Forsitan, hæc à quo mittatur epistola, quæras;
Quique loquar tecum, certior esse velis.
Hei mihi! quid faciam? vereor, ne nomine lecto
Durus, et aversâ cetera mente legas.
Viderit hæc si quis; tibi me scripsisse fateri
Audebo, et propriis ingemuisse malis.

Viderit; audebo tibi me scripsisse fateri,
  Atque modum culpæ notificare meæ.
Qui, cùm me pœnâ dignum graviore fuisse
  Confitear, possum vix graviora pati.
Hostibus in mediis, interque pericula versor:
  Tamquam cum patriâ pax sit ademta mihi.
Qui, mortis sævo geminent ut vulnere caussas,
  Omnia vipereo spicula felle linunt.
His eques instructus perterrita mœnia lustrat,
  More lupi clausas circuëuntis oves.
At semel intentus nervo levis arcus equino
  Vincula semper habens irresoluta manet.
Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
  Portaque vix firmâ submovet arma serâ.
Adde loci faciem, nec fronde, nec arbore læti;
  Et quòd iners hiemi continuatur hiems.
Hîc me pugnantem cum frigore, cumque sagittis,
  Cumque meo fato, quarta fatigat hiems.
Fine carent lacrimæ, nisi cùm stupor obstitit illis:
  Et similis morti pectora torpor habet.
Felicem Nioben, quamvis tot funera vidit,
  Quæ posuit sensum saxea facta mali!
Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
  Cortice velavit populus ora novo!
Ille ego sum, lignum qui non admittar in ullum:
  Ille ego sum, frustrà qui lapis esse velim.
Ipsa Medusa oculis veniat licèt obvia nostris,
  Amittat vires ipsa Medusa suas.
Vivimus, ut sensu numquam careamus amaro:
  Et gravior longâ fit mea pœna morâ.
Sic inconsumtum Tityi semperque renascens
  Non perit, ut possit sæpe perire, jecur.
At puto, cùm requies, medicinaque publica curæ
  Somnus adest, solitis nox venit orba malis.
Somnia me terrent veros imitantia casus,
  Et vigilant sensus in mea damna mei.
Aut ego Sarmaticas videor vitare sagittas,
  Aut dare captivas ad fera vincla manus;

Aut, ubi decipior melioris imagine somni,
  Adspicio patriæ tecta relicta meæ;
Et modò vobiscum, quos sum veneratus, amici,
  Et modò cum carâ conjuge, multa loquor.
Sic, ubi percepta est brevis et non vera voluptas,
  Pejor ab admonitu fit status iste boni.
Sive dies igitur caput hoc miserabile cernit,
  Sive pruinosi Noctis aguntur equi:
Sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis,
  Ignibus admotis ut nova cera solet.
Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor idem,
  Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.
Cùm subit, Augusti quæ sit clementia: credo
  Mollia naufragiis litora posse dari.
Cùm video quàm sint mea fata tenacia, frangor;
  Spesque levis magno victa timore cadit:
Nec tamen ulterius quidquam sperove precorve,
  Quàm malè mutato posse carere loco.
Aut hoc, aut nihil est, pro me tentare modestè
  Gratia quod salvo vestra pudore queat.
Suscipe, Romanæ facundia, Maxime, linguæ,
  Difficilis caussæ mite patrocinium.
Est mala, confiteor: sed te bona fiet agente.
  Lenia pro miserâ fac modò verba fugâ.
Nescit enim Cæsar, quamvis Deus omnia nôrit,
  Ultimus hîc quâ sit conditione locus.
Magna tenent illud rerum molimina numen:
  Hæc est cœlesti pectore cura minor.
Nec vacat, in quâ sint positi regione Tomitæ,
  Quærere, finitimo vix loca nota Getæ:
Aut quid Sauromatæ faciant, quid Iäzyges acres,
  Cultaque Oresteæ Taurica terra Deæ:
Quæque aliæ gentes, ubi frigore constitit Ister,
  Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominum nec te, pulcherrima, curant,
  Roma, nec Ausonii militis arma timent.
Dant animos arcus illis, plenæque pharetræ;
  Quámque libet longis cursibus aptus equus:

Quódque sitim didicere diu tolerare famemque:
  Quódque sequens nullas hostis habebit aquas.
Ira Dei mitis non me misisset in istam,
  Si satis hæc illi nota fuisset, humum.
Nec me, nec quemquam Romanum gaudet ab hoste,
  Meque minùs, vitam cui dedit ipse, premi.
Noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu:
  Nil opus est illis in mea fata Getis.
Sed neque, cur morerer, quidquam mihi comperit ac-
  Nec minùs infestus, quàm fuit, esse potest. {tum:
Tum quoque nil fecit, nisi quod facere ipse coëgi,
  Penè etiam merito parcior ira meo.
Dî faciant igitur, quorum mitissimus ipse est,
  Alma nihil majus Cæsare terra ferat.
Utque diu sub eo sit publica sarcina rerum;
  Perque manus hujus tradita gentis eat.
At tu tam placido, quàm nos quoque sensimus illum,
  Judice pro lacrimis ora resolve meis.
Non petito ut bene sit, sed utì malè tutiús; utque
  Exsilium sævo distet ab hoste meum.
Quamque dedêre mihi præsentia numina vitam,
  Non adimat stricto squalidus ense Getes.
Denique, si moriar, subeant pacatius arvum
  Ossa, nec à Scythicâ nostra premantur humo.
Nec malè compositos (ut scilicet exsule dignum)
  Bistonii cineres ungula pulset equi.
Et ne, si superest aliquid post funera sensûs,
  Terreat hîc manes Sarmatis umbra meos.
Cæsaris hæc animum poterant audita movere,
  Maxime; movissent si tamen antè tuum.
Vox, precor, Augustas pro me tua molliat aures,
  Auxilio trepidis quæ solet esse reis:
Adsuetâque tibi doctæ dulcedine linguæ
  Æquandi Superis pectora flecte viri.
Non tibi Theromedon, crudusve rogabitur Atreus;
  Quique suis homines pabula fecit equis:
Sed piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox:
  Quique dolet, quoties cogitur esse ferox.

Qui vicit semper, victis ut parcere posset;
Clausit et æternâ civica bella serâ.
Multa metu pœnæ, pœnâ qui pauca coërcet;
Et jacit invitâ fulmina rara manu.
Ergo tam placidas orator missus ad aures,
Ut propior patriæ sit fuga nostra, roga.
Ille ego sum, qui te colui; quem festa solebat
Inter convivas mensa videre tuos.
Ille ego, qui duxi vestros Hymenæon ad ignes,
Et cecini fausto carmina digna toro.
Cujus te solitum memini laudare libellos,
Exceptis, domino qui nocuere suo.
Cui tua nonnumquam miranti scripta legebas.
Ille ego, de vestrâ cui data nupta domo.
Hanc probat, et primo dilectam semper ab ævo
Est inter comites Marcia censa suas.
Inque suis habuit matertera Cæsaris ante:
Quarum judicio si qua probata, proba est.
Ipsa suâ melior famâ, laudantibus istis,
Claudia divinâ non eguisset ope.
Nos quoque præteritos sine labe peregimus annos:
Proxima pars vitæ transilienda meæ.
Sed de me ut sileam, conjux mea sarcina vestra est.
Non potes hanc salvâ dissimulare fide.
Confugit hæc ad vos: vestras amplectitur aras,
(Jure venit cultos ad sibi quisque Deos.)
Flensque rogat, precibus lenito Cæsare vestris,
Busta sui fiant ut propiora viri.

EPISTOLA III.

RUFINO.

HANC tibi Naso tuus mittit, Rufine, salutem;
Qui miser est, ulli si suus esse potest.
Reddita confusæ nuper solatia menti
Auxilium nostris spemque tulere malis.

Utque Machaoniis Pœantius artibus heres
  Lenito medicam vulnere sensit opem:
Sic ego mente jacens, et acerbo saucius ictu,
  Admonitu cœpi fortior esse tuo.
Et jam deficiens sic ad tua verba revixi,
  Ut solet infuso vena redire mero.
Non tamen exhibuit tantas facundia vires,
  Ut mea sint dictis pectora sana tuis.
Ut multum nostræ demas de gurgite curæ;
  Non minus exhausto, quod superabit, erit.
Tempore ducetur longo fortasse cicatrix:
  Horrent admotas vulnera cruda manus.
Non est in medico semper, relevetur ut æger:
  Interdum doctâ plus valet arte malum.
Cernis, ut è molli sanguis pulmone remissus
  Ad Stygias certo limite ducat aquas.
Adferat ipse licèt sacras Epidaurius herbas;
  Sanabit nullâ vulnera cordis ope.
Tollere nodosam nescit medicina podagram,
  Nec formidatis auxiliatur aquis.
Cura quoque interdum nullâ medicabilis arte;
  Aut, ut sit, longâ est extenuanda morâ.
Cùm bene firmârunt animum præcepta jacentem,
  Sumtaque sunt nobis pectoris arma tui;
Rursus amor patriæ, ratione valentior omni,
  Quod tua texuerunt scripta, retexit opus.
Sive pium vis hoc, sive hoc muliebre vocari;
  Confiteor misero molle cor esse mihi.
Non dubia est Ithaci prudentia: sed tamen optat
  Fumum de patriis posse videre focis.
Nescio quâ natale solum dulcedine captos
  Ducit, et immemores non sinit esse sui.
Quid melius Româ? Scythico quid frigore pejus?
  Huc tamen ex illâ barbarus urbe fugit.
Cùm bene sit clausæ caveâ Pandione natæ;
  Nititur in silvas illa redire suas.
Adsuetos tauri saltus, adsueta leones
  (Nec feritas illos impedit) antra petunt.

Tu tamen exsilii morsus è pectore nostro
Fomentis speras cedere posse tuis.
Effice, vos ipsi ne tam mihi sitis amandi,
Talibus ut levius sit caruisse malum.
At, puto, quâ fueram genitus, tellure carenti,
In tamen humano contigit esse loco.
Orbis in extremi jaceo desertus arenis,
Fert ubi perpetuas obruta terra nives.
Non ager hîc pomum, non dulces educat uvas:
Non salices ripâ, robora monte virent.
Neve fretum terrâ laudes magis; æquora semper
Ventorum rabie, solibus orba, tument.
Quócumque adspicias, campi cultore carentes,
Vastaque, quæ nemo vindicet, arva jacent.
Hostis adest, dextrâ lævâque à parte timendus;
Vicinoque metu terret utrumque latus.
Altera Bistonias pars est sensura sarissas,
Altera Sarmaticâ spicula missa manu.
I nunc, et veterum nobis exempla virorum,
Qui forti casum mente tulere, refer.
Et grave magnanimi robur mirare Rutili,
Non usi reditûs conditione dati.
Smyrna virum tenuit, non Pontus et hostica tellus;
Penè minùs nullo Smyrna petenda loco.
Non doluit patriâ Cynicus procul esse Sinopeus:
Legit enim sedes, Attica terra, tuas.
Arma Neoclides qui Persica contudit armis,
Argolicâ primam sensit in urbe fugam.
Pulsus Aristides patriâ Lacedæmona fugit:
Inter quas dubium, quæ prior esset, erat.
Cæde puer factâ Patroclus Opunta reliquit,
Thessaliamque adiit, hospes Achillis, humum.
Exsul ab Hæmoniâ Pirenida cessit ad undam,
Quo duce trabs Colchas sacra cucurrit aquas.
Liquit Agenorides Sidonia mœnia Cadmus,
Poneret ut muros in meliore loco.
Venit ad Adrastum Tydeus, Calydone fugatus;
Et Teucrum Veneri grata recepit humus.

Quid referam veteres Romanæ gentis, apud quos
  Exsulibus tellus ultima Tybur erat?
Persequar ut cunctos; nulli datus omnibus ævis
  Tam procul à patriâ est, horridiorve locus.
Quò magis ignoscat sapientia vestra dolenti,
  Qui facit ex dictis non ita multa tuis.
Nec tamen inficior, si possint nostra coïre
  Vulnera, præceptis posse coïre tuis.
Sed vereor, ne me frustrà servare labores;
  Neu juver admotâ perditus æger ope.
Nec loquor hæc, quia sit major prudentia nobis;
  Sed sim, quàm medico, notior ipse mihi.
Ut tamen hoc ita sit, munus tua grande voluntas
  Ad me pervenit, consuliturque boni.

EPISTOLA IV.

UXORI.

Jam mihi deterior canis adspergitur ætas,
  Jamque meos vultus ruga senilis arat:
Jam vigor, et quasso languent in corpore vires;
  Nec, juveni lusus qui placuere, placent.
Nec, si me subitò videas, agnoscere possis:
  Ætatis facta est tanta ruina meæ.
Confiteor facere hæc annos: sed et altera caussa est,
  Anxietas animi, continuusque labor.
Nam mea per longos si quis mala digerat annos,
  (Crede mihi,) Pylio Nestore major ero.
Cernis ut in duris (et quid bove firmius?) arvis
  Fortia taurorum corpora frangat opus.
Quæ numquam vacuo solita est cessare novali,
  Fructibus adsiduis lassa senescit humus.
Occidet, ad Circi si quis certamina semper,
  Non intermissis cursibus, ibit equus.
Firma sit illa licèt, solvetur in æquore navis,
  Quæ numquam liquidis sicca carebit aquis.

Me quoque debilitat series immensa malorum,
Ante meum tempus cogit et esse senem.
Otia corpus alunt; animus quoque pascitur illis:
Immodicus contrà carpit utrumque labor.
Adspice, in has partes quòd venerit Æsone natus,
Quam laudem à serâ posteritate ferat.
At labor illius nostro leviorque minorque:
Si modò non verum nomina magna premunt.
Ille est in Pontum, Peliâ mittente, profectus,
Qui vix Thessaliæ fine timendus erat.
Cæsaris ira mihi nocuit; quem Solis ab ortu
Solis ad occasus utraque terra tremit.
Junctior Hæmonia est Ponto, quàm Roma, sinistro:
Et brevius, quàm nos, ille peregit iter.
Ille habuit comites, primos telluris Achivæ:
At nostram cuncti destituêre fugam.
Nos fragili vastum ligno sulcavimus æquor:
Quæ tulit Æsoniden, firma carina fuit.
Nec Tiphys mihi rector erat: nec Agenore natus
Quas sequerer, docuit, quas fugeremque vias.
Illum tutata est cum Pallade regia Juno:
Defendêre meum numina nulla caput.
Illum furtivæ juvere Cupidinis artes;
Quas à me vellem non didicisset Amor.
Ille domum rediit: nos his moriemur in arvis,
Perstiterit læsi si gravis ira Dei.
Durius est igitur nostrum, fidissima conjux,
Illo, quod subiit Æsone natus, onus.
Te quoque, quam juvenem discedens Urbe reliqui,
Credibile est nostris insenuisse malis.
O ego, Dî faciant, talem te cernere possim,
Caraque mutatis oscula ferre genis;
Amplectique meis corpus non pingue lacertis;
Et, Gracile hoc fecit, dicere, cura mei:
Et narrare meos flenti flens ipse labores;
Sperato numquam colloquioque frui:
Turaque Cæsaribus cum conjuge Cæsare dignâ,
Dîs veris, memori debita ferre manu!

Memnonis hanc utinam, lenito Principe, mater
  Quàm primùm roseo provocet ore diem!

EPISTOLA V.

MAXIMO.

Ille tuos quondam non ultimus inter amicos,
  Ut sua verba legas, Maxime, Naso rogat.
In quibus ingenium desiste requirere nostrum,
  Nescius exsilii ne videare mei.
Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus:
  Ut capiant vitium, ni moveantur, aquæ.
Et mihi, si quis erat, ducendi carminis usus
  Deficit; estque minor factus inerte situ.
Hæc quoque, quæ legitis, (si quid mihi, Maxime, credis)
  Scribimus invitâ, vixque coacta, manu.
Non libet in tales animum contendere curas;
  Nec venit ad duros Musa vocata Getas.
Ut tamen ipse vides, luctor deducere versum;
  Sed non fit fato mollior ille meo.
Cùm relego, scripsisse pudet: quia plurima cerno,
  Me quoque, qui feci, judice digna lini.
Nec tamen emendo: labor hic quàm scribere major,
  Mensque pati durum sustinet ægra nihil.
Scilicet incipiam limâ mordaciùs uti,
  Et sub judicium singula verba vocem?
Torquet enim Fortuna parum, nisi Nilus in Hebrum
  Confluat? et frondes Alpibus addat Athos?
Parcendum est animo miserabile vulnus habenti.
  Subducant oneri colla perusta boves.
At, puto, fructus adest, justissima caussa laborum:
  Et sata cum multo fœnore reddit ager.
Tempus ad hoc nobis (repetas licèt omnia) nullum
  Profuit (atque utinam non nocuisset!) opus.
Cur igitur scribam miraris? miror et ipse:
  Et mecum quæro sæpe, quid inde feram.

An populus verè sanos negat esse poëtas;
Sumque fides hujus maxima vocis ego?
Qui, sterili toties cùm sim deceptus ab arvo,
Damnosâ persto condere semen humo.
Scilicet est cupidus studiorum quisque suorum;
Tempus et adsuetâ ponere in arte juvat.
Saucius ejurat pugnam gladiator, et idem
Immemor antiqui vulneris arma capit.
Nil sibi cum pelagi dicit fore naufragus undis;
Mox ducit remos, quâ modò navit, aquâ.
Sic ego constanter studium non utile carpo;
Et repeto, nollem quas coluisse, Deas.
Quid potius faciam? non sum, qui segnia ducam
Otia: mors nobis tempus habetur iners.
Nec juvat in lucem nimio marcescere vino:
Nec tenet incertas alea blanda manus.
Cùm dedimus somno, quas corpus postulat, horas,
Quo ponam vigilans tempora longa modo?
Moris an oblitus patrii contendere discam
Sarmaticos arcus; et trahar arte loci?
Hoc quoque me studium prohibent adsumere vires;
Mensque magis gracili corpore nostra valet.
Cùm bene quæsieris, quid agam; magis utile nil est
Artibus his, quæ nil utilitatis habent.
Consequor ex illis casûs oblivia nostri.
Hanc satis est messem si mea reddit humus.
Gloria vos acuat: vos ut recitata probentur
Carmina, Pïeriis invigilate choris.
Quod venit ex facili, satis est componere nobis:
Et nimis intenti caussa laboris abest.
Cur ego sollicitâ poliam mea carmina curâ?
An verear, ne non approbet illa Getes?
Forsitan audacter faciam, sed glorior, Istrum
Ingenio nullum majus habere meo.
Hoc (ubi vivendum) satis est si consequor arvo,
Inter inhumanos esse poëta Getas.
Quò mihi diversum famâ contendere in orbem?
Quem Fortuna dedit, Roma sit ille locus.

Hoc mea contenta est infelix Musa theatro.
  Sic merui; magni sic voluere Dei.
Nec reor hinc illuc nostris iter esse libellis,
  Quò Boreas pennâ deficiente venit.
Dividimur cœlo; quæque est procul urbe Quirini,
  Adspicit hirsutos cominus Ursa Getas.
Per tantum terræ, tot aquas, vix credere possim
  Indicium studii transiluisse mei.
Finge legi, quodque est mirabile, finge placere:
  Auctorem certè res juvet ista nihil.
Quò tibi, si calidâ positus laudere Syene;
  Aut ubi Taprobanen Indica cingit aqua?
Altiùs ire libet? si te distantia longè
  Pleïadum laudent signa, quid inde feras?
Sed neque pervenio scriptis mediocribus istuc;
  Famaque cum domino fugit ab Urbe suo.
Vosque, quibus perii, tunc cùm mea fama sepulta est,
  Nunc quoque de nostrâ morte tacere reor.

EPISTOLA VI.

GRÆCINO.

Ecquid ut audîsti (nam te diversa tenebat
  Terra) meos casus, cor tibi triste fuit?
Dissimules, metuasque licèt, Græcine, fateri,
  Si bene te novi, triste fuisse liquet.
Non cadit in mores feritas inamabilis istos;
  Nec minùs à studiis dissidet illa tuis.
Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
  Pectora mollescunt, asperitasque fugit.
Nec quisquam meliore fide complectitur illas,
  Quâ sinit officium, militiæque labor.
Certè ego, cùm primùm potui sentire quid essem,
  (Nam fuit attonito mens mihi nulla diu)
Hoc quoque Fortunæ sensi, quòd amicus abesses:
  Qui mihi præsidium grande futurus eras.

Tecum tunc aberant ægræ solatia mentis,
Magnaque pars animæ consiliique mei.
At nunc, quod superest, fer opem, precor, eminus [unam :
Adloquioque juva pectora nostra tuo.
Quæ (non mendaci si quidquam credis amico)
Stulta magis dici, quàm scelerata, decet.
Nec leve, nec tutum, peccati quæ sit origo,
Scribere: tractari vulnera nostra timent.
Qualicumque modo mihi sint ea facta, rogare
Desine: non agites, si qua coïre velis.
Quidquid id est, ut non facinus, sic culpa vocandum.
Omnis an in magnos culpa Deos, scelus est?
Spes igitur menti pœnæ, Græcine, levandæ
Non est ex toto nulla relicta meæ.
Hæc Dea, cùm fugerent sceleratas numina terras,
In Dîs invisâ sola remansit humo.
Hæc facit, ut vivat vinctus quoque compede fossor;
Liberaque à ferro crura futura putet.
Hæc facit, ut, videat cùm terras undique nullas,
Naufragus in mediis brachia jactet aquis.
Sæpe aliquem sollers medicorum cura reliquit;
Nec spes huic venâ deficiente cadit.
Carcere dicuntur clausi sperare salutem:
Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
Hæc Dea quàm multos laqueo sua colla ligantes
Non est propositâ passa perire nece!
Me quoque conantem gladio finire dolorem
Arcuit, injectâ continuitque manu.
Quidque facis? lacrimis opus est, non sanguine, dixit:
Sæpe per has flecti Principis ira solet.
Quamvis est igitur meritis indebita nostris,
Magna tamen spes est in bonitate Dei.
Qui ne difficilis mihi sit, Græcine, precare:
Confer et in votum tu quoque verba meum.
Inque Tomitanâ jaceam tumulatus arenâ,
Si te non nobis ista vovere liquet.
Nam priùs incipiant turres vitare columbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas;

Quàm malè se præstet veteri Græcinus amico.
  Non ita sunt fatis omnia versa meis.

EPISTOLA VII.

MESSALLINO.

Litera pro verbis tibi, Messalline, salutem,
  Quam legis, à sævis attulit usque Getis.
Indicat auctorem locus? an, nisi nomine lecto,
  Hæc me Nasonem scribere verba latet?
Ecquis in extremo positus jacet orbe tuorum,
  Me tamen excepto, qui precor esse tuus?
Dî procul à cunctis, qui te venerantur amantque,
  Hujus notitiam gentis abesse velint.
Nos satis est inter glaciem Scythicasque sagittas
  Vivere: si vita est mortis habenda genus.
Nos premat aut bello tellus, aut frigore cœlum:
  Truxque Getes armis, grandine pulset hiems:
Nos habeat regio, nec pomo fœta, nec uvis;
  Et cujus nullum cesset ab hoste latus.
Cetera sit sospes cultorum turba tuorum;
  In quibus, ut populo, pars ego parva fui.
Me miserum, si tu verbis offenderis istis:
  Nosque negas ullâ parte fuisse tuos!
Idque sit ut verum, mentito ignoscere debes.
  Nil demit laudi gloria nostra tuæ.
Quis se Cæsaribus notis non fingit amicum?
  Da veniam fasso; tu mihi Cæsar eris.
Nec tamen irrumpo, quò non licet ire: satisque est,
  Atria si nobis non patuisse negas.
Utque tibi fuerit mecum nihil amplius; uno
  Nempe salutaris, quàm priùs, ore minùs.
Nec tuus est genitor nos inficiatus amicos,
  Hortator studii, caussaque, faxque mei.
Cui nos et lacrimas, supremum in funere munus,
  Et dedimus medio scripta canenda foro.

Addè quòd est frater tanto tibi junctus amore,
Quantus in Atridis Tyndaridisque fuit.
Is me nec comitem, nec dedignatus amicum est:
Si tamen hæc illi non nocitura putas.
Si minùs, hâc quoque me mendacem parte fatebor.
Clausa mihi potiùs tota sit ista domus.
Sed neque claudenda est; et nulla potentia vires
Præstandi, ne quid peccet amicus, habet.
Et tamen ut cuperem, culpam quoque posse negari;
Sic facinus nemo nescit abesse mihi.
Quòd nisi delicti pars excusabilis esset;
Parva relegari pœna futura fuit.
Ipse sed hoc vidit, qui pervidet omnia, Cæsar;
Stultitiam dici crimina posse mea.
Quâque ego permisi, quâque est res passa, pepercit:
Usus et est modicè fulminis igne sui.
Nec vitam, nec opes, nec ademit posse reverti:
Si sua per vestras victa sit ira preces.
At graviter cecidi. Quid enim mirabile, si quis
A' Jove percussus non leve vulnus habet?
Ipse suas ut jam vires inhiberet Achilles,
Missa graves ictus Pelias hasta tulit.
Judicium nobis igitur cùm vindicis adsit,
Non est cur tua me janua nôsse neget.
Culta quidem (fateor) citrà, quàm debuit, illa:
Sed fuit in fatis hoc quoque, credo, meis.
Nec tamen officium sensit magis altera nostrum.
Hîc, illîc, vestro sub Lare semper eram.
Quæque tua est pietas; ut te non excolat ipsum,
Jus aliquod tecum fratris amicus habet.
Quid, quòd, ut emeritis referenda est gratia semper,
Sic est fortunæ promeruisse tuæ?
Quòd si permittis nobis suadere, quid optes:
Ut des, quàm reddas, plura, precare Deos.
Idque facis, quantumque licet meminisse, solebas
Officii caussam pluribus esse dati.
Quo libet in numero me, Messalline, repone:
Sim modò pars vestræ non aliena domûs.

Et mala Nasonem (quoniam meruisse videtur)
Si non ferre doles, at meruisse dole.

EPISTOLA VIII.

SEVERO.

A' TIBI dilecto missam Nasone salutem
Accipe, pars animæ magna, Severe, meæ.
Neve roga, quid agam: si persequar omnia, flebis.
Summa satis nostri si tibi nota mali.
Vivimus adsiduis expertes pacis in armis,
Dura pharetrato bella movente Getâ.
Deque tot expulsis sum miles in exsule solus:
Tuta (nec invideo) cetera turba jacet.
Quóque magis nostros veniâ dignere libellos,
Hæc in procinctu carmina facta leges.
Stat vetus urbs, ripæ vicina binominis Istri,
Mœnibus et positu vix adeunda loci.
Caspius Ægypsos (de se si credimus ipsis)
Condidit; et proprio nomine dixit opus.
Hanc ferus, Odrysiis inopino Marte peremtis,
Cepit, et in Regem sustulit arma Getes.
Ille memor magni generis, virtute quod auget,
Protinus innumero milite cinctus adest.
Nec priùs abscessit, meritâ quàm cæde nocentum
Se nimis ulciscens exstitit ipse nocens.
At tibi, Rex ævo, detur, fortissime nostro,
Semper honoratâ sceptra tenere manu.
Teque, quod et præstat, (quid enim tibi plenius op-
Martia cum magno Cæsare Roma probet. [tem?
Sed memor unde abii, queror, ô jucunde sodalis,
Accedant nostris sæva quòd arma malis.
Ut careo vobis, Stygias detrusus in oras,
Quattuor autumnos Pleïas orta facit.
Nec tu credideris urbanæ commoda vitæ
Quærere Nasonem: quærit et illa tamen.

Nam modò vos animo dulces reminiscor, amici;
Nunc mihi cum carâ conjuge nata subit:
E'que domo rursus pulchræ loca vertor ad Urbis,
Cunctaque mens oculis pervidet illa suis.
Nunc fora, nunc ædes, nunc marmore tecta theatra,
Nunc subit æquatâ porticus omnis humo.
Gramina nunc Campi pulchros spectantis in hortos,
Stagnaque et Euripi, Virgineusque liquor.
At, puto, sic Urbis misero est erepta voluptas,
Quolibet ut saltem rure frui liceat.
Non meus amissos animus desiderat agros,
Ruraque Peligno conspicienda solo:
Nec quos piniferis positos in collibus hortos
Spectat Flaminiæ Clodia juncta viæ.
Quas ego nescio cui colui; quibus ipse solebam
Ad sata fontanas (nec pudet) addere aquas.
Sunt ibi, si vivunt, nostrâ quoque consita quondam,
Sed non et nostrâ poma legenda manu.
Pro quibus amissis utinam contingere possit
Hîc saltem profugo gleba colenda mihi!
Ipse ego pendentes (liceat modò) rupe capellas,
Ipse velim baculo pascere nixus oves.
Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
Ducam ruricolas sub juga panda boves.
Et discam Getici quæ nôrint verba juvenci:
Adsuetas illis adjiciamque minas.
Ipse manu capulum pressi moderatus aratri
Experiar motâ spargere semen humo.
Nec dubitem longis purgare ligonibus arva:
Et dare, quas sitiens combibat hortus, aquas.
Unde sed hoc nobis, minimum quos inter et hostem
Discrimen murus clausaque porta facit?
At tibi nascenti (quod toto pectore lætor)
Nêrunt fatales fortia fila Deæ.
Te modò Campus habet, densâ modò porticus umbrâ:
Nunc, in quo ponis tempora rara, Forum.
Umbria nunc revocat: nec non Albana petentem
Appia ferventi ducit in arva rotâ.

Forsitan hîc optes, ut justam supprimat iram
  Cæsar; et hospitium sit tua villa meum.
Ah nimium est, quod, amice, petis! moderatius opta:
  Et voti, quæso, contrahe vela tui.
Terra velim propior, nullique obnoxia bello
  Detur: erit nostris pars bona demta malis.

EPISTOLA IX.

MAXIMO.

Quæ mihi de rapto tua venit epistola Celso,
  Protinus est lacrimis humida facta meis.
Quodque nefas dictu, fieri nec posse putavi,
  Invitis oculis litera lecta tua est.
Nec quidquam ad nostras pervenit acerbius aures
  Ut sumus in Ponto; perveniatque, precor.
Ante meos oculos tanquam præsentis imago
  Hæret, et exstinctum vivere fingit amor.
Sæpe refert animus lusus gravitate carentes:
  Seria cum liquidâ sæpe peracta fide.
Nulla tamen subeunt mihi tempora densiùs illis,
  Quæ vellem vitæ summa fuisse meæ:
Cùm domus ingenti subitò mea lapsa ruinâ
  Concidit, in domini procubuitque caput.
Adfuit ille mihi, cùm pars me magna reliquit,
  Maxime; Fortunæ nec fuit ipse comes.
Illum ego non aliter flentem mea funera vidi,
  Ponendus quàm si frater in igne foret.
Hæsit in amplexu, consolatusque jacentem est:
  Cumque meis lacrimis miscuit usque suas.
O quoties vitæ custos invisus amaræ
  Continuit promtas in mea fata manus!
O quoties dixit, Placabilis ira Deorum est:
  Vive, nec ignosci tu tibi posse nega.
Vox tamen illa fuit celeberrima, Respice, quantum
  Debeat auxilii Maximus esse tibi.

Maximus incumbet; quâque est pietate, rogabit,
  Ne sit ad extremum Cæsaris ira tenax.
Cumque suis fratris vires adhibebit, et omnem,
  Quò levius doleas, experietur opem.
Hæc mihi verba malæ minuerunt tædia vitæ.
  Quæ tu, ne fuerint, Maxime, vana, cave.
Huc quoque venturum mihi se jurare solebat;
  Non nisi te longæ jus sibi dante viæ.
Nam tua non alio coluit penetralia ritu,
  Terrarum dominos quàm colis ipse Deos.
Crede mihi: multos habeas cùm dignus amicos,
  Non fuit è multis quolibet ille minor:
Si modò nec census, nec clarum nomen avorum,
  Sed probitas magnos ingeniumque facit.
Jure igitur Celso lacrimas libamus ademto;
  Cùm fugerem, vivo quas dedit ille mihi.
Carmina jure damus, raros testantia mores;
  Ut tua venturi nomina, Celse, legant.
Hoc est, quod possum Geticis tibi mittere ab arvis:
  Hoc solum est istic, quod liquet esse meum.
Funera nec potui comitare, nec unguere corpus:
  A'que tuis toto dividor orbe rogis.
Qui potuit, quem tu pro numine vivus habebas,
  Præstitit officium Maximus omne tibi.
Ille tibi exsequias, et magni funus honoris
  Fecit; et in gelidos versit amoma sinus.
Diluit et lacrimis mœrens unguenta profusis;
  Ossaque vicinâ condita texit humo.
Qui quoniam exstinctis, quæ debet, præstat amicis,
  Et nos exstinctis adnumerare potest.

EPISTOLA X.

FLACCO.

Naso suo profugus mittit tibi, Flacce, salutem :
  Mittere rem si quis, quâ caret ipse, potest.
Longus enim curis vitiatum corpus amaris
  Non patitur vires languor habere suas.
Nec dolor ullus adest, nec febribus uror anhelis ;
  Et peragit soliti vena tenoris iter.
Os hebes est, positæque movent fastidia mensæ :
  Et queror, invisi cùm venit hora cibi.
Quod mare, quod tellus, adpone, quod educat aër;
  Nil ibi, quod nobis esuriatur, erit.
Nectar et ambrosiam, latices epulasque Deorum,
  Det mihi formosâ nava Juventa manu ;
Non tamen exacuet torpens sapor ille palatum :
  Stabit et in stomacho pondus inerte diu.
Hæc ego non ausim, cùm sint verissima, cuivis
  Scribere ; delicias ne mala nostra vocent.
Scilicet is status est, ea rerum forma mearum,
  Deliciis etiam possit ut esse locus.
Delicias illi precor has contingere, si quis,
  Ne mihi sit levior Cæsaris ira, timet.
Is quoque, qui gracili cibus est in corpore, somnus,
  Non alit officio corpus inane suo.
Sed vigilo, vigilantque mei sine fine dolores ;
  Quorum materiam dat locus ipse mihi.
Vix igitur possis visos agnoscere vultùs :
  Quóque ierit, quæras, qui fuit antè, color.
Parvus in exiles succus mihi pervenit artus :
  Membraque sunt cerâ pallidiora novâ.
Non hæc immodico contraxi damna Lyæo:
  Scis mihi quàm solæ penè bibantur aquæ.
Non epulis oneror : quarum si tangar amore,
  Est tamen in Geticis copia nulla locis.

Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas:
Non solet in mœstos illa venire toros.
Unda locusque nocent: et caussa valentior istis,
Anxietas animi, quæ mihi semper adest.
Hanc nisi tu pariter simili cum fratre levares,
Vix mens tristitiæ mœsta tulisset onus.
Vos estis fragili tellus non dura phaselo:
Quamque negant multi, vos mihi fertis opem.
Ferte, precor, semper, quia semper egebimus illâ;
Cæsaris offensum dum mihi numen erit.
Qui meritam nobis minuat, non finiat iram,
Suppliciter vestros quisque rogate Deos.

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM

EX PONTO

LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I.

GERMANICO CÆSARI.

Huc quoque Cæsarei pervenit fama triumphi,
Languida quò fessi vix venit aura Noti.
Nil fore dulce mihi Scythicâ regione putavi:
Jam minùs hic odio est, quàm fuit antè, locus.
Tandem aliquid pulsâ curarum nube serenum
Vidi: Fortunæ verba dedique meæ.
Nolit ut ulla mihi contingere gaudia Cæsar,
Velle potest cuivis hæc tamen una dari.
Dî quoque, ut à cunctis hilari pietate colantur,
Tristitiam poni per sua festa jubent.
Denique, quod certus furor est audere fateri,
Hâc ego lætitiâ, si vetet ipse, fruar.
Jupiter utilibus quoties juvat imbribus agros,
Mixta tenax segeti crescere lappa solet.
Nos quoque frugiferum sentimus inutilis herba
Numen; et invitâ sæpe juvamur ope.
Gaudia Cæsareæ mentis pro parte virili
Sunt mea: privati nil habet illa domus.

Gratia, Fama, tibi: per quam spectata triumphi
Incluso mediis est mihi pompa Getis.
Indice te didici, nuper visenda coîsse
Innumeras gentes ad Ducis ora sui;
Quæque capit vastis immensum mœnibus orbem,
Hospitiis Romam vix habuisse locum.
Tu mihi narrâsti, cùm multis lucibus antè
Fuderit adsiduas nubilus Auster aquas,
Lumine cœlesti Solem fulsisse serenum,
Cum populi vultu conveniente die.
Atque ita victorem, cum magno vocis honore,
Bellica laudatis dona dedisse viris:
Claraque sumturum pictas insignia vestes,
Tura priùs sanctis imposuisse focis;
Justitiamque sui castè placâsse Parentis;
Illo quæ templum pectore semper habet.
Quâque ïerit, felix adjectum plausibus omen;
Saxaque roratis erubuisse rosis.
Protinus argento veros imitantia muros,
Barbara cum victis oppida lata viris;
Fluminaque, et montes, et in altis pascua silvis;
Armaque cum telis in strue mixta suis.
Deque triumphato, quòd Sol incenderit, auro
Aurea Romani tecta fuisse fori.
Totque tulisse duces captivis addita collis
Vincula, penè hostes quot satis esse fuit.
Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt:
In quibus et belli summa caputque Bato.
Cur ego posse negem minui mihi Numinis iram,
Cùm videam mites hostibus esse Deos?
Pertulit huc idem nobis, Germanice, rumor
Oppida sub titulo nominis îsse tui.
Atque ea te contra, nec muri mole, nec armis,
Nec satis ingenio tuta fuisse loci.
Dî tibi dent annos! à te nam cetera sumes;
Sint modò virtuti tempora longa tuæ.
Quod precor eveniet: sunt quiddam oracula vatum:
Nam Deus optanti prospera signa dedit.

Te quoque victorem Tarpeias scandere in arces
  Læta coronatis Roma videbit equis :
Maturosque Pater nati spectabit honores,
  Gaudia percipiens, quæ dedit ipse suis.
Jam nunc hæc à me ; juvenum belloque togâque
  Maxime, dicta tibi vaticinante nota.
Hunc quoque carminibus referam fortasse triumphum :
  Sufficiet nostris si modò vita malis.
Imbuero Scythicas si non priùs ipse sagittas :
  Abstuleritque ferox hoc caput ense Getes.
Quòd si, me salvo, dabitur tibi laurea templis ;
  Omina bis dices vera fuisse mea.

EPISTOLA II.

MESSALLINO.

Ille domûs vestræ primis venerator ab annis
  Pulsus ad Euxini Naso sinistra freti,
Mittit ab indomitis hanc, Messalline, salutem,
  Quam solitus præsens est tibi ferre, Getis.
Hei mihi, si lecto vultus tibi nomine non est,
  Qui fuit, et dubitas cetera perlegere!
Perlege, nec mecum pariter mea verba relega :
  Urbe licet vestrâ versibus esse meis.
Non ego concepi, si Pelion Ossa tulisset,
  Clara meâ tangi sidera posse manu.
Nec nos, Enceladi dementia castra secuti,
  In rerum dominos movimus arma Deos.
Nec, quod Tydidæ temeraria dextera fecit,
  Numina sunt telis ulla petita meis.
Est mea culpa gravis, sed quæ me perdere solum
  Ausa sit, et nullum majus adorta nefas.
Nil, nisi non sapiens possum timidusque vocari :
  Hæc duo sunt animi nomina vera mei.
Esse quidem fateor, meritam post Cæsaris iram,
  Difficilem precibus te quoque jure meis.

Quæque tua est pietas in totum nomen Iüli,
  Te lædi, cùm quis læditur inde, putas.
Sed licèt arma feras, et vulnera sæva mineris;
  Non tamen efficies, ut timeare mihi.
Puppis Achæmeniden Grajum Trojana recepit:
  Profuit et Myso Pelias hasta duci.
Confugit interdum templi violator ad aram,
  Nec petere offensi numinis horret opem.
Dixerit hoc aliquis tutum non esse; fatemur:
  Sed non per placidas it mea puppis aquas.
Tuta petant alii. Fortuna miserrima tuta est:
  Nam timor eventûs deterioris abest.
[Qui rapitur fatis, quid præter fata requirat?
  Sæpe creat molles aspera spina rosas.]
Qui rapitur spumante salo, sua brachia cauti
  Porrigit, et spinas duraque saxa capit.
Accipitrem metuens pennis trepidantibus ales
  Audet ad humanos fessa venire sinus.
Nec se vicino dubitat committere tecto,
  Quæ fugit infestas territa cerva canes.
Da, precor, accessum lacrimis, mitissime, nostris:
  Nec timidis rigidam vocibus obde forem.
Verbaque nostra favens Romana ad Numina perfer,
  Non tibi Tarpejo culta Tonante minús.
Mandatique mei legatus suscipe caussam:
  Nulla meo quamvis nomine caussa bona est.
Jam propè depositus, certè jam frigidus, ægrè
  Servatus per te, si modò servor, ero.
Nunc tua pro lapsis nitatur gratia rebus,
  Principis æterni quam tibi præstat amor.
Nunc tibi et eloquii nitor ille domesticus adsit,
  Quo poteras trepidis utilis esse reis.
Vivit enim in vobis facundi lingua parentis;
  Et res heredem reperit illa suum.
Hanc ego non, ut me defendere tentet, adoro.
  Non est confessi caussa tuenda rei.
Num tamen excuses erroris imagine factum,
  An nihil expediat tale movere, vide.

Vulneris id genus est, quod cùm sanabile non sit,
Non contrectari tutius esse putem.
Lingua, sile: non est ultrà narrabile quidquam.
Posse velim cineres obruere ipse meos.
Sic igitur, quasi me nullus deceperit error,
Verba face, ut vitâ, quam dedit ipse, fruar.
Cúmque serenus erit, vultusque remiserit illos,
Qui secum terras imperiumque movent;
Exiguam ne me prædam sinat esse Getarum,
Detque solum miseræ mite, precare, fugæ.
Tempus adest aptum precibus: valet ipse, videtque
Quas fecit vires, Roma, valere tuas.
Incolumis conjux sua pulvinaria servat:
Promovet Ausonium filius imperium.
Præterit ipse suos animo Germanicus annos,
Nec vigor est Drusi nobilitate minor.
Adde nurus, neptesque pias, natosque nepotum,
Ceteraque Augustæ membra valere domûs.
Adde triumphatos modò Pæonas, adde quieti
Subdita montanæ brachia Dalmatiæ.
Nec dedignata est abjectis Illyris armis
Cæsareum famulo vertice ferre pedem.
Ipse super currum placido spectabilis ore
Tempora Phœbeâ virgine nexa tulit.
Quem pia vobiscum proles comitavit euntem,
Digna parente suo, nominibusque datis.
Fratribus adsimilis, quos proxima templa tenentes
Divus ab excelsâ Julius æde videt.
His Messallinus, quibus omnia cedere debent,
Primum lætitiæ non negat esse locum.
Quidquid ab his superest, venit in certamen amoris:
Hâc hominum nulli parte secundus eris.
Hunc colis, ante diem per quem decreta merenti
Venit honoratis laurea digna comis.
Felices, quibus hos licuit spectare triumphos,
Et Ducis ore Deos æquiparante frui.
At mihi Sauromatæ pro Cæsaris ore videndi,
Terraque pacis inops, undaque vincta gelu.

Si tamen hæc audis, et vox mea pervenit istuc;
  Sit tua mutando gratia blanda loco.
Hoc pater ille tuus, primo mihi cultus ab ævo,
  Si quid habet sensûs umbra diserta, petit.
Hoc petit et frater: quamvis fortasse veretur,
  Servandi noceat ne tibi cura mei.
Tota domus petit hoc: nec tu potes ipse negare,
  Et nos in turbæ parte fuisse tuæ.
Ingenii certè, quo nos malè sensimus usos,
  Artibus exceptis, sæpe probator eras.
Nec mea, si tantùm peccata novissima demas,
  Esse potest domui vita pudenda tuæ.
Sic igitur vestræ vigeant penetralia gentis;
  Curaque sit Superis Cæsaribusque tui:
Mite, sed iratum meritò mihi Numen, adora;
  Eximat ut Scythici me feritate loci.
Difficile est, fateor, sed tendit in ardua virtus:
  Et talis meriti gratia major erit.
Nec tamen Ætnæus vasto Polyphemus in antro
  Accipiet voces Antiphatesve tuas:
Sed placidus facilisque Parens, veniæque paratus;
  Et qui fulmineo sæpe sine igne tonat.
Qui, cùm triste aliquid statuit, fit tristis et ipse:
  Cuique ferè pœnam sumere pœna sua est.
Victa tamen vitio est hujus clementia nostro:
  Venit et ad vires ira coacta suas.
Qui quoniam patriâ toto sumus orbe remoti,
  Nec licet ante ipsos procubuisse Deos;
Quos colis, ad Superos hæc fer mandata sacerdos:
  Adde sed et proprias in mea verba preces.
Sic tamen hæc tenta, si non nocitura putabis.
  Ignoscas: timeo naufragus omne fretum.

EPISTOLA III.

MAXIMO.

Maxime, qui claris nomen virtutibus æquas,
Nec sinis ingenium nobilitate premi;
Culte mihi (quid enim status hic à funere differt?)
Supremum vitæ tempus adusque meæ:
Rem facis, adflictum non aversatus amicum,
Quâ non est ævo rarior ulla tuo.
Turpe quidem dictu, sed (si modò vera fatemur)
Vulgus amicitias utilitate probat.
Cura quid expediat priùs est, quàm quid sit honestum:
Et cum Fortunâ statque caditque fides.
Nec facilè invenias multis in millibus unum,
Virtutem pretium qui putet esse sui.
Ipse decor, rectè facti si præmia desint,
Non movet, et gratìs pœnitet esse probum.
Nil, nisi quod prodest, carum est. I, detrahe menti
Spem fructûs avidæ, nemo petendus erit.
At reditus jam quisque suos amat, et sibi quid sit
Utile, sollicitis supputat articulis.
Illud Amicitiæ quondam venerabile numen
Prostat, et in quæstu pro meretrice sedet.
Quò magis admiror, non, ut torrentibus undis,
Communis vitii te quoque labe trahi.
Diligitur nemo, nisi cui Fortuna secunda est.
Quæ, simul intonuit, proxima quæque fugat.
En ego, non paucis quondam munitus amicis,
Dum flavit velis aura secunda meis;
Ut fera nimboso tumuerunt æquora vento,
In mediis lacerâ puppe relinquor aquis.
Cúmque alii nolint etiam me nôsse videri,
Vix duo projecto tresve tulistis opem.
Quorum tu princeps: nec enim comes esse, sed auctor,
Nec petere exemplum, sed dare dignus eras.

Te, nihil ex acto, nisi non peccâsse, ferentem
  Sponte suâ probitas officiumque juvant.
Judice te mercede caret, per seque petenda est
  Externis virtus incomitata bonis.
Turpe putas abigi, quia sit miserandus, amicum;
  Quódque sit infelix, desinere esse tuum.
Mitius est lasso digitum supponere mento,
  Mergere quàm liquidis ora natantis aquis.
Cerne, quid Æacides post mortem præstet amico:
  Instar et hanc vitam mortis habere puta.
Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas:
  A' Stygiis quantum sors mea distat aquis!
Adfuit insano juvenis Phoceus Orestæ:
  Et mea non minimum culpa furoris habet.
Tu quoque magnorum laudes admitte virorum;
  Utque facis, lapso, quam potes, adfer opem.
Si bene te novi; si, quod priùs esse solebas,
  Nunc quoque es, atque animi non cecidere tui;
Quò Fortuna magis sævit, magis ipse resistis:
  Utque decet, ne te vicerit illa, caves.
Et bene utì pugnes, bene pugnans efficit hostis.
  Sic eadem prodest caussa, nocetque mihi.
Scilicet indignum, juvenis rarissime, ducis
  Te fieri comitem stantis in orbe Deæ.
Firmus es; et, quoniam non sunt ea, qualia velles,
  Vela regis quassæ qualiacumque ratis.
Quæque ita concussa est, ut jam casura putetur,
  Restat adhuc humeris fulta ruina tuis.
Ira quidem primò fuerat tua justa, nec ipso
  Lenior, offensus qui mihi jure fuit.
Quique dolor pectus tetigisset Cæsaris alti,
  Illum jurabas protinus esse tuum:
Ut tamen audita est nostræ tibi cladis origo,
  Diceris erratis ingemuisse meis.
Tum tua me primùm solari litera cœpit;
  Et læsum flecti spem dare posse Deum.
Movit amicitiæ tum te constantia longæ;
  Ante tuos ortus quæ mihi cœpta fuit.

Et quòd eras aliis factus, mihi natus amicus:
Quódque tibi in cunis oscula prima dedi.
Quòd, cùm vestra domus teneris mihi semper ab annis
Culta sit, esse vetus nunc tibi cogor onus.
Me tuus ille pater, Latiæ facundia linguæ,
Quæ non inferior nobilitate fuit,
Primus, ut auderem committere carmina Famæ,
Impulit: ingenii dux fuit ille mei.
Nec, quo sit primùm nobis à tempore cultus,
Contendo fratrem posse referre tuum.
Te tamen ante omnes ita sum complexus, ut unus
Quolibet in casu gratia nostra fores.
Ultima me tecum vidit, mœstisque cadentes
Excepit lacrimas Italis ora genis.
Cùm tibi quærenti, num verus nuntius esset,
Attulerat culpæ quem mala fama meæ;
Inter confessum dubiè, dubiéque negantem,
Hærebam, pavidas dante timore notas:
Exemploque nivis, quam solvit aquaticus Auster,
Gutta per attonitas ibat oborta genas.
Hæc igitur referens: et quòd mea crimina primi
Erroris veniâ posse latere vides;
Respicis antiquum lapsis in rebus amicum;
Fomentisque juvas vulnera nostra tuis.
Pro quibus optandi si nobis copia fiat,
Tam bene promerito commoda mille precer.
Sed si sola mihi dentur tua vota; precabor,
Ut tibi sit salvo Cæsare salva parens.
Hæc ego, cùm faceres altaria pinguia ture,
Te solitum memini prima rogare Deos.

EPISTOLA IV.

ATTICO.

Accipe colloquium gelido Nasonis ab Istro,
Attice, judicio non dubitande meo.

Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici?
  Deserit an partes languida cura suas?
Non ita Dî tristes mihi sunt, ut credere possim,
  Fasque putem jam te non meminisse mei.
Ante meos oculos tua stat, tua semper imago est:
  Et videor vultus mente videre tuos.
Seria multa mihi tecum collata recordor:
  Nec data jucundis tempora pauca jocis.
Sæpe citæ longis visæ sermonibus horæ:
  Sæpe fuit brevior, quàm mea verba, dies.
Sæpe tuas factum venit modò carmen ad aures;
  Et nova judicio subdita Musa tuo est.
Quod tu laudâras, populo placuisse putabam:
  Hoc pretium curæ dulce recentis erat.
Utque meus limâ rasus liber esset amici,
  Non semel admonitu facta litura tuo est.
Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,
  Nos via, nos junctis curva theatra locis.
Denique tantus amor nobis, carissime, semper,
  Quantus in Æacidis Actoridisque fuit.
Non ego, securæ biberes si pocula Lethes,
  Excidere hæc credam pectore posse tuo.
Longa dies citiùs brumali sidere, noxque
  Tardior hibernâ solstitialis erit:
Nec Babylon æstum, nec frigora Pontus habebit,
  Calthaque Pæstanas vincet odore rosas:
Quàm tibi nostrarum veniant oblivia rerum.
  Non ita pars fati candida nulla mei.
Ne tamen hæc dici possit fiducia mendax,
  Stultaque credulitas nostra fuisse, cave:
Constantique fide veterem tutare sodalem,
  Quâ licet, et quantum non onerosus ero.

EPISTOLA V.

SALANO.

Condita disparibus numeris ego Naso Salano
  Præpositâ misi verba salute meo.
Quæ rata sit cupio, rebusque ut comprobet omen,
  Te precor à salvo possit, amice, legi.
Candor, in hoc ævo res intermortua penè,
  Exigit, ut faciam talia vota, tuus.
Nam fuerim quamvis modico tibi cognitus usu,
  Diceris exsiliis ingemuisse meis.
Missaque ab extremo legeres cùm carmina Ponto;
  Illa tuus juvit qualiacumque favor.
Optâstique brevem salvi mihi Cæsaris iram;
  Quod tamen optari, si sciat, ipse sinat.
Moribus ista tuis tam mitia vota dedisti:
  Nec minùs idcirco sunt ea grata mihi.
Quóque magis moveare malis, doctissime, nostris,
  Credibile est fieri conditione loci.
Vix hâc invenias totum (mihi crede) per orbem
  Quæ minùs Augustâ Pace fruatur, humum.
Tu tamen hîc structos inter fera prœlia versus
  Et legis, et lectos ore favente probas.
Ingenioque meo, venâ quod paupere manat,
  Plaudis, et è rivo flumina magna facis.
Grata quidem sunt hæc animo suffragia nostro;
  Vix sibi cùm miseros posse placere putes.
Dum tamen in rebus tentamus carmina parvis,
  Materiæ gracili sufficit ingenium.
Nuper, ut huc magni pervenit Fama triumphi,
  Ausus sum tantæ sumere molis opus.
Obruit audentem rerum gravitasque nitorque.
  Nec potui cœpti pondera ferre mei.
Illic, quam laudes, erit officiosa voluntas:
  Cetera materiâ debilitata jacent.

Quòd si fortè liber vestras pervenit ad aures;
Tutelam, mando, sentiat ille tuam.
Hoc tibi facturo, vel si non ipse rogarem,
Accedat cumulus gratia nostra levis.
Non ego laudandus, sed sunt tua pectora, lacte,
Et non calcatâ candidiora nive.
Mirarisque alios, cùm sis mirabilis ipse;
Nec lateant artes, eloquiumque tuum.
Te juvenum Princeps, cui dat Germania nomen,
Participem studii Cæsar habere solet.
Tu comes antiquus, tu primis junctus ab annis,
Ingenio mores æquiparante, places.
Te dicente priùs fit protinus impetus illi:
Teque habet, elicias qui sua verba tuis.
Cùm tu desîsti, mortaliaque ora quiêrunt,
Clausaque non longâ conticuere morâ;
Surgit Iüleo juvenis cognomine dignus,
Qualis ab Eöis Lucifer exit aquis.
Dumque silens adstat, status est vultusque diserti,
Spemque decens doctæ vocis amictus habet.
Mox, ubi pulsa mora est, atque os cœleste solutum,
Hoc Superos jures more solere loqui.
Atque, Hæc est, dicas, facundia Principe digna:
Eloquio tantum nobilitatis inest.
Huic tu cùm placeas, et vertice sidera tangas,
Scripta tamen profugi vatis habenda putas.
Scilicet ingeniis aliqua est concordia junctis,
Et servat studii fœdera quisque sui.
Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorem dubiæ navita puppis amat.
Tu quoque Piëridum studio, studiose, teneris;
Ingenioque faves, ingeniose, meo.
Distat opus nostrum; sed fontibus exit ab îsdem:
Artis et ingenuæ cultor uterque sumus.
Thyrsus enim vobis, gestata est laurea nobis;
Sed tamen ambobus debet inesse calor.
Utque meis numeris tua dat facundia nervos;
Sic venit à nobis in tua verba nitor.

Jure igitur studio confinia carmina vestro,
  Et commilitii sacra tuenda putas.
Pro quibus ut maneat, de quo censeris, amicus,
  Comprecor ad vitæ tempora summa tuæ:
Succedatque tuis orbis moderator habenis.
  Quod mecum populi vota precantur idem.

EPISTOLA VI.

GRÆCINO.

Carmine Græcinum, qui præsens voce solebat,
  Tristis ab Euxinis Naso salutat aquis.
Exsulis hæc vox est. Præstat mihi litera linguam:
  Et, si non liceat scribere, mutus ero.
Corripis, ut debes, stulti peccata sodalis:
  Et mala me meritis ferre minora doces.
Vera facis, sed sera, meæ convicia culpæ.
  Aspera confesso verba remitte reo.
Cùm poteram recto transire Ceraunia velo,
  Ut fera vitarem saxa, monendus eram.
Nunc mihi naufragio quid prodest discere facto,
  Quam mea debuerit currere cymba viam?
Brachia da lasso potiùs prendenda natanti:
  Nec pigeat mento supposuisse manum.
Idque facis, faciasque precor. Sic mater et uxor,
  Sic tibi sint fratres, totaque salva domus.
Quodque soles animo, quod semper voce precari,
  Omnia Cæsaribus sic tua facta probes.
Turpe erit in miseris veteri tibi rebus amico
  Auxilium nullâ parte tulisse tuum.
Turpe referre pedem, nec passu stare tenaci:
  Turpe laborantem deseruisse ratem.
Turpe sequi casum, et fortunæ cedere, amicum
  Et, nisi sit felix, esse negare suum.
Non ita vixerunt Strophio atque Agamemnone nati:
  Non hæc Ægidæ Pirithoïque fides.

Quos prior est mirata, sequens mirabitur ætas:
In quorum plausus tota theatra sonant.
Tu quoque, per durum servato tempus amico,
Dignus es in tantis nomen habere viris.
Dignus es: et quoniam laudem pietate mereris,
Non erit officii gratia surda tui.
Crede mihi, (nostrum si non mortale futurum
Carmen) in ore frequens posteritatis eris.
Fac modò permaneas lapso, Græcine, fidelis;
Duret et in longas impetus iste moras.
Quæ tu cùm præstes, remo tamen utor in aurâ.
Nil nocet admisso subdere calcar equo.

EPISTOLA VII.

ATTICO.

Esse salutatum vult te mea litera primùm
A' malè pacatis, Attice, missa Getis.
Proxima subsequitur, quid agas, audire voluptas:
Et si, quidquid agas, sit tibi cura mei.
Nec dubito quin sit: sed me timor ipse malorum
Sæpe supervacuos cogit habere metus.
Da veniam, quæso, nimioque ignosce timori.
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est læsus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus unca cibis æra subesse putat.
Sæpe canem longè visum fugit agna, lupumque
Credit, et ipsa suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum:
Vanaque sollicitis incutit umbra metum.
Sic ego Fortunæ telis confixus iniquis,
Pectore concipio nil, nisi triste, meo.
Jam mihi fata liquet, cœptos servantia cursus,
Per sibi consuetas semper itura vias.
Observare Deos, ne quid mihi cedat amicé;
Verbaque Fortunæ vix puto posse dari.

Est illi curæ me perdere, quæque solebat
  Esse levis, constans et bene certa nocet.
Crede mihi, si sum veri tibi cognitus oris,
  Nec fraus in nostris casibus esse potest;
Cinyphiæ segetis citiùs numerabis aristas,
  Altaque quàm multis floreat Hybla thymis:
Et quot aves motis nitantur in aëra pennis,
  Quotque natent pisces æquore, certus eris:
Quàm tibi nostrorum statuatur summa laborum,
  Quos ego sum terrâ, quos ego passus aquâ.
Nulla Getis toto gens est truculentior orbe:
  Sed tamen hi nostris ingemuere malis.
Quæ tibi si memori coner perscribere versu,
  Ilias est fatis longa futura meis.
Non igitur vereor, quòd te rear esse verendum,
  Cujus amor nobis pignora mille dedit:
Sed quia res timida est omnis miser; et quia longo
  Tempore lætitiæ janua clausa meæ est.
Jam dolor in morem venit meus: utque caducis
  Percussu crebro saxa cavantur aquis;
Sic ego continuo Fortunæ vulneror ictu:
  Vixque habet in nobis jam nova plaga locum.
Nec magis adsiduo vomer tenuatur ab usu,
  Nec magis est curvis Appia trita rotis;
Pectora quàm mea sunt serie cæcata laborum:
  Et nihil inveni, quod mihi ferret opem.
Artibus ingenuis quæsita est gloria multis:
  Infelix perii dotibus ipse meis.
Vita prior vitio caret, et sine labe peracta:
  Auxilii misero nil tulit illa mihi.
Culpa gravis precibus donatur sæpe suorum:
  Omnis pro nobis gratia muta fuit.
Adjuvat in duris alios præsentia rebus:
  Obruit hoc absens vasta procella caput.
Quæ non horruerint tacitam quoque Cæsaris iram?
  Addita sunt pœnis aspera verba meis.
Fit fuga temporibus levior: projectus in æquor
  Arcturum subii, Pleïadumque minas.

Sæpe solent hiemem placidam sentire carinæ:
Non Ithacæ puppi sævior unda fuit.
Recta fides comitum poterat mala tanta levare:
Ditata est spoliis perfida turba meis.
Mitius exsilium faciunt loca: tristior istâ
Terra sub ambobus non jacet ulla polis.
Est aliquid patriis vicinum finibus esse:
Ultima me tellus, ultimus orbis habet.
Præstat et exsulibus pacem tua laurea, Cæsar:
Pontica finitimo terra sub hoste jacet.
Tempus in agrorum cultu consumere dulce est:
Non patitur verti barbarus hostis humum.
Temperie cœli corpusque animusque juvantur:
Frigore perpetuo Sarmatis ora riget.
Est in aquâ dulci non invidiosa voluptas:
Æquoreo bibitur cum sale mixta palus.
Omnia deficiunt: animus tamen omnia vincit.
Ille etiam vires corpus habere facit.
Sustineas ut onus, nitendum vertice pleno est;
At flecti nervos si patiare, cadet.
Spes quoque, posse morâ mitescere Principis iram,
Vivere ne nolim deficiamque, cavet.
Nec vos parva datis pauci solatia nobis,
Quorum spectata est per mala nostra fides.
Cœpta tene, quæso; nec in æquore desere navem:
Meque simul serva, judiciumque tuum.

EPISTOLA VIII.

MAXIMO COTTÆ.

Redditus est nobis Cæsar cum Cæsare nuper,
Quos mihi misisti, Maxime Cotta, Deos.
Utque suum munus numerum, quem debet, haberet,
Est ibi Cæsaribus Livia juncta suis.
Argentum felix, omnique beatius auro,
Quod, fuerat pretium cùm rude, numen erit.

Non mihi divitias dando majora dedisses,
  Cœlitibus missis nostra sub ora tribus.
Est aliquid spectare Deos, et adesse putare;
  Et quasi cum vero numine posse loqui.
Præmia quanta, Dei! nec me tenet ultima tellus:
  Utque priùs, mediâ sospes in Urbe moror.
Cæsareos video vultus, velut antè videbam:
  Vix hujus voti spes fuit ulla mihi.
Utque salutabam, numen cœleste saluto.
  Quod reduci tribuas, nil (puto) majus habes.
Quid nostris oculis, nisi sola Palatia desunt?
  Qui locus, ablato Cæsare, vilis erit.
Hunc ego cùm spectem, videor mihi cernere Romam.
  Nam patriæ faciem sustinet ille suæ.
Fallor? an irati mihi sunt in imagine vultus;
  Torvaque nescio quid forma minantis habet?
Parce, vir immenso major virtutibus orbe,
  Justaque vindictæ supprime lora tuæ.
Parce, precor, secli decus indelebile nostri;
  Terrarum dominum quem sua cura facit.
Per patriæ nomen, quæ te tibi carior ipso est;
  Per numquam surdos in tua vota Deos;
Perque tori sociam, quæ par tibi sola reperta est,
  Et cui majestas non onerosa tua est;
Perque tibi similem virtutis imagine natum,
  Moribus agnosci qui tuus esse potest;
Perque tuos, vel avo, vel dignos patre nepotes,
  Qui veniunt magno per tua vota gradu;
Parte leves minimâ nostras et contrahe pœnas;
  Daque, procul Scythico qui sit ab hoste, locum.
Et tua, (si fas est) à Cæsare proxime Cæsar,
  Numina sint precibus non inimica meis.
Sic fera quamprimum pavido Germania vultu
  Ante triumphantes serva feratur equos.
Sic pater in Pylios, Cumæos mater in annos
  Vivant; et possis filius esse diu.
Tu quoque, conveniens ingenti nupta marito,
  Accipe non durâ supplicis aure preces.

Sic tibi vir sospes, sic sint cum prole nepotes,
Cumque bonis nuribus quas peperere nurus.
Sic, quem dira tibi rapuit Germania, Drusus
Pars fuerit partûs sola caduca tui.
Sic tibi, Marte suo fraterni funeris ultor,
Purpureus niveis filius instet equis.
Adnuite ô timidis, mitissima numina, votis.
Præsentes aliquid prosit habere Deos.
Cæsaris adventu totâ gladiator arenâ
Exit; et auxilium non leve vultus habet.
Nos quoque vestra juvet quòd, quâ licet, ora videmus:
Intrata est Superis quòd domus una tribus.
Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
Quique Deûm coràm corpora vera vident.
Quod quoniam nobis invidit inutile fatum;
Quos dedit ars votis, effigiemque colo.
Sic homines novere Deos, quos arduus æther
Occulit: et colitur pro Jove forma Jovis.
Denique, quæ mecum est, et erit sine fine, cavete,
Ne sit in inviso vestra figura loco.
Nam caput è nostrâ citiùs cervice recedet,
Et patiar fossis lumen abire genis:
Quàm caream raptis, ô publica numina, vobis.
Vos eritis nostræ portus et ara fugæ.
Vos ego complectar, Geticis si cingar ab armis:
Vosque meas Aquilas, vos mea signa sequar.
Aut ego me fallo, nimiâque cupidine ludor:
Aut spes exsilii commodioris adest.
Nam minùs et minùs est facies in imagine tristis;
Visaque sunt dictis adnuere ora meis.
Vera, precor, fiant timidæ præsagia mentis:
Justaque quamvis est, sit minor ira Dei.

EPISTOLA IX.

COTYI REGI.

Regia progenies, cui nobilitatis origo
  Nomen in Eumolpi pervenit usque, Coty;
Fama loquax vestras si jam pervenit ad aures,
  Me tibi finitimi parte jacere soli;
Supplicis exaudi, juvenum mitissime, vocem:
  Quamque potes profugo (nam potes) adfer opem.
Me Fortuna tibi (de quâ ne conquerar, hoc est)
  Tradidit; hoc uno non inimica mihi.
Excipe naufragium non duro litore nostrum,
  Ne fuerit terrâ tutior unda tuâ.
Regia (crede mihi) res est, succurrere lapsis:
  Convenit et tanto, quantus es ipse, viro.
Fortunam decet hoc istam: quæ maxima cùm sit,
  Esse potest animo vix tamen æqua tuo.
Conspicitur numquam meliore potentia caussâ,
  Quàm quoties vanas non sinit esse preces.
Hoc nitor ille tui generis desiderat: hoc est
  A' Superis ortæ nobilitatis opus.
Hoc tibi et Eumolpus, generis clarissimus auctor,
  Et prior Eumolpo suadet Erichthonius.
Hoc tecum commune Deo: quòd uterque rogati
  Supplicibus vestris ferre soletis opem.
Nam quid erit, quare solito dignemur honore
  Numina, si demas velle juvare Deos?
Jupiter oranti surdas si præbeat aures,
  Victima pro templo cur cadat icta Jovis?
Si pacem nullam pontus mihi præstet eunti,
  Irrita Neptuno cur ego tura feram?
Vana laborantis si fallat vota coloni,
  Accipiat gravidæ cur suis exta Ceres?
Nec dabit intonso jugulum caper hostia Baccho,
  Musta sub adducto si pede nulla fluant.

Cæsar ut imperii moderetur frena precamur,
Tam bene quo patriæ consulit ille suæ.
Utilitas igitur magnos hominesque Deosque
Efficit; auxiliis quoque favente suis.
Tu quoque fac prosis intra tua castra jacenti,
O Coty, progenies digna parente tuo.
Conveniens homini est, hominem servare, voluptas:
Et meliùs nullâ quæritur arte favor.
Quis non Antiphaten Læstrygona devovet? aut quis
Munifici mores improbat Alcinoi?
Non tibi Cassandreus pater est, gentisve Pheræ;
Quive repertorem torruit arte suâ:
Sed quàm Marte ferox, et vinci nescius armis,
Tam numquam factâ pace cruoris amans.
Adde, quòd ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.
Nec Regum quisquam magis est instructus ab illis,
Mitibus aut studiis tempora plura dedit.
Carmina testantur; quæ, si tua nomina demas,
Threïcium juvenem composuisse negem.
Neve sub hoc tractu vates foret unicus Orpheus,
Bistonis ingenio terra superba tuo est.
Utque tibi est animus, cùm res ita postulat, arma
Sumere, et hostili tinguere cæde manum;
Atque, ut es, excusso jaculum torquere lacerto,
Collaque velocis flectere doctus equi;
Tempora sic data sunt studiis ubi justa paternis,
Utque suis humeris forte quievit opus;
Ne tua marcescant per inertes otia somnos,
Lucida Pïeriâ tendis in astra viâ.
Hæc quoque res aliquid tecum mihi fœderis adfert:
Ejusdem sacri cultor uterque sumus.
Ad vatem vates orantia brachia tendo,
Terra sit exsiliis ut tua fida meis.
Non ego cæde nocens in Pontica litora veni;
Mixtave sunt nostrâ dira venena manu:
Nec mea subjectâ convicta est gemma tabellâ
Mendacem linis imposuisse notam.

Nec quidquam, quod lege veter committere, feci.
  Et tamen his gravior noxa fatenda mihi est.
Neve roges quid sit; stultam conscripsimus Artem.
  Innocuas nobis hæc vetat esse manus.
Ecquid præterea peccârim, quærere noli:
  Ut lateat solâ culpa sub Arte mea.
Quidquid id est, habui moderatam vindicis iram:
  Qui nisi natalem nil mihi demsit humum.
Hâc quoniam careo; tua nunc vicinia præstet,
  Inviso possim tutus ut esse loco.

EPISTOLA X.

MACRO.

Ecquid ab impressæ cognoscis imagine gemmæ
  Hæc tibi Nasonem scribere verba, Macer?
Auctorisque sui si non est annulus index,
  Cognitane est nostrâ litera facta manu?
An tibi notitiam mora temporis eripit horum?
  Nec repetunt oculi signa vetusta tui?
Sis licèt oblitus pariter gemmæque manûsque,
  Exciderit tantùm ne tibi cura mei.
Quam tu vel longi debes convictibus ævi,
  Vel mea quòd conjux non aliena tibi;
Vel studiis, quibus es, quàm nos, sapientiùs usus;
  Utque decet, nullâ factus es Arte nocens.
Tu canis æterno quidquid restabat Homero,
  Ne careant summâ Troïca bella manu.
Naso parum prudens, Artem dum tradit amandi,
  Doctrinæ pretium triste magister habet.
Sunt tamen inter se communia sacra poëtis;
  Diversum quamvis quisque sequamur iter.
Quorum te memorem (quamquam procul absumus) esse
  Suspicor; et casus velle levare meos.
Te duce, magnificas Asiæ perspeximus urbes:
  Trinacris est oculis, te duce, nota meis.

Vidimus Ætnæâ cœlum splendescere flammâ;
Suppositus monti quam vomit ore gigas:
Hennæosque lacus, et olentia stagna Palici,
Quâque suis Cyanen miscet Anapus aquis. [nem,
Nec procul hinc Nymphen, quæ, dum fugit Elidis am-
Tecta sub æquoreâ nunc quoque currit aquâ.
Hîc mihi labentis pars anni magna peracta est.
Eheu, quàm dispar est locus ille Getis!
Et quota pars hæc sunt rerum, quas vidimus ambo,
Te mihi jucundas efficiente vias!
Seu rate cæruleas pictâ sulcavimus undas;
Esseda nos agili sive tulere rotâ.
Sæpe brevis nobis vicibus via visa loquendi;
Pluraque, si numeres, verba fuere gradu.
Sæpe dies sermone minor fuit; inque loquendum
Tarda per æstivos defuit hora dies.
Est aliquid, casus pariter timuisse marinos;
Junctaque ad æquoreos vota tulisse Deos:
Et modò res egisse simul; modò rursus ab illis,
Quorum non pudeat, posse referre jocos.
Hæc tibi si subeant, (absim licèt) omnibus horis
Ante tuos oculos, ut modò visus, ero.
Ipse quidem extremi cùm sim sub cardine mundi,
Qui semper liquidis altior exstat aquis;
Te tamen intueor, quo solo pectore possum:
Et tecum gelido sæpe sub axe loquor.
Hîc es, et ignoras: et ades celeberrimus absens:
Inque Getas mediâ visus ab Urbe venis.
Redde vicem: et, quoniam regio felicior ista est,
Illîc me memori pectore semper habe.

EPISTOLA XI.

RUFO.

Hoc tibi, Rufe, brevi properatum tempore mittit
Naso, parum faustæ conditor Artis, opus:

Ut, quamquam longè toto sumus orbe remoti,
Scire tamen possis nos meminisse tui.
Nominis antè mei veniant oblivia nobis,
Pectore quàm pietas sit tua pulsa meo.
Et priùs hanc animam vacuas reddemus in auras,
Quàm fiat meriti gratia vana tui.
Grande voco lacrimas meritum, quibus ora rigabas,
Cùm mea concreto sicca dolore forent.
Grande voco meritum, mœstæ solatia mentis;
Cùm pariter nobis illa tibique dares.
Sponte quidem, per seque mea est laudabilis uxor;
Admonitu melior fit tamen illa tuo.
Namque quod Hermiones Castor fuit, Hector Iüli,
Hoc ego te lætor conjugis esse meæ.
Quæ, ne dissimilis tibi sit probitate, laborat;
Seque tui vitâ sanguinis esse probat.
Ergo, quod fuerat stimulis factura sine ullis,
Pleniùs auctorem te quoque nacta facit.
Acer, et ad palmæ per se cursurus honores,
Si tamen horteris, fortiùs ibit equus.
Adde, quòd absentis curâ mandata fideli
Perficis, et nullum ferre gravaris onus.
O referant grates, quoniam non possumus ipsi,
Dî tibi: qui referent, si pia facta vident.
Sufficiatque diu corpus quoque moribus istis,
Maxima Fundani gloria, Rufe, soli.

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM

EX PONTO

LIBER TERTIUS.

EPISTOLA I.

UXORI.

Æquor Iäsonio pulsatum remige primùm,
  Quæque nec hoste fero, nec nive, terra cares;
Ecquod erit tempus, quo vos ego Naso relinquam,
  In minùs hostilem jussus abire locum?
An mihi Barbariâ vivendum semper in istâ?
  Inque Tomitanâ condar oportet humo?
Pace tuâ, (si pax ulla est tibi, Pontica tellus,
  Finitimus rapido quam terit hostis equo;)
Pace tuâ dixisse velim, tu pessima duro
  Pars es in exsilio, tu mala nostra gravas.
Tu neque ver sentis, cinctum florente coronâ:
  Tu neque messorum corpora nuda vides.
Nec tibi pampineas autumnus porrigit uvas:
  Cuncta sed immodicum tempora frigus habent.
Tu glacie freta vincta tenes: et in æquore piscis
  Inclusus tectâ sæpe natavit aquâ.
Nec tibi sunt fontes, laticis nisi penè marini:
  Qui potus dubium sistat alatne sitim.
Rara, neque hæc felix, in apertis eminet arvis
  Arbor; et in terrâ est altera forma maris.

Non avis obloquitur: silvis nisi si qua remotis
  Æquoreas rauco gutture potat aquas.
Tristia per vacuos horrent absinthia campos,
  Conveniensque suo messis amara loco.
Adde metus, et quòd murus pulsatur ab hoste;
  Tinctaque mortiferâ tabe sagitta madet:
Quòd procul hæc regio est, et ab omni devia cursu:
  Nec pede quo quisquam, nec rate, tutus eat.
Non igitur mirum, finem quærentibus horum
  Altera si nobis usque rogatur humus.
Te magis est mirum non hoc evincere, conjux;
  Inque meis lacrimas posse tenere malis.
Quid facias, quæris? quæras hoc scilicet ipsum;
  Invenies, verè si reperire voles.
Velle parum est: cupias, ut re potiaris, oportet;
  Et faciat somnos hæc tibi cura breves.
Velle reor multos. Quis enim mihi tam sit iniquus,
  Optet ut exsilium pace carere meum?
Pectore te toto cunctisque incumbere nervis,
  Et niti pro me nocte dieque decet.
Utque juvent alii, tu debes vincere amicos,
  Uxor; et ad partes prima venire tuas.
Magna tibi imposita est nostris persona libellis:
  Conjugis exemplum diceris esse bonæ.
Hanc cave degeneres. Ut sint præconia nostra
  Vera vide; Famæ quo tuearis opus.
Ut nihil ipse querar; tacito me Fama queretur,
  Quæ debet, fuerit ni tibi cura mei.
Exposuit mea me populo Fortuna videndum;
  Et plus notitiæ, quàm fuit antè, dedit.
Notior est factus Capaneus à fulminis ictu:
  Notus humo mersis Amphiaraus equis.
Si minùs errâsset, notus minùs esset Ulixes;
  Magna Philoctetæ vulnere fama suo est.
Si locus est aliquis magna inter nomina parvis;
  Nos quoque conspicuos nostra ruina facit.
Nec te nesciri patitur mea pagina, quâ non
  Inferius Coâ Battide nomen habes.

Quidquid ages igitur, magnâ spectabere scenâ:
  Et pia non parvis testibus uxor eris.
Crede mihi; quoties laudaris carmine nostro,
  Quæ legit has laudes, an mereare rogat.
Utque favere reor plures virtutibus istis,
  Sic tua non paucæ carpere facta volent.
Quare, tu præsta, ne livor dicere possit;
  Hæc est pro miseri lenta salute viri.
Cúmque ego deficiam, nec possim ducere currum;
  Fac tu sustineas debile sola jugum.
Ad medicum specto, venis fugientibus, æger:
  Ultima pars animæ dum mihi restat, ades.
Quodque ego præstarem, si te magis ipse valerem,
  Id mihi, cùm valeas fortiùs, ipsa refer.
Exigit hoc, socialis amor, fœdusque maritum:
  Moribus hoc, conjux, exigis ipsa tuis.
Hoc domui debes, de quâ censeris, ut illam
  Non magis officiis, quàm probitate, colas.
Cuncta licèt facias; nisi sis laudabilis, uxor,
  Non poterit credi Marcia culta tibi.
Nec sumus indigni; nec (si vis vera fateri)
  Debetur meritis gratia nulla meis.
Redditur illa quidem grandi cum fœnore nobis,
  Nec te, si cupiat lædere, livor habet.
Sed tamen hoc factis adjunge prioribus unum,
  Pro nostris ut sis ambitiosa malis.
Ut minùs infestâ jaceam regione, labora:
  Clauda nec officii pars erit ulla tui.
Magna peto, sed non tamen invidiosa roganti:
  Utque ea non teneas, tuta repulsa tua est.
Nec mihi succense, toties si carmine nostro,
  Quod facis, ut facias, teque imitere, rogo.
Fortibus adsuevit tubicen prodesse; suoque
  Dux bene pugnantes incitat ore viros.
Nota tua est probitas, testataque tempus in omne:
  [Sit virtus etiam non probitate minor.]
Non tibi Amazonia est pro me sumenda securis,
  Aut excisa levi pelta gerenda manu.

Numen adorandum est; non ut mihi fiat amicum,
Sed sit ut iratum, quàm fuit antè, minús.
Gratia si nulla est, lacrimæ tibi gratia fient.
Hâc potes, aut nullâ, parte movere Deos.
Quæ tibi ne desint, bene per mala nostra cavetur:
Meque viro flendi copia dives adest.
Utque meæ res sunt; omni (puto) tempore flebis.
Has Fortuna tibi nostra ministrat opes.
Si mea mors redimenda tuâ (quod abominor) esset;
Admeti conjux, quam sequereris, erat.
Æmula Penelopes fieres, si fraude pudicâ
Instantes velles fallere nupta procos.
Si comes exstincti manes sequerere mariti,
Esset dux facti Laodamia tui.
Iphias ante oculos tibi erat ponenda, volenti
Corpus in accensos mittere forte rogos.
Morte nihil opus est, nil Icariotide telâ:
Cæsaris at conjux ore precanda tuo.
Quæ præstat virtute suâ, ne prisca vetustas
Laude pudicitiæ secula nostra premat.
Quæ Veneris formam, mores Junonis habendo,
Sola est cœlesti digna reperta toro.
Quid trepidas? quid adire times? non impia Progne,
Filiave Æëtæ voce movenda tuâ est:
Nec nurus Ægypti, nec sæva Agamemnonis uxor;
Scyllave, quæ Siculas inguine terret aquas:
Telegonive parens vertendis nata figuris;
Nexave nodosas angue Medusa comas.
Femina sed Princeps; in quâ Fortuna videre
Se probat, et cæcæ crimina falsa tulit.
Quâ nihil in terris, ad finem Solis ab ortu,
Clarius, excepto Cæsare, mundus habet.
Eligito tempus, captatum sæpe, rogandi,
Hæreat adversâ ne tua navis aquâ.
Non semper sacras reddunt oracula sortes;
Ipsaque non omni tempore fana patent.
Cùm status Urbis erit, qualem nunc auguror esse;
Et nullus populi contrahet ora dolor;

Cùm domus Augusti, Capitolî more colenda,
  Læta (quod est, et sit) plenaque pacis erit;
Tum tibi Dî faciant adeundi copia fiat,
  Profectura aliquid tum tua verba puta.
Si quid aget majus, differ tua cœpta; caveque
  Spem festinando præcipitare meam.
Nec rursus jubeo, dum sit vacuissima quæras.
  Corporis ad cultum vix vacat illa sui.
Curia cùm patribus fuerit stipata verendis;
  Per rerum turbam tu quoque oportet eas.
Cùm tibi contigerit vultum Junonis adire,
  Fac sis personæ, quam tueare, memor.
Nec factum defende meum: mala causa silenda est.
  Nil nisi sollicitæ sint tua verba preces.
Tum lacrimis demenda mora est: submissaque terræ
  Ad non mortales brachia tende pedes.
Tum pete nil aliud, sævo nisi ab hoste recedam:
  Hostem Fortunam sit satis esse mihi.
Plura quidem subeunt: sed jam turbata timore
  Hæc quoque vix poteris ore tremente loqui.
Suspicor hoc damno tibi non fore: sentiat illa
  Te majestatem pertimuisse suam.
Nec tua si fletu scindentur verba, nocebit.
  Interdum lacrimæ pondera vocis habent.
Lux etiam cœptis facito bona talibus adsit,
  Horaque conveniens, auspiciumque favens.
Sed priùs imposito sanctis altaribus igni,
  Tura fer ad magnos vinaque pura Deos.
E' quibus ante omnes Augustum numen adora;
  Progeniemque piam, participemque tori.
Sint utinam mites solito sibi more; tuasque
  Non duris lacrimas vultibus adspiciant.

EPISTOLA II.

COTTÆ.

Quam legis à nobis missam tibi, Cotta, salutem,
Missa sit ut verè, perveniatque, precor.
Namque meis sospes multum cruciatibus aufers;
Utque sit è nobis pars bona salva, facis.
Cúmque labent alii, jactataque vela relinquant;
Tu laceræ remanes anchora sola rati.
Grata tua est igitur pietas: ignoscimus illis,
Qui cum Fortunâ terga dedêre fugæ.
Cùm feriant unum, non unum fulmina terrent:
Junctaque percusso turba pavere solet.
Cúmque dedit paries venturæ signa ruinæ,
Sollicito vacuus fit locus ille metu.
Quis non è timidis ægri contagia vitat,
Vicinum metuens ne trahat inde malum?
Me quoque amicorum nimio terrore metuque,
Non odio, quidam destituêre mei.
Non illis pietas, non officiosa voluntas
Defuit: adversos extimuere Deos.
Utque magis cauti possunt timidique videri,
Sic adpellari non meruere mali.
At meus excusat caros ita candor amicos;
Utque habeant de me crimina nulla, favet.
Sint hâc contenti veniâ, signentque licebit,
Purgari factum me quoque teste suum.
Pars estis pauci potior, qui rebus in artis
Ferre mihi nullam turpe putâstis opem.
Tunc igitur meriti morietur gratia vestri,
Cùm cinis absumto corpore factus ero.
Fallar, et illa meæ superabit tempora vitæ,
Si tamen à memori posteritate legar.
Corpora debentur mœstis exsanguia bustis:
Effugiunt structos nomen honorque rogos.

Occidit et Theseus, et qui comitavit Oresten:
  Sed tamen in laudes vivit uterque suas.
Vos etiam seri laudabunt sæpe nepotes;
  Claraque erit scriptis gloria vestra meis.
Hîc quoque Sauromatæ jam vos novere Getæque:
  Et tales animos barbara turba probat.
Cúmque ego de vestrâ nuper probitate referrem,
  (Nam didici Geticè Sarmaticéque loqui)
Fortè senex quidam, cœtu cùm staret in illo,
  Reddidit ad nostros talia verba sonos:
Nos quoque amicitiæ nomen bene novimus, hospes,
  Quos procul à vobis frigidus Ister habet.
Est locus in Scythiâ, (Tauros dixere priores)
  Qui Geticâ longè non ita distat humo.
Hâc ego sum terrâ (patriæ nec pœnitet) ortus.
  Consortem Phœbi gens colit illa Deam.
Templa manent hodie, vàstis innixa columnis:
  Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert, illîc signum cœleste fuisse.
  Quóque minùs dubites, stat basis orba Deâ.
Araque, quæ fuerat naturâ candida saxi,
  Decolor adfuso tincta cruore rubet.
Femina sacra facit, tædæ non nota jugali:
  Quæ superat Scythicas nobilitate nurus.
Sacrificî genus est, (sic instituêre priores)
  Advena virgineo cæsus ut ense cadat.
Regna Thoas habuit, Mæotide clarus in orâ:
  Nec fuit Euxinis notior alter aquis.
Sceptra tenente illo, liquidas fecisse per auras
  Nescio quam dicunt Iphigenian iter.
Quam levibus ventis sub nube per aëra vectam
  Creditur his Phœbe deposuisse locis.
Præfuerat templo multos ea rite per annos,
  Invitâ peragens tristia sacra manu:
Cùm duo veliferâ juvenes venêre carinâ;
  Presseruntque suo litora nostra pede.
Par fuit his ætas, et amor: quorum alter Orestes,
  Alter erat Pylades. Nomina fama tenet.

Protinus immitem Triviæ ducuntur ad aram,
Evincti geminas ad sua terga manus.
Spargit aquâ captos lustrali Graja sacerdos,
Ambiat ut fulvas infula longa comas.
Dumque parat sacrum, dum velat tempora vittis:
Dum tardæ caussas invenit usque moræ:
Non ego crudelis, juvenes ignoscite, dixit;
Sacra suo facio barbariora loco.
Ritus is est gentis. Quâ vos tamen urbe venitis?
Quóve parum faustâ puppe petistis iter?
Dixit: et, audito patriæ pia nomine virgo,
Consortes urbis comperit esse suæ.
Alter at è vobis, inquit, cadat hostia, sacri
Ad patrias sedes nuntius alter eat.
Ire jubet Pylades carum periturus Oresten.
Hic negat: inque vicem pugnat uterque mori.
Exstitit hoc unum, quo non convenerit illis:
Cetera par concors et sine lite fuit.
Dum peragunt pulchri juvenes certamen amoris;
Ad fratrem scriptas exarat illa notas.
Ad fratrem mandata dabat, cuique illa dabantur,
(Humanos casus adspice) frater erat.
Nec mora; de templo rapiunt simulacra Dianæ:
Clámque per immensas puppe feruntur aquas.
Mirus amor juvenum, quamvis abiere tot anni,
In Scythiâ magnum nunc quoque nomen habet.
Fabula narrata est postquam vulgaris ab illo;
Laudârunt omnes facta piamque fidem.
Scilicet hâc etiam (quâ nulla ferocior) orâ
Nomen amicitiæ barbara corda movet.
Quid facere Ausoniâ geniti debetis in Urbe,
Cùm tangant diros talia facta Getas?
Adde, quòd est animus semper tibi mitis; et altæ
Indicium mores nobilitatis habet.
Quos Volesus patrii cognoscat nominis auctor;
Quos Numa maternus non neget esse suos:
Adjectique probent genitiva ad nomina Cottæ,
Si tu non esses, interitura domus.

Digne vir hâc serie, lapso succurrere amico
Conveniens istis moribus esse puta.

EPISTOLA III.

FABIO MAXIMO.

Si vacat exiguum profugo dare tempus amico,
O sidus Fabiæ, Maxime, gentis, ades:
Dum tibi quæ vidi referam; seu corporis umbra,
Seu veri species, seu fuit ille sopor.
Nox erat: et bifores intrabat Luna fenestras,
Mense ferè medio quanta nitere solet.
Publica me requies curarum somnus habebat,
Fusaque erant toto languida membra toro:
Cùm subitò pennis agitatus inhorruit aër;
Et gemuit parvo mota fenestra sono.
Territus in cubitum relevo mea membra sinistrum;
Pulsus et è trepido pectore somnus abit.
Stabat Amor vultu, non quo priùs esse solebat,
Fulcra tenens lævâ tristis acerna manu:
Nec torquem collo, nec habens crinale capillis;
Nec bene dispositas comtus, ut antè, comas.
Horrida pendebant molles super ora capilli;
Et visa est oculis humida penna meis:
Qualis in aëriæ tergo solet esse columbæ,
Tractantum multæ quam tetigere manus.
Hunc, simul agnovi, (neque enim mihi notior alter)
Talibus adfata est libera lingua sonis:
O' puer, exsilii decepto caussa magistro,
Quem fuit utilius non docuisse mihi;
Huc quoque venisti, pax est ubi tempore nullo,
Et coït adstrictis barbarus Ister aquis?
Quæ tibi caussa viæ? nisi utì mala nostra videres?
Quæ sunt, si nescis, invidiosa tibi.
Tu mihi dictâsti juvenilia carmina primus:
Adposui senis, te duce, quinque pedes.

Nec me Mæonio consurgere carmine, nec me
  Dicere magnorum passus es acta ducum.
Forsitan exiguas, aliquas tamen, arcus et ignis
  Ingenii vires comminuêre mei.
Namque ego dum canto tua regna, tuæque parentis,
  In nullum mea mens grande vacavit opus.
Nec satis id fuerat; stultus quoque carmina feci,
  Artibus ut posses non rudis esse meis.
Pro quibus exsilium misero mihi reddita merces:
  Id quoque in extremis, et sine pace, locis.
At non Chionides Eumolpus in Orphea talis;
  In Phryga nec Satyrum talis Olympus erat.
Præmia nec Chiron ab Achilli talia cepit,
  Pythagoræque ferunt non nocuisse Numam.
Nomina neu referam longum collecta per ævum,
  Discipulo perii solus ab ipse meo.
Dum damus arma tibi, dum te, lascive, docemus;
  Hæc te discipulo dona magister habet.
Scis tamen, ut liquido juratus dicere possis,
  Non me legitimos sollicitâsse toros.
Scripsimus hæc istis, quarum nec vitta pudicos
  Contingit crines, nec stola longa pedes.
Dic, precor, ecquando didicisti fallere nuptas;
  Et facere incertum per mea jussa genus?
An sit ab his omnis rigidè submota libellis,
  Quam lex furtivos arcet habere viros?
Quid tamen hoc prodest, vetiti si lege severâ
  Credor adulterii composuisse notas?
At tu, sic habeas ferientes cuncta sagittas;
  Sic numquam rapido lampades igne vacent;
Sic regat imperium, terrasque coërceat omnes
  Cæsar, ab Æneâ qui tibi fratre nepos;
Effice, sit nobis non implacabilis ira;
  Meque loco plecti commodiore velit.
Hæc ego visus eram puero dixisse volucri.
  Hos visus nobis ille dedisse sonos:
Per, mea tela, faces, et per, mea tela, sagittas,
  Per matrem juro, Cæsareumque caput;

Nil, nisi concessum, nos te didicisse magistro;
  Artibus et nullum crimen inesse tuis.
Utque hoc, sic utinam defendere cetera posses!
  Scis aliud, quod te læserit, esse magis.
Quidquid id est (neque enim debet dolor ille referri)
  Non potes à culpâ dicere abesse tuâ.
Tu licèt erroris sub imagine crimen obumbres;
  Non gravior merito vindicis ira fuit.
Ut tamen adspicerem, consolarerque jacentem,
  Lapsa per immensas est mihi penna vias.
Hæc loca tum primùm vidi, cùm matre rogante
  Phasias est telis fixa puella meis.
Quæ nunc cur iterum post secula longa revisam,
  Tu facis, ô castris miles amice meis.
Pone metus igitur; mitescet Cæsaris ira:
  Et veniet votis mollior hora tuis.
Neve moram timeas, tempus, quod quærimus, instat:
  Cunctaque lætitiæ plena triumphus habet.
Dum domus, et nati, dum mater Livia gaudet:
  Dum gaudes Patriæ magne Ducisque Pater:
Dum tibi gratatur populus, totamque per Urbem
  Omnis odoratis ignibus ara calet:
Dum faciles aditus præbet venerabile templum;
  Sperandum nostras posse valere preces.
Dixit; et aut ille est tenues dilapsus in auras,
  Cœperunt sensus aut vigilare mei.
Si dubitem, quin his faveas, ô Maxime, dictis,
  Memnonio cygnos esse colore putem.
Sed neque mutatur nigrâ pice lacteus humor;
  Nec, quod erat candens, fit terebinthus, ebur.
Conveniens animo genus est tibi; nobile namque
  Pectus, et Herculeæ simplicitatis, habes.
Livor, iners vitium, mores non exit in altos;
  Utque latens imâ vipera serpit humo.
Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum:
  Grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo alii noceant miseris, optentque timeri;
  Tinctaque mordaci spicula felle gerant:

At tua supplicibus domus est adsueta juvandis:
  In quorum numero me precor esse velis.

EPISTOLA IV.

RUFINO.

Hæc tibi non vanam portantia verba salutem,
  Naso Tomitanâ mittit ab urbe tuus;
Utque suo faveas mandat, Rufine, Triumpho;
  In vestras venit si tamen ille manus.
Est opus exiguum, vastisque paratibus impar:
  Quale tamen cumque est, ut tueare, rogo.
Firma valent per se, nullumque Machaona quærunt:
  Ad medicam dubius confugit æger opem.
Non opus est magnis placido lectore poëtis:
  Quamlibet invitum difficilemque tenent.
Nos, quibus ingenium longi minuêre labores,
  Aut etiam nullum forsitan antè fuit,
Viribus infirmi, vestro candore valemus.
  Quem mihi si demas, omnia rapta putem.
Cunctaque cùm mea sint propenso nixa favore,
  Præcipuum veniæ jus habet ille liber.
Spectatum vates alii scripsere triumphum:
  Est aliquid memori visa notare manu.
Nos ea vix avidam vulgo captata per aurem
  Scripsimus: atque oculi fama fuere mei.
Scilicet adfectus similes, aut impetus idem,
  Rebus ab auditis conspicuisque venit?
Nec nitor argenti, quem vos vidistis, et auri,
  Quòd mihi defuerint, purpuraque illa, queror:
Sed loca, sed gentes formatæ mille figuris
  Nutrîssent carmen, prœliaque ipsa, meum.
Et Regum vultus, certissima pignora mentis,
  Juvissent aliquâ forsitan illud opus.
Plausibus ex ipsis populi, lætoque favore,
  Ingenium quodvis incaluisse potest.

Tamque ego sumsissem tali clangore vigorem,
Quàm rudis auditâ miles ad arma tubâ.
Pectora sint nobis nivibus glacieque licebit,
Atque hoc, quem patior, frigidiora loco:
Illa Ducis facies, in curru stantis eburno,
Excuteret frigus sensibus omne meis.
His ego defectus, dubiisque auctoribus usus,
Ad vestri venio jure favoris opem.
Nec mihi nota ducum, nec sunt mihi nota locorum
Nomina: materiam vix habuere manus.
Pars quota de tantis rebus, quam Fama referre,
Aut aliquis nobis scribere posset, erat?
Quo magis, ô lector, debes ignoscere, si quid
Erratum est illîc, præteritumve mihi.
Adde, quòd adsiduam domini meditata querelam,
Ad lætum carmen vix mea versa lyra est.
Vix bona post tanto quærenti verba subibant:
Et gaudere aliquid, res mihi visa nova est.
Utque reformidant insuetum lumina Solem,
Sic ad lætitiam mens mea segnis erat.
Est quoque cunctarum novitas carissima rerum:
Gratiaque officio, quod mora tardat, abest.
Cetera certatim de magno scripta triumpho
Jam pridem populi suspicor ore legi.
Illa bibit sitiens, lector mea pocula plenus:
Illa recens pota est, nostra tepescit aqua.
Non ego cessavi, nec fecit inertia serum:
Ultima me vasti sustinet ora freti.
Dum venit huc rumor, properataque carmina fiunt,
Factaque eunt ad vos, annus abîsse potest.
Nec minimum refert, intacta rosaria primus,
An serâ carpas penè relicta manu.
Quid mirum, lectis exhausto floribus horto,
Si Duce non facta est digna corona suo?
Deprecor, hæc vatum contra sua carmina ne quis
Dicta putet: pro se Musa locuta mea est.
Sunt mihi vobiscum communia sacra, poëtæ;
In vestro miseris si licet esse choro.

Magnaque pars animæ mecum vixistis, amici:
  Hâc ego non absens vos quoque parte colo.
Sint igitur vestro mea commendanda favori
  Carmina, non possum pro quibus ipse loqui.
Scripta placent à morte feré: quia lædere vivos
  Livor, et injusto carpere dente solet.
Si genus est mortis malè vivere; terra moratur,
  Et desunt fatis sola sepulcra meis.
Denique opus nostræ culpetur ut undique curæ,
  Officium nemo qui reprehendat erit.
Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas:
  Hâc ego contentos auguror esse Deos.
Hæc facit, ut veniat pauper quoque gratus ad aras;
  Et placeat cæso non minùs agna bove.
Res quoque tanta fuit, quantæ subsistere summo
  Æneïdos vati grande fuisset onus.
Ferre etiam molles elegi tam vasta triumphi
  Pondera disparibus non potuere rotis.
Quo pede nunc utar, dubia est sententia nobis:
  Alter enim de te, Rhene, triumphus adest.
Irrita verorum non sunt præsagia vatum.
  Danda Jovi laurus, dum prior illa viret.
Nec mea verba legis, qui sum submotus ad Istrum,
  Non bene pacatis flumina pota Getis:
Ista Dei vox est: Deus est in pectore nostro:
  Hæc duce prædico vaticinorque Deo.
Quid cessas currum pompamque parare triumphis,
  Livia? jam nullas dant tibi bella moras.
Perfida damnatas Germania projicit hastas:
  Jam pondus dices omen habere meum.
Crede, brevique fides aderit; geminabit honorem
  Filius, et junctis, ut priùs, ibit equis.
Prome, quod injicias humeris victoribus, ostrum:
  Ipsa potest solitum nôsse corona caput.
Scuta, sed et galeæ gemmis radientur et auro,
  Stentque super vinctos trunca tropæa viros.
Oppida turritis cingantur eburnea muris:
  Fictaque res vero more putetur agi.

Squalidus immissos fractâ sub arundine crines
  Rhenus, et infectas sanguine portet aquas.
Barbara jam capti poscunt insignia Reges,
  Textaque fortunâ divitiora suâ.
Et quæ præterea virtus invicta tuorum
  Sæpe parata tibi, sæpe paranda facit.
Di, quorum monitu sumus eventura locuti,
  Verba (precor) celeri nostra probate fide.

EPISTOLA V

MAXIMO COTTÆ.

QUAM legis, unde tibi mittatur epistola, quæris?
  Hinc, ubi cæruleis jungitur Ister aquis.
Ut regio dicta est, succurrere debet et auctor,
  Læsus ab ingenio Naso poëta suo.
Qui tibi, quam mallet præsens deferre salutem,
  Mittit ab hirsutis, Maxime Cotta, Getis.
Legimus, ô juvenis, patrii non degener oris,
  Dicta tibi pleno verba diserta foro.
Quæ, quamquam linguâ mihi sunt properante per horas
  Lecta satis multas, pauca fuisse queror.
Plura sed hæc feci relegendo sæpe; nec umquam
  Non mihi, quàm primò, grata fuere magis.
Cúmque nihil toties lecta è dulcedine perdant,
  Viribus illa suis, non novitate, placent.
Felices, quibus hæc ipso cognoscere in actu,
  Et tam facundo contigit ore frui!
Nam quamquam sapor est adlatâ dulcis in undâ,
  Gratiùs ex ipso fonte bibuntur aquæ.
Et magis adducto pomum decerpere ramo,
  Quàm de cælatâ sumere lance juvat.
At nisi peccâssem, nisi me mea Musa fugâsset,
  Quod legi, tua vox exhibuisset opus.
Utque fui solitus, sedissem forsitan unus
  De centum judex in tua verba viris.

Major et implêsset præcordia nostra voluptas,
  Cùm traherer dictis adnueremque tuis.
Quem quoniam fatum, vobis patriâque relictis,
  Inter inhumanos maluit esse Getas:
Quod licet, ut videar tecum magis esse, legenda
  Sæpe, precor, studii pignora mitte tui:
Exemploque meo, nisi dedignaris id ipsum,
  Utere: quod nobis rectius ipse dares.
Namque ego, qui perii jam pridem, Maxime, vobis,
  Ingenio nitor non periisse meo.
Redde vicem; nec rara tui monumenta laboris
  Accipiant nostræ, grata futura, manus.
Dic tamen, ô juvenis studiorum plene meorum;
  Ecquid ab his ipsis admoneare mei?
Ecquid, ubi aut recitas factum modò carmen amicis,
  Aut, quod sæpe soles, exigis ut recitent,
Interdum queritur tua mens, oblita quid absit?
  (Nescio quid certè sentit abesse sui.)
Utque loqui de me multùm præsente solebas,
  Nunc quoque Nasonis nomen in ore tuo est.
Ipse quidem Getico peream violatus ab arcu,
  (Et sit perjuri quàm propè pœna vides)
Te nisi momentis video penè omnibus absens.
  Gratia Dîs, menti quolibet ire licet.
Hâc ubi perveni, nulli cernendus, in Urbem,
  Sæpe loquor tecum; sæpe loquente fruor.
Tum, mihi difficile est, quàm sit bene, dicere; quàmque
  Candida judiciis illa sit hora meis.
Tum me (si qua fides) cœlesti sede receptum,
  Cum fortunatis suspicor esse Deis.
Rursus, ut huc redii, cœlum Superosque relinquo;
  A' Styge nec longè Pontica distat humus.
Unde ego si fato nitor prohibente reverti,
  Spem sine profectu, Maxime, tolle mihi.

EPISTOLA VI.

AMICORUM CUIDAM.

Naso suo, nomen posuit cui penè, sodali
Mittit ab Euxinis hoc breve carmen aquis.
At, si cauta parum scripsisset dextra, quis esses,
Forsitan officio parta querela foret.
Cur tamen, hoc aliis tutum credentibus, unus,
Adpellent ne te carmina nostra, rogas?
Quanta sit in mediâ clementia Cæsaris irâ,
Ex me, si nescis, certior esse potes,
Huic ego, quam patior, nil possem demere pœnæ,
Si judex meriti cogerer esse mei.
Non vetat ille sui quemquam meminisse sodalis:
Nec prohibet tibi me scribere, teque mihi.
Nec scelus admittas, si consoleris amicum,
Mollibus et verbis aspera fata leves.
Cur, dum tuta times, facis ut reverentia talis
Fiat in Augustos invidiosa Deos?
Fulminis adflatos interdum vivere telis
Vidimus, et refici, non prohibente Jove.
Nec, quia Neptunus navem lacerârat Ulixis,
Leucothëe nanti ferre negavit opem.
Crede mihi, miseris cœlestia numina parcunt:
Nec semper læsos, et sine fine, premunt.
Principe nec nostro Deus est moderatior ullus:
Justitiâ vires temperat ille suas.
Nuper eam Cæsar, facto de marmore templo,
Jampridem posuit mentis in æde suæ.
Jupiter in multos temeraria fulmina torquet,
Qui pœnam culpâ non meruere pari.
Obruerit sævis cùm tot Deus æquoris undis,
Ex illis mergi pars quota digna fuit?
Cùm pereant acie fortissima quæque, sub ipso
Judice, delectus Martis iniquus erit.

At, si fortè velis in nos inquirere, nemo est,
Qui se, quod patitur, commeruisse neget.
Adde, quòd exstinctos vel aquâ, vel Marte, vel igni,
Nulla potest iterum restituisse dies.
Restituit multos, aut pœnæ parte levavit
Cæsar; et in multis me velit esse precor.
An tu, cùm tali populus sub Principe simus,
Adloquio profugi credis inesse metum?
Forsitan hæc domino Busiride jure timeres,
Aut solito clausos urere in ære viros.
Desine mitem animum vano infamare timore.
Sæva quid in placidis saxa vereris aquis?
Ipse ego, quòd primò scripsi sine nomine vobis,
Vix excusari posse mihi videor.
Sed pavor attonito rationis ademerat usum:
Cesserat omne novis consiliumque malis.
Fortunamque meam metuens, non vindicis iram,
Terrebar titulo nominis ipse mei.
Hactenus admonitus memori concede poëtæ,
Ponat ut in chartis nomina cara suis.
Turpe erit ambobus, longo mihi proximus usu
Si nullâ libri parte legare mei.
Ne tamen iste metus somnos tibi rumpere possit;
Non ultrà, quàm vis, officiosus ero:
Teque tegam, qui sis; nisi cùm permiseris ipse.
Cogetur nemo munus habere meum.
Tu modò, quem poteras vel apertè tutus amare,
Si res est anceps ista, latenter ama.

EPISTOLA VII.

AMICIS.

VERBA mihi desunt eadem tam sæpe roganti,
Jamque pudet vanas fine carere preces.
Tædia consimili fieri de carmine vobis,
Quidque petam, cunctos edidicisse reor.

Nostra quid adportet jam nôstis epistola, quamvis
Charta sit à vinclis non labefacta suis.
Ergo mutetur nostri sententia scripti,
Ne toties contrà, quàm rapit amnis, eam.
Quòd bene de vobis speravi, ignoscite, amici:
Talia peccandi jam mihi finis erit.
Nec gravis uxori dicar: quæ scilicet in me
Quàm proba, tam timida est, experiensque parum.
Hæc quoque, Naso, feres: etenim pejora tulisti.
Jam tibi sentiri sarcina nulla potest.
Ductus ab armento taurus detrectat aratrum,
Subtrahit et duro colla novella jugo.
Nos, quibus adsuevit fatum crudeliter uti,
Ad mala jam pridem non sumus ulla rudes.
Venimus in Geticos fines; moriamur in illis:
Parcaque ad extremum, quâ mea cœpit, eat.
Spem juvet amplecti; quæ non juvat irrita semper;
Et fieri cupias si qua, futura putes.
Proximus huic gradus est, bene desperare salutem,
Seque semel verâ scire perîsse fide.
Curando fieri quædam majora videmus
Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.
Mitiùs ille perit, subitâ qui mergitur undâ;
Quàm sua qui tumidis brachia lasset aquis.
Cur ego concepi Scythicis me posse carere
Finibus, et terrâ prosperiore frui?
Cur aliquid de me speravi lenius umquam?
An Fortuna mihi sic mea nota fuit?
Torqueor en graviùs; repetitaque forma locorum
Exsilium renovat triste, recensque facit.
Est tamen utilius, studium cessâsse meorum,
Quàm, quas admôrint, non valuisse preces.
Magna quidem res est, quam non audetis, amici:
Sed si quis peteret, qui dare vellet, erat.
Dummodo non vobis hoc Cæsaris ira negârit,
Fortiter Euxinis immoriemur aquis.

EPISTOLA VIII.

MAXIMO.

Quæ tibi, quærebam, memorem testantia curam,
  Dona Tomitanus mittere posset ager.
Dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:
  Sed te, cùm donas, ista juvare solent.
Nec tamen hæc loca sunt ullo pretiosa metallo.
  Hostis ab agricolâ vix sinit illa fodi.
Purpura sæpe tuos fulgens prætexit amictus:
  Sed non Sarmaticâ tinguitur illa manu.
Vellera dura ferunt pecudes, et Palladis uti
  Arte Tomitanæ non didicere nurus.
Femina pro lanâ Cerealia munera frangit;
  Suppositoque gravem vertice portat aquam.
Non hîc pampineis amicitur vitibus ulmus:
  Nulla premunt ramos pondere poma suo.
Tristia deformes pariunt absinthia campi,
  Terraque de fructu quàm sit amara docet.
Nil igitur totâ Ponti regione sinistri,
  Quod mea sedulitas mittere posset, erat.
Clausa tamen misi Scythicâ tibi tela pharetrâ:
  Hoste, precor, fiant illa cruenta tuo.
Hos habet hæc calamos, hos hæc habet ora libellos.
  Hæc viget in nostris, Maxime, Musa locis.
Quæ quamquam misisse pudet, quia parva videntur;
  Tu tamen hæc, quæso, consule missa boni.

EPISTOLA IX.

BRUTO.

Quòd sit in his eadem sententia, Brute, libellis,
  Carmina nescio quem carpere nostra refers:

Nil nisi me terrâ fruar ut propiore rogare;
  Et, quàm sim denso cinctus ab hoste, queri.
O quàm de multis vitium reprehenditur unum!
  Hoc peccat solum si mea Musa, bene est.
Ipse ego librorum video delicta meorum;
  Cùm sua plùs justo carmina quisque probet.
Auctor opus laudat. Sic forsitan Agrius olim
  Thersiten facie dixerit esse bonâ.
Judicium tamen hîc nostrum non decipit error;
  Nec quidquid genui, protinus illud amo.
Cur igitur, si me videam delinquere, peccem,
  Et patiar scripto crimen inesse, rogas?
Non eadem ratio est, sentire et demere morbos.
  Sensus inest cunctis; tollitur arte malum.
Sæpe aliquod cupiens verbum mutare, relinquo;
  Judicium vires destituuntque meum.
Sæpe piget (quid enim dubitem tibi vera fateri?)
  Corrigere, et longi ferre laboris onus.
Scribentem juvat ipse favor, minuitque laborem;
  Cumque suo crescens pectore fervet opus.
Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
  Magnus Aristarcho major Homerus erat.
Sic animum lento curarum frigore lædit,
  Ut cupidi cursor frena retentat equi.
Atque ita Dî mites minuant mihi Cæsaris iram,
  Ossaque pacatâ nostra tegantur humo;
Ut mihi conanti nonnumquam intendere curas,
  Fortunæ species obstat acerba meæ.
Vixque mihi videor, faciam quòd carmina, sanus;
  Inque feris curem corrigere illa Getis.
Nil tamen è scriptis magis excusabile nostris,
  Quàm sensus cunctis penè quòd unus inest.
Læta ferè lætus cecini, cano tristia tristis.
  Conveniens operi tempus utrumque suo est.
Quid, nisi de vitio scribam regionis amaræ?
  Utque solo moriar commodiore, precer?
Cùm toties eadem dicam, vix audior ulli:
  Verbaque profectu dissimulata carent.

Et tamen hæc eadem cùm sint, non scribimus isdem:
  Unaque per plures vox mea tentat opem.
An, ne bis sensum lector reperiret eumdem,
  Unus amicorum, Brute, rogandus erat?
Non fuit hoc tanti; confesso ignoscite, docti.
  Vilior est operis fama salute meâ.
Denique materiem quam quis sibi finxerit ipse,
  Arbitrio variat multa poëta suo.
Musa mea est index nimiùm quoque vera malorum;
  Atque incorruptæ pondera testis habet.
Nec liber, ut fieret, sed uti sua cuique daretur
  Litera, propositum curaque nostra fuit.
Postmodo collectas, utcumque sine ordine, junxi:
  Hoc opus electum ne mihi fortè putes.
Da veniam scriptis, quorum non gloria nobis
  Caussa, sed utilitas officiumque, fuit.

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM

EX PONTO

LIBER QUARTUS.

EPISTOLA I.

SEXTO POMPEIO.

Accipe, Pompeji, deductum carmen ab illo,
  Debitor est vitæ qui tibi, Sexte, suæ.
Qui si non prohibes à me tua nomina poni,
  Accedet meritis hæc quoque summa tuis.
Sive trahis vultus; equidem peccâsse fatebor.
  Delicti tamen est caussa probanda mei.
Non potuit mea mens, quin esset grata, teneri.
  Sit, precor, officio non gravis ira pio.
O quoties ego sum libris mihi visus in istis
  Impius, in nullo quòd legerere loco!
O quoties, aliud vellem cùm scribere, nomen
  Retulit in ceras inscia dextra tuum!
Ipse mihi placuit mendis in talibus error;
  Et vix invitâ facta litura manu est.
Viderit ad summum, dixi. Licèt ipse queratur;
  Hanc pudet offensam non meruisse priùs!
Da mihi, si quid ea est, hebetantem pectora Lethen;
  Oblitus potero non tamen esse tui.
Idque sinas oro; nec fastidita repellas
  Verba: nec officio crimen inesse putes.

Et levis hæc meritis referatur gratia tantis.
Sin minùs; invito te quoque gratus ero.
Numquam pigra fuit nostris tua gratia rebus:
Nec mihi munificas arca negavit opes.
Nunc quoque nil subitis clementia territa fatis
Auxilium vitæ fertque feretque meæ.
Unde, roges forsan, fiducia tanta futuri
Sit mihi? quod fecit quisque tuetur opus.
Ut Venus artificis labor est et gloria Coi,
Æquoreo madidas quæ premit imbre comas:
Arcis ut Actææ vel eburna vel ænea custos,
Bellica Phidiacâ stat Dea facta manu;
Vendicat ut Calamis laudem, quos fecit, equorum;
Ut similis veræ vacca Myronis opus;
Sic ego pars rerum non ultima, Sexte, tuarum;
Tutelæque feror munus opusque tuæ.

EPISTOLA II.

SEVERO.

Quod legis, ô Vates magnorum maxime Regum,
Venit ab intonsis usque, Severe, Getis.
Cujus adhuc nomen nostros tacuisse libellos,
(Si modò permittis dicere vera) pudet.
Orba tamen numeris cessavit epistola numquam
Ire per alternas officiosa vices.
Carmina sola tibi memorem testantia curam
Non data sunt. Quid enim, quæ facis ipse, darem?
Quis mel Aristæo, quis Baccho vina Falerno,
Triptolemo fruges, poma det Alcinoo?
Fertile pectus habes, interque Helicona colentes
Uberiùs nulli provenit ista seges.
Mittere carmen ad hunc, frondes erat addere silvis.
Hæc mihi cunctandi caussa, Severe, fuit.
Nec tamen ingenium nobis respondet, ut antè:
Sed siccum sterili vomere litus aro.

Scilicet ut limus venas excæcat in undis,
  Læsaque suppresso fonte resistit aqua;
Pectora sic mea sunt limo vitiata malorum:
  Et carmen venâ pauperiore fluit.
Si quis in hâc ipsum terrâ posuisset Homerum;
  Esset, crede mihi, factus et ille Getes.
Da veniam fasso; studiis quoque frena remisi,
  Ducitur et digitis litera rara meis.
Impetus ille sacer, qui vatum pectora nutrit,
  Qui priùs in nobis esse solebat, abest.
Vix venit ad partes, vix sumtæ Musa tabellæ
  Imponit pigras penè coacta manus.
Parvaque, ne dicam scribendi nulla voluptas
  Est mihi: nec numeris nectere verba juvat.
Sive quòd hinc fructus adeò non cepimus ullos,
  Principium nostri res sit ut ista mali:
Sive quòd in tenebris numerosos ponere gressus,
  Quodque legas nulli, scribere carmen, idem est.
Excitat auditor studium; laudataque virtus
  Crescit; et immensum gloria calcar habet.
Hic mea cui recitem, nisi flavis scripta Corallis,
  Quasque alias gentes barbarus Ister habet?
Sed quid solus agam? quâque infelicia perdam
  Otia materiâ, surripiamque diem?
Nam quia nec vinum, nec me tenet alea fallax,
  Per quæ clàm tacitum tempus abire solet;
Nec me, quod cuperem, si per fera bella liceret,
  Oblectat cultu terra novata suo:
Quid, nisi Piërides, solatia frigida, restat,
  Non bene de nobis quæ meruere Deæ?
At tu, cui bibitur feliciùs Aönius fons,
  Utiliter studium quod tibi cedit, ama.
Sacraque Musarum meritò cole: quodque legamus,
  Huc aliquod curæ mitte recentis opus.

EPISTOLA III.

AMICO INSTABILI.

Conquerar, an taceam? ponam sine nomine crimen?
  An notum, qui sis, omnibus esse velim?
Nomine non utar, ne commendere querelâ;
  Quæraturque tibi carmine fama meo.
Dum mea puppis erat validâ fundata carinâ;
  Qui mecum velles currere, primus eras.
Nunc, quia contraxit vultum Fortuna, recedis;
  Auxilio postquam scis opus esse tuo.
Dissimulas etiam, nec me vis nôsse videri:
  Quisque sit, audito nomine, Naso, rogas.
Ille ego sum, quamquam non vis audire, vetustâ
  Penè puer puero junctus amicitiâ.
Ille ego, qui primus tua seria nôsse solebam,
  Qui tibi jucundis primus adesse jocis.
Ille ego convictor, densoque domesticus usu:
  Ille ego judiciis unica Musa tuis.
Idem ego sum, qui nunc an vivam, perfide, nescis:
  Cura tibi de quo quærere nulla fuit.
Sive fui numquam carus, simulâsse fateris:
  Seu non fingebas, inveniere levis.
Dic, age, dic aliquam, quæ te mutaverit, iram:
  Nam nisi justa tua est, justa querela mea est.
Quæ te consimilem res nunc vetat esse priori?
  An crimen, cœpi quòd miser esse, vocas?
Si mihi rebus opem nullam factisque ferebas;
  Venisset verbis charta notata tribus.
Vix equidem credo, sed et insultare jacenti
  Te mihi, nec verbis parcere, Fama refert.
Quid facis, ah demens? cur, si Fortuna recedat,
  Naufragio lacrimas eripis ipse tuo?
Hæc Dea non stabili, quàm sit levis, orbe fatetur,
  Quem summum dubio sub pede semper habet.

Quolibet est folio, quâvis incertior aurâ.
  Par illi levitas, improbe, sola tua est.
Omnia sunt hominum tenui pendentia filo:
  Et subito casu, quæ valuere, ruunt.
Divitis audita est cui non opulentia Crœsi?
  Nempe tamen vitam captus ab hoste tulit.
Ille Syracosiâ modò formidatus in urbe,
  Vix humili duram repulit arte famem.
Quid fuerat Magno majus? tamen ille rogavit
  Submissâ fugiens voce clientis opem.
Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
  Indigus effectus omnibus ipse magis.
Ille Jugurthino clarus Cimbroque triumpho,
  Quo victrix toties Consule Roma fuit,
In cœno latuit Marius, cannâque palustri:
  Pertulit et tanto multa pudenda viro.
Ludit in humanis divina potentia rebus;
  Et certam præsens vix habet hora fidem.
Litus ad Euxinum, si quis mihi diceret, ibis,
  Et metues, arcu ne feriare Getæ;
I, bibe, dixissem, purgantes pectora succos:
  Quidquid et in totâ nascitur Anticyrâ.
Sum tamen hæc passus: nec si mortalia possem,
  Et summi poteram tela cavere Dei.
Tu quoque fac timeas; et, quæ tibi læta videntur,
  Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

EPISTOLA IV.

SEXTO POMPEIO.

Nulla dies adeò est australibus humida nimbis,
  Non intermissis ut fluat imber aquis.
Nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
  Mixta ferè duris utilis herba rubis.
Nil adeò Fortuna gravis miserabile fecit,
  Ut minuant nullâ gaudia pace malum.

Ecce domo, patriâque carens, oculisque meorum,
Naufragus in Getici litoris actus aquas;
Quâ tamen inveni vultum diffundere caussam
Possem, Fortunæ nec meminisse meæ.
Nam mihi, cùm fulvâ tristis spatiarer arenâ,
Visa est à tergo penna dedisse sonum.
Respicio: nec corpus erat, quod cernere possem:
Verba tamen sunt hæc aure recepta meâ:
En ego lætarum venio tibi nuntia rerum,
Fama, per immensas aëre lapsa vias.
Consule Pompeio, quo non tibi carior alter,
Candidus et felix proximus annus erit.
Dixit: et, ut læto Pontum rumore replevit,
Ad gentes alias hinc Dea vertit iter.
At mihi, dilapsis inter nova gaudia curis,
Excidit asperitas hujus iniqua loci.
Ergo ubi, Jane biceps, longum reseraveris annum,
Pulsus et à sacro mense December erit;
Purpura Pompeium summi velabit honoris,
Ne titulis quidquam debeat ille suis.
Cernere jam videor rumpi penetralia turbâ;
Et populum lædi deficiente loco:
Templaque Tarpeiæ primùm tibi sedis adiri;
Et fieri faciles in tua vota Deos:
Colla boves niveos certæ præbere securi,
Quos aluit campis herba Falisca suis.
Cúmque Deos omnes, tum quos impensiùs æquos
Esse tibi cupias, cum Jove Cæsar erit.
Curia te excipiet, Patresque è more vocati
Intendent aures ad tua verba suas.
Hos ubi facundo tua vox hilaraverit ore;
Utque solet, tulerit prospera verba dies;
Egeris et meritas Superis cum Cæsare grates,
Qui caussam, facias cur ita sæpe, dabit:
Inde domum repetes toto comitante Senatu;
Officium populi vix capiente domo.
Me miserum, turbâ quòd non ego cernor in illâ:
Nec poterunt istis lumina nostra frui!

Quamlibet absentem, quâ possum, mente videbo:
Adspiciet vultus Consulis illa sui.
Dî faciant, aliquo subeat tibi tempore nostrum
Nomen; et, Heu, dicas, quid miser ille facit?
Hæc tua pertulerit si quis mihi verba, fatebor
Protinus exsilium mollius esse meum.

EPISTOLA V.

EIDEM JAM CONSULI.

Ite, leves elegi, doctas ad Consulis aures;
Verbaque honorato ferte legenda viro.
Longa via est; nec vos pedibus proceditis æquis;
Tectaque brumali sub nive terra latet.
Cùm gelidam Thracen, et opertum nubibus Hæmon,
Et maris Iönii transieritis aquas;
Luce minùs decimâ dominam venietis in Urbem,
Ut festinatum non faciatis iter.
Protinus inde domus vobis Pompeja petatur:
Non est Augusto junctior ulla Foro.
Si quis, ut in populo, qui sitis, et unde, requiret:
Nomina deceptâ quælibet aure ferat.
Ut sit enim tutum, sicut reor esse, fateri;
Verba minus certè ficta timoris habent.
Copia nec vobis ullo prohibente videndi
Consulis, ut limen contigeritis, erit.
Aut reget ille suos dicendo jura Quirites,
Conspicuum signis cùm premet altus ebur:
Aut populi reditus positam componet ad bastam,
Et minui magnæ non sinet Urbis opes.
Aut, ut erunt Patres in Julia templa vocati,
De tanto dignis Consule rebus aget.
Aut feret Augusto solitam natoque salutem;
Deque parum noto consulet officio.
Tempus ab his vacuum Cæsar Germanicus omne
Auferet: à magnis hunc colit ille Deis.

Cùm tamen à turbâ rerum requieverit harum ;
  Ad vos mansuetas porriget ille manus :
Quidque parens ego vester agam, fortasse requiret.
  Talia vos illi reddere verba velim.
Vivit adhuc, vitamque tibi debere fatetur,
  Quam priùs à miti Cæsare munus habet.
Te sibi, cùm fugeret, memori solet ore referre,
  Barbariæ tutas exhibuisse vias.
Sanguine Bistonium quòd non tepefecerit ensem,
  Effectum curâ pectoris esse tui.
Addita præterea vitæ quoque multa tuendæ
  Munera, ne proprias attenuaret opes.
Pro quibus ut meritis referatur gratia, jurat,
  Se fore mancipium, tempus in omne, tuum.
Nam priùs umbrosâ carituros arbore montes,
  Et freta velivolas non habitura rates,
Fluminaque in fontes cursu reditura supino ;
  Gratia quàm meriti possit abire tui.
Hæc ubi dixeritis, servet sua dona, rogate.
  Sic fuerit vestræ caussa peracta viæ.

EPISTOLA VI.

BRUTO.

Quam legis, ex illis tibi venit epistola, Brute,
  Nasonem nolles in quibus esse, locis.
Sed, tu quod nolles, voluit miserabile fatum.
  Hei mihi, plus illud, quàm tua vota, valet!
In Scythiâ nobis quinquennis Olympias acta est :
  Jam tempus lustri transit in alterius.
Perstat enim Fortuna tenax, votisque malignum
  Opponit nostris insidiosa pedem.
Certus eras pro me, Fabiæ lux, Maxime, gentis,
  Numen ad Augustum supplice voce loqui.
Occidis ante preces; caussamque ego, Maxime, mortis
  (Nec fueram tanti) me reor esse tuæ.

Jam timeo nostram cuiquam mandare salutem :
Ipsum morte tuâ concidit auxilium.
Cœperat Augustus deceptæ ignoscere culpæ ;
Spem nostram, terras deseruitque simul.
Quale tamen potui de cœlite, Brute, recenti
Vestra procul positus carmen in ora dedi.
Quæ prosit pietas utinam mihi ; sitque malorum
Jam modus, et sacræ mitior ira domûs !
Te quoque idem, liquidò possum jurare, precari,
O mihi non dubiâ cognite Brute notâ.
Nam cùm præstiteris verum mihi semper amorem ;
Hic tamen adverso tempore crevit amor.
Quique tuas pariter lacrimas nostrasque videret,
Passuros pœnam crederet esse duos.
Lenem te miseris genuit Natura, nec ulli
Mitius ingenium, quàm tibi, Brute, dedit :
Ut qui, quid valeas, ignoret, Marte forensi,
Posse tuo peragi vix putet ore reos.
Scilicet ejusdem est, quamvis pugnare videtur,
Supplicibus facilem, sontibus esse trucem.
Cùm tibi suscepta est legis vindicta severæ ;
Verba velut tinctum singula virus habent.
Hostibus eveniat, quàm sis violentus in armis
Sentire, et linguæ tela subire tuæ.
Quæ tibi tam tenui curâ limantur, ut omnes
Istius ingenium corporis esse negent.
At si quem lædi Fortunâ cernis iniquâ,
Mollior est animo femina nulla tuo.
Hoc ego præcipuè sensi, cùm magna meorum
Notitiam pars est inficiata mei.
Immemor illorum, vestri non immemor umquam,
Qui mala solliciti nostra levâstis, ero.
Et priùs (heu nobis nimiùm conterminus !) Ister
In caput Euxino de mare vertet iter :
Utque Thyesteæ redeant si tempora mensæ,
Solis ad Eöas currus agetur aquas :
Quàm quisquam vestrûm, qui me doluistis ademtum,
Arguat ingratum non meminisse sui.

EPISTOLA VII.

VESTALI.

Missus es Euxinas quoniam, Vestalis, ad undas,
  Ut positis reddas jura sub axe locis;
Adspicis en, præsens, quali jaceamus in arvo:
  Nec me testis eris falsa solere queri.
Accedet voci per te non irrita nostræ,
  Alpinis juvenis regibus orte, fides.
Ipse vides certè glacie concrescere Pontum:
  Ipse vides rigido stantia vina gelu.
Ipse vides, onerata ferox ut ducat Iäzyx
  Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.
Adspicis et mitti sub adunco toxica ferro,
  Et telum caussas mortis habere duas.
Atque utinam pars hæc tantùm spectata fuisset,
  Non etiam proprio cognita Marte tibi!
Tenditis ad primum per densa pericula pilum:
  Contigit ex merito qui tibi nuper honos.
Sit licèt hic titulus plenis tibi fructibus ingens,
  Ipsa tamen virtus ordine major erat.
Non neget hoc Ister, cujus tua dextera quondam
  Pœniceam Getico sanguine fecit aquam.
Non neget Ægypsos, quæ, te subeunte, recepta
  Sensit in ingenio nil opis esse loci.
Nam dubium, positu meliùs defensa manuve,
  Urbs erat in summo nubibus æqua jugo.
Sithonio Regi ferus interceperat illam
  Hostis, et ereptas victor habebat opes.
Donec flumineâ devecta Vitellius undâ
  Intulit, exposito milite, signa Getis.
At tibi, progenies alti fortissima Dauni,
  Venit in adversos impetus ire viros.
Nec mora; conspicuus longè fulgentibus armis,
  Fortia ne possint facta latere, caves:

Ingentique gradu contra ferrumque locumque,
Saxaque brumali grandine plura, subis.
Nec te missa super jaculorum turba moratur,
Nec quæ vipereo tela cruore madent.
Spicula cum pictis horrent in casside pennis:
Parsque ferè scuti vulnere nulla vacat.
Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus;
Sed minor est acri laudis amore dolor.
Talis apud Trojam Danaïs pro navibus Ajax
Dicitur Hectoreas sustinuisse faces.
Ut propiùs ventum est, admotaque dextera dextræ,
Resque fero potuit cominus ense geri;
Dicere difficile est, quid Mars tuùs egerit illîc,
Quotque neci dederis, quosque, quibusque modis.
Ense tuo factos calcabas victor acervos;
Impositoque Getes sub pede multus erat.
Pugnat ad exemplum Primi minor ordine Pili:
Multaque fert miles vulnera, multa facit.
Sed tantum virtus alios tua præterit omnes,
Ante citos quantum Pegasus ibat equos.
Vincitur Ægypsos; testataque tempus in omne
Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

EPISTOLA VIII.

SUILLIO.

Litera sera quidem, studiis exculte Süilli,
Huc tua pervenit, sed mihi grata tamen:
Quâ, pia si possit Superos lenire rogando
Gratia, laturum te mihi dicis opem.
Ut jam nil præstes, animi sum factus amici
Debitor; et meritum, velle juvare, voco.
Impetus iste tuus longum modò duret in ævum;
Neve malis pietas sit tua lassa meis.
Jus aliquod faciunt adfinia vincula nobis,
Quæ semper maneant illabefacta precor.

Nam tibi quæ conjux, eadem mihi filia penè est:
  Et quæ te generum, me vocat illa virum.
Hei mihi, si lectis vultum tu versibus istis
  Ducis, et adfinem te pudet esse meum!
At nihil hîc dignum poteris reperire pudore,
  Præter Fortunam, quæ mihi cæca fuit.
Si genus excutias; Equites, ab origine primâ,
  Usque per innumeros inveniemur avos:
Sive velis, qui sint, mores inquirere nostros;
  Errorem misero detrahe, labe carent.
Tu modò, si quid agi sperabis posse precando,
  Quos colis, exora supplice voce Deos.
Dî tibi sunt Cæsar juvenis: tua numina placa.
  Hâc certè nulla est notior ara tibi.
Non sinit illa sui vanas antistitis umquam
  Esse preces: nostris hinc pete rebus opem.
Quamlibet exiguâ si nos ea juverit aurâ,
  Obruta de mediis cymba resurget aquis.
Tunc ego tura feram rapidis sollemnia flammis;
  Et, valeant quantum numina, testis ero.
Nec tibi de Pario statuam, Germanice, templum
  Marmore: carpsit opes illa ruina meas.
Templa domus vobis faciant urbesque beatæ:
  Naso suis opibus, carmine, gratus erit.
Parva quidem fateor pro magnis munera reddi,
  Cùm pro concessâ verba salute damus.
Sed qui, quàm potuit, dat maxima, gratus abunde est;
  Et finem pietas contigit illa suum.
Nec, quæ de parvâ Dîs pauper libat acerrâ,
  Tura minus, grandi quàm data lance, valent.
Agnaque tam lactens, quam gramine pasta Falisco
  Victima, Tarpeios inficit icta focos.
Nec tamen, officio vatum per carmina facto,
  Principibus res est gratior ulla viris.
Carmina vestrarum peragunt præconia laudum:
  Neve sit actorum fama caduca cavent.
Carmine fit vivax virtus; expersque sepulcri,
  Notitiam seræ posteritatis habet.

Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas;
Nullaque res majus tempore robur habet.
Scripta ferunt annos: scriptis Agamemnona nôsti;
Et quisquis contrà, vel simul, arma tulit.
Quis Thebas septemque Duces sine carmine nôsset,
Et quidquid post hæc, quidquid et ante fuit?
Dî quoque carminibus (si fas est dicere) fiunt:
Tantaque majestas ore canentis eget.
Sic Chaos, ex illâ naturæ mole prioris,
Digestum partes scimus habere suas:
Sic adfectantes cœlestia regna Gigantas,
Ad Styga nimbifero vindicis igne datos.
Sic victor laudem superatis Liber ab Indis,
Alcides captâ traxit ab Œchaliâ.
Et modò, Cæsar, Avum, quem virtus addidit astris,
Sacrârunt aliquâ carmina parte tuum.
Si quid adhuc igitur vivi, Germanice, nostro
Restat in ingenio, serviet omne tibi.
Non potes officium vatis contemnere vates:
Judicio pretium res habet ista tuo.
Quòd nisi te numen tantum ad majora vocâsset,
Gloria Pïeridum summa futurus eras.
Sed dare materiam nobis, quàm carmina, majus:
Nec tamen ex toto deserere illa potes.
Nam modò bella geris, numeris modò verba coërces,
Quodque aliis opus est, hoc tibi ludus erit.
Utque nec ad citharam, nec ad arcum segnis Apollo est,
Sed venit ad sacras nervus uterque manus;
Sic tibi nec docti, nec desunt principis artes:
Mixta sed est animo cum Jove Musa tuo.
Quæ quoniam nec nos undâ submovit ab illâ,
Ungula Gorgonei quam cava fecit equi;
Prosit, opemque ferat communia sacra tueri:
Atque isdem studiis imposuisse manum:
Litora pellitis nimiùm subjecta Corallis
Ut tandem sævos effugiamque Getas;
Clausaque si misero patria est, ut ponar in ullo,
Qui minùs Ausoniâ distet ab Urbe, loco:

Unde tuas possim laudes celebrare recentes,
Magnaque quàm minimâ facta referre morâ.
Tangat ut hoc votum cœlestia, care Süillı,
Numina, pro socero penè precare tuo

EPISTOLA IX.

GRÆCINO.

Unde licet, non unde juvat, Græcine, salutem
Mittit ab Euxinis hanc tibi Naso vadis.
Missaque Dî faciant Auroram occurrat ad illam,
Bis senos fasces quæ tibi prima dabit.
Ut, quoniam sine me tanges Capitolia Consul,
Et fiam turbæ pars ego nulla tuæ,
In domini subeat partes, et præstet amici
Officium jusso litera nostra die.
Atque ego si fatis genitus melioribus essem,
Et mea sincero curreret axe rota;
Quo nunc nostra manus per scriptum fungitur, esset
Lingua salutandi munere functa tui.
Gratatusque darem cum dulcibus oscula verbis:
Nec minùs ille meus, quàm tuus, esset honor.
Illâ (confiteor) sic essem luce superbus,
Ut caperet fastus vix domus ulla meos.
Dumque latus sancti cingit tibi turba Senatûs,
Consulis ante pedes ire viderer Eques.
Et quamquam cuperem semper tibi proximus esse,
Gauderem lateri non habuisse locum.
Nec querulus, turbâ quamvis eliderer, essem:
Sed foret à populo tum mihi dulce premi.
Prospicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
Densaque quàm longum turba teneret iter.
Quóque magis nôris quàm me vulgaria tangant,
Spectarem, qualis purpura te tegeret.
Signa quoque in sellâ nôssem formata curuli,
Et totum Numidæ sculptile dentis opus.

At cùm Tarpejas esses deductus in arces,
Dum caderet jussu victima sacra tuo;
Me quoque secretò grates sibi magnus agentem
Audisset, mediâ qui sedet æde, Deus.
Turaque mente magis plenâ, quàm lance, dedissem
Ter quater, imperii lætus honore tui.
Hîc ego præsentes inter numerarer amicos;
Mitia jus Urbis si modò fata darent.
Quæque mihi solâ capitur nunc mente voluptas,
Tunc oculis etiam percipienda foret.
Non ita Cœlitibus visum est, et forsitan æquis:
Nam quid me pœnæ caussa negata juvet?
Mente tamen, quæ sola loco non exsulat, utar:
Prætextam, fasces adspiciamque tuos.
Hæc modò te populo reddentem jura videbit;
Et se secretis finget adesse locis.
Nunc longi reditus hastæ supponere lustri
Cernet, et exactâ cuncta locare fide.
Nunc facere in medio facundum verba Senatu,
Publica quærentem quid petat utilitas.
Nunc, pro Cæsaribus, Superis decernere grates;
Albave opimorum colla ferire boum.
Atque utinam, cùm jam fueris potiora precatus,
Ut mihi placetur numinis ira, roges!
Surgat ad hanc vocem plenâ pius ignis ab arâ;
Detque bonum voto lucidus omen apex.
Interea, quâ parte licet, ne cuncta queramur,
Hîc quoque te festum Consule tempus agam.
Altera lætitiæ, nec cedens caussa priori,
Successor tanti frater honoris, erit.
Nam tibi finitum summo, Græcine, Decembri
Imperium, Jani suscipit ille die.
Quæque est in vobis pietas, alterna feretis
Gaudia, tu fratris fascibus, ille tuis.
Sic tu bis fueris Consul, bis Consul et ille;
Inque domo bimus conspicietur honor.
Qui quamquam est ingens, et nullum Martia summo
Altius imperium Consule Roma videt;

Multiplicat tamen hunc gravitas auctoris honorem,
  Et majestatem res data dantis habet.
Judiciis igitur liceat Flaccoque tibique
  Talibus Augusti tempus in omne frui.
Ut tamen à rerum curâ propiore vacabit;
  Vota precor votis addite vestra meis.
Et, si quem dabit aura sinum, laxate rudentes:
  Exeat è Stygiis ut mea navis aquis.
Præfuit his, Græcine, locis modò Flaccus; et illo
  Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli:
  Hic arcu fisos terruit ense Getas.
Hic raptam Troesmin celeri virtute recepit,
  Infecitque fero sanguine Danubium.
Quære loci faciem, Scythicique incommoda cœli;
  Et quàm vicino terrear hoste, roga.
Sintne litæ tenues serpentis felle sagittæ:
  Fiat an humanum victima dira caput.
Mentiar, an coëat duratus frigore pontus;
  Et teneat glacies jugera multa freti.
Hæc ubi narrârit, quæ sit mea fama, require;
  Quoque modo peragam tempora dura, roga.
Nec sumus hîc odio, nec scilicet esse meremur:
  Nec cum Fortunâ mens quoque versa meâ est.
Illa quies animo, quam tu laudare solebas,
  Ille vetus solito perstat in ore pudor.
Sic ego sum longè, sic hîc, ubi barbarus hostis,
  Ut fera plus valeant legibus arma, facit;
Rem queat ut nullam tot jam, Græcine, per annos
  Femina de nobis, virve, puerve queri.
Hoc facit, ut misero faveant adsintque Tomitæ;
  Hæc quoniam tellus testificanda mihi est.
Illi me, quia velle vident, discedere malunt:
  Respectu cupiunt hîc tamen esse sui.
Nec mihi credideris: exstant decreta, quibus nos
  Laudat, et immunes publica cerâ facit.
Conveniens miseris hæc quamquam gloria non est,
  Proxima dant nobis oppida munus idem.

Nec pietas ignota mea est: videt hospita tellus
  In nostrâ sacrum Cæsaris esse domo.
Stant pariter natusque pius, conjuxque sacerdos,
  Numina jam facto non leviora Deo.
Neu desit pars ulla domûs, stat uterque nepotum:
  Hic aviæ lateri proximus, ille patris.
His ego do toties cum ture precantia verba,
  Eöo quoties surgit ab orbe dies.
Tota, licèt quæras, hoc me non fingere dicet,
  Officii testis, Pontica terra, mei.
Pontica me tellus, quantis hâc possumus orâ,
  Natalem ludis scit celebrare Dei.
Nec minùs hospitibus pietas est cognita talis,
  Misit in has si quos longa Propontis aquas.
Is quoque, quo lævus fuerat sub Præside Pontus,
  Audierit frater forsitan ista tuus.
Fortuna est impar animo, talique libenter
  Exiguas carpo munere pauper opes.
Nec vestris damus hæc oculis, procul Urbe remoti:
  Contenti tacitâ sed pietate sumus.
Et tamen hæc tangent aliquando Cæsaris aures.
  Nil illi, toto quod fit in orbe, latet.
Tu certè scis hoc, Superis adscite, videsque,
  Cæsar! ut est oculis subdita terra tuis.
Tu nostras audis inter convexa locatus
  Sidera, sollicito quas damus ore, preces.
Perveniant istuc et carmina forsitan illa,
  Quæ de te misi cœlite facta novo.
Auguror his igitur flecti tua numina, nec tu
  Immeritò nomen mite Parentis habes.

EPISTOLA X.

ALBINOVANO.

Hic mihi Cimmerio bis tertia ducitur æstas
  Litore, pellitos inter agenda Getas.

Ecquos tu silices, ecquod, carissime, ferrum
  Duritiæ confers, Albinovane, meæ?
Gutta cavat lapidem; consumitur annulus usu;
  Et teritur pressâ vomer aduncus humo.
Tempus edax igitur, præter nos, omnia perdet?
  Cessat duritiâ mors quoque victa meâ.
Exemplum est animi nimiùm patientis Ulixes,
  Jactatus dubio per duo lustra mari.
Tempora sollicit sed non tamen omnia fati
  Pertulit; et placidæ sæpe fuere moræ.
An grave sex annis pulchram fovisse Calypso,
  Æquoreæque fuit concubuisse Deæ?
Excipit Hippotades, qui dat pro munere ventos,
  Curvet ut impulsos utilis aura sinus.
Nec bene cantantes labor est audîsse puellas;
  Nec degustanti lotos amara fuit.
Hos ego, qui patriæ faciant oblivia, succos
  Parte meæ vitæ, si modò dentur, emam.
Nec tu contuleris urbem Læstrygonis umquam
  Gentibus, obliquâ quas obit Ister aquâ.
Nec vincet sævum Cyclops feritate Phyacen:
  Qui quota terroris pars solet esse mei!
Scylla feris trunco quod latrat ab inguine monstris;
  Heniochæ nautis plus nocuere rates.
Nec potes infestis conferre Charybdin Achæis;
  Ter licèt epotum ter vomat illa fretum.
Qui quamquam dextrâ regione licentiùs errant,
  Securum latus hoc non tamen esse sinunt.
Hîc agri infrondes, hîc spicula tincta venenis:
  Hîc freta vel pediti pervia reddit hiems.
Ut, quâ remus iter pulsis modò fecerat undis,
  Siccus contemtâ nave viator eat.
Qui veniunt istinc, vix vos ea credere dicunt.
  Quàm miser est, qui fert asperiora fide!
Crede tamen: nec te caussas nescire sinemus,
  Horrida Sarmaticum cur mare duret hiems.
Proxima sunt nobis plaustri ducentia formam,
  Et quæ præcipuum sidera frigus habent.

Hinc oritur Boreas, oræque domesticus huic est,
Et sumit vires à propiore loco.
At Notus, adverso tepidum qui spirat ab axe,
Est procul; et rarus languidiorque venit.
Adde quòd hîc clauso miscentur flumina Ponto,
Vimque fretum multo perdit ab amne suam.
Huc Lycus, huc Sagaris, Peniusque, Hypanisque,
Influit, et crebro vortice tortus Halys: [Cratesque
Partheniusque rapax, et volvens saxa Cynapes
Labitur: et nullo tardior amne Tyras:
Et tu, femineæ Thermodon cognite turmæ;
Et quondam Grajis, Phasi, petite viris:
Cumque Borysthenio liquidissimus amne Dyraspes,
Et tacitè peragens lene Melanthus iter:
Quique duas terras, Asiam Cadmique sororem
Separat, et cursus inter utramque facit:
Innumerique alii, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius se tibi, Nile, neget.
Copia tot laticum, quas auget, adulterat undas:
Nec patitur vires æquor habere suas.
Quin etiam stagno similis, pigræque paludi,
Cæruleus vix est, diluiturque color.
Innatat unda freto dulcis, leviorque marinâ est;
Quæ proprium mixto de sale pondus habet.
Si roget hæc aliquis, cur sint narrata Pedoni,
Quidve loqui certis juverit ista modis;
Detinui, dicam, tempus, curasque fefelli:
Hunc fructum præsens attulit hora mihi.
Abfuimus solito, dum scribimus ista, dolore:
In mediis nec nos sensimus esse Getis.
At tu, non dubito, cùm carmine Thesea laudes,
Materiæ titulos quin tueare tuæ;
Quemque refers, imitere virum. Vetat ille profectò
Tranquilli comitem temporis esse fidem.
Qui quamquam est factis ingens, et conditur à te
Vir tanto, quanto debuit ore cani;
Est tamen ex illo nobis imitabile quiddam,
Inque fide Theseus quilibet esse potest.

Non tibi sunt hostes ferro clavâque domandi,
  Per quos vix ulli pervius Isthmos erat:
Sed præstandus amor, res non operosa volenti.
  Quis labor est puram non temerâsse fidem?
Hæc tibi, qui perstas indeclinatus amico,
  Non est, quòd linguâ dicta querente putes.

ELEGIA XI.

GALLIONI.

Gallio, crimen erit vix excusabile nobis;
  Carmine te nomen non habuisse meo.
Tu quoque enim (memini) cœlesti cuspide facta
  Fovisti lacrimis vulnera nostra tuis.
Atque utinam, rapti jacturâ læsus amici,
  Sensisses ultrà, quod quererere, nihil!
Non ita Dîs placuit, qui te spoliare pudicâ
  Conjuge crudeles non habuere nefas.
Nuntia nam luctûs mihi nuper epistola venit:
  Lectaque cum lacrimis sunt tua damna meis.
Sed neque prudentem solari stultior ausim,
  Verbaque doctorum nota referre tibi:
Finitumque tuum, si non ratione, dolorem
  Ipsâ jam pridem suspicor esse morâ.
Dum tua pervenit, dum litera nostra recurrens
  Tot maria ac terras permeat, annus abit.
Temporis officium solatia dicere certi est:
  Dum dolor in cursu est, dum petit æger opem:
At cùm longa dies sedavit vulnera mentis,
  Intempestivè qui fovet illa, novat.
Adde quòd (atque utinam verum tibi venerit omen!)
  Conjugio felix jam potes esse novo.

EPISTOLA XII.

TUTICANO.

Quo minùs in nostris ponaris, amice, libellis,
Nominis efficitur conditione tui.
Ast ego non alium priùs hoc dignarer honore:
Est aliquis nostrum si modò carmen honos.
Lex pedis officio, naturaque nominis obstant:
Quâque meos adeas, est via nulla, modos.
Nam pudet in geminos ita nomen findere versus,
Desinat ut prior hoc, incipiatque minor:
Et pudeat, si te, quâ syllaba parte moratur,
Artiùs adpellem, Tuticanumque vocem.
Nec potes in versum Tuticani more venire;
Fiat ut è longâ syllaba prima brevis.
Aut producatur, quæ nunc correptiùs exit;
Et sit porrectâ longa secunda morâ.
His ego si vitiis ausim corrumpere nomen,
Ridear, et meritò pectus habere neger.
Hæc mihi caussa fuit dilati muneris hujus,
Quod meus adjecto fœnore reddet ager.
Teque canam quâcumque notâ: tibi carmina mittam,
Penè mihi puero cognite penè puer.
Perque tot annorum seriem, quot habemus uterque,
Non mihi, quàm fratri frater, amate minús.
Tu bonus hortator, tu duxque comesque fuisti,
Cùm regerem tenerâ frena novella manu.
Sæpe ego correxi sub te censore libellos;
Sæpe tibi admonitu facta litura meo est:
Dignam Mæoniis Phæacida condere chartis
Cùm te Piërides perdocuere tuæ.
Hic tenor, hæc viridi concordia cœpta juventâ
Venit ad albentes illabefacta comas.
Quæ nisi te moveant, duro tibi pectora ferro
Esse, vel invicto clausa adamante putem.

Sed priùs huic desint et bellum et frigora terræ,
  Invisus nobis quæ duo Pontus habet;
Et tepidus Boreas, et sit præfrigidus Auster,
  Et possit fatum mollius esse meum;
Quàm tua sint lapso præcordia dura sodali.
  Hic cumulus nostris absit, abestque, malis.
Tu modò per Superos, quorum certissimus ille est,
  Quo tuus adsiduè Principe crevit honor;
Effice, constanti profugum pietate tuendo,
  Ne sperata meam deserat aura ratem.
Quid mandem, quæras? peream, nisi dicere vix est.
  Si modò, qui periit, ille perire potest.
Nec quid agam invenio, nec quid nolimve velimve:
  Nec satis utilitas est mea nota mihi.
Crede mihi; miseros prudentia prima relinquit:
  Et sensus cum re consiliumque fugit.
Ipse, precor, quæras, quâ sim tibi parte juvandus:
  Quoque viam facias ad mea vota vado.

EPISTOLA XIII.

CARO.

O MIHI non dubios inter memorande sodales,
  Quique, quod es, verè, Care, vocaris, ave.
Unde saluteris, color hic tibi protinus index,
  Et structura mei carminis esse potest.
Non quia mirifica est, sed quòd nec publica certè:
  Qualis enim cumque est, non latet esse meam.
Ipse quoque ut chartæ titulum de fronte revellas,
  Quod sit opus, videor dicere posse, tuum.
Quamlibet in multis positus noscêre libellis,
  Perque observatas inveniere notas.
Prodent auctorem vires, quas Hercule dignas
  Novimus, atque illi, quem canis, esse pares.
Et mea Musa potest proprio deprensa colore
  Insignis vitiis forsitan esse suis.

Tam mala Thersiten prohibebat forma latere,
  Quàm pulchrâ Nireus conspiciendus erat.
Nec te mirari, si sint vitiosa, decebit
  Carmina, quæ faciam penè poëta Getes.
Ah pudet! et Getico scripsi sermone libellum:
  Structaque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui, (gratare mihi) cœpique poëtæ
  Inter inhumanos nomen habere Getas.
Materiam quæris? laudes de Cæsare dixi.
  Adjuta est novitas numine nostra Dei.
Nam patris Augusti docui mortale fuisse
  Corpus; in ætherias numen abîsse domos:
Esse parem virtute patri, qui frena coactus
  Sæpe recusati ceperit imperii.
Esse pudicarum te Vestam, Livia, matrum,
  Ambiguum nato dignior, anne viro.
Esse duos juvenes, firma adjumenta Parentis,
  Qui dederint animi pignora certa sui.
Hæc ubi non patriâ perlegi scripta Camenâ,
  Venit et ad digitos ultima charta meos;
Et caput et plenas omnes movêre pharetras,
  Et longum Getico murmur in ore fuit.
Atque aliquis, Scribas hæc cùm de Cæsare, dixit,
  Cæsaris imperio restituendus eras.
Ille quidem dixit; sed me jam, Care, nivali
  Sexta relegatum bruma sub axe videt.
Carmina nil prosunt: nocuerunt carmina quondam:
  Primaque tam miseræ caussa fuere fugæ.
At tu per studii communia fœdera sacri,
  Per non vile tibi nomen amicitiæ;
Sic capto Latiis Germanicus hoste catenis,
  Materiam vestris adferat ingeniis;
Sic valeant pueri, votum commune Deorum,
  Quos laus formandos est tibi magna datos;
Quanta potes præbe nostræ momenta saluti:
  Quæ nisi mutato nulla futura loco est.

EPISTOLA XIV.

TUTICANO.

Hæc tibi mittuntur, quem sum modò carmine questus
  Non aptum numeris nomen habere meis.
In quibus, excepto quòd adhuc utcumque valemus,
  Nil, te præterea quod juvet, invenies.
Ipsa quoque est invisa salus: suntque ultima vota,
  Quólibet ex istis scilicet ire locis.
Nulla mihi cura est, terrâ quàm muter ut istâ:
  Hâc quia, quam video, gratior omnis erit.
In medias Syrtes, mediam mea vela Charybdin
  Mittite, præsenti dum careamus humo.
Styx quoque, si quid ea est, bene commutabitur Istro:
  Si quid et inferius, quàm Styga, mundus habet.
Gramina cultus ager, frigus minùs odit hirundo,
  Proxima Marticolis quàm loca Naso Getis.
Talia succensent propter mihi verba Tomitæ,
  Iraque carminibus publica mota meis.
Ergo ego cessabo numquam per carmina lædi,
  Plectar et incauto semper ab ingenio?
Ergo ego, ne scribam, digitos incidere cunctor;
  Telaque adhuc demens, quæ nocuere, sequor?
Ad veteres scopulos iterum devertor, ad illas,
  In quibus offendit naufraga puppis, aquas.
Sed nihil admisi: nulla est mea culpa, Tomitæ;
  Quos ego, cùm loca sim vestra perosus, amo.
Quilibet excutiat nostri monumenta laboris;
  Litera de vobis est mea questa nihil.
Frigus, et incursus omni de parte timendos,
  Et quòd pulsetur murus ab hoste, queror.
In loca, non homines, verissima crimina dixi.
  Culpatis vestrum vos quoque sæpe solum.
Esset perpetuò sua quàm vitabilis Ascra,
  Ausa est agricolæ Musa docere senis.

At fuerat terrâ genitus, qui scripsit, in illâ:
  Intumuit vati nec tamen Ascra suo.
Quis patriam sollerte magis dilexit Ulixe?
  Hoc tamen asperitas indice nota loci est.
Non loca, sed mores dictis vexavit amaris
  Scepsius Ausonios, actaque Roma rea est.
Falsa tamen passa est æquâ convicia mente,
  Obfuit auctori nec fera lingua suo.
At malus interpres, populi mihi concitat iram,
  Inque novum crimen carmina nostra vocat.
Tam felix utinam, quàm pectore candidus, essem!
  Exstat adhuc nemo saucius ore meo.
Adde, quòd Illyricâ si jam pice-nigrior essem,
  Non mordenda mihi turba fidelis erat.
Molliter à vobis mea sors excepta, Tomitæ,
  Tam mites Grajos indicat esse viros.
Gens mea Peligni, regioque domestica Sulmo,
  Non potuit nostris lenior esse malis.
Quem vix incolumi cuiquam salvoque daretis,
  Is datus à vobis est mihi nuper honor.
Solus adhuc ego sum vestris immunis in oris;
  Exceptis, si qui munera legis habent.
Tempora sacratâ mea sunt velata coronâ,
  Publicus invito quam favor imposuit.
Quàm grata est igitur Latonæ Delia tellus,
  Erranti tutum quæ dedit una locum;
Tam mihi cara Tomis: patriâ quæ sede fugatis
  Tempus ad hoc nobis hospita fida manet.
Dî modò fecissent, placidæ spem posset habere
  Pacis, et à gelido longiùs axe foret.

EPISTOLA XV.

SEXTO POMPEIO.

Si quis adhuc usquam nostri non immemor exstat,
  Quidve relegatus Naso, requirit, agam;

Cæsaribus vitam, Sexto debere salutem
  Me sciat. A' Superis hic mihi primus erit.'
Tempora nam miseræ complectar ut omnia vitæ,
  A' meritis ejus pars mihi nulla vacat.
Quæ numero tot sunt, quot in horto fertilis arvi
  Punica sub lento cortice grana rubent:
Africa quot segetes, quot Tmolia terra racemos,
  Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla favos.
Confiteor: testere licet: signate Quirites.
  Nil opus est legum viribus: ipse loquor.
Inter opes et me, rem parvam, pone paternas.
  Pars ego sim censûs quantulacumque tui.
Quàm tua Trinacria est, regnataque terra Philippo,
  Quàm domus Augusto continuata Foro;
Quàm tua, rus oculis domini, Campania, gratum,
  Quæque relicta tibi, Sexte, vel emta tenes:
Tam tuus en ego sum: cujus te munere tristi
  Non potes in Ponto dicere habere nihil.
Atque utinam possis, et detur amicius arvum;
  Remque tuam ponas in meliore loco!
Quod quoniam in Dîs est, tenta lenire precando
  Numina, perpetuâ quæ pietate colis.
Erroris nam tu, vix est decernere, nostri
  Sis argumentum majus, an auxilium.
Nec dubitans oro: sed flumine sæpe secundo
  Augetur remis cursus euntis aquæ.
Et pudet, et metuo, semperque eademque precari;
  Ne subeant animo tædia justa tuo.
Verùm quid faciam? res immoderata cupido est.
  Da veniam vitio, mitis amice, meo.
Scribere sæpe aliud cupiens delabor eódem:
  Ipsa locum per se litera nostra rogat.
Seu tamen effectus habitura est gratia; seu me
  Dura jubet gelido Parca sub axe mori;
Semper inoblitâ repetam tua munera mente:
  Et mea me tellus audiet esse tuum.
Audiet et cœlo posita est quæcumque sub illo:
  Transit nostra feros si modò Musa Getas.

Teque meæ caussam servatoremque salutis,
  Meque tuum librâ nôrit et ære minus.

EPISTOLA XVI.

AD INVIDUM.

INVIDE, quid laceras Nasonis carmina rapti?
  Non solet ingeniis summa nocere dies.
Famaque post cineres major venit: et mihi nomen
  Tunc quoque, cùm vivis adnumerarer, erat.
Cùm foret et Marsus, magnique Rabirius oris,
  Iliacusque Macer, sidereusque Pedo:
Et, qui Junonem læsisset in Hercule, Carus;
  Junonis si non jam gener ille foret.
Quique dedit Latio carmen regale Severus;
  Et cum subtili Priscus uterque Numâ.
Quique vel imparibus numeris, Montane, vel æquis
  Sufficis; et gemino carmine nomen habes.
Et qui Penelopæ rescribere jussit Ulixen,
  Errantem sævo per duo lustra mari:
Quique suam Trœzena, imperfectumque dierum
  Deseruit celeri morte Sabinus opus.
Ingeniique sui dictus cognomine Largus,
  Gallica qui Phrygium duxit in arva senem.
Quique canit domitam Camerinus ab Hercule Trojam;
  Quique suâ nomen Phyllide Tuscus habet.
Velivolique maris vates, cui credere possis
  Carmina cæruleos composuisse Deos.
Quique acies Libycas Romanaque prœlia dixit;
  Et Marius, scripti dexter in omne genus.
Trinacriusque suæ Perseïdos auctor, et auctor
  Tantalidæ reducis, Tyndaridosque, Lupus.
Et qui Mæoniam Phæacida vertit, et unâ
  Pindaricæ fidicen tu quoque, Rufe, lyræ.
Musaque Turranî, Tragicis innixa cothurnis;
  Et tua cum socco Musa, Melisse, levis.

Cùm Varus Gracchusque darent fera dicta tyrannis;
  Callimachi Proculus molle teneret iter:
Tityrus antiquas et erat qui pasceret herbas,
  Aptaque venanti Gratius arma daret.
Naïdas à Satyris caneret Fontanus amatas,
  Clauderet imparibus verba Capella modis.
Cúmque forent alii, quorum mihi cuncta referre
  Nomina longa mora est, carmina vulgus habet;
Essent et juvenes, quorum quòd inedita cura est,
  Adpellandorum nil mihi juris adest:
Te tamen in turbâ non ausim, Cotta, silere,
  Pieridum lumen, præsidiumque fori.
Maternos Cottas cui Messallasque paternos
  Maxima nobilitas ingeminata dedit.
Dicere si fas est, claro mea nomine Musa,
  Atque inter tantos, quæ legeretur, erat.
Ergo submotum patriâ proscindere, livor,
  Desine, neu cineres sparge, cruente, meos.
Omnia perdidimus. Tantummodo vita relicta est,
  Præbeat ut sensum materiamque malis.
Quid juvat exstinctos ferrum dimittere in artus?
  Non habet in nobis jam nova plaga locum.

P. OVIDII NASONIS

IBIS.

Tempus ad hoc, lustris jam bis mihi quinque peractis,
  Omne fuit Musæ carmen inerme meæ:
Nullaque, quæ possit, scriptis tot millibus, exstat
  Litera Nasonis, sanguinolenta legi.
Nec quemquam nostri, nisi nos, læsere libelli:
  Artificis periit cum caput Arte suâ.
Unus (et hoc ipsum est injuria magna) perennem
  Candoris titulum non sinit esse mei.
Quisquis is est, (nam nomen adhuc utcumque tacebo)
  Cogit inadsuetas sumere tela manus.
Ille relegatum gelidos Aquilonis ad ortus
  Non sinit exsilio delituisse suo.
Vulneraque immitis requiem quærentia vexat,
  Jactat et in toto nomina nostra foro:
Perpetuoque mihi sociatam fœdere lecti
  Non patitur miseri funera flere viri.
Cúmque ego quassa meæ complectar membra carinæ;
  Naufragii tabulas pugnat habere mei.
Et qui debuerat subitas exstinguere flammas,
  Is prædam medio raptor ab igne petit.
Nititur ut profugæ desint alimenta senectæ;
  Heu quanto nostris dignior ipse malis!
Dî melius! quorum longè mihi maximus ille est,
  Qui nostras inopes noluit esse vias.
Huic igitur meritas grates, utcumque licebit,
  Pro tam mansueto pectore semper agam.
Audiet hæc Pontus: faciat quoque forsitan idem,
  Terra sit ut propior testificanda mihi.
At tibi, calcâsti qui me, violente, jacentem,
  Quamlibet et misero debitus hostis ero.

Desinet esse priùs contrarius ignibus humor;
  Junctaque cum Lunâ sidera Solis erunt;
Parsque eadem cœli Zephyros emittet et Euros;
  Et tepidus gelido flabit ab axe Notus;
Et nova fraterno veniet concordia fumo;
  Quem vetus accensâ separat ira pyrâ;
Et Ver Autumno, Brumæ miscebitur Æstas;
  Atque eadem regio Vesper et Ortus erunt:
Quàm mihi sit tecum positis, quæ sumsimus, armis,
  Gratia, commissis, improbe, rupta tuis:
Quàm dolor hic umquam spatio evanescere possit,
  Leniat aut odium tempus et hora meum.
Pax erit hæc nobis, donec mihi vita manebit,
  Cum pecore infirmo quæ solet esse lupis.
Prima quidem cœpto committam prœlia versu:
  Non soleant quamvis hoc pede bella geri.
Utque petit primò plenum flaventis arenæ
  Nondum calfacti velitis hasta solum;
Sic ego te ferro nondum jaculabor acuto;
  Protinus invisum nec petet hasta caput.
Et neque nomen in hoc, nec dicam facta libello:
  Teque brevi, qui sis, dissimulare sinam.
Postmodo, si perges, in te mihi liber Iämbus
  Tincta Lycambeo sanguine tela dabit.
Nunc, quo Battiades inimicum devovet Ibin,
  Hoc ego devoveo teque tuosque modo.
Utque ille, historiis involvam carmina cæcis:
  Non soleam quamvis hoc genus ipse sequi.
Illius ambages imitatus in Ibide, dicar
  Oblitus moris judiciique mei.
Et quoniam, qui sis, nondum quærentibus edo;
  Ibidis interea tu quoque nomen habe.
Utque mei versus aliquantum noctis habebunt,
  Sic vitæ series tota sit atra tuæ.
Hæc tibi natali faxo Janique Calendis
  Non mentituro quilibet ore legat.
Dî maris et terræ, quique his meliora tenetis
  Inter diversos cum Jove regna polos;

Huc precor, huc vestras omnes advertite mentes,
  Et sinite optatis pondus inesse meis.
Ipsaque tu Tellus, ipsum cum fluctibus Æquor,
  Ipse meas Æther accipe summe preces:
Sideraque, et radiis circumdata Solis imago;
  Lunaque, quæ numquam, quo priùs, ore micas;
Noxque tenebrarum specie reverenda tuarum;
  Quæque ratum triplici pollice netis opus;
Quique per infernas horre do murmure valles
  Imperjuratæ laberis amnis aquæ;
Quasque ferunt torto vittatis angue capillis
  Carceris obscuras ante sedere fores;
Vos quoque plebs Superûm, Fauni, Satyrique, Laresque,
  Fluminaque, et Nymphæ, Semideûmque genus;
Denique ab antiquo Divi veteresque novique,
  In nostrum cuncti tempus adeste, Chao.
Carmina dum capiti malefido dira canuntur,
  Et peragunt partes ira dolorque suas:
Adnuite optatis omnes ex ordine nostris;
  Et pars sit voti nulla caduca mei.
Quæque precor, fiant: ut non mea dicta, sed illa
  Pasiphaës generi verba fuisse putet.
Quasque ego transiero pœnas, patiatur et istas:
  Pleniùs ingenio sit miser ille meo.
Neve minùs valeant fictum exsecrantia nomen
  Vota, minùs magnos commoveantve Deos:
Illum ego devoveo, quem mens intelligit, Ibin;
  Qui se scit factis has meruisse preces.
Nulla mora est in me; peragam rata vota sacerdos.
  Quisquis ades sacris, ore favete, meis.
Quisquis ades sacris, lugubria dicite verba;
  Et fletu madidis Ibin adite genis:
Ominibusque malis, pedibusque occurrite lævis:
  Et nigræ vestes corpora vestra tegant.
Tu quoque, quid dubitas ferales sumere vittas?
  Jam stat, ut ipse vides, funeris ara tui.
Pompa parata tibi est: votis mora tristibus absit.
  Da jugulum cultris, hostia dira, meis.

Terra tibi fruges, amnis tibi deneget undas:
  Deneget adflatus ventus et aura suos.
Nec tibi Sol clarus, nec sit tibi lucida Phœbe;
  Destituant oculos sidera cuncta tuos.
Nec se Vulcanus, nec se tibi præbeat aër;
  Nec tibi det tellus, nec tibi pontus iter.
Exsul, inops erres, alienaque limina lustres:
  Exiguumque petas ore tremente cibum.
Nec corpus querulo, nec mens vacet ægra dolore:
  Noxque die gravior sit tibi, nocte dies.
Sisque miser semper; nec sis miserabilis ulli.
  Gaudeat adversis femina virque tuis.
Accedat lacrimis odium, dignusque putere,
  Qui mala, cùm tuleris plurima, plura feras.
Sitque, quod est rarum, solito defecta favore
  Ærumnæ facies invidiosa tuæ.
Caussaque non desit, desit tibi copia mortis:
  Optatam fugiat vita coacta necem.
Luctatusque diu cruciatos spiritus artus
  Deserat; et longâ torqueat antè morâ.
Evenient. Dedit ipse mihi modò signa futuri
  Phœbus: et à lævâ mœsta volavit avis.
Certè ego, quæ voveo, Superos motura putabo:
  Speque tuæ mortis, perfide, semper alar.
Finiet illa dies, quæ te mihi subtrahet olim:
  Finiet illa dies, quæ mihi tarda venit.
Et priùs hanc animam, nimiùm tibi sæpe petitam,
  Auferat illa dies, quæ mihi sera venit:
Quàm dolor hic umquam spatio evanescere possit,
  Leniat aut odium tempus et hora meum.
Pugnabunt jaculis dum Thraces, Iäzyges arcu,
  Dum tepidus Ganges, frigidus Ister erit;
Robora dum montes, dum pabula mollia campi,
  Dum Tiberis flavas Tuscus habebit aquas;
Bella geram tecum: nec mors mihi finiet iras;
  Sæva sed in manes manibus arma dabit.
Tum quoque, cùm vacuas fuero dilapsus in auras,
  Exanimis manes oderit umbra tuos.

Tum quoque factorum veniam memor umbra tuorum,
Insequar et vultus ossea larva tuos.
Sive ego, quod nolim, longis consumtus ab annis,
Sive manu factâ morte solutus ero:
Sive per immensas jactabor naufragus undas;
Nostraque longinquus viscera piscis edet:
Sive peregrinæ carpent mea membra volucres;
Sive meo tinguent sanguine rostra lupi:
Sive aliquis dignatus erit supponere terræ,
Aut dare plebeio corpus inane rogo.
Quidquid ero, Stygiis erumpere nitar ab oris,
Et tendam gelidas ultor in ora manus.
Me vigilans cernes: tacitis ego noctis in umbris
Excutiam somnos, visus adesse, tuos.
Denique quidquid ages, ante os oculosque volabo;
Et querar, et nullâ sede quietus eris.
Verbera torta dabunt sonitum, nexæque colubris
Conscia fumabunt semper ad ora faces.
His vivus furiis agitabere: mortuus îsdem.
Et brevior pœnâ vita futura tuâ est.
Nec tibi contingent funus lacrimæque tuorum:
Indeploratum projiciere caput.
Carnificisque manu, populo plaudente, traheris;
Infixusque tuis ossibus uncus erit.
Ipsæ te fugient, quæ carpunt omnia, flammæ:
Respuet invisum justa cadaver humus.
Unguibus et rostro tardus trahet ilia vultur:
Et scindent avidæ perfida corda canes.
Deque tuo fiet (licet hâc sis laude superbus)
Insatiabilibus corpore rixa lupis.
In loca ab Elysiis diversa fugabere campis;
Quasque tenent sedes noxia turba, coles.
Sisyphus est illîc saxum volvensque petensque;
Quique agitur rapidæ vinctus ab orbe rotæ:
Quæque gerunt humeris perituras Belides undas,
Exsulis Ægypti, turba cruenta, nurus.
Poma pater Pelopis præsentia quærit, et idem
Semper eget, liquidis semper abundat aquis;

Jugeribusque novem qui summus distat ab imo,
  Visceraque adsiduæ debita præbet avi.
Hîc tibi de Furiis scindet latus una flagello,
  Ut sceleris numeros confiteare tui:
Altera Tartareis sectos dabit anguibus artus:
  Tertia fumantes incoquet igne genas.
Noxia mille modis lacerabitur umbra; tuasque
  Æacus in pœnas ingeniosus erit.
In te transcribet veterum tormenta reorum:
  Manibus antiquis caussa quietis eris.
Sisyphe, cui tradas revolubile pondus, habebis:
  Versabunt celeres nunc nova membra rotæ.
Hic erit, et ramos frustrà qui captet et undas:
  Hic inconsumto viscere pascet avem.
Nec mortis pœnas mors altera finiet hujus:
  Horaque erit tantis ultima nulla malis.
Inde ego pauca canam; frondes ut si quis ab Idâ,
  Aut summam Libyco de mare carpat aquam.
Nam neque quot flores Siculâ nascantur in Hyblâ,
  Quotve ferat, dicam, terra Cilissa crocos.
Nec cùm tristis hiems Aquilonis inhorruit alis,
  Quàm multa fiat grandine canus Athos.
Nec mala voce meâ possint tua cuncta referri;
  Ora licèt tribuas multiplicata mihi.
Tot tibi, væ misero, venient talesque ruinæ,
  Ut cogi in lacrimas me quoque posse putem.
Illæ me lacrimæ facient sine fine beatum:
  Dulcior hic risu tunc mihi fletus erit.
Natus es infelix; ita Dî voluere; nec ulla
  Commoda nascenti stella levisque fuit.
Non Venus adfulsit, non illâ Jupiter horâ:
  Lunave non apto Solve fuere loco.
Nec satis utiliter positos tibi præbuit ignes,
  Quem peperit magno lucida Maja Jovi.
Te fera, nec quidqùam placidum spondentia, Martis
  Sidera presserunt, falciferique senis.
Lux quoque natalis, ne quid, nisi triste, videres,
  Turpis, et inductis nubibus atra fuit.

Hæc est, in Fastis cui dat gravis Allia nomen;
  Quæque dies Ibin, publica damna, tulit.
Qui simul, impuræ matris prolapsus ab alvo,
  Cinyphiam fœdo corpore pressit humum;
Sedit in adverso nocturnus culmine bubo,
  Funereoque graves edidit ore sonos.
Protinus Eumenides lavere palustribus ulvis,
  Quâ cava de Stygiis fluxerat unda vadis;
Pectoraque unxerunt Erebeæ felle colubræ:
  Terque cruentatas increpuere manus:
Gutturaque imbuerunt infantia lacte canino.
  Hic primus pueri venit in ora cibus.
Perbibit inde suæ rabiem nutricis alumnus;
  Latrat et in toto verba canina foro.
Membraque vinxerunt tinctis ferrugine pannis,
  A' malè deserto quos rapuere rogo.
Et, ne non fultum nudâ tellure jaceret,
  Molle super silices imposuere caput.
Jamque recessuræ viridi de stipite factas
  Admôrunt oculis usque sub ora faces.
Flebat, ut est infans fumis contactus amaris;
  De tribus est cùm sic una locuta Soror:
Tempus in immensum lacrimas tibi vovimus istas,
  Quæ semper caussâ sufficiente cadant.
Dixerat. At Clotho jussit promissa valere,
  Nevit et infectâ stamina pulla manu.
Et ne longa suæ præsagia diceret horæ;
  Fata canet vates qui tua, dixit, erit.
Ille ego sum vates: ex me tua vulnera disces;
  Dî modò dent vires in mea verba suas.
Carminibusque meis accedant pondera rerum,
  Quæ rata per luctus experiare tuos.
Neve sine exemplis ævi cruciere prioris,
  Sint tua Trojanis non leviora malis.
Quantaque clavigeri Pæantius Herculis heres,
  Tanta venenato vulnera crure geras.
Nec leviùs doleas, quàm qui bibit ubera cervæ,
  Armatusque tulit vulnus, inermis opem.

Quique ab equo præceps in Aleïa decidit arva;
 Exitio facies cui sua penè fuit.
Id, quod Amyntorides, videas; trepidumque ministro
 Prætentes baculo, luminis orbus, iter.
Nec plus adspicias, quàm quem sua filia rexit;
 Expertus scelus est cujus uterque parens.
Qualis erat, postquam est judex de lite jocosâ
 Sumtus, Apollineâ clarus in arte senex.
Qualis et ille fuit, quo præcipiente columba
 Est data Palladiæ prævia duxque rati.
Quique oculis caruit, per quos malè viderat aurum:
 Inferias nato quos dedit orba parens.
Pastor ut Ætnæus, cui casus antè futuros
 Telemus Eurymides vaticinatus erat.
Ut duo Phinidæ, quibus idem lumen ademit,
 Qui dedit: ut Thamyræ, Demodocique caput.
Sic aliquis tua membra secet, Saturnus ut illas
 Subsecuit partes, unde creatus erat.
Nec tibi sit melior tumidis Neptunus in undis,
 Quàm cui sunt subitæ frater et uxor aves;
Sollertique viro, laceræ quem fracta tenentem
 Membra ratis Semeles est miserata soror.
Vel tua, ne pœnæ genus hoc cognoverit unus,
 Viscera diversis scissa ferantur equis.
Vel quæ, qui redimi Romano turpe putavit,
 A duce Puniceo pertulit, ipse feras.
Nec tibi subsidio sit præsens numen: ut illi,
 Cui nihil Hercei profuit ara Jovis.
Utque dedit saltus de summo Thessalus Ossâ,
 Tu quoque saxoso præcipitere jugo.
Aut velut Euryali, qui sceptrum cepit ab illo,
 Sint artus avidis anguibus esca tui.
Vel tua maturet, sicut Minoïa fata,
 Per caput infusæ fervidus humor aquæ:
Utque parum miti, sed non impune, Prometheus,
 Aërias volucres sanguine fixus alas.
Aut, velut Etracides magno ter ab Hercule quintus,
 Cæsus in immensum projiciare fretum.

Aut, ut Amyntiaden, turpi dilectus amore
  Oderit, et sævo vulneret ense puer.
Nec tibi fida magis misceri pocula possint,
  Quàm qui cornigero de Jove natus erat.
More vel intereas capti suspensus Achæi,
  Qui miser auriferâ teste pependit aquâ.
Aut ut Achillidæ cognato nomine clarum
  Opprimat hostili tegula jacta manu.
Nec tua, quàm Pyrrhi, feliciùs ossa quiescant,
  Sparsa per Ambracias quæ jacuere vias.
Nataque ut Æacidæ, jaculis moriaris adactis:
  Non licet hoc Cereri dissimulare nefas.
Utque nepos dicti nostro modò carmine regis
  Cantharidum succos dante parente bibas.
Aut pia te cæso dicatur adultera; sicut,
  Quâ cecidit Leucon vindice, dicta pia est.
Inque pyram tecum carissima pignora mittas;
  Quam finem vitæ Sardanapalus habet.
Utque Jovis Libyci templum violare parantis,
  Acta Noto vultus condat arena tuos.
Utque necatorum Darëi fraude secundi,
  Sic tua subsidens devoret ora cinis.
Aut, ut oliviferâ quondam Sicyone fugato,
  Sit frigus mortis caussa famesque tuæ.
Aut, ut Atarnites, insutus pelle juvenci
  Turpiter ad dominum præda ferare tuum.
Inque tuo thalamo ritu jugulere Pheræi:
  Qui datus est leto conjugis ense suæ.
Quosque putas fidos, ut Larissæus Aleuas,
  Vulnere non fidos experiare tuo.
Utque Milon, sub quo cruciata est Pisa tyranno,
  Vivus in occultas præcipiteris aquas.
Quæque in Adimantum, Phliasia regna tenentem,
  Ab Jove venerunt, te quoque tela petant.
Aut ut Amastriacis quondam Lenæus ab oris,
  Nudus Achilleâ destituaris humo.
Utque vel Eurydamas ter circum busta Thrasylli
  Est Larissæis raptus ab hoste rotis;

Vel qui, quæ fuerat tutatus mœnia sæpe,
Corpore lustravit non diuturna suo:
Utque novum passâ genus Hippomeneïde pœnæ,
Tractus in Actæâ fertur adulter humo:
Sic, ubi vita tuos invisa reliquerit artus,
Ultores rapiant turpe cadaver equi.
Viscera sic aliquis scopulus tua figat; ut olim
Fixa sub Euboïco Graja fuere sinu.
Utque ferox periit et fulmine et æquore raptor;
Sic te mersuras adjuvet ignis aquas.
Mens quoque sic Furiis vecors agitetur, ut illi,
Unum cui toto corpore vulnus erat.
Utque Dryantidæ Rhodopeïa regna tenenti,
In gemino dispar cui pede cultus erat.
Ut fuit Œtæo quondam, generoque draconûm,
Tisamenique patri, Callirhoësque viro.
Nec tibi contingat matrona pudicior illâ,
Quâ potuit Tydeus erubuisse nuru.
Quæque sui Venerem junxit cum fratre mariti,
Locris in ancillæ dissimulata necem.
Dî quoque tam faciant possis gaudere fideli
Conjuge, quàm Talai, Tyndareique gener.
Quæque, parare suis letum patruelibus ausæ,
Belides, adsiduâ colla premuntur aquâ.
Byblidos et Canaces, sicut facis, ardeat igne:
Nec, nisi per crimen, sit tibi nota soror.
Filia si fuerit; sit quod Pelopea Thyestæ,
Myrrha suo patri, Nyctimeneque suo:
Neve magis pia sit, capitique parentis amica,
Quàm tibi vel, Pterela, vel tibi, Nise, fuit:
Infamemque locum sceleris quæ nomine fecit,
Pressit et inductis membra paterna rotis.
Ut juvenes pereas, quorum fastigia vultus
Olim Piseæ sustinuere foris.
Ut qui perfusam miserorum sæpe procorum
Ipse suo meliùs sanguine tinxit humum.
Proditor ut sævi periit auriga tyranni,
Qui nova Myrtoæ nomina fecit aquæ.

Ut qui velocem frustrà petiere puellam;
  Dum capta est pomis tardior illa tribus.
Ut qui tecta, novi formam celantia monstri,
  Intrârunt cæcæ non redeunda domûs.
Ut quorum Æacides misit violentus in altos
  Corpora cum senis altera sena rogos.
Ut quos, obscuri lusos ambagibus oris,
  Legimus infandæ Sphinga dedisse neci.
Ut qui Bistoniæ templo cecidere Minervæ;
  Propter quod facies nunc quoque tecta Deæ est.
Ut qui Threïcii quondam præsepia regis
  Fecerunt dapibus sanguinolenta suis.
Therodamanteos ut qui sensere leones:
  Quique Thoanteæ Taurica sacra deæ.
Ut quos Scylla vorax, Scyllæque adversa Charybdis,
  Dulichiæ pavidos eripuere rati:
Ut quos demisit vastam Polyphemus in alvum:
  Ut Læstrygonias qui subiere domos.
Ut quos dux Pœnus mersit putealibus undis,
  Et jacto canas pulvere fecit aquas.
Sex bis ut Icaridos famulæ periere, procique,
  Inque caput domini qui dabat arma procis.
Ut jacet Aönio luctator ab hospite fusus,
  Qui (mirum) victor, cùm cecidisset, erat.
Ut quos Antæi fortes pressere lacerti;
  Quosque feræ morti Lemnia turba dedit.
Ut qui post longum sacri monstrator iniqui
  Elicuit pluvias victima cæsus aquas.
Frater ut Antæi, quo sanguine debuit, aras
  Tinxit; et exemplis occidit ipse suis.
Ut qui terribiles pro gramen habentibus herbis
  Impius humano viscere pavit equos.
Ut duo diversis sub eodem vindice cæsi
  Temporibus Nessus, Dexamenique gener.
Ut pronepos, Saturne, tuus: quem reddere vitam
  Urbe Coronides vidit ab ipse suâ.
Ut Sinis, et Sciron, et de Polypemone natus,
  Quique homo parte sui, parte juvencus erat.

Quique trabes pressas ab humo mittebat in auras,
Æquoris adspiciens hujus et hujus aquas.
Quæque Ceres vidit læto pereuntia vultu
Corpora Theseâ Cercyonea manu.
Hæc tibi, quem meritis precibus mea devovet ira,
Eveniant, aut his non leviora malis.
Qualis Achæmenides Siculâ desertus in Ætnâ,
Troïca cùm vidit vela venire, fuit.
Qualis erat nec non fortuna binominis Iri,
Quique tenent pontem, quæ tibi pejor erit.
Filius et Cereris frustrà tibi semper ametur;
Destituatque tuas usque petitus opes.
Utque per alternos undâ labente recursus
Subtrahitur presso mollis arena pedi;
Sic tua nescio quo semper fortuna liquescat:
Lapsaque per medias effluat usque manus.
Utque pater solitæ varias mutare figuras
Plenus inexstinctâ conficiare fame,
Nec dapis humanæ subeant fastidia: quâque
Parte potes, Tydeus temporis hujus eris.
Atque aliquid facias, à vespere rursus ad ortus
Cur exsternati Solis agantur equi.
Fœda Lycaoniæ repetes convivia mensæ,
Tentabisque cibi fallere fraude Jovem.
Teque aliquis posito tentet vim numinis opto:
Tantalides tu sis, Tereïdesque puer.
Et tua sic latos spargantur membra per agros,
Tamquam quæ patrias detinuere vias.
Ære Perilleo veros imitere juvencos,
Ad formam tauri conveniente sono.
Utve ferox Phalaris, linguâ priùs ense resectâ,
More bovis, Paphio clausus in ære gemas.
Dumque redire voles ævi melioris in annos,
Ut vetus Admeti decipiare socer.
Atque eques in medii mergare voragine cœni,
Dummodo sint fati nomina nulla tui.
Atque utinam pereas, veluti de dentibus orti
Sidoniâ jactis Graja per arva manu.

Et quæ Penthides fecit, fraterque Medusæ,
  Eveniant capiti vota sinistra tuo.
Et quibus exiguo volucris devota libello est,
  Corpora projectâ quæ sua purgat aquâ.
Vulnera totque feras, quot dicitur ille tulisse,
  Cujus ab inferiis culter abesse solet.
Attonitusque seces, ut quos Cybeleïa mater
  Incitat, ad Phrygios vilia membra modos.
Deque viro fias nec femina, nec vir, ut Attys;
  Et quatias molli tympana rauca manu.
Inque pecus subitò Magnæ vertare Parentis:
  Victor ut est celeri victaque versa pede.
Solaque Limone pœnam ne senserit illam,
  Et tua dente fero viscera carpat equus.
Aut, ut Cassandreus, domino non mitior illo,
  Saucius ingestâ contumuleris humo.
Aut, ut Abantiades, aut ut Cygneïus heros,
  Clausus in æquoreas præcipiteris aquas.
Victima vel Phœbo sacras macteris ad aras,
  Quam tulit à sævo Theudotus hoste necem.
Aut te devoveat certis Abdera diebus,
  Saxaque devotum grandine plura petant.
Aut Jovis infesti telo feriare trisulco;
  Ut satus Hipponöo, Dosithoësque pater.
Ut soror Autonoës, ut cui matertera Maja est:
  Ut temere optatos qui malè rexit equos.
Ut ferus Æolides, ut sanguine cretus eodem,
  Quo genita est, liquidis quæ caret Arctos aquis.
Ut Macedo rapidis icta est cum conjuge flammis;
  Sic, precor, ætherii vindicis igne cadas.
Prædave sis illis, quibus est Latonia Delos
  Ante diem rapto non adeunda Thaso.
Quique verecundæ speculantem labra Dianæ,
  Quique Crotopiaden diripuere Linon.
Neve venenato leviùs feriaris ab angue,
  Quàm senis Œagri Calliopesque nurus:
Quàm puer Hypsipyles: quàm qui cava primus acutâ
  Cuspide suspecti robora fixit equi.

Neve gradus adeas Elpenore cautiùs altos:
  Vimque feras vini, quo tulit ille modo.
Tamque cadas domitus, quàm quisquis ad arma vocantem
  Juvit inhumanum Thiodamanta Dryops.
Quàm ferus ipse suo periit mactatus in antro
  Proditus inclusæ Cacus ab ore bovis.
Quàm qui dona tulit Lernæo tincta veneno,
  Euboïcasque suo sanguine tinxit aquas.
Vel de præcipiti venias in Tartara saxo,
  Ut qui Socraticum de nece legit opus.
Ut qui Theseæ fallacia vela carinæ
  Vidit: ut Iliacâ missus ab arce puer.
Ut teneri nutrix, eadem matertera, Bacchi:
  Ut cui caussa necis serra reperta fuit.
Lydia se scopulis ut virgo misit ab altis,
  Dixerat invito quæ mala verba Deo.
Fœta tibi occurrat patrio popularis in arvo,
  Sitque Phayllææ caussa leæna necis.
Quique Lycurgiden letavit, et arbore natum,
  Idmonaque audacem, te quoque rumpat aper.
Isque vel exanimis faciat tibi vulnus: ut illi,
  Ora super fixi quem cecidere suis.
Sive idem simili pinus quem morte peremit;
  Phryx et venator sis Berecyntiades.
Si tua contigerit Minoas puppis arenas;
  Te Corcyræum Cressia turba putet.
Lapsuramque domum subeas, ut sanguis Aleuæ,
  Stella Leoprepidæ cùm fuit æqua viro.
Utque vel Euenus torrenti flumine mersus
  Nomina des rapidæ, vel Tiberinus, aquæ.
Astacidæque modo decisa cadavere trunco,
  Digna feris, homini sit caput esca tuum.
Quodque ferunt Brotean fecisse cupidine mortis,
  Des tua succensæ membra cremanda pyræ.
Inclususque necem caveâ patiaris, ut ille
  Non profecturæ conditor historiæ.
Utque repertori nocuit pugnacis Iämbi,
  Sic sit in exitium lingua proterva tuum.

Utque parum stabili qui carmine læsit Athenas,
Invisus pereas, deficiente cibo.
Utve lyræ vates fertur periisse severæ,
Caussa sit exitii dextera læsa tui.
Utque Agamemnonio vulnus dedit anguis Orestæ,
Tu quoque de morsu virus habente cadas.
Sit tibi conjugii nox prima novissima vitæ.
Eupolis hoc periit, et nova nupta, modo.
Utque cothurnatum cecidisse Lycophrona narrant,
Hæreat in fibris fixa sagitta tuis.
Aut lacer in silvis manibus spargare tuorum:
Sparsus ut est Thebis angue creatus avo.
Perque feros montes tauro rapiente traharis:
Ut tracta est conjux imperiosa Lyci.
Quodque suæ passa est pellex invita sorori,
Excidat ante pedes lingua resecta tuos.
Conditor ut tardæ, Blæsus cognomine, Cyrrhæ,
Orbis in innumeris inveniare locis.
Inque tuis opifex, vati quod fecit Achæo,
Noxia luminibus spicula condat apis.
Fixus et in duris carparis viscera saxis:
Ut cui Pyrrha sui filia fratris erat.
Ut puer Harpagides referas exempla Thyestæ,
Inque tui cæsus viscera patris eas.
Trunca geras sævo mutilatis partibus ense,
Qualia Mimnerni membra fuisse ferunt.
Utve Syracosio præstrictâ fauce poëtæ,
Sic animæ laqueo sit via clausa tuæ.
Nudave dereptâ pateant tua viscera pelle;
Ut Phrygium cujus nomina flumen habet.
Saxificæ videas infelix ora Medusæ,
Cephenum multos quæ dedit una neci.
Potniadum morsus subeas, ut Glaucus, equarum:
Inque maris salias, Glaucus ut alter, aquas.
Utque duobus idem dictis modò nomen habenti,
Præfocent animæ Gnosia mella viam.
Sollicitoque bibas, Anyti doctissimus olim
Imperturbato quod bibit ore reus.

Nec tibi, siquid amas, felicius Hæmone cedat:
  Utque suâ Macareus, sic potiare tuâ.
Vel videas, quod jam, cùm flammæ cuncta tenerent,
  Hectoreus patriâ vidit ab arce puer.
Sanguine probra luas, ut avo genitore creatus,
  Per facinus soror est cui sua facta parens.
Ossibus inque tuis teli genus hæreat illud,
  Traditur Icarii quo cecidisse gener.
Utque loquax in equo est elisus guttur acerno,
  Sic tibi claudatur pollice vocis iter.
Aut ut Anaxarchus pilâ minuaris in altâ,
  Ictaque pro solidis frugibus ossa sonent.
Utque patrem Psamathes, condat te Phœbus in ima
  Tartara; quod natæ fecerat ille suæ.
Inque tuos ea pestis eat, quam dextra Chorœbi
  Vicit, opem miseris Argolicisque tulit.
Utque nepos Æthræ, Veneris periturus ob iram,
  Exsul ab attonitis excutiaris equis.
Propter opes magnas ut perdidit hospes alumnum,
  Perdat ob exiguas te tuus hospes opes.
Utque ferunt fratres sex cum Damasichthone cæsos,
  Intereat tecum sic genus omne tuum.
Addidit ut fidicen miseris sua funera natis,
  Sic tibi sint vitæ tædia justa tuæ.
Utve soror Pelopis, saxo dureris oborto,
  Et læsus linguâ Battus ab ipse suâ.
Aëra si misso vacuum jaculabere disco;
  Quo puer Œbalides, ictus ab orbe cadas.
Si qua per alternos pulsabitur unda lacertos,
  Omnis Abydenâ sit tibi pejor aquâ.
Comicus ut mediis periit, dum nabat, in undis;
  Et tua sic Stygius strangulet ora liquor.
Aut ubi ventosum superâris naufragus æquor,
  Contactâ pereas, ut Palinurus, humo.
Utque cothurnatum vatem, tutela Dianæ,
  Dilanient vigilum te quoque turba canum.
Aut ut Trinacrius, salias super ora gigantis,
  Plurima quâ flammas Sicanis Ætna vomit.

Diripiantque tuos insanis unguibus artus
  Strymoniæ matres, Orpheos esse ratæ.
Natus ut Althææ flammis absentibus arsit,
  Sic tuus ardescat stipitis igne rogus.
Ut nova Phasiacâ comprensa est nupta coronâ,
  Utque pater nuptæ, cumque parente domus.
Ut cruor Herculeos abiit diffusus in artus,
  Corpora pestiferum sic tua virus edat.
Quâ sua Penthiden proles est ulta Lycurgum,
  Hæc maneat teli te quoque plaga novi.
Utque Milon, robur diducere fissile tentes;
  Nec possis captas inde referre manus.
Muneribusque tuis lædaris, ut Icarus; in quem
  Intulit armatas ebria turba manus.
Quodque dolore necis patriæ pia filia fecit,
  Vincula per laquei fac tibi guttur eant.
Obstructoque famem patiaris limine tecti,
  Ut legem pœnæ cui dedit ipsa parens.
Illius exemplo violes simulacra Dianæ,
  Aulidis à portu qui leve vertit iter.
Naupliadæve modo ficto pro crimine pœnas
  Morte luas; nec te non meruisse juvet.
Æthalion vitâ spoliavit ut Isidis hospes,
  Quem memor à sacris nunc quoque pellit Iön.
Utque Melantheâ tenebris à cæde latentem
  Prodidit officio luminis orba parens;
Sic tua conjectis fodiantur pectora telis;
  Sic, precor, auxiliis impediare tuis.
Qualis equos pacto, quos fortis agebat Achilles,
  Acta Phrygi timido est, nox tibi talis eat.
Nec tu, quàm Rhesus, somno meliore fruaris,
  Quàm comites Rhesi tum necis, antè viæ:
Quàm quos cum Rutulo morti Rhamnete dederunt
  Impiger Hyrtacides, Hyrtacidæque comes.
Cliniadæque modo circumdatus ignibus atris
  Membra feras Stygiæ semicremata rati.
Utque Remo muros auso transire recentes,
  Noxia sint capiti rustica tela tuo.

Denique Sarmaticas inter Geticasque sagittas
His, precor, ut vivas et moriare locis.
Hæc tibi tantisper subito sint missa libello,
Immemores ne nos esse querare tui.
Pauca quidem, fateor, sed Di dent plura rogatis,
Multiplicentque suo vota favore mea.
Postmodo plura leges, et nomen habentia verum,
Et pede quo debent acria bella geri.

FRAGMENTA

P. OVIDII NASONIS

EX MEDEA.

Quintil. *lib.* viii. *cap.* 5. Nam cùm sit rectum, nocere facile est, prodesse difficile, vehementiùs apud Ovidium Medea dicit,

Servare potui. Perdere an possim rogas?

Item,

Feror huc illuc, ut plena Deo.

Sen. Suasor. iii.

EX EPIGRAMMATIS.

Cur ego non dicam, Furia, te furiam?

Fab. lib. ix. cap. 3.

Item,

Ride, si sapis, ô puella, ride.
Pelignus, puto, dixerat Poëta.

Mart. lib. ii. Epig. 41.

Item,

Larte ferox cæso Cossus opima tulit.

Prisc. lib. v.

EX PHÆNOMENIS.

Tot numero, talique Deus simulacra figurâ
Imposuit cælo: perque atras sparsa tenebras
Clara pruinosæ jussit dare lumina nocti.

Lactant. lib. ii. De Orig. Err. cap. 5.

Pleiades ante genu septem radiare feruntur;
Sex tantùm apparent: sub opacâ septima nube est.

Probus in Georgica Virgilii, in cujus vulgatis libris hi versus depravatissimi leguntur.

In Priapejis quædam Ovidii (v. Bart. ad Stat. i. Theb. 229.) extare, eruditi arbitrantur. Ex illo certè, cujus initium, *Obscurè poteram tibi dicere*, Seneca Pater lib. i. Controvers. 2. hunc versum adducit,

Dum timet alterius vulnus inepta loci.

Servius in iv. *Georg. ubi agit de Eurydice, citat ex Ovidio,* Bis rapitur, vixitque semel: *quod in auctore nostro nunc nusquam comparet.*

Scholiastes vetus Horatii ad lib. ii. *od.* 5. Gyges nomen pueri ex insulâ Cnido Veneri sacrâ. Hujus autem pueri pulcritudinem laudat etiam Ovidius. *Atqui in iis, quæ extant, laudat nullibi.*

Quintilianus lib. xii. *cap.* 10. Sed evanescunt hæc atque emoriuntur comparatione meliorum. Ut lana tincta fuco citra purpuram placet: at si contuleris eam lacernæ, conspectu melioris obruatur, ut Ovidius ait. *Quæ nullo negotio in metrum redacta Jambum tragicum efficient et duos hendecasyllabos,*

Ut lana tincta purpuram citra placet,
At si contuleris eam lacernæ,
Conspectu melioris obruatur.

In Notis enim ad Epist. vii. *communem esse ultimam in* contuleris, dederis, credideris, *et similibus syllabam monemus.*

Seneca Controvers. 10. *Ex Declamatione Ovidii quædam hæc producit.* Quicquid laboris est, in hoc est, ut uxori virum, et viro uxorem diligere concedas. Necesse est deinde, jurare permittas, si amare permiseris. Quod habuisse nos jusjurandum putas? Tu nobis religiosum nomen fuisti. Si mentiremur, illa sibi iratum patrem invocavit, ego socerum. Parce pater, parce socer: non pejeravimus. Ecce objurgator noster, quàm effrænato amore fertur. Quanquam esse filiam preceris. Carum quidem, quod illum ab

indulgentiâ suâ avocet. Dî boni, quomodo hic amavit uxorem? amat filiam, et abdicat. Dolet periclitatam esse, et ab eo abducit, sine quo negat se posse vivere: queritur periculum ejus, quâ pœne caruit hic qui amare cautè jubet. Faciliùs in amore finem impetres, quàm modum. Tune hos ponis terminos, ut nihil faciant, nisi consideratè, nihil promittant, nisi ut jus facturi; omnia verba ratione et fide ponderent. Senes sic amant. Pauca nôsti, pater, crimina: et litigavimus aliquando, et decidimus; et fortasse, quod non putas, pejeravimus. Quid ad patres pertinet, quod amantes jurent? si vis credere, nec ad Deos pertinet. Non est quòd tibi placeas, uxor, tanquam prima peccaveris. Periit aliqua cum viro, periit aliqua pro viro! illas tamen omnis ætas honorabit, omne celebrabit ingenium. Fer, socer, felicitatem tuam. Magnum tibi quàm parvo constat exemplum! in reliquum diligentiores facti sumus: errorem nostrum confitemur: exciderat jurantibus, esse tertium qui magis amaret: sic, Dî, sit semper. Persevera, socer, recipe filiam: ego, qui peccavi, pœnâ dignus sum. Quare uxore necatâ, socero causa sim orbitatis? Discedam è civitate: fugiam: exsulabo: utcunque potero, desiderium miserâ et crudeli patientiâ perferam. Morerer, si solus moriturus essem.

In codice poëmatiorum veterum longè antiquissimo, quem apud V. C. Petrum Scriverium vidi, Ovidio hoc epigramma ineditum adscribebatur,

Jam nitidum liquidis Phœbus jubar intulit undis,
Emeritam renovans Tethyos amne facem.
Astra subit niveis Phœbe subvecta juvencis,
Mitis et ætherio labitur axe sopor.
Alludunt teneri tremulis cum matribus agni,
Lacteolasque animas lacteus humor alit.

In eodem codice Argumenta librorum Virgilianorum nostro etiam adscribebantur, ut et in multis aliis exemplaribus vetustis, quæ vidi. Sed perperam. De-

nique in antiquo libro Georgii Fabricii, hoc epigramma de Lucretiâ Nasonis nomen ostentabat,

Cùm foderet ferro castum Lucretia pectus,
Sanguinis et torrens egrederetur, ait:
Procedant testes me non placuisse tyranno,
Ante virum sanguis, spiritus ante Deos.

Sed jam satis. Nam illas ineptissimorum hominum de Pulice, Philomelâ, et his similes nugas quis Ovidio adscribi patienter aut æquo animo ferat? Carmen etiam Panegyricum ad Pisonem ad alia jam castra jure optimo transivit.

HEINSIUS.

FINIS.

Excudit S. Hamilton, Weybridge, Surrey.